

TÜRKİYE AİLE ARAŞTIRMASI

2022

KADEM
YAYINLARI

TÜRKİYE AİLE ARAŞTIRMASI

KADEM

AYSİT

ARAŞTIRMANIN TAMAMI İÇİN

ARAŞTIRMA KÜNYESİ

Araştırmayı Yürüten Kuruluşlar:

Mutlu Aile Mutlu Çocuk Eğitim, Kültür ve Dayanışma Derneği

Kadın ve Demokrasi Derneği

Anadolu'dan Yeryüzüne Kadın Sivil Toplum Kuruluşları Vakfı

Türkiye STK Çocuk ve Genç Platformu

Araştırmayı Gerçekleştiren Kuruluş:

ARGETUS Araştırma ve Bilimsel Organizasyon

Proje Yürütücüleri :

Dr. Öğretim Üyesi Saliha Okur Gümrükçüoğlu

Meryem Terzi

Serpil Balat

Hülya Azaklı

Proje Bilim Danışmanı : Doç. Dr. Mehmet Fatih Aysan, Marmara Üniversitesi,

Sosyoloji Bölümü

Araştırma Danışmanı : Erol Erdoğan

Araştırma Koordinatörü : Ragıp Peynir

Araştırma Analiz ve Raporlama :

Aliye Özkul Yılmaz

Dr. Rukiye Karaköse

Roza Süleymanoğlu Dinçer

Muhammet Akkaya

Nezih Firuz

Göknur Karababa

Zümra Negrin Soyalp

Tuğba Koçak

Nicel Araştırma

Saha Uygulama ve Görüşme : 15.11.2019 – 06.01.2020

Veri Kontrol ve Analiz : 07.01.2020 – 09.05.2020

Rapor : 11.05.2020 – 10.08.2020

Nitel Araştırma

Mülakat : 12.01.2020 – 26.02.2020

Deşifre, Kodlama ve Analiz : 03.05.2020 – 14.07.2020

Rapor : 17.07.2020 – 22.09.2020

Genel Rapor : 01.10.2020 – 10.02.2021

RAPOR KÜNYESİ

Yazarlar: Doç. Dr. Mehmet Fatih Aysan, Betül Aydın, Merve Reyhan Baygeldi

Editör: Esra Özdil Gümüş

Yayına Hazırlayan: Rabia Albayrak Değirmenci

Baskı ve Cilt

Yayın Dili : Türkçe

Firma Adı : Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.

Adres : Güzeltepe Mah. Mareşal Fevzi Çakmak Cd. B Blok No: 29/1/1 Eyüpsultan/İstanbul

Sertifika No 46403

Grafik Tasarım : ABE MEDYA YAYINCILIK LTD. ŞTİ.

ISBN 978-605-72022-1-5

1. Baskı, Aralık 2022, İstanbul

İletişim

Kadın ve Demokrasi Vakfı Genel Merkez

Küçük Çamlıca Mah. Kısıklı Cad. No: 112/A Üsküdar, İstanbul

Tel +90 (216) 325 03 07

Faks +90 (216) 325 03 09

www.kadem.org.tr ✕ info@kadem.org.tr

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	8
TÜRKİYE AİLE ARAŞTIRMASI GENEL DEĞERLENDİRMESİ	16
1. GÜNDELİK YAŞAM PRATİKLERİ VE GENEL ALIŞKANLIKLARIN AİLEYE ETKİSİ	18
2. TOPLUMSAL DEĞİŞİM VE AİLE	21
3. TÜRKİYE'DEKİ AİLE YAPISI VE TEMEL DEĞİŞİMLER	26
4. TÜRKİYE'DE AİLE KURMA VE EŞ SEÇİMİ	29
5. TÜRKİYE'DE AİLEDE DAVRANIŞ TÜRLERİ VE ROL DAĞILIMI	33
6. TÜRKİYE'DE AİLE İÇİ İLETİŞİM	37
7. AİLE EKONOMİSİ VE YAŞAM ŞARTLARI	41
8. AİLENİN GÜÇLENDİRİLMESİ İÇİN DEVLET KURUMLARINDAN BEKLENENLER	43
TÜRKİYE'DE AİLE DENEYİMİ	50
ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ	67
2.1. ANKET VE ANALİZ	68
2.2. KATILIMCI PROFİLİ	70
3. BULGULAR	76
3.1. KAN BAĞINA DAYALI AİLEYE YAKLAŞIM	76

3.1.1 HANEHALKI MODELLERİ	77
3.1.2. MEMNUNİYET	78
3.1.3. BÜYÜME SÜRECİNDE ETKİLİ AİLE ÜYELERİ	80
3.1.4. AİLEDEN FARKLILIK	82
3.2. EVLİLİĞE DAYALI AİLEYE YAKLAŞIM VE DENEYİM	84
3.2.1. CİNSİYET ALGISI	85
3.2.2. İŞ GÜCÜNE BAĞLI CİNSİYET ALGISI	89
3.2.3. CİNSİYET ROLLERİNE YAKLAŞIM	91
3.2.4. EŞ SEÇİMİ	95
3.2.5. AİLE İÇİ ROLLER	97
3.2.5.1. AİLE İÇİ İŞ BÖLÜMÜNDE BAŞVURULAN REFERANSLAR	97
3.2.5.2. AİLE EKONOMİSİNDE İŞ BÖLÜMÜ	99
3.2.5.3. EV BAKIMI VE AİLENİN SOSYAL İLİŞKİLERİNİ YÜRÜTMEME YÖNELİK İŞ BÖLÜMÜNE YAKLAŞIM	102
3.2.5.4. ÇOCUK BAKIMINDA İŞ BÖLÜMÜ	106
3.2.6. EŞLER ARASI DUYGUSAL İLETİŞİM VE GÜVEN İLİŞKİLERİ	109
3.2.7. EŞLER ARASI UYUŞMAZLIK	117
3.2.8. AİLE İÇİ ŞİDDET	121
SONUÇ	126

TAKDİM

TAKDİM

Aile, insanlık tarihi boyunca toplumsal hayatın en temel ve en önemli kurumu olagelmiştir. Kişiliğimizi, inancımızı, kimliğimizi, ana karakterimizi bize kazandıran aile, aynı zamanda bireyin sosyalleşmesini sağlayan, dolayısıyla onu gerçek anlamda toplumsal varlık haline getiren kurumdur. Bu yönüyle aile kurumu tarih boyunca önemini korumuştur ve toplumsal hayat devam ettiği sürece korumaya devam edecektir. Neslin ve nesebin muhafazası ve sürekliliği için de aile kurumunun varlığı elzemdir.

Öte yandan değişim toplumlar için kaçınılmaz bir gerçekliktir. Toplumun değişken yapısı göz önünde bulundurulduğunda, ailenin de bu değişimden azade olmadığını belirtmek gerekir. Bununla birlikte tüm dünyada aile hala toplumsal yapılanmanın en güçlü ögesidir. Dolayısıyla aile yapılarının dönüşüyor olması, aile kurumunun yok olduğu ya da dağıldığı anlamına gelmez. Günümüzdeki aile yapısının geleneksel yapıdan farklılaştığını göz önünde bulundurmamak ve buna göre politikalar geliştirmek gereklidir. **KADEM** olarak bu düşünceden hareketle güçlü ilişkilere ve bağlara dayalı aile yapısıyla ilgili önerileri ve politikaları, ulusal ve uluslararası kamuoyunun dikkatine sunarak konuya karşı duyarlılık geliştirmeyi amaçlamaktayız.

Bizler kadın ve erkeği, aileyi ayakta tutan iki insan olarak kabul ediyoruz. Kadın da erkek de aileden beslenir ve aileyi korumakla sorumludur. Hoşgörü ve anlayışla kurularak sorumluluk bilinciyle sürdürülen bir aile hayatının, toplumumuzun temel dinamiği olduğuna inanıyoruz. Bu itibarla kadını güçlendirme söylemimiz, aileyi güçlendirme söyleminden bağımsız değildir. Kadını güçlendirmek, aileyi oluşturan diğer unsuru yani erkeği güçsüz bırakmak anlamına da gelmez. Kadın ve erkek; eğitilmiş, bilinçli, kendine saygılı ve toplumsal yeterliliğe sahip olduğunda, aileler de şüphesiz daha güçlü ve mutlu olacaktır.

Kadının öz saygısının gelişmesi, aile ve toplum hayatında kendini gerçekleştirebilmesi için şüphesiz kişilik olarak da güçlenmesi gerekmektedir. Aileler, güçlünün tahakkümü veya güçsüzün tahammülü ile değil sevgi ve saygı ile yürür. **KADEM** olarak amacımız, kadın ve erkeğin hak ve sorumluluklarını benimsediği, ilişkilerin sevgi, saygı ve merhamet üzerine kurulu olduğu bir aile yapısını desteklemektir. Güçlü kadının güçlü aile, güçlü ailenin de güçlü toplumu oluşturduğu bilincinden hareketle yaptığımız tüm faaliyetlerde, aile konusundaki hassasiyetimizi vurguladık. Buradan yola çıkarak 2018 yılında gerçekleştirdiğimiz Kadın ve Adalet Zirvesi'nin temasını 'Ailenin Güçlendirilmesi' olarak belirledik. Yine 2017 yılında gerçekleştirdiğimiz Toplumsal Cinsiyet Adaleti Kongre temasını 'Kadın ve Aile' iken, 2018 yılında 'Boşanma', 2020 yılında ise 'Değişen Dünyada Ebeveynlik' konularını işledik.

Elinizde bulunan bu eser, bir saha çalışmasının ürünü olup bu faaliyetlerimizin devamı mahiyetindedir. Kapsayıcı bir perspektifle Türkiye’de sosyo-ekonomik, kültürel, dinî, siyasi ve teknolojik değişimlerin, aile yapısı ve aile bireyleri üzerindeki etkilerini ve toplumdaki dönüşümü farklı yönleriyle ele almayı amaçlamıştır. Demografik verilerden gündelik hayat pratiklerine, eş seçiminden bütçe yönetimine, aile içi rollerden miras paylaşımına kadar pek çok alanda toplumsal değişimi okumaya imkân veren bu çalışmanın genişletilmiş sonuç raporunu size sunmanın memnuniyeti içindeyiz

ARGETUS Araştırma ve Bilimsel Organizasyon Danışmanı Erol Erdoğan’a, araştırmaya yürütücü olarak destek veren Mutlu Aile Mutlu Çocuk Derneği’ne, AYSİT Vakfı’na, Türkiye STK Çocuk ve Genç Platformu’na teşekkür etmek istiyorum.

Proje Bilim Danışmanı Doç. Dr. Mehmet Fatih Aysan’a ve Araştırma Görevlisi Merve Reyhan Baygeldi’ye, bu geniş kapsamlı araştırmanın sonuç raporunu detaylı bir şekilde hazırladıkları için şükranlarımı sunuyorum.

Dr. Salih Okur Gümrükçüoğlu
KADEM Yönetim Kurulu Başkanı

Genel Bakış

DEMOGRAFİK VE SOSYOEKONOMİK DURUM

- KADEM Aile Araştırması, TÜİK'in İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey II'ye göre (NUTS II) 26 ilde 18 ve üzeri yaşta 2967 kişi ile görüşülerek gerçekleştirilmiştir.
- İlk bölümde araştırmaya katılanların demografik ve sosyoekonomik durumları incelenmiş, daha sonra ise gündelik yaşam pratikleri ve genel alışkanlıklarını keşfetmeye yönelik olarak katılımcılara 40 farklı soru yöneltilmiştir.
- Araştırmaya katılanların cinsiyeti %51,0'ı kadın, %49,0'ı erkektir.
- Katılımcıların %29,0'ını 18-29 yaş arasındakiler, %33,6'sını 30-44 yaş arasındakiler, %27,9'unu 45-64 yaş arasındakiler, %9,5'ini ise 65 ve üzeri yaşta olan katılımcılar oluşturmaktadır. Katılımcıların medeni durumu incelendiğinde %57,3'ü evli, %32,7'si bekâr, %1,7'si nişanlı / sözlü, %4,1'i dul ya da eşi vefat etmiş, %3,2'si boşanmış, %0,3'ü birlikte yaşayan ama evlenmemiş, %0,7'si ise boşanmamış ama ayrı yaşayan bireylerdir.
- Araştırmaya katılanların %20,1'i 15 yaşına kadar köyde, %25,2'si ilçe merkezinde, %36,7'si şehir merkezinde yetişmiştir. Ayrıca katılımcıların %18,0'ı metropolde (İstanbul, İzmir, Ankara) büyüdüğünü ifade etmiştir.
- Araştırmaya katılanların %1,7'si okuma yazma bilmediğini (bir okul bitirmeyen), %3,3'ü okuryazar (bir okul bitirmeyen) olduğunu belirtmiştir. Okul mezuniyeti dağılımına bakıldığında ise katılımcıların %20,8'inin ilkokul, %14,3'ünün ortaokul (ilköğretim), %35,4'ünün lise, %5,4'ünün ön lisans, %16,9'unun lisans, %2,0'inin yüksek lisans ve %0,1'inin doktora mezunu olduğu görülmektedir.
- Katılımcıların %56,0'ı eşyle, %25,5'i anne-babasıyla, %9,9'u tek başına yaşamaktadır.
- Katılımcıların anne ve babaları %43,2 oranla ilkokul mezunudur. Ayrıca annelerin %2,9'u yükseköğrenim (ön lisans, lisans ve lisansüstü öğrenim) mezunuyken babaların %5,8'i yükseköğrenim (ön lisans, lisans ve lisansüstü öğrenim) mezunudur.
- Katılımcıların annelerinin %87,7'si ev hanımı, %1,4'ü emekli, %10,8'i (hizmet, ticaret ve imalat) ise çalışmaktadır. Babalarının %13,6'sı emekli, %85,2'si çalıştığını, %1,2'si ise işsiz olduğunu ifade etmiştir. Çalışan babaların %36,3'ü hizmet, %27,4'ü imalat, %21,5'i ticaret sektöründedir.
- Araştırmaya katılanların %39,4'ü hizmet sektöründe, %17,5'i ticaret sektöründe çalışmaktadır. Ayrıca %10,8'i öğrenci ve %21,1'i ise ev hanımıdır.
- Araştırmaya katılanların hanesinde ortalama 3,7 kişi yaşamaktadır.
- Katılımcıların %59,7'si çocuğunun olduğunu, %40,3'ü ise çocuğunun olmadığını belirtmiştir.

Çocuğu olan katılımcıların çocuk sayısı ortalama 2,4'tür.

- Çocuğu olmayan katılımcıların %63,1'i çocuk sahibi olmayı istemektedir. Çocuğu olmayan katılımcıların %55,1'i 2 çocuk istemektedir. Bununla birlikte istenen çocuk sayısı ortalaması 2,3'tür.
- Katılımcıların ortalama aylık geliri 3.886 TL'dir.
- Son bir ay içindeki çalışma durumuna bakıldığında, katılımcıların %50,6'sı tam zamanlı bir işte çalıştığını, %37,7'si ise çalışmadığını/iş aramadığını belirtmiştir. Bu durumun katılımcıların %35,0'inin öğrenci, ev hanımı ve emekli olmasından kaynaklandığı söylenebilir.
- Araştırmaya katılanlar, ailelerini %80,8 oranı ile çekirdek aile, %5,2 oranı ile bağımsız aile-tek başına yaşayan olarak tanımlamıştır.
- Katılımcıların içinde bulunduğu yaşamdan memnun oldukları konulara bakıldığında, %84,3'ünün aile ilişkilerinden, %82,6'sının sosyal yaşamdan memnun (kısmen memnunum – memnunum – çok memnunum) olduğu görülmektedir.
- Aile üyelerinin, bireyin yetişmesi üzerindeki etkisi değerlendirildiğinde; katılımcıların %83,0'ı annesinin, %78,7'si babasının olumlu yönde (olumlu – çok olumlu) etkilediğini ifade etmiştir.
- Son bir ay içindeki çalışma durumuna bakıldığında, katılımcıların %50,6'sı tam zamanlı bir işte çalıştığını, %37,7'si ise çalışmadığını/iş aramadığını belirtmiştir. Bu durumun katılımcıların %35,0'inin öğrenci, ev hanımı ve emekli olmasından kaynaklandığı söylenebilir.
- Araştırmaya katılanlar, ailelerini %80,8 oranı ile çekirdek aile, %5,2 oranı ile bağımsız aile-tek başına yaşayan olarak tanımlamıştır.
- Katılımcıların içinde bulunduğu yaşamdan memnun oldukları konulara bakıldığında, %84,3'ünün aile ilişkilerinden, %82,6'sının sosyal yaşamdan memnun (kısmen memnunum – memnunum – çok memnunum) olduğu görülmektedir.
- Aile üyelerinin, bireyin yetişmesi üzerindeki etkisi değerlendirildiğinde; katılımcıların %83,0'ı annesinin, %78,7'si babasının olumlu yönde (olumlu – çok olumlu) etkilediğini ifade etmiştir.

AİLE İÇİNDEKİ FARKLILIKLAR

- Araştırmaya katılanların, ailelerine kıyasla en çok farklı oldukları konular sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %79,0'ı iş, okul, meslek seçimi; %75,8'i müzik – eğlence seçimi ve %71,4'ü giyim – kıyafet seçimi konusunda farklı olduklarını belirtmişlerdir.
- Katılımcılar, ailelerinden farklı oldukları konularda ailelerinin yaklaşımının %42,8 oranı ile saygı duyma ve anlayış gösterme şeklinde olduğunu belirtmiştir.

AİLE KURMA VE EŞ SEÇİMİ

- Katılımcıların eş seçimindeki tercihlerine bakıldığında, %70,9'u aynı dinden olmasının ve %39,5'i aynı cemaat ve tarikattan olmasının önemli (kısmen önemli – önemli – çok önemli) olduğunu belirtmiştir.
- "Evleneceğiniz kişinin hangi özelliklere sahip olması gerekir?" sorusuna karşılık katılımcılar en çok %91,6 oranı ile "iyi bir aileye mensup olmalı" özelliği yanıtını vermiştir (kısmen katılıyorum – katılıyorum – kesinlikle katılıyorum). Bununla birlikte katılımcılar eş seçiminde %85,7 oranı ile evleneceği kişinin iş sahibi olması gerektiğini ifade etmiştir.
- Evlilik konusunda katılımcıların bugünkü tercihine göre %83,9'u resmî nikâh yapmayı, %79,3'ü evlenme kararı alırken ailelerin rızasını gözetmeyi, %77,4'ü söz ve nişan yapmayı doğru bulduğunu (doğru buluyorum – her zaman doğru buluyorum) belirtmiştir.
- Eşi, nişanlısı, erkek-kız arkadaşı ya da sevgilisinin davranışlarını göz önüne aldıklarında katılımcıların %59,0'ı muhataplarına değer verdiğini, %30,0'ı çok değer verdiğini ifade etmiştir.

AİLE KURMA VE EŞ SEÇİMİ

- Katılımcıların eş seçimindeki tercihlerine bakıldığında, %70,9'u aynı dinden olmasının ve %39,5'i aynı cemaat ve tarikattan olmasının önemli (kısmen önemli – önemli – çok önemli) olduğunu belirtmiştir.
- "Evleneceğiniz kişinin hangi özelliklere sahip olması gerekir?" sorusuna karşılık katılımcılar en çok %91,6 oranı ile "iyi bir aileye mensup olmalı" özelliği yanıtını vermiştir (kısmen katılıyorum – katılıyorum – kesinlikle katılıyorum). Bununla birlikte katılımcılar eş seçiminde %85,7 oranı ile evleneceği kişinin iş sahibi olması gerektiğini ifade etmiştir.

- Evlilik konusunda katılımcıların bugünkü tercihine göre %83,9'u resmî nikâh yapmayı, %79,3'ü evlenme kararı alırken ailelerin rızasını gözetmeyi, %77,4'ü söz ve nişan yapmayı doğru bulduğunu (doğru buluyorum – her zaman doğru buluyorum) belirtmiştir.
- Eşi, nişanlısı, erkek-kız arkadaşı ya da sevgilisinin davranışlarını göz önüne aldıklarında katılımcıların %59,0'ı muhataplarına değer verdiğini, %30,0'ı çok değer verdiğini ifade etmiştir.

CİNSİYETE GÖRE DAVRANIŞ BİÇİMİ

- “Erkeğe uygun davranış biçimi” konusunda katılımcıların %86,1'i saygılı olmayı, %84,8'i haklarını savunmayı, %83,9'u oturmasına kalkmasına dikkat etmeyi ve %83,7'si ahlaklı, iffetli olmayı uygun (uygun – çok uygun) görmektedir.
- “Kadına uygun davranış biçimi” konusunda katılımcıların %86,4'ü saygılı olmayı, %85,7'si kişisel bakımına özen göstermeyi, %84,9'u oturmasına kalkmasına dikkat etmeyi, %84,0'ı evden gidiş ve eve geliş saatlerine dikkat etmeyi ve %83,5'i ahlaklı, iffetli olmayı uygun (uygun – çok uygun) görmektedir.
- Katılımcıların %83,7'si ticaretle ilgilenme ve girişimci olmayı, %80,9'u sporla ilgilenmeyi ve %77,9'u iyi yönetici olmayı erkeklere daha uygun (uygun – çok uygun) bulduğunu belirtmiştir.
- Katılımcılar, %78,5 oranı ile sağlık alanındaki işlerde çalışmayı, %77,9 oranı ile kültür ve sanat faaliyetinde bulunmayı, %76,1 oranı ile sanatla ilgilenmeyi ve %75,2 oranı ile eğitim işlerinde çalışmayı ise kadınlara daha uygun (uygun – çok uygun) bulduklarını ifade etmiştir.

AİLE EKONOMİSİNE KARŞI TUTUMLAR

- Aile ekonomisi konusunda katılımcıların %60,7'si eşiyile birlikte para biriktirip tasarruf yaptığını, %60,4'ü borçlanacağı zaman eşine danıştığını ve %57,9'u ev harcamalarında eşiyile birlikte (sıklıkla – her zaman) karar verdiğini belirtmiştir.

EŞLERİN AİLE İÇİ ROLLERİ

- Katılımcılar, erkeklerin ilgilenmesi (ilgilenmeli – her zaman ilgilenmeli) gereken konular arasında %85,6 ile çalışma–para kazanma, %85,4 ile çocukların eğitim masraflarını karşılama ve %84,7 ile evin tadilat–tamirat işleri ile ilgilenme işlerini öne çıkarmıştır.
- Araştırmaya katılanlar, kadınların ilgilenmesi (ilgilenmeli – her zaman ilgilenmeli) gereken konular arasında %87,0 ile ev temizliği, %84,7 ile yemek yapmak, %83,4 ile çocukların kişilik ve ahlaki gelişimi ile ilgilenmek işlerini öne çıkarmıştır.
- Çocukların yetiştirilmesi ile ilgili konularda, katılımcıların %65,5'i "Çocuklarımızı, aile büyüklerine ve insanlara saygılı davranmaları konusunda eğitiriz", %65,4'ü "Çocuklarımızın eğitimini eşimle birlikte yaparız" ve %64,0'ı "Çocuklarımızın sağlık sorunları olduğunda eşimle birlikte ilgileniriz" ifadelerini çoğunlukla (sıklıkla – her zaman) gerçekleştirdiğini belirtmiştir.

EŞLER ARASINDAKİ İLİŞKİLER VE UYUŞMAZLIKLAR

- Katılımcıların, %80,6'sı eşinin/partnerinin tanışma sonrasında kendisini olduğu gibi kabullenip değiştirmeye çalışmadığında, %80,6'sı kendisine hediye aldığı, %80,5'i bir problem olunca bunu kendisiyle konuşarak çözmeyi tercih ettiğinde ve %80,2'si bir sorun olunca ailesine karşı kendisini savunduğunda değerli (değerli – çok değerli) hissedeceğini belirtmiştir.
- Katılımcıların %87,9'u eşinin başka bir kişi ile cinsel ilişki yaşadığını öğrendiğinde, %87,0'si eşinin başka bir kişi ile duygusal bir bağ kurduğunu fark ettiğinde, %86,4'ü eşinin kendisine ve çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirmediğini gördüğünde rahatsız (kısmen rahatsız olurum – rahatsız olurum – çok rahatsız olurum) olacağını belirtmiştir.
- Katılımcıların %82,8'i evlilik dışı-nikâhsız cinsel ilişkide bulunmayı, %88,1'i çocuğunun eşcinsel bir ilişki yaşamamasını, %80,3'ü eşi kendisini aldatırsa ona ders vermek için onu aldatılabilmeyi, %79,3'ü cinsel tatminsizlik olunca başkasıyla birlikte olmayı düşünmeyi doğru (hiçbir zaman doğru bulmuyorum - doğru bulmuyorum) bulmadığını belirtmiştir.
- Eşler arasında bir uyuşmazlık yaşandığında araştırmaya katılanların %61,2'si öncelikli olarak eşiyile birlikte konuyu görebildikleri boyutlarıyla değerlendirmeyi ve birlikte bir çözüm yolu bulmayı, %56,3'ü genellikle hem kendisinin hem de eşinin sakinleşmesini beklediğini ve daha sonra durumu değerlendirmeyi, %52,8'i ise genellikle ailesinin saadeti için eşini idare etmeyi, elinden geldiğince kendi bildiği doğruyu fark ettirmeden (sıklıkla – her zaman) yapmaya çalıştığını belirtmiştir.

- Katılımcılar, eşleriyle ilgili bir sorun olduğu zaman %50,1 oranı ile aile büyüklerine, %50,1 oranı ile uzmanlara (psikolog, aile danışmanı, sosyolog, sosyal çalışmacı), %13,8'i güvenlik güçleri ve mahkemelere ve %12,9'u din adamlarına (sıklıkla – her zaman) başvurduklarını ifade etmiştir.
- Eşlerin birbirine karşı sorumluluk ve beklentilerini inşa ederken dikkate aldıkları referanslar da bu araştırma kapsamında sorulmuştur. Katılımcıların %63,8'i evrensel değerlere, %62,8'i dinî değerler ve kurallara, %62,3'ü örf, âdet, gelenek ve töreye, %60,9'u ulusal ve uluslararası düzeyde kabul edilmiş hukuk metinlerine göre (sıklıkla – her zaman) eş ve aile bireylerinin birbirlerine karşı sorumluluk ve hakları konusunda referans aldıklarını düşünmektedir.

ŞİDDET KONUSUNDAKİ YAKLAŞIMLAR

- Katılımcıların %47,9'u ekonomik ve %38,0'i sözel-duygusal, %12,4'ü cinsel şiddete maruz kaldığını (çok nadiren – bazen – çoğunlukla – her zaman) belirtmiştir.
- Şiddet konusunda katılımcıların %83,8'i "Kadına karşı şiddet her geçen gün artmaktadır", %84,2'si "Toplumumuzda şiddet sürekli artmaktadır", %84,9'u "Şiddete karşı caydırıcı tedbirler alınmalı, şiddet uygulayanlar uyarılmalı ve cezalandırılmalıdır", %83,8'i "İlkokul çağından itibaren şiddeti önlemeye yönelik eğitimler verilmelidir" önermesine katıldığını (katılıyorum – kesinlikle katılıyorum) ifade etmiştir. Ayrıca katılımcıların %42,0'ı "Aile içi sorunların artması ve şiddetin yaşanması, boşanmayı gerektirmez" ifadesine katıldıklarını (katılıyorum – kesinlikle katılıyorum) belirtmiştir.
- Kadına yönelik şiddetin gerçekleşmesinde etkili olan faktörler hakkında katılımcılar, %77,5 oranı ile "Dinî eğitimlerde, insanlara ve canlılara karşı merhametin yeteri kadar öğretilmemesi", %77,3 oranı ile "Okullarda, sağduyulu davranmak konusunda yeterince eğitim verilmemesi" önermelerinin etkili (etkili – çok etkili) olduğunu ifade etmiştir. Buna ek olarak katılımcıların %75,8'i "Eşlerin, aile ve çevrelerinden gördükleri âdet ve davranışları sergilemeyi sürdürmek istemesi" ifadesinin kadına yönelik şiddette etkili (etkili – çok etkili) olduğunu belirtmiştir.
- Katılımcıların %87,0'ı diğer ülkelere kıyasla Türkiye'de şiddetin arttığını (arttı – çok arttı) belirtmiştir.
- Çocuk istismarı, taciz ve tecavüz gibi konularda katılımcıların %86,4'ü "Çocukların korunması için çocuk istismarı ile ilgili caydırıcı cezalar hazırlanmalı ve uygulamaya konulmalıdır", %86,2'si "Aileler ve okullar, taciz ve tecavüz konusunda, çocukları ve gençleri eğitmelidir", %85,6'sı "Taciz ve tecavüze karşı caydırıcı yüksek cezalar hazırlanmalı ve uygulamaya konulmalıdır", %85,6'sı "Çocuklar, mahrem yerleri konusunda, aileleri tarafından eğitilmelidir", %84,8'i ise "Taciz ve tecavüz konularında, toplumun hassasiyetini kötüye kullananlar veya iftira edenlere de caydırıcı cezalar hazırlanmalı ve uygulamaya konulmalıdır" önermesine katıldığını (katılıyorum – kesinlikle katılıyorum) ifade etmiştir.

TÜRKİYE AİLE ARAŞTIRMASI GENEL DEĞERLENDİRMESİ

TÜRKİYE AİLE ARAŞTIRMASI GENEL DEĞERLENDİRMESİ

Doç. Dr. M. Fatih Aysan & Betül Aydın

Özet

Türkiye Aile Araştırması, Türkiye'nin sosyoekonomik ve demografik özelliklerini, aile yapısını, aile içindeki farklılıkları inceleyen niceliksel ve niteliksel araştırma yöntemleri ile ulusal ölçekte kapsamlı analizlere imkân veren bir çalışmadır. Araştırma sonucunda elde edilen bulguların yanında Türkiye Aile Yapısı Araştırması (TAYA) serisi, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Organization of Economic Cooperation and Development (OECD) gibi önemli kurum verileri ve araştırma sonuçlarından da yararlanılarak günümüz Türkiye'sinde ailelerinin genel durumuna dair bir çerçeve çıkarılabilir. Bu kapsamda araştırmadaki önemli bulgular sekiz ana başlıkta incelendi: İlk olarak bireylerin medya araçlarını kullanımı, alışkanlıkları, ev, işleri gibi gündelik yaşam pratiklerinin aile üzerindeki etkisi tartışıldı.

Ardından, Türkiye'deki toplumsal değişim sürecinde kadın ve erkek ilişkileri, boşanma oranlarının artması, kadının çalışma hayatına girmesi, ilk evlenme yaşındaki değişim, hane halkı büyüklüklerindeki değişim gibi aileyi ilgilendiren dönüşümlerden bahsedildi. Üçüncü bölümde toplumsal dönüşüme koşut olarak aile yapısında yaşanan temel değişimler ve kuşaklar arasında farklılaştığı düşünülen konular tartışıldı. Dördüncü başlıkta Türkiye'de aile kurma ve eş seçiminde öne çıkan etkenler ve özellikler incelendi. Bir sonraki bölümde Türkiye'de hane içinde cinsiyete göre uygun görülen davranış türlerine ve ev içindeki rol dağılımlarının aile üyeleri üzerindeki etkisine yer verildi. Altıncı bölümde eşler arasında değerli hissettiren davranışlar, uyuşmazlık oluşturabilecek konular, anlaşmazlıklar karşısında verilen tepkiler, ailenin destek aldığı kişi ve kurumlar gibi aile içi iletişime dair konular incelendi.

Yedinci bölümde Türkiye'de bireylerin borçlanma, tasarruf, miras ve nafaka gibi aile ekonomisini ilgilendiren konular hakkındaki görüşleri, karar alma şekli ve hane halkı tüketiminde önemli bir yeri olan konut tercihleri tartışıldı. Son bölümde ise başta Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) olmak üzere kamu otoritesi tarafından sağlanan uygulamaların bireyler nezdindeki yansımaları incelendi.

Tüm bu analizlerin ışığında toplumsal değişimlerin de tetiklediği bir dönüşümün Türk aile yapısını da etkilediği ve ailenin hızlı bir dönüşüme maruz kaldığı görülmektedir. Bu çerçevede değişimi doğru anlayıp toplumun en önemli kurumlarından biri olan ailenin bu süreçten olumsuz yönde etkilenmemesi ve çeşitlenen aile türlerinin değişen ihtiyaçlarına cevap verebilmek adına sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve farklı kamu kuruluşlarının ortak hareket etmesi gerekmektedir.

1. Gündelik Yaşam Pratikleri ve Genel Alışkanlıkların Aileye Etkisi

Aile çoğunlukla toplumda bireyleri evlilik yoluyla bir araya getiren, kan bağına dayanan, çocuk yetiştirilen ve akrabalık üretilen bir sosyal kurum olarak görülmüştür (Kentel, 2018: 241). Ancak bu, ailenin tanımlarından sadece biridir. Aileyi gündelik pratikleri ile açıklayan yaklaşımlara göre aile, yasal evlilik bağlarından çok mahremiyeti öne çıkaran değişken ve tesadüfi olmayan pratiklerden oluşmaktadır (Morgan, 1999'dan akt. Kentel, 2018: 241).

Daha genel bir çerçevede ifade etmek gerekirse aile "birbiri için ekonomik ve duygusal sorumluluk hisseden toplumsal ve yasal kabul gören en az iki kişinin oluşturduğu gruba" denir (Aysan, 2020: 8).

Aile içinde yemek yapmak, çamaşır yıkamak gibi ev işleri ve çocuk bakımıyla birlikte ailecek televizyon izlemek ve akrabalar ile görüşmek, seyahat etmek gibi aile üyeleri tarafından gerçekleştirilen pratikler, gündelik hayatta bireyin çoğunlukla aile üyeleriyle birlikte hane içinde yaptığı eylemlerdir. Bunlarla birlikte teknolojinin gelişmesiyle ortaya çıkan ve Covid- 19 pandemisiyle daha yoğun kullanılmaya başlanan iletişim uygulamaları da bireylerin gündelik hayatlarında sıklıkla kullandıkları televizyon ve internet gibi teknolojik iletişim araçlarının ailedeki etkisi göz ardı edilmemelidir.

Türkiye Aile Araştırması aileye dair temel konuların yanında bireylerin gün içinde internet kullanımı, televizyon izleme, sigara ve alkol kullanımı gibi gündelik pratiklerine dair konuları da incelemiştir. Araştırma kapsamında yapılan mülakatlarda katılımcılar teknoloji kullanımındaki artışın aile yapısını ve aile içi ilişkileri etkilediğine dikkat çekmişlerdir. 2011-2016 yılları arasında Türkiye'de evinde internet bağlantısı bulunan hanelerin oranı %36'dan %51'e yükselmiştir (TAYA, 2006; 2016). Bu yükselişe koşut olarak gün içinde internet kullanım sıklığında da artış yaşanmıştır. Bu gelişmelere paralel olarak 2020

Türkiye Aile Araştırması bulgularına göre katılımcıların sadece %15'i gün içinde hiç internet kullanmadıklarını belirtmişlerdir. İnternet kullanımının artmasıyla birlikte iletişim teknolojileri ve sosyal medyanın bireylerin aile hayatındaki etkileri de artmaktadır. Bir yandan iletişim teknolojileri sayesinde aile içinde yapılan paylaşımlar kolaylaşıp çoğalırken diğer yandan bireylerin gün içinde WhatsApp, Twitter, Instagram, Facebook gibi sosyal medya platformlarında harcadığı sürenin artması onların aileleri ile evde geçirdikleri sürenin kalitesini azaltma riskini beraberinde getirmektedir. Araştırmanın mülakat bulgularında da vurgulandığı üzere neredeyse her yaşta aile üyesinin sahip olduğu bireysel teknolojik cihazlar aile üyelerinin yüz yüze etkileşimlerinin azalmasına ve birbirlerine yabancılaşmalarına neden olmaktadır.

Türkiye genelinde ailecek yapılan faaliyetler düşünüldüğünde belki de akla ilk geleni aile türlerinden bağımsız olarak, akşamları ailecek televizyon izlemektir. TAYA 2006 sonuçlarına göre Türkiye genelinde bireylerin %63'ü günde ortalama 3 saate kadar televizyon izlerken bu oran 2011 yılında %73'e yükselmiştir. Günde ortalama 4-6 saat televizyon izleyenlerin oranı ise 2006-2016 yılları arasında %30'dan %24'e düşmüştür (TAYA, 2006; 2016). 2020 Türkiye Aile Araştırması bulgularına göre katılımcıların %17'si günde bir saatten az televizyon izlerken %32'si günde ortalama 1-2 saat, %20'si günde ortalama 3-4 saat, %11'i ise günde 5-6 saat arası televizyon izlediğini belirtmiştir. Gün içerisinde televizyon izlemediğini belirtenlerin oranı ise %16'dır.

Gün içinde 4 saatten fazla TV izleme oranlarının düşmesinde internet kullanım sıklığının artışı ile birlikte son zamanlarda dizi, film, belgesel gibi programların çeşitli online platformlardan da izlenmesiyle açıklanabilir. Özellikle pandemi döneminde online platformlara olan talebin hızla arttığı bilinmektedir. Türkiye Aile Araştırması'na katılanların %28'i gün içerisinde 1-2 saat arası ve %24'ü gün içerisinde 3-4 saat arası internet kullandığını ifade etmiştir. Günde 5-6 saat internet kullandığını belirtenlerin oranı ise %15'tir. Son olarak katılımcıların %7'si bir gün içerisinde 6 saatten fazla internet kullandığını ifade etmiştir. Araştırmaya katılanların %15'i ise gün içerisinde hiç internet kullanmadığını belirtmiştir. Bireylerin çoğu gün boyunca internet kanallarını kullanırken özellikle akşam saatlerinde, aile üyeleri iş veya okuldan döndüğünde, ailecek televizyon izlemeyi tercih edebilmektedir. Günde 3 saate kadar televizyon izleme oranlarındaki artış ise televizyon izlemenin Türkiye genelinde ailece yapılan bir aktivite olarak işlevsel görülmesi olabilir. Bu varsayım araştırma kapsamında yapılan mülakatlarda bir görüşmecinin televizyon ve dijital mecraların aile hayatındaki yeri ve dönüştürücü etkisi ile ilgili yaptığı yorumda da öne çıkmaktadır:

"Televizyon ilk çıktığı dönemlerde ailenin sohbet etmesinin yerini aldığı için oldukça eleştirilen bir araçken şimdi herkesin elinde ekran ve internet bulunduğu şu dönemde birlikte TV izlemek birleştirici bir eylem olarak görülebilmektedir." (Kadın, 43, Medya Çalışanı).

Televizyon ve internet izlemenin yanında aile üyelerinin tütün ve alkol kullanımlarının da aile üzerinde çeşitli etkileri bulunmaktadır. Ailede sigara kullanan bireylerin olması aile üyelerinin sağlığını doğrudan etkilemektedir. Türkiye'de hanelerin %33'ünde sigara içilmekte, bunların %24'ünde ise sigara her gün içilmektedir (HÜNEE, 2018). Kullanıcı olmayan bireylerin soludukları sigara dumanı pasif içiciliğe sebep olarak çeşitli sağlık sorunları yaşama riskini arttırmaktadır. Bu konu özellikle ailedeki çocuklar için risk oluşturmaktadır. Türkiye'de 2006-2016 yılları arasında 18 yaş üstü bireylerin sigara kullanma oranlarında %2'lik bir düşüş yaşanmıştır (TAYA, 2006; 2016). 2006 yılında sigara kullanan 18 yaş üstü erkeklerin oranı %51 iken bu oran kadınlarda %17'dir (TAYA, 2006).

2016 yılına gelindiğinde bu oranlar erkekler için %40 ve kadınlar için %13 olarak gerçekleşmiştir (TAYA, 2016). Sigara kullanımının azalmasında getirilen sigara yasaklarına ek olarak bireylerin bu konuda daha da bilinçlenmesinin etkisi göz önünde bulundurulmalıdır.

Ancak, Türkiye Aile Araştırması'na katılanlar arasında nadiren de olsa sigara kullandığını belirten katılımcı sayısı çok daha yüksek bir oran ile %56 olarak tespit edilmiştir. Katılımcılar arasında sigara kullanan erkekler sigara kullanan kadınlardan daha fazladır.

Araştırmaya katılan erkeklerin sigara kullanma oranı %68 iken kadınlarda bu oran %45 olarak gerçekleşmiştir. Bu verilere göre Türkiye'de erkeklerin sigara kullanım oranlarının kadınlardan daha fazla olduğu ve genel olarak sigara kullanımının son yıllarda özellikle kadınlarda artış gösterdiği söylenebilir.

Aile içi ilişkileri etkileyen bir diğer konu da alkollü içecek kullanımıdır. Alkollü içecekler hem bireyin sağlığı için bir fayda taşımamakta hem de kontrolsüz kullanıldığı durumlarda aile içinde iletişim sorunlarına ve buna bağlı olarak şiddete sebep olabilmektedir. Türkiye'de 2006-2016 yılları arasında alkollü içecek kullanma oranları incelendiğinde hiç alkol kullanmayan bireylerin oranlarında %11'lik bir düşmüş gerçekleşmiştir (TAYA, 2006; 2016). Cinsiyete göre alkollü içecek kullanımına bakıldığında hiç alkol kullanmayan erkeklerin oranı 2006 yılında %75 iken 2016 yılında %61'e düşmüştür (TAYA, 2006).

Kadınlar için ise bu oran 2006 yılında %94 iken 2016 yılında %87 oranında gerçekleşmiştir (TAYA, 2006; 2016). Buna göre Türkiye'de her iki cinsiyet için de alkollü içecek tüketiminde artış yaşandığı görülmektedir. 2020 Türkiye Aile Araştırması'nda alkollü içecek kullanma oranları incelendiğinde katılımcıların çoğunluğu (%68) hiçbir zaman alkollü içecek kullanmadığını ifade etmiştir. Her ne kadar bu oran Avrupa ülkelerine göre alkol tüketiminin düşük olduğunu gösterse de bu araştırmanın bulguları son yıllarda alkol tüketiminin arttığını göstermektedir. TAYA sonuçlarına paralel olarak, bu araştırmada yapılan analizlere göre erkeklerin alkollü içecek kullanma sıklıkları kadınlara göre daha fazladır.

Erkeklerin alkol kullanma oranları kadınların alkol kullanma oranlarının yaklaşık iki katı olduğu görülmüştür. Aşırı alkol ve madde kullanımının bireylerin şiddet eşiğini arttırarak darp, tecavüz ve öldürme fiillerini gerçekleştirme risklerini artırdığı bilinmektedir (Taştan ve Yıldız, 2019). Dolayısıyla Türkiye'de alkol kullanımındaki artış aile içi şiddeti artırma riskini de beraberinde getirmektedir. Bu çerçevede bireylerin alkol ve madde kullanımına karşı bilinçlendirilmesi ve bu doğrultuda gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

2. Toplumsal Değişim ve Aile

Ailedeki dönüşümü etkileyen dinamikler hem aile içi unsurlara hem de değişen ve farklılaşan toplumsal yapılara bağlıdır (Aysan, 2016; Kentel, 2018: 241, 243). Bu nedenle ailenin içinde bulunduğu toplumun değerler sistemi, sosyokültürel ve ekonomik durumu ailenin değişimini etkileyen önemli dinamiklerdendir. Toplumsal değerler ve toplumsal yapılar; modernleşme, küreselleşme, teknolojik gelişmeler, demografik ve sosyokültürel değişimlerin de etkisiyle yavaşça değişmektedir. Bu çerçevede Türkiye Aile Araştırması'nda, Türkiye'de yaşanan değişimlerin toplumsal etkilerini anlamak için katılımcılara çeşitli toplumsal değerlerin önemi sorulmuştur. Bunun sonucunda %87 ile katılımcıların önemli bir kısmı "aile", "hukuk ve adalet" ve "barış ve hoşgörü" kavramlarının kendileri için önemli veya çok önemli olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde "özgürlük" (%86) ve "eğitim" (%86) kavramları da katılımcıların önemli bir kısmı için önemli veya çok önemli kavramlar olarak öne çıkmıştır. "Aidiyet hissetme", "yardımseverlik, dayanışma" ve "sevgi ve saygı" (her kategori için %84) kavramlarının yanında "sosyalleşmek ve psikolojik tatmin" (%81) de çoğu katılımcı için listenin üst sıralarında yer almıştır. Komşuluk ilişkilerini sürdürmenin önemli veya çok önemli olduğunu belirten katılımcı oranı %76'dır.

Listenin son sıralarında ise %75'lik oranlarla "para", "din ve değerlerin öğrenilmesi ve korunması", "örf, âdet, gelenek ve kültürün sürmesi" ile "neslin devamı, çocuk sahibi olmak" gelmektedir. Bütün bu değerleri 65 yaş ve üzerindeki katılımcılar en yüksek oranda önemli bulan yaş grubu olurken 18-29 yaş grubundakiler en düşük oranda önemli bulan yaş grubu olmuştur. Toplumdaki ahlaki değerlerin önemsenmesi ve bu ahlaki değerlerin gelecekte alacağı biçim, aile kurumunun yapısını etkileyeceğinden geçmişten günümüze toplumsal değerlerdeki değişimler ile ilgili düşünceler ve kaygı/umut düzeyi de araştırma kapsamına dâhil edilmiştir.

Türkiye Aile Araştırması'nda aile birlikliğini etkileyen kadın-erkek ilişkileri ile ilgili belirtilen bazı genel ahlaki konular incelendiğinde katılımcıların çoğu tarafından doğru bulunmayan konuların sırasıyla; çocuğunun eşcinsel bir ilişki yaşamaması (%88), evlilik dışı/nikâhsız cinsel ilişkide bulunma (%83) ve eşinin aldatması durumunda ona ders vermek için eşini aldatma (%80) olduğu görülmüştür.

Yapılan analizlere göre bu üç ifadeyi doğru bulma oranları yaş grubu yükseldikçe azalmaktadır. Eşcinsel ilişkiler ve nikâhsız birliklikler Türkiye'de Avrupa ülkelerine kıyasla çok daha az görülmesine rağmen özellikle medya ve internette sıklıkla yer bularak toplumda tartışılmasının özellikle ileri yaş grubundaki katılımcılar için kaygı kaynağı olduğu görülmüştür. Katılımcılar tarafından yüksek oranda doğru bulunan konuların başında ise kadının (%77) ve erkeğin (%56) evleninceye kadar bekâretini

koruması gelmektedir. TAYA verilerinde de Türkiye genelinde nikâhsız birlikte yaşama ve evlilik dışı çocuk sahibi olmaya karşı toplumda olumsuz bir yaklaşımın olduğu görülmektedir (TAYA, 2006; 2011; 2016). Katılımcıların doğru bulmadığı diğer konular sırasıyla; cinsel tatminsizlik durumunda başkasıyla birlikte olmayı düşünme (%79), bir eşcinsel ile arkadaş olma (%70) ve eşcinsel biri ile komşuluk yapma (%69) izlemektedir. Buna koşut olarak toplumda geçmişten bugüne artış gösterdiği düşünülen konular arasında eşlerin birbirini aldatması (%85), eşcinsellik (%77) ve aile içi şiddetin (%76) yer aldığı görülmektedir.

Geçmiş ile bugün kıyaslandığında toplumda azaldığı düşünülen konularda öne çıkanlar sırasıyla büyüklere saygı göstermek (%54), geniş ailede yaşamak (%52) ve dindarlıktır (%51). Toplumda geçmişten bugüne azaldığı düşünülen diğer konular sırasıyla; güzel ahlak (%49), aile değerlerinin sürmesi (%47) ve aile içi dayanışmadır (%47). Araştırma kapsamında yapılan mülakatlarda da medya tarafından evlilik dışı birlikte yaşamanın normalleştirilmesi, nikâhsız cinsel ilişki ve eşcinselliğin artması aile kurumunu tehdit eden unsurlar olarak görülmektedir. Katılımcıların çoğuna göre televizyon dizileri aracılığıyla normalleştirilen aldatma, eşcinsellik ve nikâhsız beraberlik gibi konular toplum ahlakına uymamaktadır. Bu kapsamda bazı görüşmeciler “toplumsal kuralları göz ardı eden” eylemleri cinsel arzuların özgürce yaşanmak istenmesiyle bağdaştırarak bunların toplumda istismar olaylarını arttırabileceğini belirtmiştir.

Ayrıca bazı katılımcılar nikâhsız beraberliklerin “anlaşamama durumunda kolayca ayrılabilme” ve boşanma durumunda “herhangi bir yere hesap vermeme” nedeniyle bireyler için, özellikle de erkekler için, daha cazip hâle geldiğini ifade etmiştir (Erkek, 57, Mühendis). Katılımcılar tarafından toplumda olumsuz değerlendirilen bu konuların geçmişten günümüze artış gösterdiği düşünülmeleri ve olumlu değerlendirilen davranışların da azaldığının düşünülmeleri birçok bireyin ahlaki konularda kaygılarının yüksek olduğunu göstermektedir.

Türkiye Aile Araştırması’nda katılımcıların %89’u geçmişe kıyasla günümüzde boşanmanın artış gösterdiğini düşünmektedir. Kurumsal veriler de bu algıyı desteklemektedir. Türkiye’de 2010-2019 yılları arasında evlilik sayısında %7 azalma yaşanırken boşanma sayısında %31’lik bir artış olmuştur (TÜİK, 2021). TÜİK verilerine göre bin nüfus başına düşen boşanma sayısını ifade eden kaba boşanma hızı 2001 yılında 1,41 iken 2010 yılında 1,62’ye, 2019 yılına gelindiğinde ise 1,88’e yükselmiştir (TÜİK, 2021). Bu gelişmelere rağmen genç nüfusun yüksek olması ve aileye verilen değerden ötürü OECD ülkeleri arasında Türkiye evliliklerin yaygın, boşanmaların ise seyrek olduğu ülkelerdendir (OECD, 2021).

Yapılan mülakatlarda boşanmaların aile için yıpratıcı etkileri olduğu ve boşanmalardaki artışın aileleri kırılğanlaştırdığı görüşü sıklıkla vurgulanmıştır. Buna ek olarak Türkiye’de mutsuz evliliklerin

bitmesini engelleyen kültürel ve siyasi kodların varlığından da bahsedilmiştir: "Mutsuz bir evlilik olsa bile bunun sonlandırılmasını engelleyen birtakım kültürel ve siyasi kodlar var... Boşanma oranları artmış. Ama bu sosyokültürel seviye ile birlikte artıyor. Yani kadın kendini var edebildiği zaman aslında mutsuz giden evliliği tartışmaya açabiliyor..." (Erkek, 49, Sosyal Çalışmacı). Boşanmaya karşı tutumlar incelendiğinde araştırmaya katılanların %53'ünün evliliğinden umudu kalmadığında boşanmayı doğru bulurken %25'i bunu doğru bulmadığını ifade etmiştir. Boşanma, aile kurumu ve aile üyeleri için yıpratıcı bir süreç olsa da katılımcıların yarısının mutsuz giden ve umut beslenmeyen bir evlilikte boşanmayı doğru bulması kültürel kodlardaki değişime de işaret edebilir. Boşanma bu yaklaşımla okunduğunda, boşanma oranlarındaki artış aile kurumunun yaşadığı bir kriz olarak görülmektense toplumun yaşadığı genel bir dönüşümün işareti olarak değerlendirilmektedir (Kentel, 2018: 242). Öyle ki kadınların eğitimde ve istihdamda daha fazla yer almasıyla birlikte sosyal, ekonomik ve duygusal olarak daha tatmin edici ilişkiler aramaları ve eşleri ile çözemedikleri bir sorun yaşadıklarında ilişkiyi sürdürmemeleri değişen toplum yapısında yeni aile tiplerinin oluşmasını da kolaylaştırmaktadır.

Türkiye'deki toplumsal değişimin en önemli görünür dinamiklerinden biri de kadınların iş gücüne katılımındaki artıştır. Kadının eğitim seviyesinin yükselmesi, artan ücretli emeğe katılımı ve kamusal alanda daha görünür olması aile yapısını da derinden etkilemektedir. Türkiye Aile Araştırması'na katılanların %79 gibi önemli bir kısmı geçmişten günümüze kadının daha çok istihdama katıldığını dile getirmiştir. Son zamanlarda belirgin bir değişim olsa da Türkiye'de cinsiyete dayalı bir iş bölümünün yaygın olduğu göze çarpmaktadır. Genellikle erkeğin çalıştığı, kadının ev işlerinden sorumlu olduğu görülmektedir (TAYA, 2006; 2016; HÜNEE, 2018). Türkiye'de kadınların iş gücüne katılım oranlarının gelişmiş ülkelere kıyasla oldukça düşük olması da bunu kanıtlamaktadır (OECD, 2021). TAYA verilerinde evli çiftlerden erkek olanlar arasında çalışanların oranı %68 iken bu oranın kadınlar için %24 olarak gerçekleşmiştir (TAYA, 2016). Aynı aile içindeki çiftler karşılaştırıldığında ise sadece erkeğin çalıştığı çiftlerin oranının (%46), sadece kadınların çalıştığı çiftlerin oranının (%3) oldukça üstünde olduğu görülmüştür (Nişancı, 2018: 222). 2019 yılında 15 yaş üstü erkeklerin iş gücüne katılım oranları %72 iken kadınların oranı %34 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2021). Yine de kadınların son yıllarda iş gücüne daha çok katılmalarının en büyük sebebi şüphesiz eğitim seviyelerinin yükselmesine bağlı olarak lisans ve üstü eğitim almış kadınların istihdama katılımının hızla artmasıdır. Öyle ki Türkiye'de çalışmama nedeni olarak ev kadını olmayı belirten kadınların oranı yaş arttıkça ve eğitim seviyesi düştükçe artmaktadır (HÜNEE, 2018). 2000'li yıllarda üniversite mezunu kadınların iş gücüne katılımının %70 gibi yüksek seviyelerde seyretmesi de bunu kanıtlamaktadır (TÜİK, 2021). Kadınların çalışma hayatına katılımının artması beraberinde çeşitli toplumsal değişimleri de getirmiştir. Bunların başında, eğitimde kalma süresinin uzamasıyla ilgili olarak da ilk evlenme yaşının yükselmesi ve doğurganlık hızının düşmesi gelmektedir.

TAYA'da Türkiye genelinde ilk evlenme yaşının çoğunlukla 18-24 yaş aralığında gerçekleştiği

tespit edilmiştir (TAYA, 2006; 2016). İlk evlenme yaşı, bireylerin eğitimde geçirdiği yılların ve kadın istihdamının artması gibi değişkenlerin de etkisiyle yıllar içinde yükselmiştir. 2006-2016 yılları arasında her iki cinsiyet için de ilk evliliklerin 18 yaş altında gerçekleşme oranında azalma görülürken 25 yaş üzerinde gerçekleşme oranlarında artış görülmektedir (TAYA, 2006; 2016). Türkiye’de ilk evlenme yaşı 18-24 yaş aralığında olanların oranı 2006 yılında %59 iken 2016 yılında %54’tür (TAYA, 2006; 2016). İlk evliliğini 25-29 yaş aralığında yapanların oranı 2006 yılında %18 iken 2016 yılında %21; 30-34 yaş aralığında yapanların oranı 2006 yılında %3 iken 2016 yılında %5 olarak gerçekleşmiştir (TAYA, 2006; 2016). Türkiye’de ortalama ilk resmî evlenme yaşı 2001-2019 yılları arasında erkeklerde 26,0’dan 27,9’a; kadınlarda ise 22,7’den 25,0’a yükselmiştir (TÜİK, 2020).

Araştırmada yapılan mülakatlarda evlilik yaşının yükselmesinde öne çıkan nedenlerin başında eğitimde geçen sürenin uzaması, alınan eğitimin peşinden iş bulma garantisinin olmaması, akademik kariyer yapma ile eğitim süresinin daha da uzatılması ve ülkedeki ekonomik durumdan kaynaklanan genç işsizlik oranının yükselmesi gelmektedir. Buna ek olarak katılımcılardan bazıları toplumun önceliklerinin değiştiğini, evlilik ve aile kurmanın eğitime devam etmek, kariyer yapmak ve kendini geliştirmek gibi hedefler karşısında daha geri plana atıldığını ve bu nedenlere bağlı olarak ise evlilik yaşının yükseldiğini ifade etmişlerdir. Türkiye’de ilk evlenme yaşının bireylerin eğitim ve gelir seviyeleriyle birlikte yükselmesi bu toplumsal değişimlerin evlilik ve aile yapısı üzerindeki etkilerini göstermektedir (Beşpınar ve Beşpınar, 2017). Kadınların artan eğitim seviyesi, okulda kalma süresini, evlilik yaşlarını ve doğal olarak çocuk sahibi olma yaşını yükseltmekte bu durum ise doğurganlığın düşmesine neden olmaktadır (Aysan, 2016).

Toplumda yaşanan değişimlerin aile üzerindeki etkisi ortalama hane halkı büyüklüğündeki değişim ile de izlenebilir. Türkiye’de hane halkı büyüklüğü düşme eğilimindedir (2012 yılı için 3,39 iken 2019 için 3,35) (TÜİK, 2021). 2020 Türkiye Aile Araştırması’na katılanların %29’u ikamet ettikleri hanede 4 kişi yaşadıklarını belirtmiştir. Araştırmaya katılanların %23’ü 3 kişilik, %15’i 5 kişilik ve %14’ü 2 kişilik hanelerde yaşamaktadır. Katılımcıların %8’i ise tek başına yaşadıklarını ifade etmiştir. Hane büyüklüğü 6 kişi ve üzeri olanların oranı ise %11’dir. Hane halkı büyüklüğünün azalmasında çekirdek ve dağılmış aile oranlarının artmasının yanında doğurganlık oranının ve hanedeki çocuk sayısının düşmesi de önemli bir etkidir. Evlilik yaşının artması ve boşanma, kadının doğurganlık sürecinde kalma süresini etkileyerek doğurganlığın seviyesini etkilemektedir (Koç ve Saraç, 2018).

Dünyada toplam doğurganlık hızı 1960'da 4,98 iken 1990'da 3,2'ye ve 2018'e gelindiğinde 2,4'e düşmüştür (World Bank, 2021). Dünya genelindeki düşüşe paralel olarak, Türkiye'de de kadın başına ortalama 6-7 olan çocuk sayısı 1950'li yıllardan itibaren demografik geçişle birlikte hızlı bir düşüş gerçekleşmiş, 1980'lerde 4'e, 2010'larda ise 2 civarına inmiştir (Aysan, 2014). TÜİK doğum istatistiklerine göre 2019 yılına gelindiğinde toplam doğurganlık hızı 1,88 çocuk seviyesine inerek nüfusun yenilenme düzeyinin (2,1) altında kalmıştır (TÜİK, 2021). Bu değişimin yansımaları Türkiye'de ailelerin sahip olduğu çocuk sayılarında da görülmektedir. Nitekim araştırmaya katılanların %59,7'si çocuğunun olduğunu, %40,3'ü ise çocuğunun olmadığını belirtmiştir. Çocuğu olan katılımcıların çocuk sayısı ortalama 2,4'tür. Çocuk sahibi olanların ise %23,3'ü 1 çocuğa, %40,1'i 2 çocuğa, %21,8'i 3 çocuğa, %9,4'ü 4 çocuğa, %5,5'i 5 ve üzeri çocuğa sahip olduğunu ifade etmiştir. Bu oranlardan da görülebileceği üzere ülkemizde en çok iki çocuklu aileler vardır.

3. Türkiye'deki Aile Yapısı ve Temel Değişimler

İsmet Koç (2013), Türkiye'de aile yapısının dönüşümü sürecinde etkili olan üç önemli gelişmeden bahsetmiştir: Bunlardan birincisi dış faktörler olarak da nitelendirilen ve ailenin oluşumunda etkili olan kentleşme, ekonomik yaşamda sanayi ve hizmet sektörlerinin ön plana çıkması, kadın istihdamının artması ve kişi başına düşen gelirin artmasıdır (Koç, 2013: 48). İkincisi, demografik dönüşüm olarak nitelendirilen "evlilik yaşının yükselmesi, evlilik içi doğurganlık kontrolünün artması, ilk çocuğa sahip olma yaşının yükselmesi, doğurganlık seviyesinin iki çocukla sınırlanması, ideal çocuk sayısı ile sahip olunan çocuk sayısı arasındaki makasın daralması, boşanma hızlarının artması ve doğumda yaşam beklentisinin artması"dır (Koç, 2013: 48).

Demografik dönüşüm, değişimi hem içeriden hem de dışarıdan etkileyebilmektedir. Son olarak, toplumun genelini ve doğal olarak da aileyi etkileyen "zihniyet değişimi ya da düşünsel değişim" aile yapısının değişiminde en az diğer faktörler kadar önemli görülmektedir (Koç, 2013: 48). Buna koşut olarak aile yapısını ve doğurganlığı etkileyen nedenlerin 20. yüzyılın büyük bölümünde göç, sanayileşme ve şehirleşme gibi ekonomik faktörler olduğu görülürken 20. yüzyılın sonunda ve 21. Yüzyılda ise kadın ve erkeğin rollerindeki değişim, toplumsal cinsiyet eşitliği, aile hakkındaki tutumlarda farklılaşma gibi daha çok kültürel faktörler olduğu görülmektedir (Aysan, 2016).

Türkiye'de özellikle 1950'li yıllardan başlayarak yaşanan sosyo-demografik, ekonomik ve kültürel dönüşümler, aile yapısının değişmesine, farklı aile biçimlerinin ortaya çıkmasına ve ailenin kuruluş sürecinin de değişmesine neden olmuştur. Bu sürecin bir sonucu olarak Türkiye'de çekirdek aile yapılarının hızlı bir şekilde arttıktan sonra 1990'lı yıllardan itibaren durağanlaştığı, tek kişilik ve tek ebeveynli ailelerin ise hızlı bir artış süreci içine girdiği görülmektedir (Koç, 2018: 36).

Türkiye Aile Araştırması'na katılanların (%39) Türkiye'de çocuk sahibi olmanın azaldığını ifade etmesi Türkiye'de aile yapısındaki dönüşümü göstermektedir. TAYA verileri de bunu desteklemektedir. 2006 ve 2016 sonuçları karşılaştırıldığında, hemen hemen tüm bölgelerde üç ve daha fazla çocuklu çekirdek aile oranının azaldığı, tek çocuklu çekirdek aile oranının ise arttığı görülmektedir (TAYA, 2006; 2016). Dolayısıyla Türkiye'de çocuksuz çekirdek ailenin çocuklu çekirdek aileye göre daha hızlı arttığı; çocuklu çekirdek aile içinde ise özellikle bir ve iki çocuklu ailelerde artış, üç veya daha fazla çocuklu ailelerde ise ciddi bir azalma eğilimi olduğu göze çarpmaktadır (Koç, 2018, s. 36).

Türkiye’de aile yapısının dağılımı incelendiğinde çekirdek ailenin 2006 yılında %73 ve 2016 yılında %65 oranları ile en yaygın aile biçimi olduğu görülmektedir (TAYA, 2006; 2016). 2006 yılında Türkiye genelinde geniş ailelerin oranı %15 iken dağılmış ailelerin oranı %13 olarak gerçekleşmiştir (TAYA, 2006). 2016 yılına gelindiğinde ise geniş ailelerin oranı (%14) neredeyse sabit kalmışken dağılmış ailelerin oranında (%21) önemli bir artış görülmüştür (TAYA, 2016). 2019 yılı adrese dayalı nüfus kayıt sistemi verilerine göre Türkiye’de geniş aileden oluşan hane halkı oranı %15, tek çekirdek aileden oluşan hane halkı oranı %65’tir (TÜİK, 2021). Tek ebeveyn ve çocuklarından oluşan çekirdek oranı %9,2 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2021).

2020 Türkiye Aile Araştırması’na katılanlardan aile yapısını tanımlaması istendiğinde katılımcıların %81’i çekirdek ailede, %11’i geniş ailede, %5’i tek başına (bağımsız aile) ve %3’ü de dağılmış ailede (bölünmüş aile) yaşadığını ifade etmiştir. Yaş grubuna göre yaşanan aile yapısına bakıldığında 18-64 yaş grubunun çoğu (her biri için en az %80) çekirdek ailede yaşadığını söylerken 65 yaş ve üzeri katılımcıların daha çok geniş ailede yaşadığı görülmüştür. Bu kapsamda Türkiye’de sosyoekonomik, demografik ve düşünsel dönüşümün aynı şekilde sürmesi durumunda çocuksuz aile ve dağılmış ailelerin oranlarında artış görülmesinin kaçınılmaz olduğu görülmektedir.

Yapılan mülakatlarda katılımcılar ülkedeki doğurganlık oranlarının düşmesini engellemek için gençlerin evliliğe teşvik edilmesi ve evliliklerini sürdürebilmeleri için yetişme çağlarında sorumluluk almaları sağlanmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Farklı bir açıdan değerlendirildiğinde ise eşlerin çocuk sahibi olma kararlarının daha çok rasyonel temellere dayandırıldığı görülmektedir (Aysan, 2014).

Şehirlerde istihdamın ancak belli bir eğitim seviyesi gerektiren sanayi ve hizmet kollarında sunulması nedeniyle aileler için çocuklarının eğitimi daha çok önem kazanmıştır. Ancak şehir hayatında çocukların köyde olduğu gibi ücretsiz aile işçisi olarak aile ekonomisine katkı sağlamaması aileler için çocuk sahibi olmanın maliyetini yükseltmiştir (Aysan, 2014). Dolayısıyla hane içindeki çocuk sayısındaki artışın olumsuz nedenleri olabileceği gibi olumlu nedenleri olduğu da düşünülmektedir. Katılımcıların bazılarına göre ailelerin sahip olduğu çocuk sayısındaki bu azalma, ailenin her bir çocuğu ile ilgilenme imkânını arttırması, daha kaliteli eğitim imkânları ve fırsat eşitliği sağlaması nedeniyle aile yapısındaki değişimin olumlu yönü olarak görülmektedir.

Türkiye Aile Araştırması'nda aile yapısı incelenirken katılımcıların gelir ve ekonomik durumlarından, sağlığından, aile ilişkilerinden, sosyal ilişkilerinden ve genel yaşamlarından memnun olma durumları da incelenmiştir. Araştırmada katılımcılardan sadece %28'i gelir ve ekonomik durumundan memnun olduğunu belirtirken %50'si ise sağlığından memnun olduğunu ifade etmiştir. Sağlığından memnun olma durumu öngörülebileceği üzere yaş grubu yükseldikçe azalmaktadır. Medeni duruma göre aile ilişkilerinden memnuniyet incelendiğinde evli katılımcıların %64'ü, bekâr katılımcıların %58'i ve nişanlı veya sözlü olan katılımcıların ise %57'si aile ilişkilerinden memnun olduğunu belirtmiştir. Yaş grubu dikkate alındığında aile içi ilişkilerinden en yüksek memnun olma oranına (%66) 65 yaş ve üzeri bireylerin sahip olduğu görülmektedir. Katılımcılar arasında sosyal ilişkilerinden memnun olanların oranı ise %58'dir. Aile içi ilişkilerdeki memnuniyet oranlarına paralel olarak sosyal ilişkilerden memnuniyet düzeyi en yüksek (%62) olan yaş grubu 65 yaş ve üzeri gruptur. Katılımcıların %48'i genel yaşamlarından memnun olduğunu ifade etmiştir.

Tüm kategorilerde kadınların memnuniyet oranlarının erkeklerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Memnuniyet oranları hane büyüklüğü bakımından incelendiğinde hanede 2 ila 4 kişinin bulunduğu ailelerde, aile ve sosyal ilişkilerinden daha memnun olma oranlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Aile yapısındaki değişimi etkileyen kültürel dinamiklerin arasında aile içindeki tutum ve farklılıklar da yer almaktadır (Aysan, 2016).

Bu araştırmada katılımcılardan çeşitli konularda ailelerinden (ebeveyn ve büyüklerinden) ne kadar farklı olduklarını derecelendirmeleri istendiğinde her bir kategori için katılımcıların en az yarısı iş, okul ve meslek seçiminde (%57), müzik ve eğlence seçiminde (%52) ve teknolojiye bakış ve teknoloji kullanımında (%50) ailelerinden farklı olduğunu belirtmiştir. Yaklaşık yarısı (%49) giyim ve kıyafet seçiminde ailelerinden farklı olduğunu söylemiştir. Birikimleri ve parayı değerlendirme tercihinde farklı olduğunu söyleyen katılımcıların oranı %43'tür. Katılımcıların %38'i memleket veya ülkeye aidiyette ve %37'si insanlara ve diğer canlılara yaklaşım konusunda ailelerinden farklı olduğunu düşünmektedir. Buna karşın katılımcıların %50'si dinî inançlarında ve bu inançlarına göre yaşamada ailelerinden farklı olmadığını belirtmiştir. Araştırmaya katılanların %41'i ise siyasi tercihlerinde ailelerinden farklı olmadığını ifade etmiştir. Buna ek olarak yemek ve yiyecek tercihinde ailelerinden farklı olmadığını belirtenlerin oranı %37'dir.

Aile içindeki farklılıklar yaş gruplarına göre incelendiğinde en çok gençlerin (18-29 yaş grubunun) tüm kategorilerde ailelerinden farklı olduğunu düşündükleri görülmektedir. Bu farklılıkları oluşturan konulardan en çok öne çıkanlar ise iş, okul ve meslek seçimi ile müzik ve eğlence seçimi olmuştur. Gençlerin ailelerinden en az farklılık yaşadığını düşündüğü konu ise dinî inançlar ve bu inançları yaşama tercihi olduğu anlaşılmaktadır. Modern toplumun gündelik hayatında bireylerin etkileşime girdiği insanların sayısının artmasına ve çeşitlenmesine koşut olarak bireylerin yaşamdaki tercihleri de çeşitlenmektedir (Giddens, 2008). Ancak bu araştırmadan da anlaşıldığı üzere din ve siyasi eğilimler konusunda diğer alanlara göre gençler aileleri ile daha çok benzerlik göstermektedirler.

Araştırmada katılımcılara farklı oldukları hususlarda veya yaşamlarındaki tercihlerini değiştirdiklerinde ailelerinin genel olarak yaklaşımları da sorulmuştur. Katılımcıların %43 gibi önemli bir kısmı ailelerinin böyle bir durumda kendilerine saygı duyacağını ve anlayış göstereceğini belirtirken %4 gibi küçük bir kısmı ise ailelerinin kendilerine tepki göstereceklerini ve onlar gibi davranmaları için baskı uygulayacaklarını belirtmiştir. Ailelerinin rahatsız olduklarını belirteceklerini ama tercihlerine karışmayacağını söyleyenlerin oranı ise %30 olmuştur. Araştırmada yapılan analizlere göre farklı olduğu konularda veya yaşamlarındaki tercihlerini değiştirdiklerinde kadınların ailelerinin erkeklerin ailelerine kıyasla daha fazla tepki göstereceği düşünülmektedir. Benzer bir eğilim yaş grupları incelendiği de görülmektedir. Farklı oldukları konularda ailelerin kendilerine saygı göstereceğini düşünme oranları yaş grubu yükseldikçe azalmaktadır.

4. Türkiye’de Aile Kurma ve Eş Seçimi

Türkiye’nin yaşadığı sosyokültürel, ekonomik ve demografik dönüşümler Türkiye’de ailenin kuruluşuna ilişkin zamanlamayı ve pratikleri değiştirmenin yanı sıra eşlerin tanışma sürecini, evlilik öncesi yapılan törenleri ve eşlerde aranan özellikleri de büyük ölçüde değiştirmiştir. Türkiye’de genç bireylerin evliliklerini ötededikleri, eşlerini buldukları çevrelerin değiştiği ve evlenmeden önce uyguladıkları törenlerin çeşitlendiği görülmektedir.

Türkiye Aile Araştırması'nda katılımcıların çoğu (%92) inançlı olduğunu belirtmiştir. Dinî inancın gündelik yaşamdaki belirleyiciliği göz önüne alındığında dindarlığın azalması gündelik yaşamdaki bazı tutumların da değişimine neden olabilmektedir. Dinî inancın gündelik yaşamda en belirleyici olduğu konu eş seçimidir (TAYA, 2006; 2016). Türkiye Aile Araştırması'nda da bireylerin eş seçiminde önemseyebileceği çeşitli etkenler incelenmiştir. Buna göre, önceki verilerle uyumlu olarak, katılımcıların %59'u evlenecekleri kişinin aynı dinden olmasının eş seçiminde önemli olduğunu belirtmiştir. Evlenilecek kişinin aynı mezhepten olması (%45) ve aynı dil ve kültüre sahip olması (%42) ikinci ve üçüncü sırada gelen önemli etkenlerdir. Evlenilecek kişinin "aynı memleketten-bölgeden olması" ve "aynı cemaatten-tarikattan olması" katılımcılar tarafından diğer kıstaslara nazaran önemsenmemektedir. Yapılan analizlere göre kadınlar için evlenilecek kişinin aynı dinden olması ve aynı mezhepten olması erkeklere kıyasla daha önemlidir.

Buna ek olarak eş adayları için sunulan yukarıdaki tüm özelliklerin önemli olduğu düşüncesinin yaş grubu yükseldikçe arttığı görülmektedir. 18-29 yaş aralığındaki bireyler bu özellikleri en az önemseyen yaş grubu olarak öne çıkmaktadır. Yaş grupları arasındaki bu farklılık gençlerin farklı kimseleri eş olarak daha kolay benimseyebileceklerini gösterirken aynı zamanda evliliğe giden yolda toplumsal değişimin sonuçlarını da göstermektedir.

Türkiye'de 1950'li yıllarla birlikte giderek yoğunlaşan iç göç sürecinde daha çok kentsel alanlarda organize olan sanayi ve hizmet sektörlerinin toplam üretim içindeki payının artmasıyla bu sektörlerde bir işe yerleşmek için gerekli olan eğitim seviyesi daha da önem kazanmıştır (Koç, 2018: 38). Bu durumla birlikte daha önce raporda ifade edilen ilk evlenme yaşının yükselmesi, eğitim seviyesinin ve gelir düzeylerinin artması gibi unsurlar kentsel yerleşim yerlerindeki aile kurma sürecini kırsal yerleşim yerlerindeki aile kurma sürecinden farklılaştırmış ve bireylerin evlilik kararı alırken eş seçiminde göz önünde bulundurdıkları özellikleri etkilemiştir. Bu kapsamda TAYA 2016 sonuçlarına göre evlenilecek kişide aranan sosyal özelliklerden ilk üçü kadınlar için sırasıyla "bir işinin olması" (%92), "evlenecekleri kişinin ilk kez evlenecek olması" (%88) ve "aile yapılarının benzer olması"dır (%85). "Evlenecekleri kişinin dindar olması" da %83 oranı ile önemli bir sosyal özellik olarak öne çıkmıştır. Erkekler için ise "aile yapılarının benzer olması" (%86), "evlenecekleri kişinin ilk kez evlenecek olması" (%85) ve "kadının dindar olması" (%76) evlenecekleri kişide aradıkları öne çıkan ilk üç özelliktir (TAYA, 2016). Bununla birlikte kadınların sosyoekonomik seviyesi yükseldikçe erkeğin kendisine âşık olmasını ve erkeğin yakışıklı olmasını önemli bulanların sayısı artarken erkeğin ilk kez evlenecek olmasını önemli bulanların oranı azalmaktadır.

Türkiye Aile Araştırması'nda katılımcıların evlenecekleri kişinin sahip olması gerektiğini düşündükleri maddi ve manevi özellikler de incelenmiştir. Katılımcıların çoğu (%84) evlenecekleri kişinin "ahlaklı olmalı" gerektiğine katılmıştır. Diğer öne çıkan özellikler ise evlenilecek kişinin "iyi bir aileye mensup olması" (%79) ve "iş sahibi olması"dır (%68). Evlenilecek kişinin iş sahibi olması gerektiği konusunda kadınların daha yüksek oranda (%78) beklentiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Erkeklerde ise bu %59 oranında gerçekleşerek kadınların iş sahibi olması konusunun kabul gördüğünü göstermiştir. Katılımcıların evlenecekleri kişinin sahip olması gerektiğine inandıkları diğer özellikler sırasıyla erkeklerin askerliğini yapmış olması (%66), dindar olması (%62), hiç evlenmemiş olması (%59), maddi durumu iyi olması (%49), kendisiyle yaşıt veya büyük olması (%48) ve kendisiyle aynı eğitim düzeyinde olması (%44) olarak gerçekleşmiştir.

Yapılan analizlerin sonuçlarında cinsiyete göre evlenilecek kişide sahip olması gerektiği düşünülen özellikler arasında kadınlar için evlenilecek kişinin iş sahibi olması, kendisiyle aynı eğitim düzeyinde olması, kendisiyle yaşıt veya kendisinden büyük olması, askerliğini yapmış olması, evi olması, maddi durumunun iyi olması, ahlaklı olması ve iyi bir aileye mensup olması erkeklere kıyasla daha önemli olduğu bulunmuştur. Erkekler için ise evlenilecek kişinin kendilerinden genç olması kadınlara kıyasla daha çok önemlidir. Bu sonuçlara göre bireylerin eş adaylarında aradıkları özelliklerden öne çıkanlar manevi değerler olsa da maddi niteliklere dair beklentiler de oldukça yüksektir. Bireylerin evlenerek yeni bir evde bir hayat kuracakları göz önüne alındığında evlenecekleri kişinin ev sahibi olması gerektiğini düşünenlerin oranı (%37) görece düşüktür. Bunun sebebi olarak Türkiye'de konut satışlarındaki ciddi artışa ve TOKİ'nin ülke genelindeki artan sosyal konut projelerine rağmen konut fiyatlarından dolayı ev sahibi olma oranının düşük kalması öne sürülebilir (TÜİK, 2021).

TAYA 2006 verilerine göre Türkiye genelinde evlilik yapmış bireylerin çoğu (%84) eşleriyle aile/ akraba ve komşu çevresinde tanışmıştır (TAYA, 2006). Bunu arkadaş çevresi (%7) ve iş çevresi (%5) izlemektedir. 2016 yılına gelindiğinde ise eşle aile/akraba ve komşu çevresinde tanışma oranı (%78) düşerken eşle arkadaş çevresinde tanışma (%10) ve iş çevresinde tanışma (%7) oranlarının arttığı görülmüştür (TAYA, 2016). 2020 Türkiye Aile Araştırması'nda katılımcıların eş ile tanışma şekillerine dair görüşleri incelendiğinde katılımcıların %73'ü evlenecekleri kişi ile tanıştıktan sonra arkadaşlık yapmayı ve evlenmeyi doğru bulduğunu ifade etmiştir. Flört ettikten sonra evlenmeyi doğru bulan katılımcıların oranı %65 iken görücü usulü ile evlenmeyi doğru bulan katılımcıların oranı %33 olarak gerçekleşmiştir. Öğrenim durumuna göre eşle tanışma şekline bakıldığında eğitim seviyesi arttıkça eş ile aile ve akraba çevresinde tanışanların oranları düşerken eşyle arkadaş çevresinde, okul, dersane, kurs çevresinde ve iş çevresinde tanışanların oranları artmaktadır (TAYA, 2006; 2011; 2016). Benzer bir şekilde SES çerçevesinde eş ile tanışma şekline bakıldığında eş ile aile ve akraba çevresinde tanışanların oranı bireylerin sosyoekonomik grupları yükseldikçe düşerken eş ile arkadaş çevresinde, iş çevresinde ve okul, dersane, kurs çevresinde tanışma oranları yükselmektedir (TAYA, 2006, 2011, 2016).

Yıllar içinde evlilik kararının alınmasındaki farklılıklara bakıldığında 2016 yılında gerçekleştirilen evliliklerin yarısından fazlası (%60) görücü usulüyle gerçekleştirilmiştir. Ancak buradaki öne çıkan unsur görücü usulü olmasına rağmen kendi kararıyla evlenenlerin oranı %48'e çıkarken ailesinin kararıyla evlenenlerin oranı %12'ye düşmüştür (TAYA, 2016). Türkiye'de görücü usulünün ardından ikinci yaygın olan evlilik kararı türü ise "ailesinin desteği/onayı ile kişinin kendi kararı" (2006 için %31 ve 2016 için %30) olmuştur (TAYA, 2006; 2016). Türkiye Aile Araştırması'nda da görücü usulüyle evlenmeyi en yüksek oranda doğru bulanların oranı (%49) 65 yaş ve üstü katılımcılara aittir. Evlilik kararlarında yaşanan kuşaklar arasındaki değişim yaş gruplarına ve öğrenim durumlarına göre evlilik kararlarının nasıl alındığına bakılarak da görülebilir. Yaş grubu küçüldükçe kendi seçimleri doğrultusunda ailelerin onayını da alarak evlenenlerin oranlarının arttığı görülmektedir. Öğrenim durumu ve evlilik kararı arasındaki ilişkiye bakıldığında eğitim seviyesinin yükseldikçe evlenme kararlarını ailesinin de rızası ile kendi seçimi ile alanların oranlarının da yükseldiği görülmektedir (TAYA, 2006; 2011; 2016). Bu sonuçlara benzer olarak

Türkiye Aile Araştırması'nda katılımcıların evlilik sürecinde önemsedikleri ve doğru buldukları konular incelendiğinde, katılımcıların çoğunun evlenme kararı alırken ailelerin rızasını gözetmeyi doğru bulduğu (%79) görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de aile kurmada kişilerin kararı sorulmadan görücü usulüyle evlenmenin toplum nezdinde işlevinin azaldığı ancak aile rızasının toplumdaki önemini koruduğu görülmektedir. Evlilik kararı alınırken aile desteğinin önemini kaybetmemesi aile üyeleri arasında duygusal bağımlılık ilişkilerinin güçlü olarak sürdüğünü göstermektedir. Tüm bu evlilik kurumundaki dönüşümlere ve aile yapısında gelişmelere karşın Türkiye'nin hâlen evliliklerin yaygın, boşanmaların seyrek olduğu ülkeler arasında sınıflandığı görülmektedir (OECD, 2021). Dolayısıyla bu araştırmada da görüldüğü üzere, Türkiye'de toplumsal değerlere koşut olarak evlilik kurumunun hâlen güçlü bir sosyal kurum olduğu, aile içi ilişkileri devam ettirmenin bireyler için önemli olduğu söylenebilir.

Evlilik ile ilgili kararların nasıl alındığının bilinmesi, evlilik pratikleri ve toplumsal değerlerin aile üzerindeki etkileri için önemli bilgiler vermektedir. Evliliğe başlama yaşı Türkiye genelinde hızlı bir şekilde artarken yalnız dinî nikâhla evlenen, rızası olmadan evlendirilen ve yakın akraba evliliği yapan kadınların oranı, yaşanan hızlı sosyo-demografik ve ekonomik dönüşümün bir sonucu olarak azalmaktadır (TAYA, 2006; 2016). Türkiye genelinde sadece dinî nikâh veya sadece resmî nikâh yapan bireylerin oranında yıllar içinde düşüş gözlemlenirken hem dinî hem resmî nikâh yapan evli bireylerin oranı 2006 yılında %87 iken 2016 yılında %97'ye yükselmiştir (TAYA, 2006; 2016). Tercih edilen nikâh türleri incelendiğinde, 2020 Türkiye Aile Araştırması'na katılanların %84'ü resmî nikâh yapmayı doğru bulurken %76'sı dinî nikâh yapmayı doğru bulmaktadır.

Evlilik törenlerinin evliliği toplum nezdinde meşrulaştırma ve akrabalarının bir araya gelerek yüz yüze ilişki kurmalarını sağlama işlevleri bulunmaktadır. Türkiye genelinde yapılan evlilik törenleri 2006 yılında düğün (%88), söz kesme/kız isteme (%84), kına gecesi (%83), nişan (%77) ve resmî ve dinî nikâh merasimleri (%72) olmuştur (TAYA, 2006). 2016 yılında ise Türkiye’de evlilik törenleri resmî nikâh merasimi (%99), dinî nikâh merasimi (%98), kız isteme (%90), düğün (%89), kına gecesi (%86), söz kesme (%85), nişan (%80), çeyiz serme (%59) ve bekârlığa veda partisi (%3) olarak gerçekleştirilmiştir (TAYA, 2016).

Türkiye Aile Araştırması’nda evlilik törenleri tercihleri incelendiğinde, söz ve nişan yapmanın katılımcıların çoğu (%77) tarafından doğru bulunduğu görülmektedir. Düğünü ikramlı yapmayı doğru bulan katılımcı oranı (%64) ile düğünü sade ve resmî bir törenle yapmayı doğru bulan katılımcı oranı (%61) birbirine oldukça yakındır. Katılımcıların yaklaşık yarısı (%46) farklı memleketlerden evleneceklerin iki düğün yapmasını doğru bulmaktadır. Buna ek olarak ailelerin âdetlerini yaşatmayı doğru bulan katılımcıların oranı da oldukça yüksektir (%71). Bu sonuçlara göre Türkiye’de yıllar içinde en yaygın görülen törenlere yeni tören çeşitleri eklendiği görülmektedir. Buna ek olarak evlilik törenlerinin toplum için önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye’de evliliklerin kuruluşunda hem geleneksel hem de modern pratiklerin, geleneksel pratiklerin modern karakter kazanarak bir arada gözlenebildiğini bir kez daha teyit etmektedir. Evlilik kuruluşunda geleneksel unsurların varlığı devam etse de modernleşmeye yönelik bir dönüşüm de görülmektedir (Koç ve Saraç, 2018).

5. Türkiye’de Ailede Davranış Türleri ve Rol Dağılımı

Toplumsal değerler, geleneksel tutumlar, kültür, örf ve âdetler aile içinde bireylerin birbirlerinden bekledikleri davranış şeklini ve aile içi rollerin nasıl dağıldığını belirlemektedir. Türkiye Aile Araştırması’nda katılımcılardan erkekler ve kadınlar için belirtilen çeşitli davranış biçimlerinin uygunluğu incelenmiştir. Bu kapsamda araştırmaya katılan bireylerin yarısından fazlası saygılı olmanın hem erkekler (%56) hem de kadınlar (%54) için çok uygun olduğunu belirtmiştir. Erkekler için çok uygun görülen diğer davranış biçimleri sırasıyla; haklarını savunmak (%47), ahlaklı ve iffetli olmak (%46), terbiyeli ve ağırbaşlı olmak (%44), kişisel bakıma özen göstermek, (%43), iyi bir eş olacak şekilde yetiştirilmek (%43), oturmasına kalkmasına dikkat etmek (%43), dış görünüme önem vermektir (%43). Kadınlar için çok uygun görülen davranışlar ise sırasıyla; kişisel bakımına özen göstermek (%48), ahlaklı ve iffetli olmak (%47), oturmasına kalkmasına dikkat etmek (%47), terbiyeli ve ağırbaşlı olmak (%46), dış görünüşüne önem vermektir (%46). Her iki cinsiyet için de korunmaya muhtaç olmak, korkak olmak, kavgacı olmak ve çekingen olmak katılımcılara göre hiç uygun olmayan davranış biçimlerindedir.

Türkiye Aile Araştırması'nda çeşitli iş ve faaliyet kollarının katılımcıların gözünde erkeklere ve kadınlara uygunluğu incelendiğinde araştırmaya katılanların yaklaşık yarısının (%44) ticaretle ilgilenmenin ve girişimci olmanın erkekler için çok uygun olduğunu belirttiği görülmüştür. "Mühendislik gerektiren işlerde çalışmak" (%40) ve "sağlık alanındaki işlerde çalışmak" (%39) da katılımcılara göre erkekler için çok uygun görülmektedir. Katılımcıların kadınlara uygun olduğunu düşündüğü iş ve faaliyetlerin başında ise "kültür ve sanat faaliyetlerinde bulunmak" (%44), "sanatla ilgilenmek" (%43), "iyi yönetici olmak" (%41), "sağlık alanındaki işlerde çalışmak" (%41) ve "eğitim işlerinde çalışmak" (%40) gelmektedir. Ancak katılımcılara sunulan iş ve faaliyet seçeneklerinden hiçbiri oransal olarak kadınlara çok uygun olduğu için öne çıkmamıştır.

Gündelik hayattaki pratiklerin bir kısmını hane içinde yapılan işler oluşturmaktadır. Bireylerin cinsiyete göre uygun gördüğü davranışların dağılımları hane içindeki günlük işlerin aile üyeleri arasındaki dağılımını da etkilemektedir. Türkiye Aile Araştırması'nda eşlerin aile içindeki rolleri paylaşma algıları ve katılımcılara göre hangi konularla kimin ilgilenmesi gerektiği kadınlar ve erkekler açısından ayrı ayrı incelenmiştir. Bu kapsamda katılımcıların araştırma kapsamındaki bütün konularla hem kadınların hem de erkeklerin ilgilenmesi gerektiğini savunma eğiliminde oldukları görülmüştür. Bunun yanında ailenin geçimini sağlamak gibi ev dışı sorumlulukların her zaman erkeğin sorumluluğunda olduğunu; temizlik, yemek yapmak gibi günlük ev içi işlerin ise her zaman kadınların sorumluluğunda olduğunu belirtenlerin oranlarında önemli farklılıklar ortaya çıkmıştır.

Kadınların en fazla ilgilenmesi gerektiği düşünülen konular, erkekler için en düşük düzeyde gereklilik olarak algılanmaktadır. Erkeklerin en fazla ilgilenmesi gerektiği düşünülen konularda ise kadınlar için en düşük düzeyde gerekli görülmektedir. Türkiye genelinde fatura ödeme, bakım, tamirat ve badana gibi işleri genellikle erkekler üstlenirken yemek yapma, çamaşır, ütü, bulaşık, basit dikiş ve evin temizliği gibi faaliyetler çoğunlukla kadınlar tarafından yapılmaktadır (TAYA, 2006; 2011; 2016). Evin günlük yiyecek ve içecek alışverişinde ise her iki cinsiyetin de sorumlu olduğu görülmektedir (TAYA, 2006; 2011; 2016). Bu sonuçlara benzer olarak, Türkiye Aile Araştırması katılımcılarının yarısından çoğu (%55) erkeklerin "çalışmak ve para kazanmak" ile ilgilenmesi gerektiğini belirtmiştir. Katılımcılara göre erkekleri her zaman ilgilendiren diğer konular sırasıyla; evin tadilat ve tamirat işleri ile ilgilenmek (%48), aile üyelerini korumak (%46) ve çocukların eğitim masraflarını karşılamaktır (%45). Katılımcılara göre kadınların ilgilenmesi gereken sorumluluklara bakıldığında ise ev temizliğinin (%53) öne çıktığı görülmektedir. Bunu yemek yapma (%47), çocuğun kişilik ve ahlaki gelişimi ile ilgilenme (%44) ve çocuğun günlük bakımı ile ilgilenme (%44) izlemektedir. Yapılan analizlerde kadın katılımcıların erkeklerin ev temizliği, çocuğun günlük bakımı ve market-Pazar alışverişi ile daha fazla ilgilenmesi gerektiğini; kadınların ise çalışma ve para kazanma, aile üyelerini koruma ve çocukların eğitim masrafını karşılama ile daha fazla ilgilenmesi gerektiğini düşündükleri görülmektedir. Bununla birlikte kadınların istihdam oranlarının artmasına rağmen ailede ev içi işlerin erkeklere kıyasla daha çok kadınlardan beklenilmesi eğiliminin devam ettiği anlaşılmaktadır.

Türkiye genelinde 2006-2016 yılları arasında ailedeki küçük çocukların gündüz bakımında annenin sorumluluk oranı %92'den %88'e düşmüştür (TAYA, 2006; 2016). Annelerin çalışma hayatına girmesiyle birlikte çocukların bakımında aile dışından birey ya da kurumlar devreye girmeye başlamıştır. Aynı yıllar arasında ailedeki küçük çocukların bakımını üstlenen anneanne/babaanne oranı %3'ten %6'ya; kreş oranı %1'den %3'e yükselmiştir (TAYA, 2006; 2016). Çocukların gündüz bakımında hanelerin dâhil olduğu sosyoekonomik grupların farklılaştırıcı etkiye sahip olduğu görülmektedir. SES açısından alt ve orta sosyoekonomik grupta bulunan annelerin küçük çocuklarının bakımından çoğunlukla (%95) kendileri sorumluyken üst gruplara çıkıldıkça anneanne/babaanne, bakıcı ve kreş oranlarında yükselmeler görülmektedir (TAYA, 2006; 2016). Bunun en önemli sebebi bu gelir grubundaki kadınların istihdama dâhil olması olabilir. Küçük çocukların gündüz bakımını babanın üstlenme oranları ise her durumda düşük kalmaktadır (TAYA, 2006; 2016). Ailedeki çocuk sayısı arttıkça çalışan kadın oranlarının da düştüğü görülmektedir (HÜNEE, 2018). 2018 yılında 25-49 yaş grubunda 3 yaşın altına çocuğu olan erkeklerin istihdam oranı (%90) kadınların istihdam oranının (%27) neredeyse üç katı olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2021). Hiç çocuğu olmayanların oranına bakıldığında ise istihdam oranlarında erkek (%78) ve kadın (%53) arasındaki makas daralmaktadır (TÜİK, 2021). Bu durum annelerin istihdama katılımındaki engellerle de yakından ilgilidir. Kaliteli ve uygun bakım imkânlarının olmaması Avrupa'daki kadınlara göre daha az istihdama katılabilmelerine ve uzun sürede annelerin istihdamdan kopmalarına neden olan başlıca etkenlerden biridir (Aysan ve Özdoğru, 2015). Çocuklu veya çocuksuz kadınların istihdam oranlarında yıllar içinde artış gerçekleşse de Türkiye genelinde aile içinde çocukların gündüz bakımında annelerin baskın konumunun devam ettiği görülmektedir.

Kadınların istihdama katılma kararları ile hane içi rolleri arasında doğrudan bir ilişki olduğu görülmüştür (Uysal ve Arslan, 2018: 193). 1980 sonrasında kadınların eğitim seviyelerinin ve eğitilmiş grubun çalışma oranlarının artması, ev içindeki geleneksel cinsiyet rollerini de değiştirmeye başlamıştır. Bu gelişmelere rağmen hane içinde kadınlara biçilen rollerin kadınların iş gücüne katılma kararlarını etkilediği görülmektedir.

TAYA'da 25-44 yaş grubundaki kadınların iş gücüne katılmama sebepleri incelendiğinde, iş gücüne

dâhil olmayan kadınlar arasında öne çıkan sebebin %71 ile ev işleriyle uğraşmak olduğu görülmektedir (TAYA, 2016). İstihdamda olan kadınlar, ev içi işlerini eşleri ile ortaklaşa yapamadığı durumlarda, hem işte hem evde çalışarak erkeklerden daha uzun süre çalışmaktadır. Bu durumda kadınlar "ikinci bir vardiya olarak" evde de çalışmak zorunda kalmaktadırlar (Hochschild ve Machung, 2003). Literatürde iş-yaşam dengesi adı verilen bireyin ailede üstlendiği roller ile iş hayatındaki rolü arasındaki uyumun yüksek düzeyde olması (Frone, 2003) kadınların aile hayatlarında bir sorun yaşamadan istihdamda kalmasını kolaylaştırmaktadır. Bunun aksine iş ve aile rolleri arasındaki uyumsuzluk kadınların hem fiziksel hem duygusal hem de davranışsal çatışmalar yaşamasına sebep olabilmektedir (Greenhaus ve Beutell, 1985). Araştırma kapsamında yapılan mülakatların sonuçları da değerlendirildiğine, Türkiye'de iş-yaşam dengesi ile ilgili yaşanan sorunların çoğunlukla erkeklerin geleneksel cinsiyete dayalı davranış kalıplarını sürdürmeye çalışmalarından kaynaklandığı iddia edilmektedir. Eşler arasında eşitliğe dayalı bir rol dağılımı olmadığı durumlarda her iki eşin birlikte çalışması iş-yaşam dengesini olumsuz yönde etkileyebilir ve aile içindeki ilişkileri bozarak eşler arasındaki çatışmayı artırabilir (Stevens vd., 2004).

Yapılan mülakatlarda katılımcılardan bazıları kadınların çalışma hayatına girmesi ve "ayaklarının üzerinde durmaları"nın aile içinde söz sahibi olması, sosyal statü ve saygı kazanması gibi olumlu gelişmeleri de beraberinde getireceğini belirtmiştir. Bununla birlikte katılımcıların önemli bir kısmı kadınların çalışma hayatı ile birlikte ev içi işlerle ilgilenirken zorlandığını belirtmiştir. Geleneksel cinsiyet rollerine göre kadınlara yüklenen ev işlerinin çalışan kadınlar üzerinde neden olabileceği sorunlar araştırma kapsamında katılımcılar tarafından da dile getirilmiştir: "... Kadınların ev işleri ve çalışma konusunda her ikisini sürdürme talepleri kırılabiliyor, bir noktadan sonra buna çocuk ekleniyor, sorumluluklar artıyor ve yavaş yavaş bu durum psikolojik sorunlara yol açıyor" (Kadın, 49, Akademisyen).

Özellikle geleneksel cinsiyet rollerini devam ettirmek isteyen ailelerde, aile ve sosyal yaşamda erkeğin beklentilerinin kadının "yeni oluşan profiline denk gelmeyişi durumu söz konusu"dur (Kadın, 41, Klinik Psikolog). Ancak belirtildiği üzere: "...ailenin sürdürülebilir olabilmesinin bütün sorumluluğunun ve beklentilerin ailedeki kadınların üzerine yüklenmiş olması son derece yanlıştır." (Kadın, 48, Mühendis). Bu durumda ev yaşamı ve iş yaşamı arasında bir denge kuramayan kadının çatışma yaşaması, buna bağlı olarak yaşam memnuniyetinin azalması sonucunda aile içi ilişkilerin de zarar görmesi kaçınılmazdır.

Araştırmada yapılan analizler de kadın katılımcıların kadınların daha fazla çalışma hayatında yer alarak ailenin maddi ihtiyaçlarını karşılamaya yardım edebileceğini ve buna bağlı olarak da erkeklerin ev işlerine ve çocuk bakımına daha fazla vakit ayırmaları gerektiğini düşündüklerini göstermektedir.

6. Türkiye’de Aile İçi İletişim

Aile kurumuna işlevselci bir yaklaşımla bakıldığı zaman ailenin beslenme, ev işleri ve akrabalık ilişkilerinin devamının sağlanması gibi işlevlerinin yanında duygusal güvenlik, şefkat ve sevgi gibi ihtiyaçları karşılama işlevi olduğu da görülmektedir (Becker ve Becker, 2009). Aile içinde bireylerin duygusal veya manevi ihtiyaçlarını karşılayabilmek için aile üyeleri arasında sağlıklı bir iletişim kurulması gerekmektedir. Aksi takdirde aile içinde kardeşler arası, eşler arası veya ebeveyn ve çocuk ilişkisinde yaşanabilecek anlaşmazlıklar zaman zaman fiziksel ya da psikolojik şiddet ile sonuçlanmaktadır. Bu durum ailenin işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirmesini engellerken başta çocuklar olmak üzere aile üyelerinin psikolojik ve ruh sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir (Koçkar ve Harma, 2018: 136).

Türkiye Aile Araştırması’nda eşler arasındaki aile olma motivasyonunu arttırabilecek ve eşlerin ilişkilerini güçlendirebilecek birtakım davranışlar karşısında bireylerin düşünceleri incelenmiştir. Katılımcılara kendilerini değerli hissettiren davranışların başında eşlerinin tanışma sonrasında kendilerini olduğu gibi kabullenip değiştirmeye çalışmaması (%81) ve hediye alması (%81) gelmektedir. Bunların yanında aynı oranlar (%80) ile bir karar verirken fikrine başvurulması, bir problem olduğunda eşinin bunu kendisiyle konuşarak çözmeyi tercih etmesi, hassas konuları göz ardı etmemesi, bir sorun olunca ailesine karşı kendisini savunması, hem ailesinin hem de kendisinin kaygılarını gözetip ilgi göstermesi ve kendisini geliştirebileceği konularda eşi tarafından desteklenmesi de bireylere kendilerini daha değerli hissettiren davranışların başında gelmektedir.

Bunlara ek olarak maddi ve manevi konularda fikirlerine danışılması (%79), yemek-içmek ve giyinmek gibi konularda rahatsız olacağı tercihlerden kaçınılması (%78) ve dinî/kültürel konularda taleplerinin dikkate alınması (%78) katılımcılara kendilerini değerli hissettiren diğer davranışlardandır.

Araştırma kapsamında yapılan analizlerde eşin özel günleri unutmadığında ve hassas olduğu konuları göz ardı etmediğinde kadın katılımcıların erkek katılımcılara kıyasla kendilerini daha değerli hissettiği görülmüştür. Mülakat bulguları ise mutlu evliliklerin eşler arasında eşitliğe, karşılıklı güven ve saygıya dayalı bir ilişki ile mümkün olacağını göstermektedir: “Karşılıklı güven ve karşılıklı saygı çok önemsiyorum. Mutlu bir evlilik derken her şeyden önce birbirine güven gelir. Samimiyet çok önemli, güven çok önemli, saygı çok önemli tabii ki...” (Kadın, 74, Eğitimci). Eşler arasında sağlıklı bir ilişki kurulamadığında ve eşlerin ahlaki beklentilerinde uyuşmazlık yaşandığı durumlarda aile içinde huzurun sağlanması da zorlaşmaktadır. Özellikle “...kişilerin daha sonraki zamanlarda eşten talep ettikleri değer ile evliliğin başında eşle ilgili beklentilerin ve yatırımların gerçekçi olmaması...” (Kadın, 48, Psikyatrist) aile içindeki uyuşmazlıkların ortaya çıkmasına neden olabileceği belirtilmiştir.

Eşler arası anlaşmazlığı etkileyen ya da çatışmaya sebep olan pek çok faktör bulunmaktadır. Bu araştırmada eşler arasında yaşanan uyuşmazlıklara neden olabilecek tutum ve davranışlar karşısında bireylerin duyduğu rahatsızlık derecesi de incelenmiştir. Bu kapsamda araştırmaya katılanların çoğu eşlerinin başka bir kişi ile cinsel ilişki yaşadığını öğrenirse (%88) ve eşlerinin başka bir kişi ile duygusal bir bağ kurduğunu fark ederse (%88) rahatsız olacağını belirtmiştir. Rahatsızlık duyulabilecek diğer konular ise sırasıyla; eşlerinin kendilerine ve çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirmemesi (%86), eşinin kendisine ilgisiz davranması ve duygusal olarak ihmal etmesi (%84), eşlerinin herhangi bir konuda kendilerinden gizlediği bir şey olduğunun öğrenilmesi (%80), eşinin evlilik öncesi yaşantısına dair bilmediği bir durum olmasıdır (%63). Türkiye’de aile içinde anlaşmazlıklara neden olan konuları saptamak ihtiyaç durumunda çözüm mekanizmaları üretmek için önemlidir. Bireylerin eşleri ile ilişkilerinde sorun yaşayabilecekleri konuların veya anlaşmazlıkların sıklığına bakıldığında en çok sorun oluşturan konuların “ev ile ilgili sorumluluklar”, “çocuklar ile ilgili sorumluluklar”, “harcamalar” ve “ailece birlikte vakit geçirememek” olduğu görülmektedir (TAYA, 2016).

TAYA verileri kullanılarak yapılan analizlerde düşük SES, evlilik yaşının genç olması, artan çocuk sayısına bağlı olarak sorumlulukların artması ve aile içindeki sağlıklı iletişimin aile içinde anlaşmazlık yaşama sıklığını arttırdığını; anne ve babanın yaşı ve eğitim düzeylerinin yükselmesi ve aylık kazançlarındaki artışın da aile içinde anlaşmazlık yaşama sıklığını azalttığı görülmüştür (Koçkar ve Harma, 2018).

Aile içinde yaşanabilecek uyumsuzluklar ve anlaşmazlıklarla baş edebilme sürecinden en fazla çocuklar etkilenmektedir. Çatışma çözme becerilerindeki zayıflığı arttıran en önemli sorunların başında ise aile üyeleri arasındaki zayıf iletişim gelmektedir (Koçkar ve Harma, 2018). Özellikle çalışma hayatındaki ebeveynin çocukları ile birlikte geçirdiği saatlerin azlığı nedeniyle oluşabilecek kısıtlı iletişim ve buna bağlı ortaya çıkabilecek sorunları engellemek anneler ve babalar için gündemden düşmeyen konulardandır. Her iki ebeveyni de çalışan ailelerin artması nedeniyle, çocuk bakımında aile büyükleri, kreşler, anaokulları ya da çocuk bakıcıları da devreye girmektedir.

Türkiye Aile Araştırması kapsamında bireylerin yetiştirilmesinde rol oynayan aile üyeleri incelendiğinde kişilerin yetişmesinde olumlu olarak öne çıkan aile üyeleri anne (%83) ve baba (%79) olmuştur. Çocukların gündüz bakımında sıkça yer alan anneanne (%38) ve babaannenin (%34) katılımcıların yetişmesi üzerindeki etkisi ise görece düşüktür. Dolayısıyla çocuk bakımında yeteri kadar yer alamayan ebeveyn ile çocukları arasındaki bağları güçlü tutmak anne ve babanın aile içindeki iletişimi devam ettirmek için önemlidir.

Ailenin iç ilişkileri bakımından erkeklerin çocuk yetiştirme sürecine daha fazla dâhil olması çocuklarına daha fazla ilgi göstermesi ve onlarla kaliteli zaman geçirmesi bir yandan aile içindeki ilişkilerin gelişmesini sağlamaktadır. Türkiye Aile Araştırması anne ve babaların çocuk yetiştirme tutumlarını ve bu konudaki yaklaşımlarını da tespit etmeye çalışmıştır. Katılımcıların, çocuklarını yetiştirme konularında, çeşitli sıklıklarda, yüksek oranda eşleri ile birlikte hareket ettiklerini göstermektedir. Katılımcılar arasında çocuklarının eğitimini her zaman eşleri ile birlikte yaptığını belirtenlerin oranı %38 olmuştur. Çocuklarının aile büyüklerine ve insanlara saygılı davranmaları konusunda onları her zaman eğiteceklerini belirten bireylerin oranı %37'dir. Çocukların aile büyükleri ile olumlu ilişkiler kurabilmesi kuşak farklılıklarından ötürü yaşanabilecek aile içi çatışmaların da sağlıklı bir şekilde yönetilmesini sağlayacaktır (Aysan, 2018a).

Bunlara ek olarak çocuk gelişiminde her zaman eşlerin birlikte gerçekleştirmeleri gereken konular arasında öne çıkanlar sırasıyla şu şekildedir: Maddi ihtiyaçlarını gidermek için eşleriyle ellerinden geleni yapması (%36), sağlık sorunları ile birlikte ilgilenme (%34), davranış problemlerine karşı eşleri ile ortak hareket edilmesi (%31) ve dinî kimlik gelişiminde eşlerin hemfikir olmalarıdır (%30).

Türkiye Aile Araştırması'na eşlerle uyuşmazlık yaşandığında katılımcılar genel olarak şu tepkileri verdiklerini ifade etmişlerdir: "Eşimle birlikte konuyu görebildiğimiz boyutlarıyla değerlendiririz ve birlikte bir çözüm yolu bulmaya çalışırız" (%61), "genellikle hem kendimin hem de eşimin sakinleşmesini bekler konuyu daha sonra değerlendiririz" (%56) ve "genellikle aile saadeti için eşimi idare etmeye çalışırım, elimden geldiğince kendi bildiğim doğruyu fark ettirmeden yapmaya çalışırım" (%53). Buna göre katılımcıların aile içinde yaşanan sorunları öncelikle eşleri ile konuşup sorunu çözmeye çalıştıkları gözlemlenmektedir. Eşlerin konuşarak çözemedikleri bir sorun yaşaması durumunda ise Türkiye genelinde bireylerin sesini yükseltmesi/azaltması veya ailenin devamını sağlayabilmek için sessiz kalmayı tercih etmeleri yaygın davranış biçimleri olarak öne çıkmaktadır (TAYA, 2006; 2016).

Türkiye Aile Araştırması'na katılanların çoğu eşleri tarafından herhangi bir şiddet türüne maruz kalmadığını ifade etmiştir. Tüm katılımcıların %47'si ekonomik şiddete hiçbir zaman maruz kalmadığını belirtirken %11'i çoğunlukla, %6'sı ise her zaman maruz kaldığını söylemiştir. Sözlü veya duygusal şiddete hiçbir zaman maruz kalmayan katılımcıların oranı %56 iken %6 oranında katılımcı çoğunlukla, %3 oranında katılımcı ise her zaman maruz kaldığını belirtmiştir. Katılımcılar arasında fiziksel şiddete hiç maruz kalmayanların oranı %73, çoğunlukla veya her zaman şiddete maruz kalanların oranı ise %4'tür. Araştırmaya katılanların %3'ü ise çoğunlukla veya her zaman cinsel şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. Her ne kadar bu oranlar düşük gibi gözükse de Türkiye nüfusuna oranladığımızda önemli bir sayı etmektedir. Bununla birlikte katılımcıların çoğu (%87) diğer ülkelere kıyasla Türkiye'de şiddetin günümüzde arttığını düşündüğünü belirtmiştir.

Her ne kadar katılımcılarda şiddetin arttığı algısı olsa da Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması’nın sonuçlarına göre 2008-2014 yılları arasında yaşamının herhangi bir döneminde eşi veya eski eşi tarafından fiziksel şiddete maruz kalan kadınların oranı %3 azalmıştır (HÜNEE, 2015). Aynı dönemde fiziksel veya cinsel şiddetin birlikte yaşanma oranı %4 oranında düşmüştür (HÜNEE, 2015). Yaşamının herhangi bir dönemine şiddet biçimleri arasında en yaygını olan duygusal şiddete maruz kalan kadınların oranı (%44) bu dönemde değişmemiştir (HÜNEE, 2015). Buna ek olarak 2004-2018 yılları arasında yaşadıkları şiddeti kimseye anlatamayan kadınların oranında %5 azalma görülmüştür (HÜNEE, 2015).

Türkiye’de kadınların eğitim seviyelerinin yükselmesi ve yaşadıkları hanelerin refahının iyileşmesi ile birlikte aile içinde yaşanan şiddet oranlarında azalma görülmektedir (HÜNEE, 2015). Nitekim İstanbul özelinde yapılan başka bir çalışmaya göre eğitimsiz veya ilköğretimi bitirmemiş kadınlar arasında yaşamı boyunca şiddet görmüş kadın oranı %53 iken lise ve üzeri eğitim seviyesine sahip kadınlarda bu oran %25’e düşmektedir (Aysan ed. 2015; 28-29).

Aile içindeki anlaşmazlıkların büyüüp aile içi şiddete dönüşmesi hem ebeveynin kendi arasında hem de çocukları ile sağlıklı bir ilişki kuramamalarından kaynaklanabilmektedir. TAYA (2016) verilerine göre Türkiye genelinde eşler arası bir anlaşmazlık olduğunda bireylerin yarısı (%51) hiç kimseden destek almamaktadır. Böyle bir durumda aile büyüklerinden destek alacaklarını belirtenlerin oranı %33’tür. Buna paralel olarak Türkiye Aile Araştırması’nda aile içinde yaşanan sorunları çözmek için katılımcılardan “din adamları”, “güvenlik güçleri ve mahkemeler”, “siyasi partiler ve STK’lar”, “TV, internet ve sosyal medya” ve “uzmanlar”dan oluşan kişi ve kurumlara başvuru sıklıkları sorulduğunda her bir kategori için katılımcıların çoğu bu kurum ve kişilere başvurmadıklarını belirtmiştir. Kime başvurulması gerektiği incelendiğinde ise katılımcıların %36’sının aile içi sorunları çözmek için sıklıkla aile büyüklerine başvurulması gerektiğini belirttiği görülmüştür.

Yapılan mülakatlara göre aile içi huzur ve ruh sağlığı için yaşanan sorunların alanında uzman kişilerle görüşülmemesi aile içindeki iletişimi güçlendirecektir. Nitekim Aysan’ın (2018) nicel bulguları da eşler arası sorunların uzmanlar yerine aile büyükleri tarafından çözülmeye çalışılmasının aile mutluluğunu olumsuz etkilediğini göstermektedir. Bu nedenle sağlıklı aileler oluşturabilmek için ilişki düzeyinde girişimlerin olması ve sorunlu ailelere uzman desteği sağlanması gerekmektedir. Ancak bu alandaki uzman katılımcıların belirttiği üzere aile içinde sorun yaşayan pek çok kişi yetersizlik duygusuyla yüzleşmekten kaçınma, tedavi süresinin uzun sürmesi ve masraflı olması gibi nedenlerle uzman desteği almaktan kaçınmak

7. Aile Ekonomisi ve Yaşam Şartları

Aile kurumuna çatışmacı yaklaşım tarafından bakıldığı zaman ailenin sınıfsal güç ilişkisiyle ilgili olarak mülkiyet ve mirası koruyan bir kurum olarak tanımlandığı görülmektedir (Engels, 2010). Bu kapsamda aile içinde ekonomik kararların alınmasında aile üyelerinin söz hakları ve tutumlarının hem toplumsal dönüşümden etkilenmesi hem de aile yapısındaki değişimi etkilemesi beklenmektedir.

Türkiye Aile Araştırması'nda ailenin ekonomik ihtiyaçları ve eşlerin bu konudaki tutumlarını anlayabilmek için tasarruf etme, borçlanma ve çocukların maddi ihtiyaçları incelendiğinde katılımcıların yarısından fazlasının yatırım yapacağı zamanlarda (%61), birikim değerlendirmelerinde (%60), ev harcamalarında (%58), para biriktirme ve tasarruf konularında (%54) ve borç vermede (%53) sıklıkla eşiyile birlikte karar verdiği görülmüştür. Kişisel harcamalarını eşi ile paylaşma gereği duymayan katılımcıların oranı ise %45'tir.

Yaş grupları açısından bakıldığında, yaş ilerledikçe ekonomik konularda eşi ile beraber hareket ettiğini belirtenlerin oranında artış olduğu görülmektedir. Analizler sonucunda evli çiftlerin gençken daha bireysel hareket ettiği, yaş ve evlilik süresi arttıkça ekonomik konularda birlikte karar vermenin daha çok benimsendiği anlaşılmaktadır. Katılımcıların %57'si eşi ile kendi ailesi arasında fark gözetmeden yardım ettiğini belirtirken %48'i ise ekonomik harcamalarında ve birikimlerinde ailelerinin karışmasına izin vermeyeceğini ifade etmiştir. Yaş aralığına göre ekonomik konulara ailelerinin karışmasına izin vermeme tutumunu en az sergileyenler 18-29 yaş grubunu oluşturan katılımcılar olduğu görülmüştür. Bu durum genç evlilerin evliliklerinin ilk dönemlerinde maddi ve manevi pek çok konuda ailelerine bağımlı olmaları ile açıklanabilir. Katılımcıların %36'sı çocuklar ile ilgili harcamaları sıklıkla tek başına üstlendiklerini, %37'si de çocukların harçlıklarını sadece kendilerinin verdiğini belirtmiştir. Eşinin banka kartını sıklıkla sadece kendisinin kullandığını belirtenlerin oranı ise %35'tir.

Aile ile ilgili miras, mal paylaşımı ve nafaka gibi ekonomik konular yürürlükteki hukuki metinler tarafından düzenlenmiştir. Ancak bazı durumlarda aileler tarafından örf, âdet, gelenekler veya dinî hükümler dikkate alınarak da muhtemel sorunlar ve uyuşmazlıklar çözülmektedir. Türkiye Aile Araştırması'nda miras, mal paylaşımı ve nafaka konusunda katılımcıların görüş ve tutumları incelendiğinde araştırmaya katılanların %74'ü kadının ve erkeğin mirastan eşit pay alması gerektiğine katıldığını belirtmiştir. Mal paylaşımı ve nafaka konusunda da katılımcıların kadın ve erkeğe eşit yaklaşma eğiliminde olduğu görülmektedir. Katılımcıların %70'i ise eşlerin boşanırken evlilik boyunca sahip oldukları mal ve eşyanın eşit bölüştürülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Benzer bir eğilimle

katılımcıların %67'si "eşler boşanırken çocukların bakım konusunda gerekli harcamaları birlikte üstlenmelidirler" ifadesine katıldığını belirtmiştir. Katılımcıların yarısı mevcut yasal düzenlemelerde kabul görmeyen ancak toplum tarafından dikkate alınmaya devam eden kadının erkekten mehir isteme hakkının yasal olarak tanınması gerektiğine katıldığını veya kesinlikle katıldığını ifade etmiştir. Katılımcıların %55'i eşlerin boşanırken varsa borçlarını eşit olarak yüklenmeleri gerektiğini belirtmiştir. Araştırmaya katılanların neredeyse yarısı (%49) eşinden boşanırken erkeğin kadına bekâr kaldığı sürece nafaka ödemesi gerektiğine katıldığını veya kesinlikle katıldığını belirtmiştir. Cinsiyete göre incelendiğinde kadınların %65'i ve erkeklerin %69'u bu önermeye katıldığını veya kesinlikle katıldığını ifade etmiştir. "Eşler boşanırken erkek bakıma muhtaç ise veya kadının maddi durumu erkekten daha iyi ise kadın erkeğe nafaka ödemelidir" önermesine katılanların veya kesinlikle katılanların oranı %39, katılmayan veya kesinlikle katılmayanların oranı ise %25 olarak gerçekleşmiştir. Cinsiyete göre bakıldığında kadınların %38'i erkeklerin ise %41'i bu önermeye katıldığını veya kesinlikle katıldığını ifade etmiştir. Dolayısıyla özellikle erkek katılımcıların erkeklerin boşanma durumunda maddi durumu kendisinden daha iyi olan kadınlara nafaka ödemek yerine nafaka almasını uygun bulmaktadırlar. Bu veriler ışığında Türkiye'de aile içi ekonomik konularda eşler arasında eşitlikçi bir tutum sergilendiği söylenebilir.

Aile içi ekonomik kararlar denildiğinde akla ilk gelen harcama kollarından birisi konut ve kira harcamalarıdır. Türkiye'de hane halklarının tüketim amaçlı yaptığı harcamalar içinde ise en yüksek payı konut ve kira harcaması almaktadır (TÜİK, 2021). Toplam harcamalar içinde konut ve kira harcamaları 2002 yılında %27 iken 2018 yılında bu oran çok büyük bir değişim göstermeyerek %24 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2021). Türkiye'de konutta mülkiyet durumları incelendiğinde ev sahipliği oranının kiracıların yaklaşık üç katı olduğu görülmektedir. 2002 yılında bireylerin %61'i oturduğu konutta ev sahibi iken %24'ü kiracıdır (TÜİK, 2021). 2018 yılına gelindiğinde ise bu oranlar %59 ve %25 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2021). Konut satış sayısında yıllar içindeki artışa (TÜİK, 2021) ve TOKİ'nin ülke genelinde artan sosyal konut projelerine (TOKİ, 2021) rağmen bu oranların değişmediği görülmektedir.

Türkiye Aile Araştırması'na katılanlar için ev alırken dikkat ettikleri en önemli özelliklerin başında toplu ulaşım merkezlerine yakın olması, sağlık merkezlerine yakın olması, ailenin oturabileceği bir muhitte olması, pazara-çarşıya yakın olması ve yeşil alanlara, parklara yakın olması gelmektedir. Bireylerin yaşamak istedikleri evin özelliklerinde muhitin sunduğu imkânların oldukça önem taşıdığı görülmektedir. Bunları evde doğalgaz bağlantısının olması, evin geniş bir mutfağının olması, balkonlu olması, okullara yakın olması, otoparkının olması, bireylerin ailelerine veya akrabalarına yakın olması izlemektedir. Evlerin ucuz olması ama aynı zamanda her aile bireyine özel alan sağlayabilecek şekilde 3+1 veya daha geniş olması da katılımcıların yarısından fazlası için önemli görülen özelliklerdendir. Yapılan mülakatlarda aile yapısındaki değişimin önemli sebeplerinden birisi olarak büyük şehirlerin mimari yapısı gösterilmiştir. Dikey mimari yapısında evlerin iki veya tek çocuklu çekirdek ailelere daha uygun olarak küçük ve az odalı inşa edilmesiyle birlikte büyükanne ve dedelerle birlikte yaşam sürmenin toplumda azaldığı ifade edilmiştir.

Görüldüğü üzere araştırmaya katılanların çoğu için ev alırken veya ev kiralarken en çok dikkat edilen özellikler evlerin konumları ve aile hayatına uygun yaşanabilir bir ortamda olma durumlarıdır. Dolayısıyla aile üyelerinin şehirlerde koca binaların küçük odalarında yalnızlaşan aile üyelerinin toplanıp birlikte vakit geçirebileceği geniş odalar, balkonlar, parklar ve yeşil alanlar arayışında olduğu görülmektedir.

8. Ailenin Güçlendirilmesi İçin Devlet Kurumlarından Beklenenler

Türkiye'deki çocuk, yaşlı, engelli, kadın, şehit yakını ve gaziler gibi dezavantajlı kesimlere sağlanan sosyal ve ekonomik yardımların veya psikolojik ve barınma hizmetlerinin en önemli ayaklarından birini devlet kuruluşları oluşturmaktadır (Aysan, 2020). Günümüzde bu kapsamdaki faaliyetlerin koordinasyonu Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) tarafından yapılmaktadır. Bu kapsamda il ve ilçelerde toplam 1.003 adet Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma (SYD) Vakfı bulunmaktadır (SYGM, 2021). Ayrıca belediyeler tarafından yapılan ayni ve nakdi yardımlar ile Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunan hayır hizmetleri de bu yardımlar kapsamında değerlendirilmektedir (Aysan, 2020: 65).

Bunlara ek olarak Türkiye’de Kızılay ve Diyanet Vakfı gibi yarı özerk kurumlar ile İnsani Yardım Vakfı (İHH) gibi uluslararası alanda hizmet veren sivil toplum kuruluşları da ihtiyaç sahipleri için farklı alanlarda yardımlar ve hizmetler sunmaktadır (Aysan, 2020: 65). Bunların yanı sıra ailenin refahını arttırmak için KADEM gibi kadın ve erkek arasındaki rol paylaşımının ancak hak ve sorumluluk dengesi gözetilerek gerçekleşeceğine dair toplumsal bilinç oluşturmayı hedefleyen; Mutlu Yuva Derneği gibi risk altındaki çocukları destekleyici faaliyetler oluşturan; ve Mutlu Aile Mutlu Yuva Derneği gibi aileyi güçlendirici eğitimler düzenleyen daha spesifik sosyal yardım kuruluşları da bulunmaktadır.

Türkiye Aile Araştırması kapsamında katılımcıların AÇSHB’nin sunduğu çeşitli çocuk, yaşlı, engelli, kadın, şehit yakını ve gaziler gibi dezavantajlı kesimlerine sosyal, ekonomik, psikolojik ve barınma hizmetlerine dair bazı olumsuz görüşleri olduğu görülmüştür. Hem sosyal yardımlar hem de sosyal hizmetler açısından araştırmaya katılanların %40’ı Bakanlığın çalışmalarını başarılı bulmadığını belirtirken katılımcıların %27’si Bakanlığın bu konuda başarılı olduğunu belirtmiştir. Yaş gruplarına göre incelendiğinde 18-29 yaş arası grubun Bakanlığın sosyal yardımlarını başarılı bulmama oranlarının en yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte 65 yaş üzerindeki katılımcılar ise sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler açısından Bakanlığı en yüksek düzeyde başarılı bulan yaş grubu olmuştur. Bu da Aysan’ın (2018b) bulgularıyla örtüşmektedir.

Türkiye’de gençler için uygulanan sosyal politikalardan duyulan tatminin düzeyi diğer yaş gruplarına göre çok daha düşük iken yaşlılar için uygulanan sosyal politikalar diğer yaş gruplarına göre çok daha yüksek seviyededir (Aysan, 2018b). Bakanlığın çocuk hizmetlerini başarılı bulmayanların oranı %40 iken katılımcıların %29’u başarılı olduğunu ifade etmiştir. Benzer şekilde katılımcıların %40’ı engelli ve yaşlılara yönelik hizmetleri başarılı bulmazken %33’ü başarılı bulunduğunu ifade etmiştir. Bakanlığın yaşlı ve engelli bakımını başarılı bulmayanların oranı %36, başarılı bulanların oranı ise %34 olarak gerçekleşmiştir. Şehit yakını ve gazilere yönelik hizmetleri başarılı bulanların oranı %36 iken başarılı bulmayanların oranı ise %33’tür. Katılımcıların yaklaşık yarısı Bakanlığın kadını korumaya yönelik çalışmalarını başarılı bulmadığını belirtmiştir. Bu çalışmaları başarılı bulanların oranı ise %24 olarak gerçekleşmiştir. Bakanlığın kadınlara yönelik diğer hizmetlerini başarılı bulmayanların oranı ise %44 ile başarılı bulanların (%26) yaklaşık iki katıdır. Benzer şekilde aileyi korumaya yönelik çalışmaları başarılı bulmayanların oranı (%45) ile başarılı bulanların (%26) oranı arasında önemli bir fark vardır. Araştırmaya katılanların çoğu “şiddetle mücadele” (%52), “işsizlikle mücadele” (%55) ve “yoksullukla mücadele” (%54) konularında Bakanlığın çalışmalarını başarılı bulmadığını belirtmiştir. Bu çalışmaların başarılı olduğunu belirtenlerin oranı ise her kategori için %25’in altındadır. Son olarak, katılımcıların Bakanlığın “eğitim teşvikleri”ni başarılı bulmayanların oranı (%46) başarılı bulanlara oranla (%25) oldukça yüksektir. Bu araştırma boylamsal veri sunmadığından genel olarak sosyal politika uygulamalarından memnuniyet düzeyinin nasıl değiştiğine dair bir yorum yapılamamaktadır. Bunun yanında TÜİK’in yaptığı Yaşam Memnuniyeti Araştırması’nda bireylerin 2010-2019 yılları

arasında kamu hizmetlerinden memnuniyet durumlarına bakıldığında Türkiye’de sosyal güvenlik kurumu hizmetlerinden (%55’ten %61’e) memnun olanların oranlarında artış yaşandığı görülmektedir (TÜİK, 2021). Bunun yanında sağlık hizmetlerinden (%73’ten %67’ye), eğitim hizmetlerinden (%62’den %55’e) ve asayiş hizmetlerinden (%78’den %76’ya) memnun olanların oranlarında azalma gerçekleşmiştir (TÜİK, 2021). Türkiye’de kamu hizmetlerinin beş yıl sonrasında iyi yönde gelişeceğini düşünenlerin oranı 2010 yılında %44 iken 2019 yılında %34’e düşmüştür (TÜİK, 2021). Bunlar göz önüne alındığında Türkiye’de kamu hizmetlerine dair memnuniyetin ve buna koşul olarak da iyi yönde gelecek beklentisinin yıllar içerisinde azaldığı görülmektedir.

2020 Türkiye Aile Araştırması’nda da Bakanlık hizmetlerinden memnun olma oranları bu eğilim açısından incelendiğinde memnuniyet oranlarının düşük gerçekleşmesi bireyleri tatmin etmeyen kamu uygulamaları ile ilişkili olabilir. Araştırmadan elde edilen bu veriler, aileye ilişkin sürdürülen genel kamu politikalarının katılımcılar tarafından yetersiz görüldüğüne işaret etmektedir. Buna koşul olarak

Türkiye’de toplumsal olarak aileye verilen özel değere rağmen aileler küçülmekte, dağılmış aile sayısı artmaktadır. Araştırma kapsamında yapılan mülakatlarda katılımcılar ailenin ve aile yapısının korunması için Bakanlık uygulamaları ve kamu politikalarındaki boşlukları tartışıp bu boşlukların nasıl giderilmesi gerektiğiyle ilgili görüşlerini paylaşmıştır. Bunların ışığında devletin STK’lar ile iş birliği yapması, sunulan uygulamaları tek taraflı denetim ve kontrol mekanizması ile takip etmek yerine paydaşlarla iş birliği yapması ve yerel yönetimlerin daha aktif rol alması Türkiye’de ailenin ihtiyacı olan yardım ve destek sistemlerinin uzmanlaşmasını sağlayacağı öngörülmektedir.

Yukarıdaki bahsedilen kentleşme, kültürel değerlerdeki aşınma, bireyselleşmenin artması ve yeni iletişim teknolojileri gibi nedenlerle aile üyeleri arasındaki iletişim azalmış, boşanmalar artmış, dağılmış ailelerin oranı yükselmiştir. Buna ek olarak, doğurganlık hızının azalmasıyla da yaşlı nüfusun payının yükselmesi ve gelecekte aktif olmayan nüfusun payının artması riski bulunmaktadır. Bu değişimlerin toplumdaki olumsuz etkilerini azaltmak için Öncelikli Dönüşüm Programları altında Ailenin ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programı düzenlenmiştir (SBB, 2021). Bu programın hedefleri arasında dinamik nüfus yapısının korunması için aile ve iş hayatının uyumunun güçlendirilmesi, kaliteli ve kolay erişilebilir kreş ve okul öncesi eğitim imkânlarının yaygınlaştırılması, yazılı ve görsel yayınlarla STK’ların ilgili faaliyetlerinin desteklenmesi yoluyla aile dostu kültürel ortamın geliştirilmesi, sağlık alanında çocuk dostu doğum koşulları ve uygulamalarının geliştirilmesi ve yerel yönetimlerin şehirlerde aile dostu güvenli ortamları geliştirerek yaygınlaştırması gösterilmektedir (Şentürk, 2016; Eryurt, 2018: 30). Araştırmaya katılanların Bakanlığın faaliyetlerini olumsuz bulma eğiliminde olması belirtilen bu hedeflerin ne düzeyde hayata geçirildiği ve uygulanan politikaların etkilerinin sorgulanmasına neden olmaktadır.

Araştırmada katılımcılar tarafından vurgulanan konulardan bir diğeri medya kanallarının ve dijital platformların aile üzerindeki olumsuz etkisidir. Bu nedente, araştırmada AÇSHB koordinatörlüğünde aile refahının korunması için evlilik öncesi eğitim ve aile danışmanlık hizmetlerinin etkinleştirilmesi, boşanmaların azaltılması ve aile içi iletişimi güçlendirmek amacıyla aile danışmanlığı ve uzlaştırma mekanizmaları geliştirilmesi gerektiği görülmüştür. Ayrıca aile üyelerini televizyon ve internet kullanım sıklığının olumsuzluklarından korumak için bireylerin bilinçlendirilmesi gerektiği ve bireylerin sıklıkla vakit geçirdiği medya ve iletişim kanallarında çatışmanın ve şiddetin teşvik edici olmamasına dikkat edilmesi de belirtilmiştir. Bunlara ek olarak aile üyeleri arasındaki iletişimi kuvvetlendirmek için aile içi iletişim becerilerine yönelik aile eğitimi, danışmanlığı ve destek sistemlerinin geliştirilmesi de katılımcıların üstünde durduğu konulardandır.

Araştırmada öne çıkan bir diğer konu evlilik yaşındaki yükselmedir. Erken evlilikler kadar evlilik yaşının ötelenmesi de aile yapısı için çeşitli riskler oluşturmaktadır. Özellikle eğitimsiz ve düşük geliri hanelerde dirençli kalan erken evlenmenin azaltılması, giderek ortadan kaldırılması için ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından ulusal ve yerel politikaların geliştirilmesi gerekmektedir (ASPB, 2015). Buna ek olarak araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde evlilik yaşının doğurganlık davranışlarını etkileyecek şekilde ötelenmemesi için bireylere evlilik çağına erişmiş gençlere sorumluluk bilinci yükleyecek eğitimler verilmesinin gerekliliği ve evliliği teşvik edici politikaların önemi de vurgulanmıştır.

Kadınların iş gücünde yer alma oranlarındaki artışa koşut olarak iş-yaşam dengesi de önemli alanlardan biri durumuna gelmiştir. Hane içi rollerin geleneksel olarak kadına yüklenmesi özellikle kadınların çalışma hayatını ev işleri ve çocuk bakımıyla beraber yürütmesindeki sorunların giderek artmasına neden olmaktadır. Bu doğrultuda katılımcılar hem ev içi üretimin hem çocuk bakımının eşit paylaşımını kolaylaştıran ve özendirici politikaların önemine dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra her iki ebeveynin iş gücüne katılımının desteklenmesi için iş ve aile yaşamını uyumlaştırıcı programların ve çocuk bakım hizmetlerinin bir yaygınlaştırılmasının da önemi ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’de ve dünyada aile kurumunun sosyal hayatta önemli bir yeri vardır. Sosyalleşmenin ilk olarak başladığı, normların ve geleneklerin yeni nesillere aktarıldığı, ekonomik ve duygusal ihtiyaçların karşılandığı ailedeki dönüşüm toplumu da doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle toplumdaki dönüşümleri anlamak, aile yapısında ortaya çıkan değişimleri incelemekle mümkün olur. Bu çalışmada da görüldüğü üzere Türk aile yapısında hızlı değişimler yaşanmakta, bireylerin aile kurumuna dair

tutumları farklılaşmakta, aile içi ilişkiler değişmekte, cinsiyete dayalı iş bölümü özellikle eğitilmiş ailelerde terk edilmektedir. Bunlarla birlikte hane halkı sayısı doğurganlık düşüşüne paralel olarak azalmaktadır. Artan internet ve sosyal medya kullanımı aile içi iletişimi azaltırken ekonomik sorunlar da uyumsuzlukları arttırmaktadır. Ömür boyu süren evliklere dair fikirlerdeki değişim, bireyselleşme ve boşanmaların normalleşmesi aileleri daha kırılabilir hâle getirmektedir. Bunların da sonucunda tek ebeveynli aileler ile eşini ölmüş veya ayrılmış bireyler gibi dağılmış aileler ile evliliğin ve doğurganlığın geciktirilmesi sonucunda çocuksuz aileler veya bekâr haneler gibi çok farklı aile tipleri ortaya çıkmaktadır. Bunların hepsi bir taraftan geleneksel çekirdek aile ve buna dayanan toplum ve toplumsal ilişkiler için yeni riskleri de beraberinde getirirken diğer taraftan da devlet ve sivil toplum için yeni faaliyetleri gerekli kılmaktadır.

Nüfusun hızla yaşlandığı ve yeni toplumsal risklerin arttığı Türkiye’de, devletin ve sivil toplumun uzun vadeli stratejiler çerçevesinde ailenin korunması ve güçlendirilmesine dair politikalar üretmesi gerekmektedir. Bu değişimlere rağmen geleneksel çekirdek ailenin birçok ülkeye göre daha güçlü yapısı aile kurumunun refahın dağıtımındaki aktif rolü önümüzdeki yıllarda da devam ettireceği iddia edilebilir. Bu çerçevede aile içi ekonomik ve duygusal ilişkilerin korunması ve güçlendirilmesine yönelik tedbirler alınmalıdır. Bunu gerçekleştirebilmek ise geleneksel aile yapısının güçlü yönleri korunurken zayıf yönlerinin değişen şartlar çerçevesinde güçlendirilmesi ile mümkün olabilir.

KAYNAKÇA

- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2006). *Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2006 (TAYA 2006)*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2011). *Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2011 (TAYA 2011)*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2016). *Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016 (TAYA 2016)*. Ankara: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Aysan, M. F. (2014). *Türkiye'nin Demografik Dönüşümü Ve Yeni Meydan Okumalar*. L. Sunar, (Ed.). "Türkiye'nin Toplumsal Değişimi" içinde (ss. 67-87). İstanbul: Nobel.
- Aysan, M. F. (2016). *Türkiye'de Aile Yapısındaki Değişim Ve Doğurganlığın Düşüşü*. "Türkiye Dördüncü Nüfus Bilim Konferans Kitabı" içinde (ss. 155-168). Ankara: HÜNEE.
- Aysan, M. F. (2018). *Nesiller Arası Transferin Değişimi Ve Mutluluğa Etkisi*. "Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi" içinde (ss. 314-333). Ankara: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Aysan, M. F. (2018b). *Between Risks and Opportunities: Social Policies in Contemporary Turkey*. A. F.
- Aysan, H. Karahan ve N. Gür, Palgrave (Ed.). *Turkish Economy: "Between Middle Income Trap and High Income Status"* içinde (ss. 101-120). Palgrave Macmillan. ISBN: 978-3-319-70379-4.
- Aysan, M. F. (2020). *Geleceğin Türkiyesinde Sosyal Politikalar*. İstanbul: İlke Yayınları. ISBN: 978-625-44342-1-1.
- Aysan, M. F. ve A. Özdoğru. (2015). *Avrupa'da Erken Çocukluk Bakımı Ve Eğitiminin Mukayeseli Analizi*. *Sosyoloji Dergisi* 30(1), 167-194. (DOI: 10.16917/IU/tjs.12775).
- Aysan, M. F., Z. C. Acartürk, M. Yanık, ve A. Kerimoğlu, A. (2015). *Kadınlar İçin Kadınlar: Kadına Karşı Şiddet Araştırması Ve Proje Raporu*. İstanbul: Hazar Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği.
- Becker, G. S., ve Becker, G. S. (2009). *A Treatise on the Family*. Cambridge: Harvard University Press.
- Beşpınar, F. U. ve Beşpınar, L. Z. (2017). *Türkiye'de Hane Halkı Yapıları ve Evlilik Pratiklerinde İkili Resim: Geleneklerin Yanı Sıra Değişimin Yansımaları*. *Nüfusbilim Dergisi*, 39, 109-149.
- Engels, F. (2010). *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*. (çev. Kenan Somer). İstanbul: Sol Yayınları.
- Eryurt, M. A. (2018). *Türkiye'de Doğurganlık Davranışları: Düzey, Belirleyiciler, Politikalar*. Y. Esen ve C. Nuhurat (Ed.). "Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi" içinde (ss. 12-33). Ankara: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2015). *2014 Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2019). *2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve TÜBİTAK.
- Hochschild, A. R. ve Machung, A. 1989. *The Second Shift: Working Parents and The Revolution at Home*. New York: Viking Penguin.
- Kentel, F. (2018). *Türkiye'de Aile Olmak İçerisi Ve Dışarısı Arasında Aile İçi İlişkiler*. Y. Esen ve C. Nuhurat (Ed.). "Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi" içinde (ss. 238-266). Ankara: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- Koç, İ. (2013). *Türkiye'de Aile Yapısının Değişimi: 1968-2011*. "Türkiye Aile Yapısı Araştırması: Tespitler, Öneriler" içinde (ss. 24-48). Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

- Koç, İ. (2018). Türkiye’de Aile Yapısının Değişimi Sürecinde Tek Ebeveynli Ailelerin Oluşumu, Belirleyicileri Ve Refah Durumu (2006-2016). Y. Esen ve C. Nuhurat (Ed.). “Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi” içinde (ss. 36-85). Ankara: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- Koç, İ. ve Saraç, M. (2018). Türkiye’de İlk Evlilik Yaşının Ve Evliliğe İlişkin Pratiklerin Değişimi Ve Boşanma İle İlişkisi. Y. Esen ve C. Nuhurat (Ed.). “Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi” içinde (ss. 88-133). Ankara: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- Koçkar, A. İ. ve Harma, M. (2018). Aile İçi Anlaşmazlıklar, Çocuklara Yansımaları İle Çocuğun Değerinin Yıllar İçerisinde Değişimi. Y. Esen ve C. Nuhurat (Ed.). “Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi” içinde (ss. 136-178). Ankara: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- Nişancı, Z. (2018). Sosyodemografik ve Kültürel Farklılıkların Eşler Arası Çatışmaya Etkisi. Y. Esen ve C. Nuhurat (Ed.). “Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi” içinde (ss. 212-236). Ankara: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2021). OECD Statistic database. <https://stats.oecd.org/> adresinden 29.01.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü. (2021). AÇSHB Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü. <https://ailevecalisma.gov.tr/sygm> adresinden 29.01.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Stevens, D.P., Minnotte, K.L. ve Kiger, G. (2004). Differences in Work-To-Family and Family To-Work Spillover Among Professional And Nonprofessional Workers. *Sociological Spectrum*, 24, 535-551.
- Şentürk, M. (Ed.) (2016). Aile Dostu Kentler Etüt Araştırması. İstanbul: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2015). Türkiye’de Evlilik Tercihleri. Ankara: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2021). Ailenin Ve Dinamik Nüfus Yapısının Korunması Programı Eylem Planı. https://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2018/10/22AileninveDinamik_Nufus_Yapisinin_Korunmasi_ProgramiBASKI.pdf adresinden 29.01.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Taştan, C. ve Küçükler Yıldız, A. (2019). Dünya’da ve Türkiye’de Kadın Cinayetleri: 2016-2017-2018 Verileri ve Analizler. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (2021). TOKİ Sosyal Konutlar. <https://www.toki.gov.tr/sosyal-konutlar> adresinden 29.01.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). 2020. İstatistik veri portalı. <https://data.tuik.gov.tr/> adresinden 19.01.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2021). Konularına Göre İstatistikler. <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=kategorist> ve <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr> adreslerinden 29.01.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Uysal, G. ve Aslan, M. D. (2018). Türkiye’de Kadınların İş Gücü Piyasasına Katılma Kararlarını Belirleyen Etmenler. Y. Esen ve C. Nuhurat (Ed.). “Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi” içinde (ss. 180-210). Ankara: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- World Bank. (2021). World Bank open data fertility rate, total (births per women). <https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.TFRT.IN> adreslerinden 29.01.2020 tarihinde erişilmiştir.

TÜRKİYE'DE AİLE DENEYİMİ

TÜRKİYE'DE AİLE DENEYİMİ

Merve Reyhan Baygeldi

Bu araştırmanın amacı katılımcılarımızın özelinde güncel Türkiye'de aile içi deneyimleri anlamaktır. Bu deneyimler, Türkiye'deki toplumsal, kültürel, sosyal, ekonomik ve siyasal bağları yansıtmaktadır. Diğer kurumlarda olduğu gibi aile kurumunun farklı boyutları onu şekillendiren kodlar, tarihsel birikim ve mevcut durum aynı anda düşünüldüğünde net bir görüntü kazanmaktadır. Türkiye'de ailenin tarihsel birikimi, aynı zamanda bir üretimin, iş ve organizasyonun bir dönüşüm hikâyesidir. Türkiye'deki demografik yapının ve ailenin değişimi de bahsi geçen dönüşümle etkileşim içindedir.

Türkiye'nin iç göç hikâyesi, ailelerin kırsal bölgelerden şehir merkezlerine ve farklı şehirlerden metropollere adaptasyonundan oluşmaktadır. Ailenin mevcut durumu ise iç göç etkilerinin devamı niteliğindedir. Ailelerin büyük çoğunluğu 1950 öncesinde kırsal bölgelerde yaşıyordu. Bu dönemde, aile içi iş bölümü ve çocuk bakımında geleneksel kodlar ön plandaydı. Aile, kültürel bir kurum olmasının yanı sıra, tarımsal üretkenliğin arttırılması ve devamlılığı için ekonomik bir birimdi. Akrabalar, tarım ve hayvancılıkta iş gücünü oluşturmaktaydı. Tarım ve hayvancılık yapamayan aileler ise ücretli işçilik ile diğer ailelerin üretim sürecine katılmaktaydı. 1945'te, üretimi geliştirebilmek ve aileleri desteklemek adına Çiftçiyi Toplandırma Kanunu çıkarılmıştır. Yıldırım'a (2015, ss. 542- 545) göre bu kanunun iki hedefi vardı: Kente göçü geciktirme (köylüyü köyünde tutma), mülksüzleşmeyi önleme. Fakat bastırılmaya çalışılan göç engellenememiştir. Taş ve Özcan (2013) bu durumu tarımdaki teknolojik olanakların artması, bazı kentlerde sanayinin gelişmesi, nüfus artışı, kırsaldaki kan davaları ve terör olayları ile açıklamaktadır.

1950'li yıllardaki göçün sanayinin gelişmesiyle arasında tek yönlü bir neden-sonuç ilişkisi yoktur. Her iki gelişmenin de karşılıklı olarak birbirini etkilediği söylenebilir. Zira 1950'li yıllarda kentlerde göçü çekecek kuvvette bir hızlı sanayi dönüşümünden bahsetmek zordur. Bu dönemdeki iç göçün nedeni olarak görülen bütün faktörler tartışmalıdır. Örneğin, Marshall Planı sonrası traktör kullanımının artışı, ücretli tarım işçilerine ihtiyacı azalttığını ve bu grubun kente göçtüğünü savunanlar da bu işçilerin sanayi bölgesine göç etmek için ekonomik birikiminin olmadığını ve traktörün yaygınlaşmasının toprakların büyümesiyle birlikte ücretli işçiliği bitirmediğini ortaya koyan tartışmalar mevcuttur (Yıldırım, 2015, ss. 544-545).

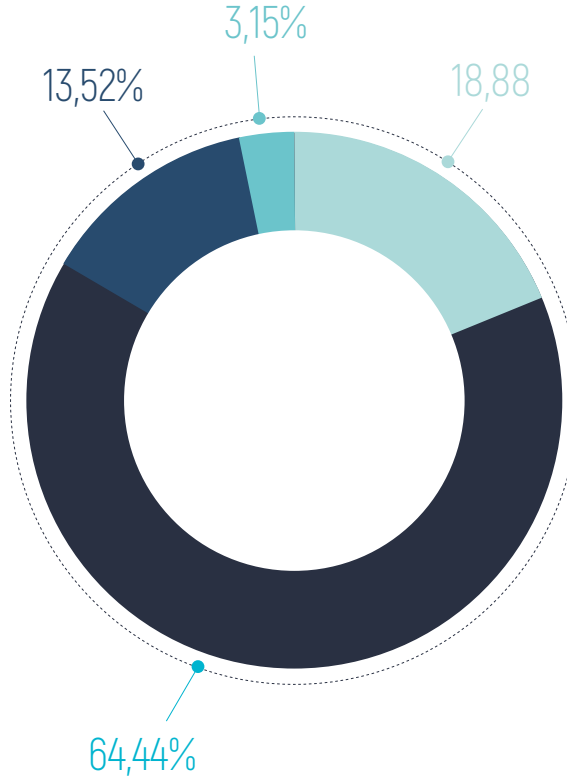
Türkiye'de iç göçün en önemli sonucu ve dönüşümlü olarak ailenin yapısında etkili olan faktörlerden biri de kentleşmedir. Türkiye'de 50'li yıllar sonrasında gerçekleşen aşamalı göçün (Solgun & Durat, 2017) yoğunlaştığı şehirler İstanbul, İzmir ve Ankara gibi büyük şehirler olmuştur (Çakır, 2011). Aileler, geleneksel kültürel bağlarının inşa edildiği mekânlardan uzaklaşmamış ve yeni bir mekânda yeni bir iş gücü denklemine dâhil olmuştur. Göç ve gecekondü hayatına ek olarak, aileler, kent yaşamında farklı sektörlerle tanışmıştır. Bu sektörel farklılıklar yaş, cinsiyet ve eğitim durumunu daha kritik bir zemine taşımıştır. Kırsal bölgede, aile bireyleri bu değişkenlerden bağımsız olarak üretime katılabiliyorken, kent hayatında farklı kategorilerdeki sektörlerin kriterlerine göre ekonomik gelir elde etmeye başlamıştır. Bu durum eğitim ve hizmet sektörüne olan eğilimi arttırmıştır. Buna ek olarak, kent hayatında çocukları eğitim yoluyla hizmet sektörüne hazırlayan göçmen ailelerde, kadınlar da iş gücüne katılmaya başlamıştır. Böylece, kadın erkek arasındaki ev içi iş bölümü ve çalışma ortamındaki eşitsizlikler görünür hale gelmiştir. Sivil toplum örgütleri, medya, eğitim ve siyasetin de etkisiyle kanuni haklar yeniden gözden geçirilmiş ve kadının statüsünde iyileştirme yollarına gidilmiştir. Günümüzde, aile yapısı bu genel çerçevenin ortaya koyduğu demografik değişimlerin izlerini taşımaktadır.

Demografi -bütün kültürlerde- ailenin sosyal, ekonomik ve kültürel bağlamını tarihsel süreç içindeki dönüşümünü ve mevcut durumunu ortaya koyacak kapsama sahiptir. Türkiye'deki demografik değişim, demografik dönüşüm teorisine dayanan farklı dönemleştirme çalışmaları tarafından ele alınmıştır. Bu yaklaşımların her birinde farklı tezler aynı parametreler üzerine kurulmuştur: Doğum ve ölüm oranlarındaki değişim. Bu iki oranın değişimi, nüfusun yenilenme hızının yüksek olduğu geleneksel dönemden düşük seviyelere geçtiği modern döneme geçişi ifade etmektedir. Türkiye'nin demografik dönüşümü, diğer değerlendirmeleri de bünyesinde barındıran üç aşamada ele alınabilir. Yüksek doğum ve ölüm oranlarının olduğu 1945 öncesi, ilk aşamadır. İkinci aşamada ölüm oranları, hızlı bir düşüş sürecine girmiş ve doğum oranları da düşme eğilimindedir. Bu aşama 1945-2010 arasındaki süreci kapsamaktadır. Son aşama ise 2010 sonrasıdır. Bu süreçte ölüm ve doğum oranının yanı sıra, nüfus yenilenme oranı da düşmüştür (Aysan, 2019).

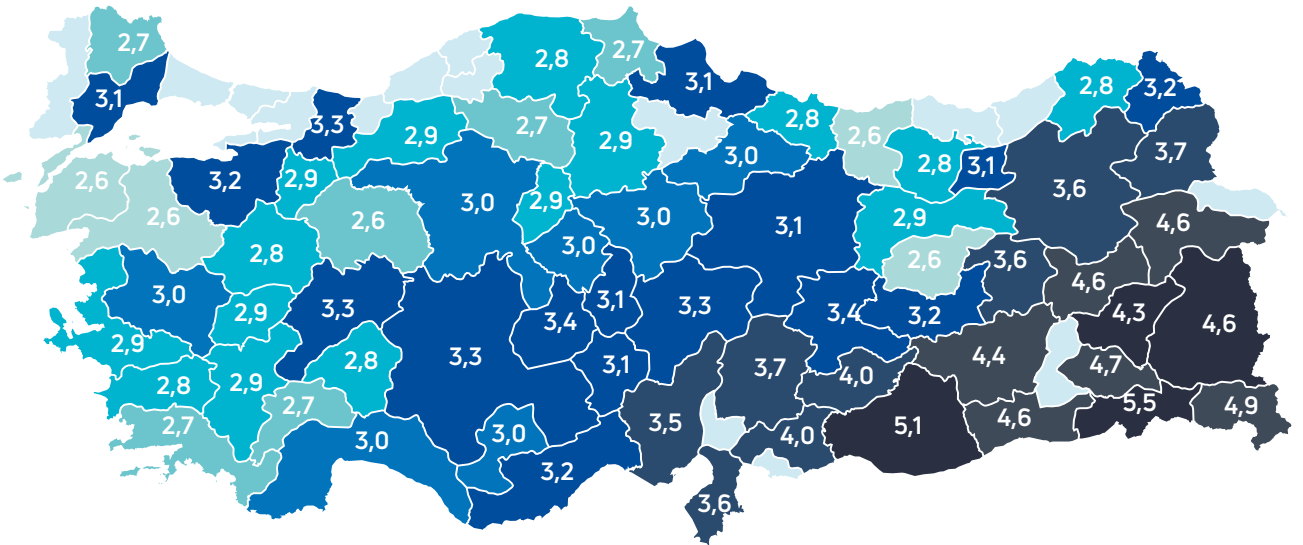
Bu yeni süreç, aile yapısındaki değişimle birlikte düşünülmelidir. Türkiye'deki kırdan kente göç, kadınların işgücüne katılımı, eğitim olanaklarının neoliberalleşmesi, çocukla ilgili tüketim piyasalarının gelişmesi, çocuğa atfedilen değerdeki farklılaşma gibi faktörler, aileyi çocuğun optimum gelişimini ve iyi eğitim almasını sağlama eğilimine itmiştir (Sadıkoğlu, 2022). Dolayısıyla, çocuk sayısının düşmesinin ortalama hanehalkı büyüklüğünü düşürdüğünü söyleyebiliriz (İnfografik 1). Buna ek olarak, tek ebeveynli ailelerin artmasının da bu durumda etkili olduğu söylenebilir.

TÜİK verilerine göre, Türkiye'deki ortalama hanehalkı büyüklüğü son 13 yılda 4'ten 3,23 değerine düşmüştür. Mevcut durumda, hanehalklarının %22'si 2 kişilik, %20'si 3 kişiliktir. 1 ve 4 kişilik aileler ise %19 oranındadır. 5 ve daha fazla kişiden oluşan haneler ise %20'lik orana sahiptir. Bu ortalamayı aşağı çeken iller 2,6 değeri ile Çanakkale, Balıkesir, Eskişehir, Tunceli ve Giresun'dur. Şırnak, ortalama 5,5 kişi ile ortalama hanehalkı büyüklüğünün en çok olduğu ildir. Bunu takip eden Şanlıurfa (5,1), Hakkâri (4,9), Batman (4,9) ve Siirt (4,7) hanelerin en kalabalık nüfusa sahip illerdir (İnfografik 1). Mevcut durumda, hanehalklarının %64'ü tek çekirdek aile, %19'u tek kişilik ailedir. Hanehalklarının %14'ü çekirdek ailesiyle birlikte diğer kişilerle, %3 ise, çekirdek aile bulunmayan birden fazla kişiyle yaşamaktadır (İnfografik 1). Bütün hanehalkı tiplerinde sayısal büyüklük, nüfus yoğunluğu dağılımına bağlı olarak İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Antalya'da görülmektedir. Tek kişilik hanehalkı sayısı yıllara göre artış göstermektedir. Bu sayı 2014 yılında 2 milyon 931 bin 85'ten, 2021'de 4 milyon 781 bin 600'e çıkmıştır (İnfografik 1). Mevcut durumda, tek kişilik hanehalkının en yüksek olduğu iller arasında Tunceli, Giresun, Kastamonu, Gümüşhane, Artvin, Sinop yer almaktadır. Bu illerde yaş ortalaması da yüksektir (TÜİK - Veri Portalı, 2022). Buradaki tek kişilik hanelerin yoğunluğunun yüksekliği, eşi ölen ve gençlerin işgücü için ayrıldığı yaşlı nüfus ile açıklanabilir. Türkiye'de en az bir çekirdek aile ve diğer kişilerden oluşan hanehalkı (geniş aile) haricindeki hanehalkı tiplerinin tamamında farklı oranlarda da olsa artış olduğu söylenebilir. Buna rağmen hanehalkı büyüklüğü düşmektedir (İnfografik 1). Bu durum iş gücü, bölgesel farklılıklar, eğitim, göç ve boşanma davranışlarıyla açıklanabilir (Yavuz & Yüceşahin, 2012). Bununla birlikte modernleşmeye uyum eğilimi gösteren demografik grafiklerde, geleneksel aile kodlarını kaçırmamak gerektiğini vurgulayan çalışmalar vardır. Buna göre, Türkiye hanehalkı "çekirdekleşme" eğilimi gösterse de geniş ailenin varlığından hala söz etmek mümkündür (Beşpınar & Beşpınar, 2017).

Hanehalkı tipine göre dağılım

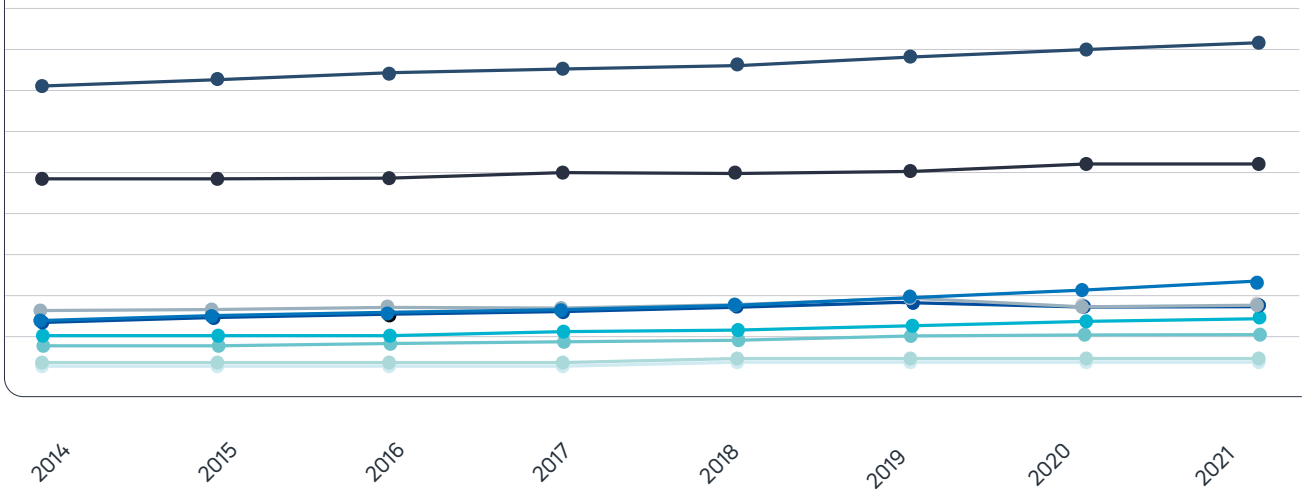

- TEK KİŞİLİK HANEHALKI
- TEK ÇEKİRDEK AİLEDEN OLUŞAN HANEHALKI
- EN AZ BİR ÇEKİRDEK AİLE VE DİĞER KİŞİLERDEN OLUŞAN HANEHALKI
- ÇEKİRDEK AİLE BULUNMAYAN BİR DEN FAZLA KİŞİDEN OLUŞAN HANEHALKI

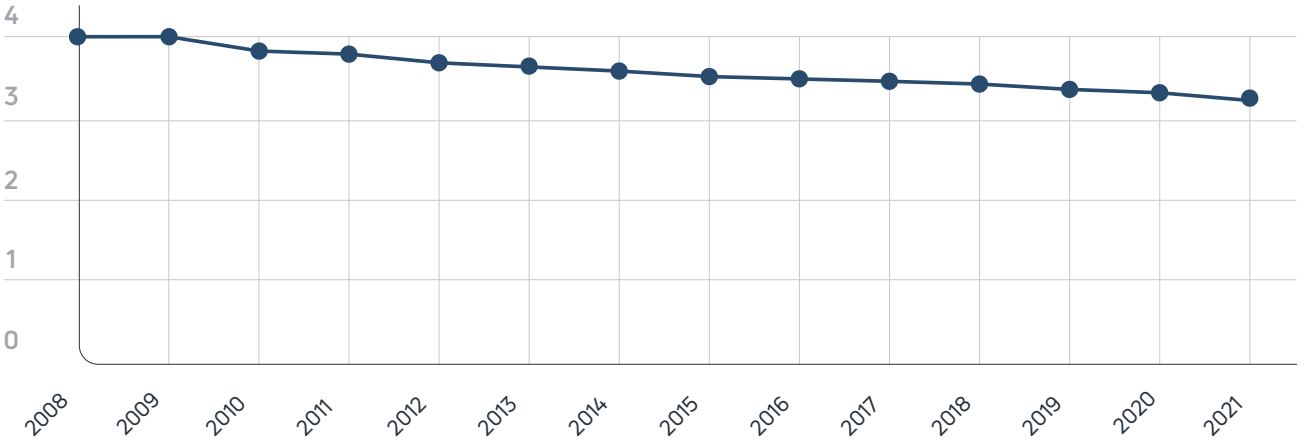

İllere göre hanehalkı büyüklüğü

Hanehalkı tiplerinin yıllara göre dağılımı

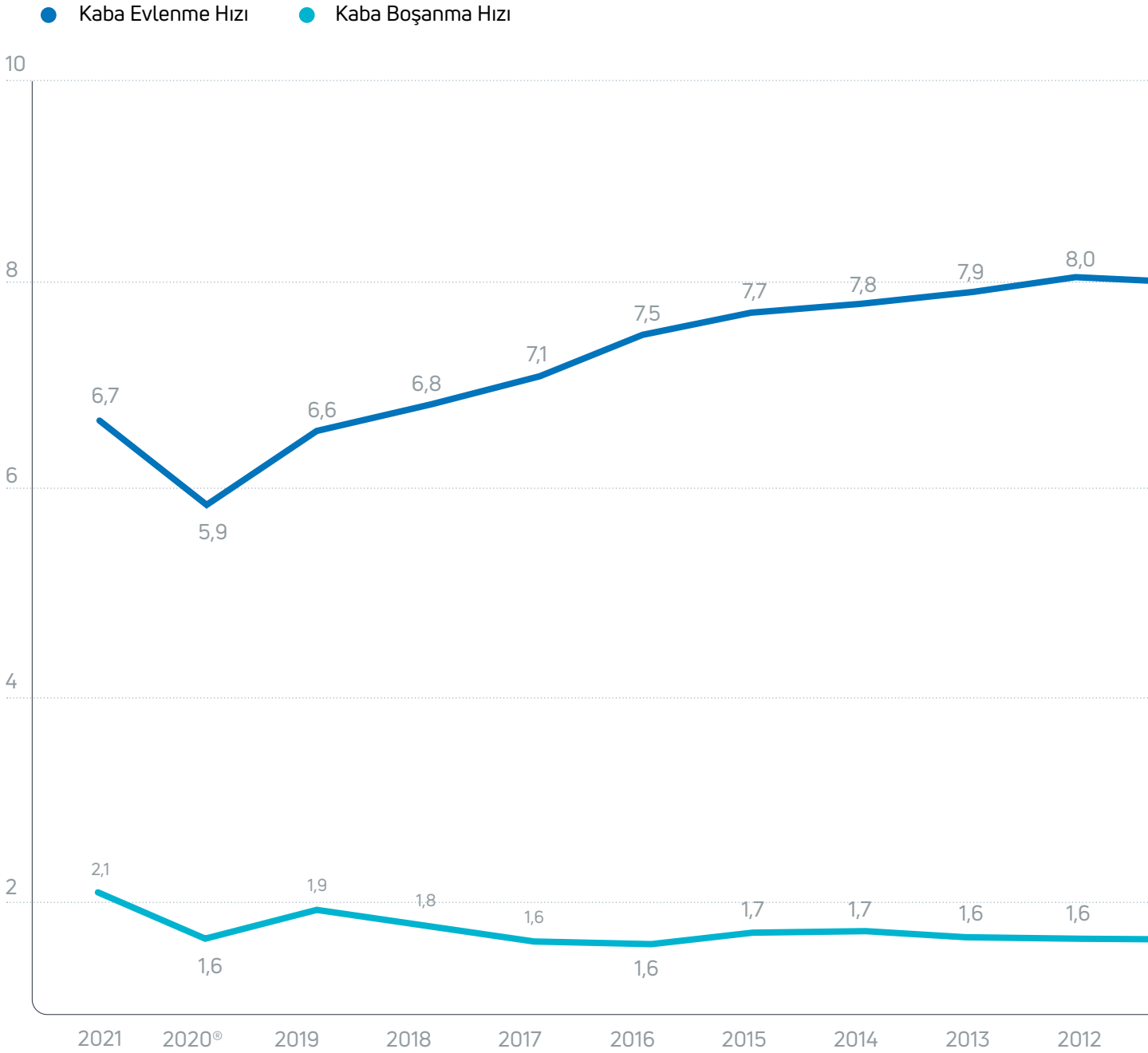

- ANNE VE ÇOCUKLARDAN OLUŞAN ÇEKİRDEK AİLE
- BABA VE ÇOCUKLARDAN OLUŞAN ÇEKİRDEK AİLE
- ÇEKİRDEK ZAİLE BULUNMAYAN BİRDEN FAZLA KİŞİDEN OLUŞAN HANEHALKI
- EN AZ BİR ÇEKİRDEK AİLE VE DİĞER KİŞİLERDEN OLUŞAN HANEHALKI
- EŞLER VE ÇOCUKLARDAN OLUŞAN HANEHALKI
- SADECE EŞLERDEN OLUŞAN ÇEKİRDEK AİLE
- TEK ÇEKİRDEK AİLEDEN OLUŞAN HANEHALKI
- EK EBEVEYN VE ÇOCUKLARDAN OLUŞAN ÇEKİRDEK AİLE
- TEK KİŞİLİK HANEHALKI

Yıllara göre ortalama hanehalkı büyüklüğü

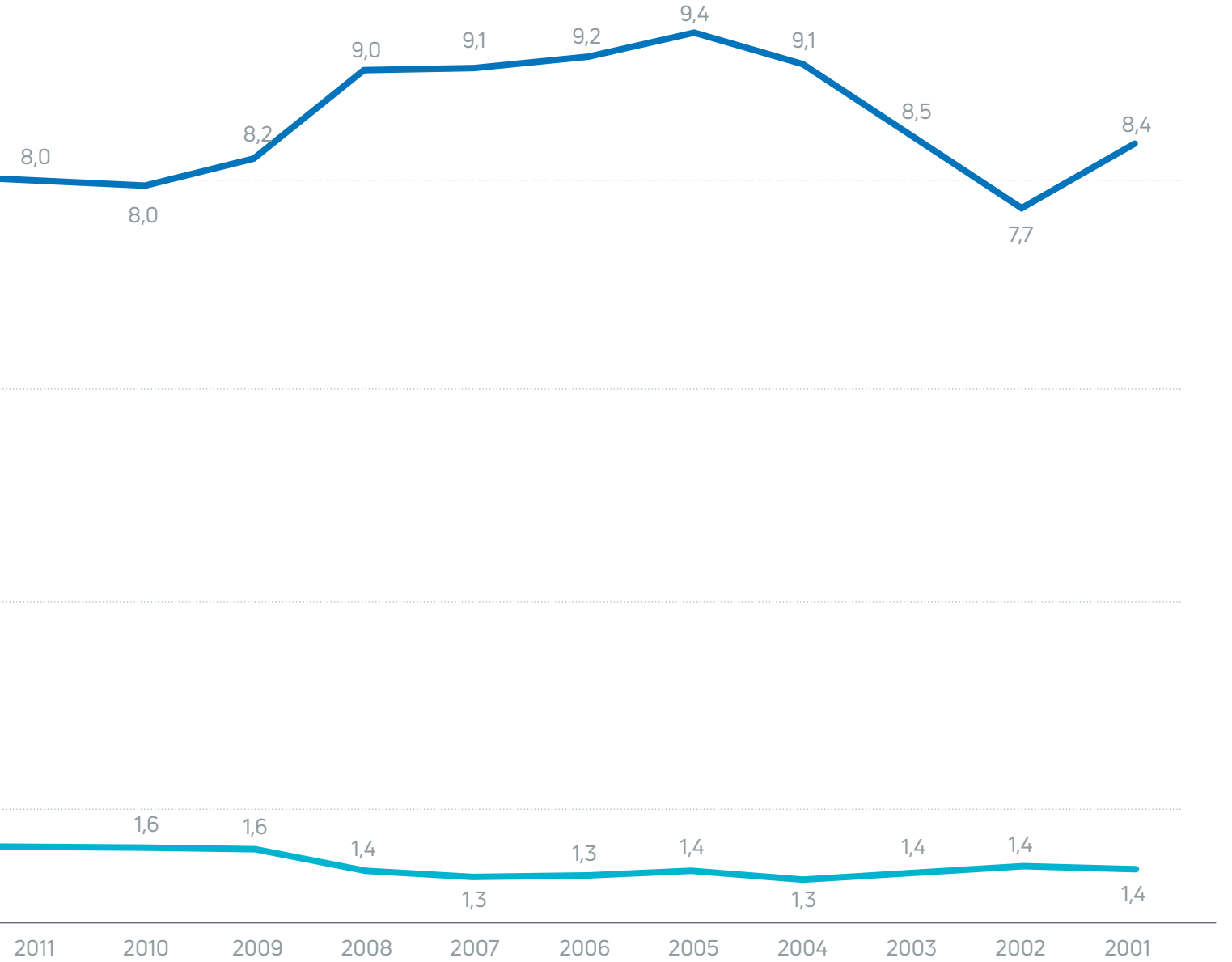
Türkiye'deki evlenme ve boşanma sayısı, kaba evlenme ve boşanma hızı, ilk evlilik yaşı, evliliğin dönemsel ve bölgesel durumu, Türkiye'de aile yapısını ortaya koyan değişkenlerdendir. Türkiye'de evlenme, taşıdığı kültürel ve ekonomik kodları gereği toplumsal ve sosyal gelişmelerden etkilenmektedir. Evlilik ritüellerin gerçekleşmesi, çiftlerin ekonomik birikimleri ve toplumsal koşullara bağlı niteliklere sahiptir. Bu nedenle aile yapısının ekonomik krizlerden ve toplumsal koşullardan etkilenmesi, beklenir bir durumu teşkil etmektedir.

Grafik 1: Kaba evlenme ve boşanma hızı

Kaynak: TÜİK

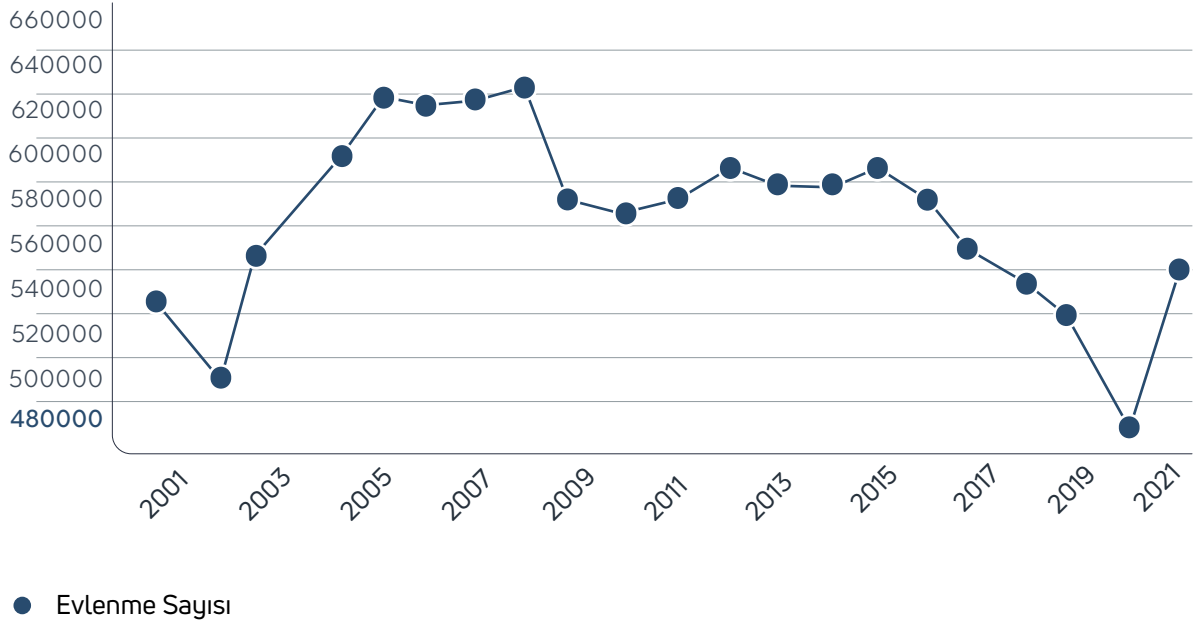
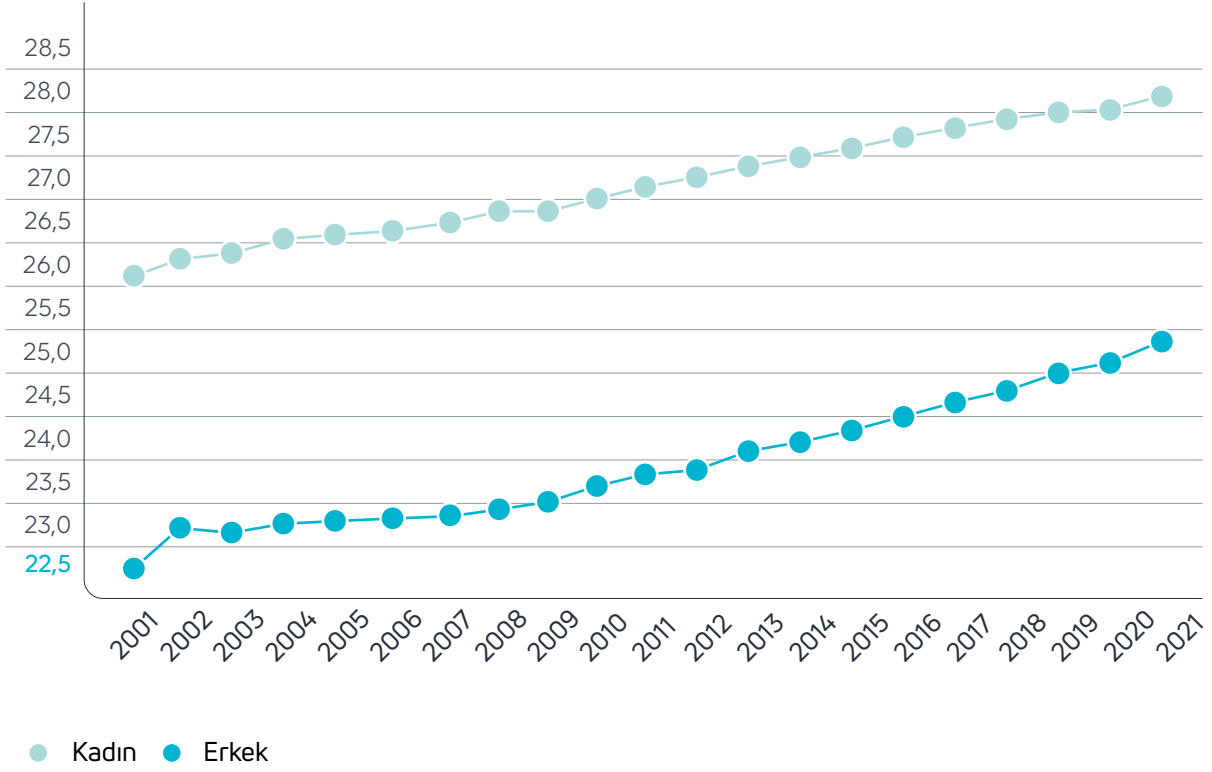
Türkiye’de evlenme sayısı 2005 yılından itibaren -küçük dalgalanmalara rağmen- sürekli düşüş halindedir. Bu düşüşün en hızlı olduğu süreç 2018- 2020 yılları arasında gerçekleşmiştir. Buradaki seviye, nüfusun 65 milyon olduğu ve 2001 yılından beri en düşük sayıya sahip olan 2002 yılındaki 510 bin 155 evlenme sayısından da daha düşük bir seviyededir. 2019 yılında 542 bin 314 olan bu sayı, 2020’de 488 bin 335 olmuştur (İnfografik 2). Buna bağlı olarak, kaba evlenme hızı 6,6 düzeyinden 5,9’a düşmüştür (Grafik 1). Bu durum, COVID-19 salgınının hem ekonomik olarak evliliğin gerçekleşmesini hem de kültürel ritüelleri yerine getirecek ortamın oluşmasını engellemesiyle açıklanabilir. 2021 yılında, salgının toplumsal etkilerini yitirmeye başlamasıyla beraber, kaba evlenme sayısı 561 bin 710’a (İnfografik 2); kaba evlenme hızı 6,7’ye çıkmıştır (Grafik 1).

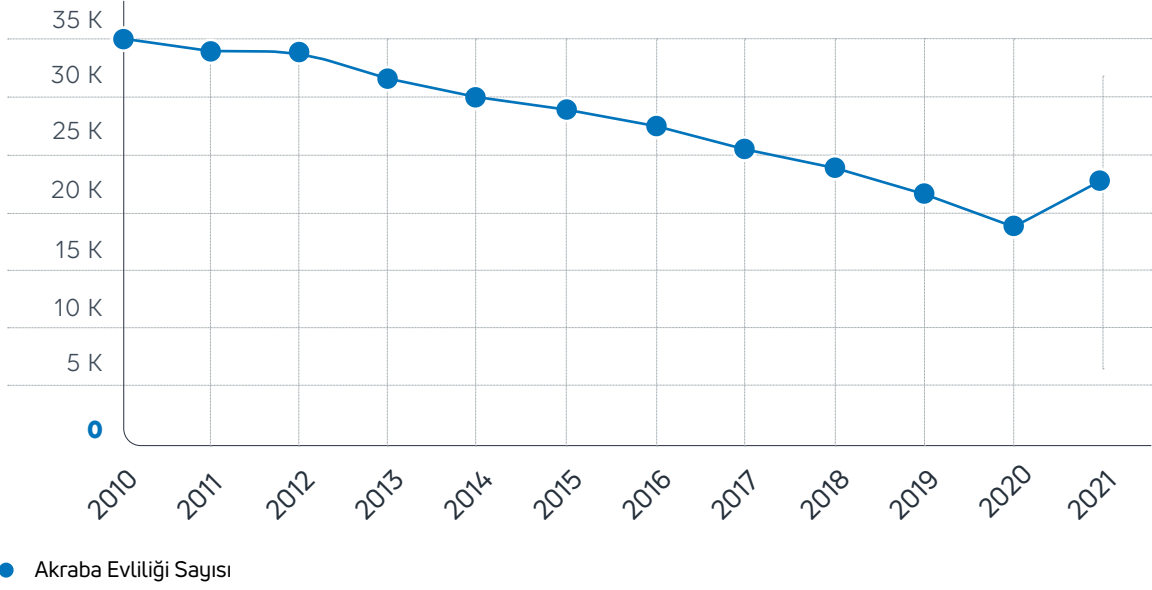
Evlenme sayısının en fazla olduğu yerler, nüfus büyüklüğüne bağlı olarak büyük şehirlerdir (İnfografik2). Bu durum, kaba evlenme hızında farklılaşmaktadır. Kaba evlenme hızının en fazla olduğu iller sırasıyla şöyledir: Kilis (8,27) Şanlıurfa (8,06), Adıyaman (7,99), Aksaray (7,97), Gaziantep (7,95), Yozgat (7,72), Hatay (7,52), Konya (7,50), Mardin (7,49), Kahramanmaraş (7,47). En düşük olan iller ise sırasıyla şöyledir: Gümüşhane (4,86), Tunceli (5,11), Bayburt (5,22), Rize (5,32), Kastamonu (5,47), Çankırı (5,50), Erzincan (5,55), Artvin (5,62), Edirne (5,66), Sinop (5,74) (Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2021, 2022). İller arasındaki bu farklılıklar, gelenekleriyle ve göç ile açıklanabilir (Kara, 2009). Evlenmelerin yıl içindeki dağılımında, aylara göre tipik bir yığılmadan bahsedebiliriz. Yıl içindeki evliliklerin büyük bölümü, Haziran, Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında gerçekleşmektedir (İnfografik2). Bu durum, Türkiye'deki düğün ritüellerinin mevsimsel koşullara bağlı niteliklerle birlikte düşünülmemesinin anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Türkiye'de ilk evlenme yaşı kadın ve erkeklerde farklı düzeylerde, sürekli yükselme eğilimindedir. Erkeklerin ilk evlenme yaşı 2001'de 26,0; kadınların ise 22,7'dir. Bu rakamlar, sürekli artarak, 2011'de erkeklerde 27,1 ve kadınlarda 23,8'e yükselmiştir. Günümüzde ise bu artış devam ediyor. 2020'den 2021'e gelindiğinde erkeklerin ilk evlenme yaşının ortalaması 0,2 yaş artarak 27,9'dan 28,1'e yükselmiştir. Kadınların durumunda ise bu dönemler, 0,3 yaş artış ile, 25,1'den 25,4'e çıkışı yansıtmaktadır. Erkeklerde ilk evliliğin en yoğun olduğu yaş aralığı, bütün yıllarda, 25-29 yaş aralığıdır. Bunu sırasıyla 20-24 ve 30-34 yaş aralıkları takip etmektedir. Buna ek olarak 16-19 yaş aralığı (6857), 45-49 (2137) ve 50 ve üzerindeki yaş gruplarına (1095) göre daha fazla ilk evliliğe sahiptir. Yıllara göre 16-19 yaş aralığındaki düşüşten söz etmek mümkündür; ancak bu yaş aralığı 45 yaş ve üzeri evliliklere olan rakamsal üstünlüğünü korumaktadır. Kadınlar için ilk evlenme yaşına ilişkin TÜİK evlenme ve boşanma verilerine göre, 2001 yılından 2012 yılına kadar, 16-19 yaş aralığındaki evlilikler 20-24 yaş hariç diğer aralıkların tamamından daha fazla görülmüştür. 2012 yılında 16-19 yaş ilk evlilikleri, 128 bin 550'ye kadar düşüş göstermiştir. 25-29 yaş aralığındaki ilk evlilikler ise 125 bin 961'e çıkmıştır. Bu tarihten sonra 19 yaşından küçük kadınların ilk evlilikleri, hızlı bir düşüş içerisinde olsa da en büyük üçüncü paya sahip olma durumunu korumaktadır. Bununla birlikte 2001-2021 yılları arasındaki 20 yıllık süreçte kadınlarda ilk evlenmenin en çok olduğu yaş aralığı 20-24'tür.

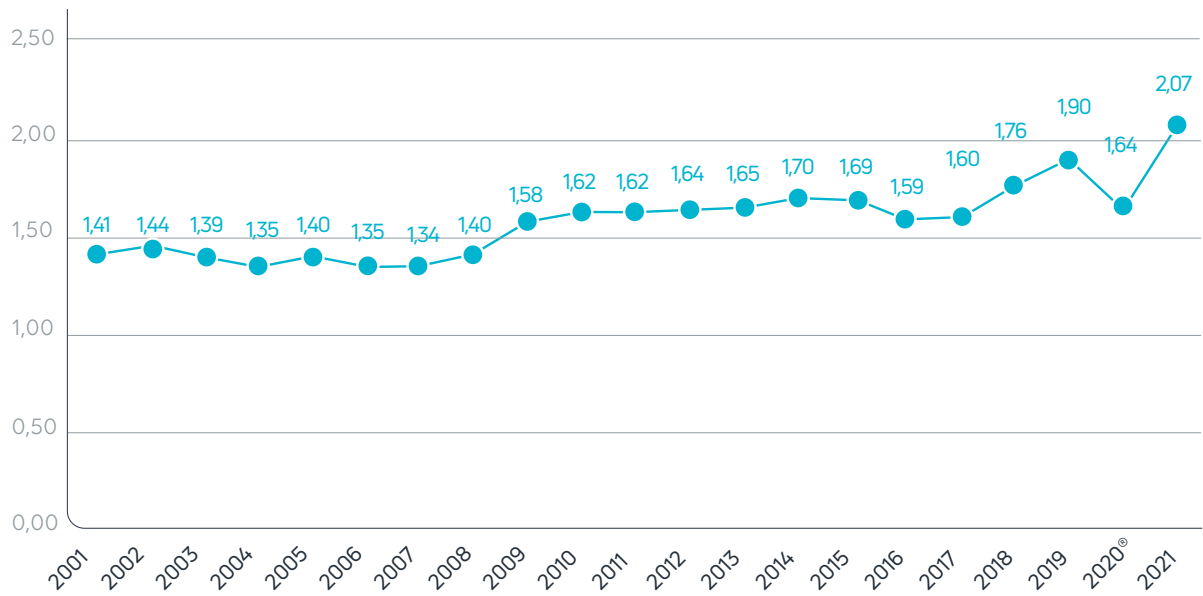
Yıllara ve cinsiyete göre ilk evlenme yaşı

İnfografik 2: Türkiye'de evlilik
Kaynak: TÜİK

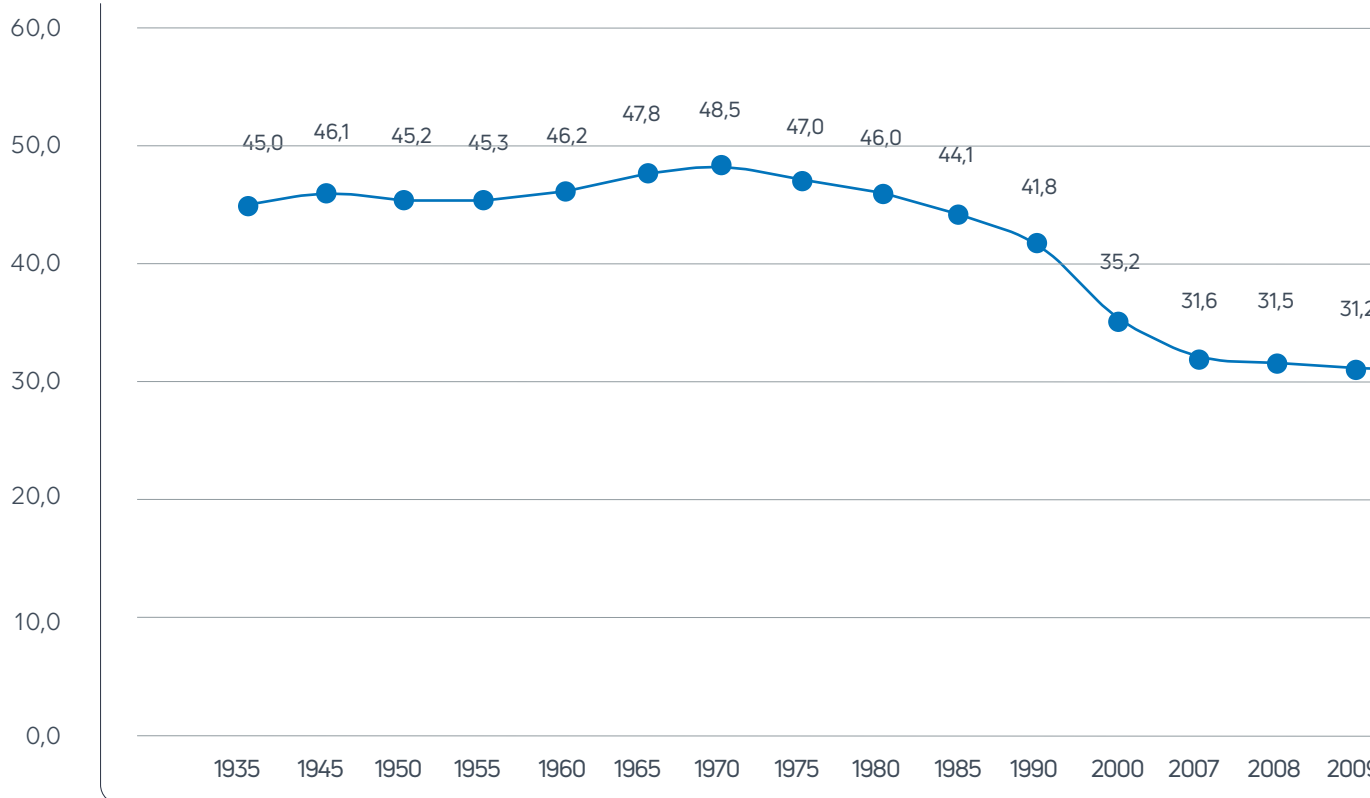
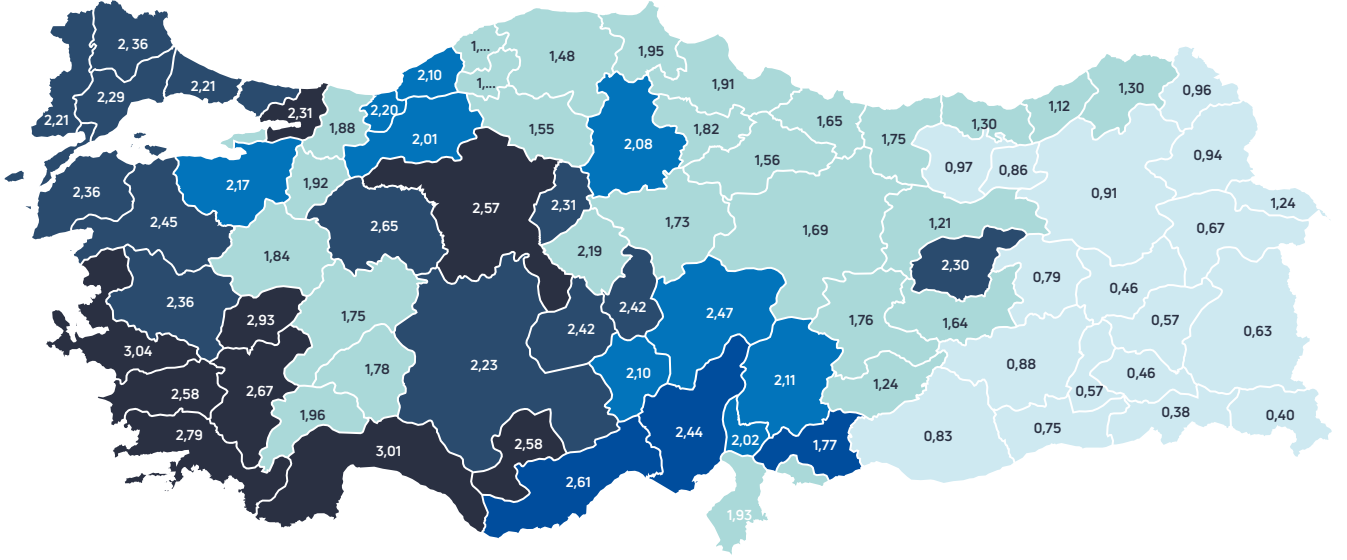

Türkiye’de evlilik istatistikleri boşanma ile düşünülmelidir. Boşanma sayısı artış göstermektedir. Evliliklerin ve boşanmaların aynı anda arttığını düşünürsek çiftlerin kişisel tercihlerinin ön plana çıktığını söyleyebiliriz. Yıllara göre dalgalanmalar olsa da Türkiye’de boşanma eğrisi yükselme eğilimindedir. Boşanma sayısı, 2019’da 156 bin 587’den 2020’de 136 bin 570’e düşmüştür. Akabinde, 174 bin 85 boşanma ile en yüksek seviyeye 2021’de ulaşılmıştır. En az boşanma, 91 bin 994 ile 2001 yılında gerçekleşmiştir. Buna bağlı olarak kaba boşanma hızının en yüksek olduğu yıl 2021’dir (Grafik 2). Boşanmanın sayısal dağılımı illerin nüfus yoğunluğu ile ilişkilidir. Buna göre en fazla boşanma İstanbul (34631), Ankara (14666), İzmir (13391) ve Antalya’da (7774) görülmektedir.

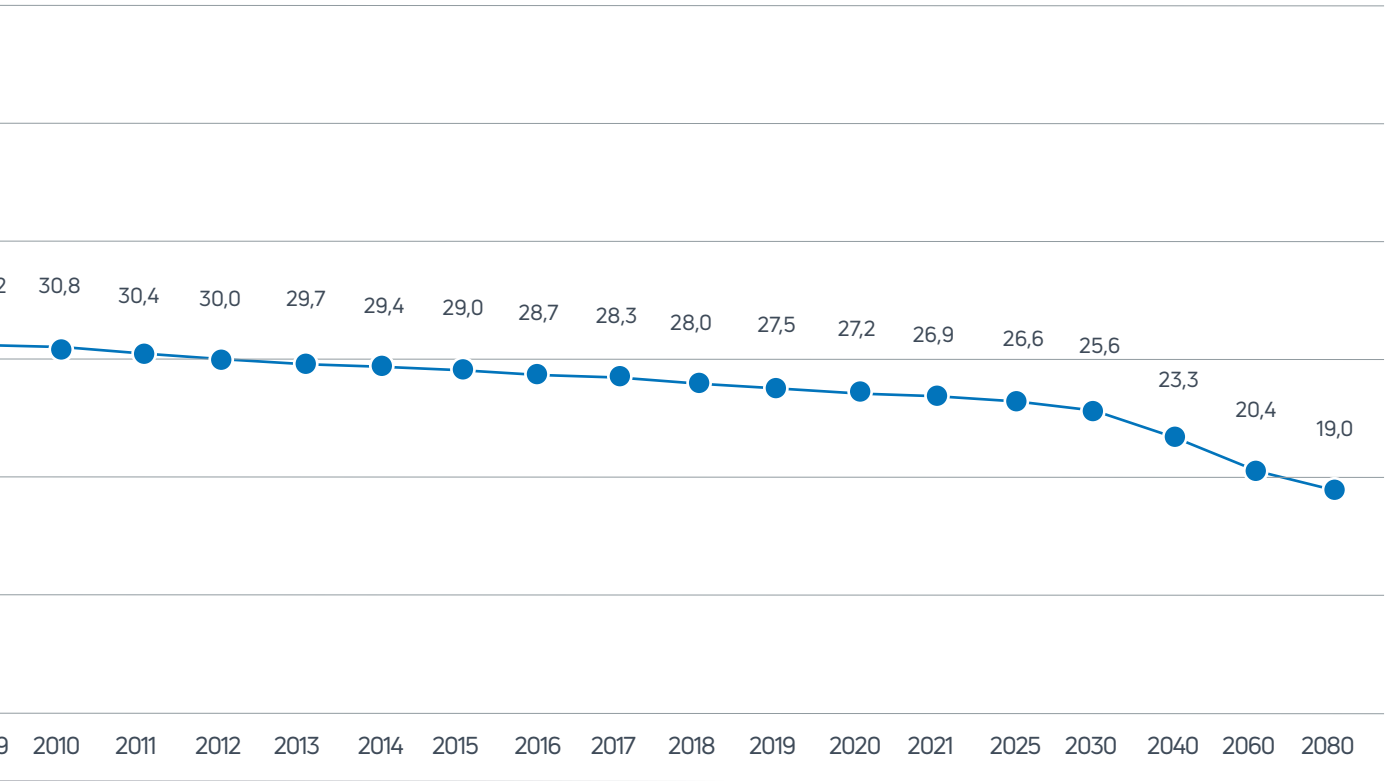
Grafik 2: Yıllara göre kaba boşanma hızı

Kaynak: TÜİK

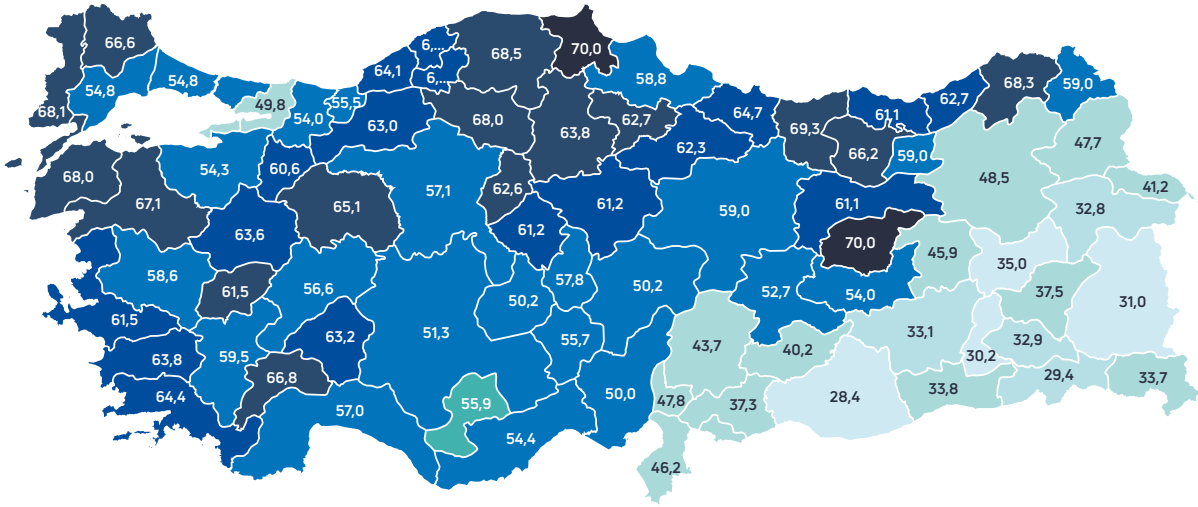

Grafik 5: Yıllara göre çocuk nüfusun genel nüfusa oranı
Kaynak: TÜİK

Türkiye’de aile yapısını anlamayı sağlayan en önemli veri seti çocuklara dair istatistiklerdir. Çocuk nüfusu 2018 yılından itibaren düşüş göstermektedir. Bu tarihten önceki nüfus artışı, genel nüfus ile düşünüldüğünde aslında genel bir düşüşten söz edilebilir (Grafik 5). 2021 yılı verilerine göre, çocuk sayısı 22 milyon 738 bin 300’dür. Bu nüfusun yüzde 49’u kız, yüzde 51’i erkek çocuktur. Bu nüfusun büyük çoğunluğu (%29) 5-9 yaş, yüzde 28’i 10-14 yaş, yüzde 26’sı 0-4 ve yüzde 17’si 15-17 yaş çocuklardan oluşmaktadır

Türkiye genelinde 17 yaşından küçük çocuk bulunan hanelerin oranı yüzde 45'dir. 0-17 yaş çocuk bulunan hanehalkı oranınının yüksek olduğu bölgeler Doğu ve Güneydoğu'dur. Bu iller arasında ön plana çıkan dört il şöyledir: Şanlıurfa (71,6), Şırnak (70,6), Batman (69,8) ve Van (69,0). 0-17 yaş çocuk bulunmayan hanehalkı oranınının yüksek olduğu iller Türkiye genelinde. bölgesel olarak farklılaşmaktadır. Bu bağlamda ön plana çıkan dört il şöyledir: Tunceli (70,0), Sinop (70,0), Giresun(69,3), Kastamonu (68,5)'dur (Grafik 6).

Bütün yıllarda çocukların çoğunluğunun bakımı ailelerinin yanında gerçekleştirilmektedir. Bu grup, 2021'de, çocukların yüzde 79'unu oluşturmaktadır (n=137 863). Kurum bakımı altında bulunan çocuk sayısı, 13 bin 302 kişi ile yüzde 8 dilimi oluşturmaktadır. Evlat edinilen çocuklar ise 495 kişi ile en düşük sayıya sahiptir. Özel kreş ve gündüz bakım evlerinde ücretsiz bakılan çocuklar (%1), koruyucu aileler (%4), koruyucu aile yanında kalan çocuklar (%5) ve aileye döndürülen çocuklar (%3) bu gruptaki diğer çocuk deneyimlerini yansıtmaktadır. Koruyucu aile ve koruyucu aile yanında bakımı sağlanan çocuk sayısı yıllara göre artış göstermektedir. Kurum bakımı altında bulunan ve özel kreş/ gündüz bakım evlerinde ücretsiz bakılan çocuk sayısı yıllar içinde artış gösterse de 2020'de hızlı bir düşüş görülmüştür. Bu durum, 2020 yılında anaokullarının kapatılması, pandemi önlemleri, karantina şartları (Koronavirüs ile Mücadele Kapsamında - Yeni Kısıtlama ve Tedbirler Genelgesi, 2020) ve pandemi sonrası, hijyen ve bireysel sağlık önlemleri nedeniyle çalışan annelerin ücretli/ücretsiz izine ayrılarak çocuk bakımını üstlenmesi ile açıklanabilir (İnce vd., 2021; Otluoğlu vd., 2021).

Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Son 20 yılda toplumsal değişim çerçevesinde, toplumun önemli kurumlarından ailenin yapısını, aile bireylerinin aile ve toplum içindeki rol ve sorumluluklarını değerlendirmek ve tartışmak bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu konuya odaklanan araştırmada nicel çalışma desenlerinden ilişkisel tarama tipi tercih edilmiştir. Aile hayatına dair farklı değişkenler arasındaki ilişki zorunlu bir nedensellik bağı kurmadan betimsel olarak analiz edilmiştir (Can, 2020, s. 9).

Bu araştırmanın amacı, kamuoyunda geniş yer tutan çoklu ve eş zamanlı olarak tartışılan aile kurumu ile ilgili endişe, kaygı ve sorunlara ışık tutmaktır. Araştırma, toplumsal değişimi ve muhafaza edilmek istenen toplumun ana dinamiklerini anlayarak aile merkezli farklı sorunları tartışmayı hedeflemektedir. Bu hedef çerçevesindeki araştırmanın farklı değişkenler etrafında odaklandığı araştırma soruları şöyledir:

- Aile ve eşler arasındaki uyumsuzlukların nedenleri ve sonuçları ile cinsiyet, yaş ve eğitim durumu arasında nasıl bir ilişki vardır?
- Toplumda, eşlerin birbirlerine karşı sorumlulukları ve haklarının dayandırıldığı kaynaklar (dine, geleneğe, töreye, kültür, siyasi, felsefi yaklaşımlar ile hukuka göre değerlendirilmesi) ile cinsiyet, yaş ve eğitim arasında nasıl bir ilişki vardır?
- Toplumdaki cinsiyet algısı ve kadına yönelik ayrımcılık, kötü muamele ve şiddete yönelik yaklaşımlar ile cinsiyet, yaş ve eğitim arasında nasıl bir ilişki vardır?
- Evlilik ve boşanma akitleri, boşanmaya karşı yaklaşımlar ve nafakaya dair görüşler ile cinsiyet, eğitim ve yaş arasında nasıl bir ilişki vardır?
- Aile ve akrabalara karşı sorumluluklara dair düşünceler ile yaş, eğitim ve cinsiyet arasında nasıl bir ilişki vardır?
- Çocuk velayeti ve bakımı, çocuk haczi, çocuk istismarı ve şiddeti gibi konulara yönelik deneyim ve yaklaşım ile yaş, eğitim ve cinsiyet arasında nasıl bir ilişki vardır?

2.1. Anket ve Analiz

Araştırmada nicel verilerin toplanması için araştırma yürütücüleri tarafından geliştirilen ve pilot uygulamalar sonrası revize edilerek uygulanan Ek 1'de yer alan soru formunda (anket), açık uçlu sorular, likert tipi (artan - azalan) ölçekler, çoktan seçmeli ve çoklu seçenekli sorular kullanılmıştır. Anket formları uygulanmadan önce araştırma yürütücüleri tarafından anketörlere, anketlerin uygulanması sırasında uyulması ve dikkat edilmesi gereken hususlar konusunda üç saatlik bir eğitim verilmiştir.

Araştırmada kullanılan soru formu, araştırmanın temel konusu çerçevesinde sosyoekonomik durum, gündelik yaşam pratikleri ve genel alışkanlıklar, aile yapısı, aile içindeki farklılıklar, aile kurma ve eş seçimi, cinsiyete göre davranış biçimi, aile ekonomisi konusundaki tutumlar, eşlerin aile içi rolleri, eşler arasındaki ilişkiler ve uyuşmazlıklar, şiddet konusundaki yaklaşımlar; miras, mal paylaşımı ve nafaka konusundaki yaklaşımları analiz edecek biçimde düzenlenmiştir. Araştırmaya özgü geliştirilen anket soruları ve anket sonuçları doğrultusunda görüşülen kişilerin aile konusundaki değerlendirme ve yaklaşımları, betimleyici ve açıklayıcı biçimde analiz edilmiştir. Çalışmadaki değişkenler ile verilerin ölçüm düzeylerine bağlı olarak betimleyici istatistikler ile değişkenler arasındaki ilişkiyi ve farklılığı gösteren açıklayıcı analizlere yer verilmiştir.

Araştırma kapsamında, Türkiye genelindeki katılımcılara; cinsiyet, yaş, eğitim durumları, meslekleri, 15 yaşına kadar yetiştiği çevre, kiminle yaşadıkları, hanede yaşayan kişi sayısı ve varsa çocuk sayısı, anne ve baba eğitim durumları ile mesleği, ailenin aylık yaklaşık toplam geliri, son bir ay içindeki çalışma durumu gibi sosyodemografik ve sosyoekonomik sorular sorulmuştur.

Katılımcılara, ilk olarak internet ve TV kullanım durumu ve sıklığı, STK'lara üyelik ve STK faaliyetlerine katılım durumu, sigara ve alkollü içecek kullanma durumu gibi gündelik yaşam pratikleri ve alışkanlıklarını belirlemeye yönelik sorular yöneltilmiştir.

Araştırmanın temel konusu bağlamında katılımcılardan, ailelerini nasıl tanımladıkları, aile üyelerinin kendilerinin yetişmesi üzerindeki etkisi, gelir/ekonomik durumları, sağlık durumları; aile ilişkileri, sosyal ilişkiler ve genel yaşam konusundaki memnuniyet durumları hakkında yanıt istenmiştir.

Aile içindeki farklılıklar konusunda katılımcılardan, ailelerine (anne - baba ve aile büyüklerine) kıyasla kendilerini ne kadar farklı gördükleri, farklı oldukları hususlarda veya yaşamlarındaki tercihlerin değişiminde ailelerinin genel olarak yaklaşımının ne olduğu gibi hususları değerlendirmesi beklenmiştir.

Aile kurma ve eş seçimi ile ilgili olarak katılımcıların, eş seçiminde önemli gördükleri hususlar, evlenecekleri kişinin hangi özelliklere sahip olmasını bekledikleri, mevcut evliliklerini düşündüklerinde

bugünkü tercihlerinin ne olacağı, eşi, nişanlısı, erkek/kadın arkadaşı veya sevgilisinin davranışlarını göz önüne aldıklarında değer gördüklerini düşünüp düşünmedikleri konusundaki değerlendirmelerine başvurulmuştur.

Kadınlar ve erkekler için toplum tarafından uygun varsayılan davranışlar, hem kadınlar için hem de erkekler için ayrı ayrı sorularak söz konusu davranış biçimlerinin toplum tarafından kadınlara ve erkeklere ne kadar uygun görüldüğü öğrenilmeye çalışılmıştır. Benzer biçimde sosyal yaşamdaki meslekler, roller, davranışlar ve eylemler ile ilgili bazı hususların hem erkeklere hem de kadınlara uygunluğu katılımcılara sorulmuştur.

Aile ekonomisi ile ilgili tasarruf, borçlanma, harcama, birikim, yatırım, yardım, kişisel harcamalar, banka hesabı kullanımı, çocukların harcamaları, harçlıkları gibi hususlarda, eşlerin ve aile bireylerinin tercih ve tutumları öğrenilmeye çalışılmıştır.

Hane içerisindeki iş ve görevlerin erkekler ve kadınlar için uygunluğu ayrı ayrı sorularak aile içi rollerdeki değişimler tespit edilmeye çalışılmıştır. Benzer biçimde, çocukların yetiştirilmesi konusundaki görev dağılımı ve rol paylaşımlarının erkeklere ve kadınlara göreliği ile bu sorumlulukların daha çok hangi eş tarafından gerçekleştirildiğine ilişkin bir tablo çizilmiştir.

Aile araştırması kapsamında katılımcılara yöneltilen temel sorularda eşler arasındaki ilişkiler ve uyuşmazlıklar da konu edilmiştir. Bu kapsamda, eşlerin birbirlerini değerli veya değersiz hissettirecek davranışların ne olduğu, aile içindeki iletişimde ebeveyne yönelik tutumlar, kadın erkek ilişkileri ile ilgili genel ahlaki konulardaki yaklaşımlar, eşler arasında yaşanabilecek uyuşmazlıklarda gösterilen tepkiler, eşlerin ve aile bireylerinin birbirlerine karşı sorumlulukları ve haklarını dayandırdıkları kaynaklar, aile içindeki uyuşmazlıkların çözümünde başvurulan yerler ve kurumlar hakkında katılımcıların değerlendirmelerine müracaat edilmiştir.

Aile araştırması kapsamında ele alınan temel konulardan biri şiddettir. Aile bireylerinin maruz kaldıkları şiddet türleri, şiddetin kaynağı, şiddeti teşvik eden hususlar; kültür, gelenek, inanç ve değerlerin şiddet konusundaki yaklaşımları hakkındaki değerlendirmeler; kadın ve çocuğa karşı şiddet ile aile içi şiddetten en fazla zarar gören bireyler, şiddetin neden olduğu sorunlar, şiddete karşı alınması gereken tedbirler ve yasalar ile idari uygulamalar ve ilgili önermeler katılımcılara sorularak bu konudaki görüşleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Şiddet ile ilgili olarak dünyadaki ülkelerle kıyaslandığında günümüzde Türkiye’de şiddetin artıp artmadığı hususunda katılımcıların algıları ölçülmüştür.

Aile ile ilgili önemli başlıklardan bir diğeri miras, mal paylaşımı ve nafaka konusundaki tartışmalardır. Bu hususların günümüzde sıkça gündeme geldiğini, erkek ve kadın eşitliğinin aile içerisindeki kazanımlar

çerçevesinde ölüm veya boşanma sonrasında nasıl şekillenmesi gerektiği, mehir, nafaka hususlarında katılımcıların tercihi ve yaklaşımları ile çocukların bakımı ve harcamalarının nasıl gerçekleşmesini tercih ettikleri katılımcılara sorulmuştur.

Araştırmada elde edilen veriler, SPSS 26 paket programıyla analiz edilmiştir. Genel dağılımların analizinde betimleyici istatistikler (frekans, çapraz tablo, ortalama değer), nedensel ilişki ve farklılıkların analizinde ise açıklayıcı istatistikler [Bağımsız Gruplar Testi, Levene Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANAOVA), F Testi, Çoklu Karşılaştırma Testleri (Tukey HSD ve Tamhane's T2 Testi), Welch Testi] kullanılmıştır.

2.2. Katılımcı Profili

Araştırmanın örnekleme yöntemi olarak olasılığa dayalı örnekleme yöntemlerinden "Tabakalı Örnekleme" seçim yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda TÜİK'in İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey II'ye göre (NUTS II) 26 ilde, rassallığı sağlamak adına her araştırma bölgesinin 18 yaş ve üzeri nüfus oranı dikkate alınarak cinsiyet ve yaşa göre ağırlıklandırılan örneklem kapsamında 2967 kişi ile anket görüşmeleri tamamlanmıştır.

İllere göre örneklem dağılımı (%)		
İller	Sıklık	Yüzde (%)
Adana	115	3,9
Ağrı	64	2,2
Ankara	237	8,0
Antalya	120	4,0
Bursa	132	4,4
Çanakkale	65	2,2
Denizli	66	2,2
Diyarbakır	86	2,9
Erzurum	64	2,2
Eskişehir	80	2,7
Gaziantep	101	3,4
Hatay	80	2,7
İstanbul	651	21,9
İzmir	238	8,0
Kayseri	72	2,4
Kırklareli	65	2,2
Kocaeli	97	3,3
Konya	112	3,8
Malatya	64	2,2
Mardin	64	2,2
Ordu	64	2,2
Samsun	72	2,4
Tekirdağ	65	2,2
Trabzon	66	2,2
Van	63	2,1
Zonguldak	64	2,2

Cinsiyet dağılımı (%)

Cinsiyet	Sıklık	Yüzde (%)
Kadın	1512	51,0
Erkek	1455	49,0

Yaş aralığı dağılımı (%)

Yaş Aralığı	Sıklık	Yüzde (%)
18 – 29 yaş arası	858	29,0
30 – 44 yaş arası	994	33,6
45 – 64 yaş arası	827	27,9
65 ve üzeri yaş	280	9,5

Medeni duruma göre dağılım (%)

Medeni Durum	Sıklık	Yüzde (%)
Bekâr	971	32,7
Nişanlı / sözlü	49	1,7
Evli	1701	57,3
Dul – eşi vefat etmiş	121	4,1
Birlikte yaşayan ama evlenmemiş	9	0,3
Boşanmamış ama ayrı yaşayan	21	0,7
Boşanmış	94	3,2

15 yaşına kadar yetiştiği çevreye göre dağılım (%)

Yetiştirildiği çevre	Sıklık	Yüzde (%)
Köy	595	20,1
İlçe merkezi	748	25,2
Şehir merkezi	1088	36,7
Metropol (İstanbul, İzmir, Ankara)	535	18,0

Eğitim durumuna göre dağılım (%)

Eğitim Durumu	Sıklık	Yüzde (%)
Bir okul bitirmedi: okuma yazma bilmiyor	50	1,7
Bir okul bitirmedi: okuryazar	98	3,3
İlkokul mezunu	617	20,8
Ortaokul mezunu (ilköğretim)	424	14,3
Lise mezunu	1050	35,4
Ön lisans mezunu	161	5,4
Lisans mezunu	500	16,9
Yüksek lisans mezunu	60	2,0
Doktora mezunu	4	0,1

Hanede yaşayan kişi sayısı dağılımı (%)

Kişi sayısı	Sıklık	Yüzde (%)
1 kişi	237	8,0
2 kişi	419	14,2
3 kişi	693	23,4
4 kişi	845	28,5
5 kişi	457	15,4
6 kişi	196	6,6
7 ve üzeri kişi	114	3,9

Çocuğu var mı? (%)

Durum	Sıklık	Yüzde (%)
Evet var	1772	59,7
Hayır yok	1195	40,3

Sahip olduğu çocuk sayısına göre dağılım (%)

Durum	Sıklık	Yüzde (%)
1 çocuk	412	23,3
2 çocuk	710	40,1
3 çocuk	386	21,8
4 çocuk	166	9,4
5 ve üzeri çocuk	98	5,5

Mesleklerin çalışılan sektöre göre dağılımı (%)

Sektör	Sıklık	Yüzde (%)
Emekli	71	2,4
Ev hanımı	624	21,1
Öğrenci	320	10,8
Hizmet sektörü	1169	39,4
İmalat sektörü	193	6,5
Ticaret sektörü	519	17,5
İşsiz	68	2,3

Tablo 1: Katılımcıların demografik bilgileri

26 ilden araştırmaya katılanların çoğunluğu İstanbul, Ankara ve İzmir illerinden, 30-44 ve 45-64 yaş aralıklarından, evlilerden, şehir merkezlerinden, lise mezunlarından, 3-4 kişilik ailelerden ve hizmet sektöründendir.

Katılımcıların demografik özelliklerinin yansısı, sosyal yaşamları da anket çalışmamıza dâhil edilmiştir. Araştırmaya katılanların %11,2'si (333) günde bir saatten az, %28,4'ü (843) 1-2 saat arası, %23,9'u (709) 3-4 saat arası, %14,6'sı (434) 5-6 saat arası, %4,4'ü (132) 6-10 saat arası ve %2,8'i (83) 10 saatten fazla internet kullandığını belirtirken %14,6'sı (433) internet kullanmadığını ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan kadınların %29,3'ü (443), erkeklerin ise %27,5'i (400) günde 1-2 saat arası internet kullandığını belirtmiştir. Ayrıca kadınların %23,9'u (361), erkeklerin de %23,9'u (348) 3-4 saat arasını internete ayırdığını ifade etmiştir.

Günlük internet kullanma sıklığı yaş aralığına göre incelendiğinde; 18-29 yaş arasındakilerin %24,6'sı (211), 30-44 yaş arasındakilerin %32,8'i (326), 45-64 yaş arasındakilerin %31,0'ı (256), 65 ve üzeri yaştakilerin %16,8'i (47), günde 1-2 saat arası internet kullandığını belirtmiştir. Ayrıca 18-29 yaş arasındakilerin %28,2'si (242), 30-44 yaş arasındakilerin %28,6'sı (326), 45-64 yaş arasındakilerin %19,0'ı (157), 65 ve üzeri yaştakilerin %9,4'ü (26) günde 3-4 saat arası internet kullandığını ifade etmiştir.

Araştırmaya katılanların %17,0'ı (505) günde bir saatten az, %32,4'ü (962) 1-2 saat arası, %19,9'u (589) 3-4 saat arası, %11,0'ı (327) 5-6 saat arası, %2,3'ü (69) 6-10 saat arası ve %1,0'ı (29) 10 saatten fazla TV izlediğini belirtirken %16,4'ü (486) TV izlemediğini ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan kadınların %31,6'sı (478), erkeklerin %33,3'ü (484) günde 1-2 saat televizyon izlediğini belirtmiştir. Ayrıca kadınların %22,9'u (346) 3-4 saat, erkeklerin ise %19,9'u (289) bir saatten az sürede televizyon izlediğini ifade etmiştir.

Araştırmaya katılanların %25,9'u (769) en az bir sivil toplum kuruluşu faaliyetine katıldığını ifade ederken %74,1'i (2198) herhangi bir sivil toplum kuruluşu faaliyetine katılmadığını ifade etmiştir. Araştırmaya katılan kadınların %23,2'si (351), erkeklerin ise %28,7'si (418) en az bir sivil toplum kuruluşu faaliyetine katıldığını belirtmiştir.

| BULGULAR

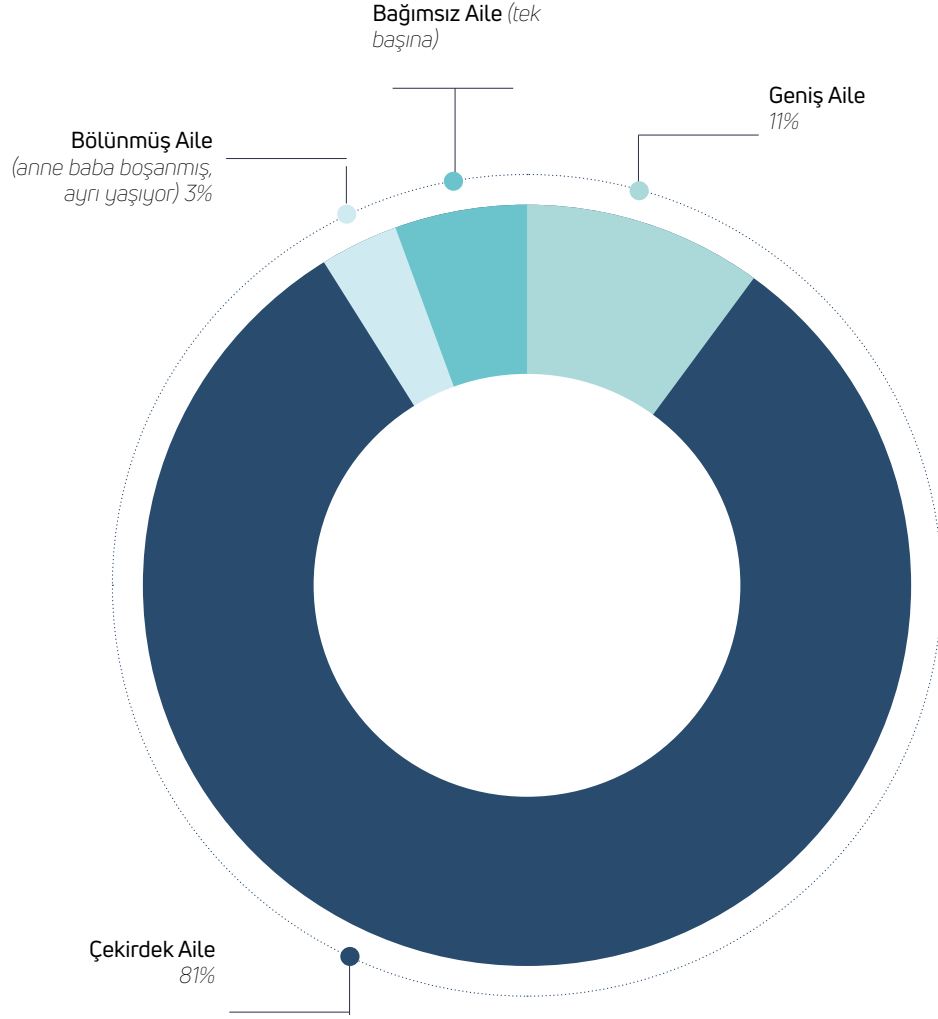
3. Bulgular

Araştırmanın bulguları temelde iki başlıktan oluşmaktadır: Kan bağına dayalı aile deneyimi ve evliliğe dayalı aile deneyimi. İlk başlık altında aile deneyimini sosyal yaşam ile bireyin kurduğu bağ ile düşünebilmeyi mümkün kılacak frekans ve çapraz tablo analizleri yer almaktadır. İkinci bölümde ise, evlilik deneyiminin ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları ele alınmıştır.

3.1. Kan Bağına Dayalı Aileye Yaklaşım

Araştırmanın bulguları temelde iki başlıktan oluşmaktadır: Kan bağına dayalı aile deneyimi ve evliliğe dayalı aile deneyimi. İlk başlık altında aile deneyimini sosyal Araştırmanın bulguları temelde iki başlıktan oluşmaktadır: Kan bağına dayalı aile deneyimi ve evliliğe dayalı aile deneyimi. İlk başlık altında aile deneyimini sosyal yaşam ile bireyin kurduğu bağ ile düşünebilmeyi mümkün kılacak frekans ve çapraz tablo analizleri yer almaktadır. İkinci bölümde ise, evlilik deneyiminin ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları ele alınmıştır.

3.1.1. Hanehalkı Modelleri

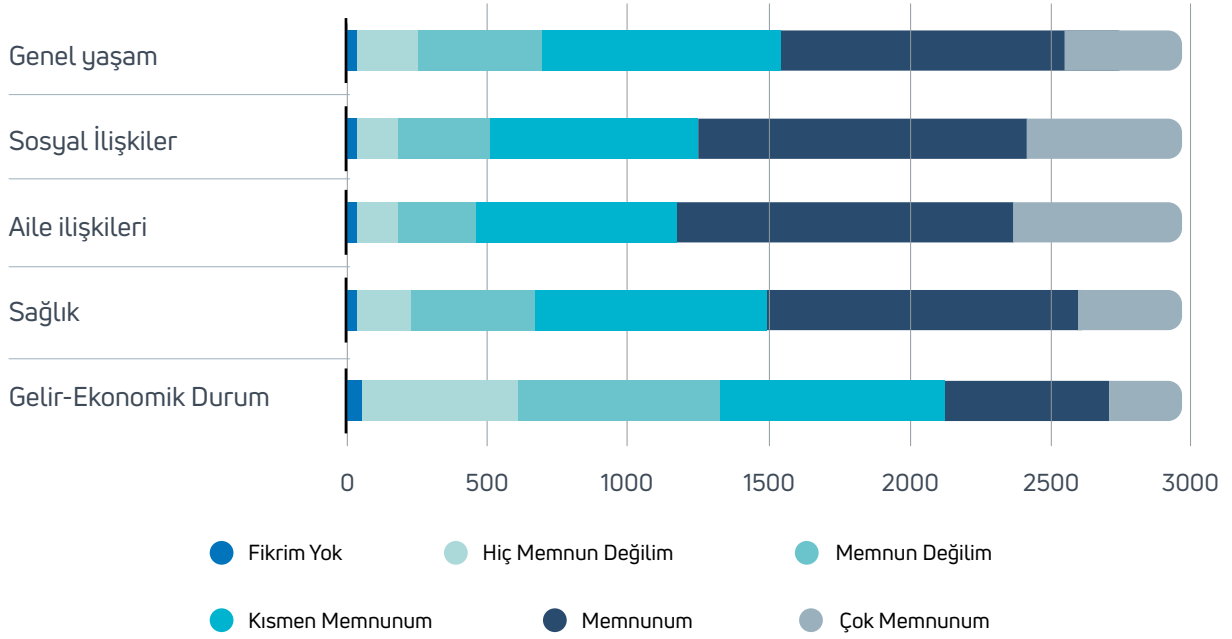
Grafik 7:Ailenizi tanımlar mısınız? (%)

Araştırma, hanehalkı modeli dört seçenikle sınırlandırarak ölçmüştür: Çekirdek aile, geniş aile, bağımsız aile ve bölünmüş aile. Katılımcıların büyük çoğunluğu çekirdek aile (2373) deneyimine sahiptir. En küçük katılımcı grubu ise bölünmüş (93) aile deneyimine sahip bireylerdir. Geniş aile (319) ve bağımsız (152) aile deneyimine sahip bireyler de araştırma kapsamına dâhil edilmiştir (Grafik 7). Kadınların %82,3'ü (1234), erkeklerin ise %79,3'ü (1139) aile yapısını çekirdek aile olarak tanımlamaktadır. 18-29 yaş arasındakilerin %81,0'ı (684), 30-44 yaş arasındakilerin %82,0'ı (804), 45-64 yaş arasındakilerin %80,5'i (663), 65 ve üzeri yaştakilerin %77,5'i (217) aile yapısını çekirdek aile olarak tanımlamaktadır.

Burch (1967), modern aile tiplerine yönelik deneyimlerinin şehir merkezlerinde bulunan akraba ilişkileriyle birlikte anlamlı olduğunu savunmaktadır. Diğer bir ifadeyle, artık birden fazla çekirdek ailenin geniş aile dayanışması ortaya koyabileceğini savunmaktadır. Katılımcıların belirttiği aile türlerine yönelik bu bağlamdaki deneyimleri ölçülmemiştir. Macklin (1980) farklı dünya görüşlerinin keşfedilmesi ve

yaygınlaşmasıyla yeni aile biçimlerinin ortaya çıktığına dikkat çekmektedir. Buna göre bireyselleşme, kadın-erkek rollerine yönelik tartışmalar farklı aile türlerinin gelişmesine neden olmuştur. Tek ebeveynli ve çocuksuz aileler, yalnız yaşama deneyimlerindeki artışı bu bağlamda değerlendirmektedir. Bu yeni eğilimler, geleneksel olmayan aile örneklerini de ortaya çıkarmaktadır. Ancak rastgele seçilen katılımcılarımızdan çekirdek, geniş ve bölünmüş aileler ve yalnız yaşam deneyimlerinden farklı bir gerçekliğe rastlanmamıştır.

3.1.2. Memnuniyet

Grafik 8: İçinde bulunduğunuz yaşamda, size belirteceğim konularda memnun olduğunuzu düşünüyor musunuz?

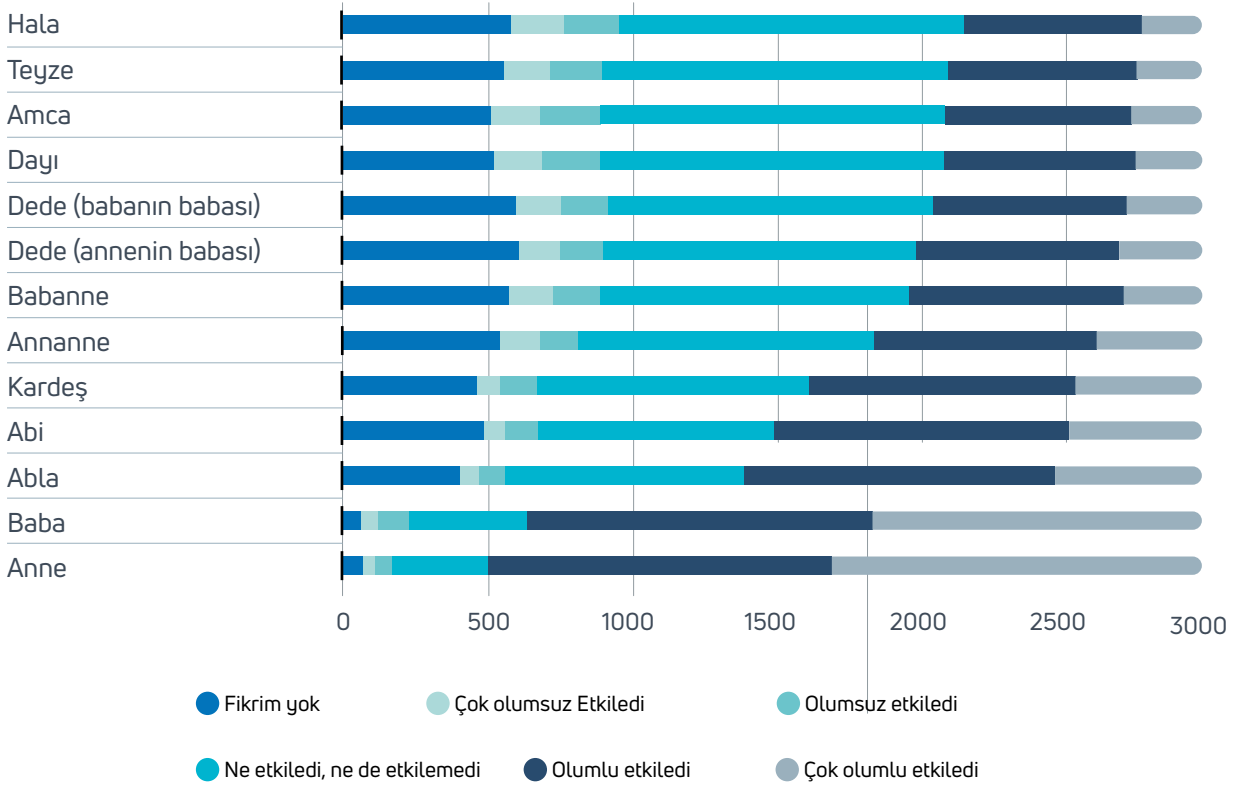
Katılımcıların çoğunluğu genel yaşam, sosyal ilişkiler, aile ilişkileri ve sağlık durumundan çok memnun ve memnun olduğunu ifade etmiştir. Memnuniyetin en yoğun olduğu konu ise aile ilişkileridir (n=1792). Bu bağlamda, aile ilişkilerini sosyal ilişkiler (n=1718), sağlık (n=1475) ve genel yaşam (n=1419) izlemektedir. Gelir/ekonomik durumda ise memnun olma ve olmama arasındaki farkın daha az olduğu görülmektedir (Grafik 8). Bu çerçevede, kadınlar genel yaşam deneyimlerinde, erkeklerden daha memnun olduklarını ifade etmiştir.

Katılımcıların çoğunluğu genel yaşam, sosyal ilişkiler, aile ilişkileri ve sağlık durumundan çok memnun ve memnun olduğunu ifade etmiştir. Memnuniyetin en yoğun olduğu konu ise aile ilişkileridir (n=1792). Bu bağlamda, aile ilişkilerini sosyal ilişkiler (n=1718), sağlık (n=1475) ve genel yaşam (n=1419) izlemektedir. Gelir/ekonomik durumda ise memnun olma ve olmama arasındaki farkın daha az olduğu görülmektedir (Grafik 8). Bu çerçevede, kadınlar genel yaşam deneyimlerinde, erkeklerden daha memnun olduklarını ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan kadınların %22,2'si (336), erkeklerin %17,1'i (249) içinde bulunduğu yaşamda, gelir/ekonomik durumundan memnun olduğunu belirtmiştir.

Cinsiyete göre içinde bulunduğu yaşamda gelir/ekonomik durum, sosyal ilişkiler ve genel yaşamdan memnun olma durumunun ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur (pgelir-ekonomik durum=0,027; psosyal ilişkiler=0,008; pgenel yaşam=0,040 < 0,05). Gelir/ekonomik durum, sosyal ilişkiler ve genel yaşamda kadınlarda, erkeklere göre memnuniyet daha fazladır. Cinsiyete göre içinde bulunduğu yaşamda sağlık ve aile ilişkilerinden memnun olma durumunun ortalamaları arasındaki fark, istatistiksel olarak anlamlı değildir (psağlık=0,321; paile ilişkileri=0,085 > 0,05). Yaş aralığı ile içinde bulunduğu yaşamda gelir/ekonomik durum ve sağlığından memnun olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur (pgelir-ekonomik durum=0,655; psağlık=0,199; paile ilişkileri =0,056; psosyal ilişkiler=0,192; pgenel yaşam=0,096 > 0,05). Çalışmalar, yaşamdan memnuniyetin deneyimlenen aile yapısı ve kazanılan değerlerle doğrudan ilişkili olduğunu savunmaktadır. Buna göre, aile değerleri, memnuniyet parametrelerini belirleyici güce sahiptir (Bowen, 1988). Güney Afrika'da yapılan bir araştırmaya göre, ailenin işlevselliği ile yaşam memnuniyeti pozitif korelasyona sahiptir. Diğer bir deyimle, aile ile güçlü ve olumlu ilişkilere sahip oldukça yaşam memnuniyeti de artmaktadır (Botha & Booysen, 2014). Yaşam memnuniyeti, Wan, Jaccard ve Ramey'in yaptığı araştırmaya göre ailenin duygusal, bilgi odaklı, arkadaşlık ve somut desteğinden etkilenmektedir. Buna ek olarak aile yapısının da yaşam memnuniyeti ile ilişkisinden bahsetmek gerekir. Örneğin evli annelerin yaşam memnuniyetinden, ailelerinden aldığı sosyal destek, aile dışındakilerden daha etkindir (Wan vd., 1996). Diğer taraftan, yaşam memnuniyetin dönemsel koşullara bağlı doğasından da bahsedilebilir. Dönemsel politik gelişmeler, savaşlar, salgınlar vb. yaşam memnuniyeti ve aile yapısıyla doğrudan ilişkilidir. Covid-19 sonrası, sağlığından memnun olanların oranının yüksek olması dikkat çekicidir. Bu konuda Türkiye'deki sağlık politikasının etkisinden söz edilebilir. Sağlık alanındaki yaşam memnuniyetini kapsayan Wuhan'daki bir araştırmada, insanların memnuniyet oranlarının yükseltilmesi için sosyal politika desteğine ihtiyacı olduğu savunulmaktadır (Ke & Chen, 2022, ss. 1-8).

3.1.3. Büyüme Sürecinde Etkili Aile Üyeleri

Grafik 9: Aile üyelerinizin yetişmeniz üzerindeki etkisini değerlendirir misiniz?

Türkiye'deki aile geleneğini düşündüğümüzde, katılımcıların çoğunun yetişmesinde etkili olan aile üyesinin anne (n=2464) olması beklenen bir sonuçtur. Yine anneyi, baba (n=2336), abla (n=1580) ve abinin (n=1479) takip etmesi katılımcıların çoğunun çekirdek aile yapısına sahip olmalarıyla uyumludur (Grafik 9). Babanne, annanne, dede ve diğer üyelerinin etkisinin azalması, modern dönemde, büyük aile etkisinin az bir orana sahip olmasıyla birlikte okunabilir.

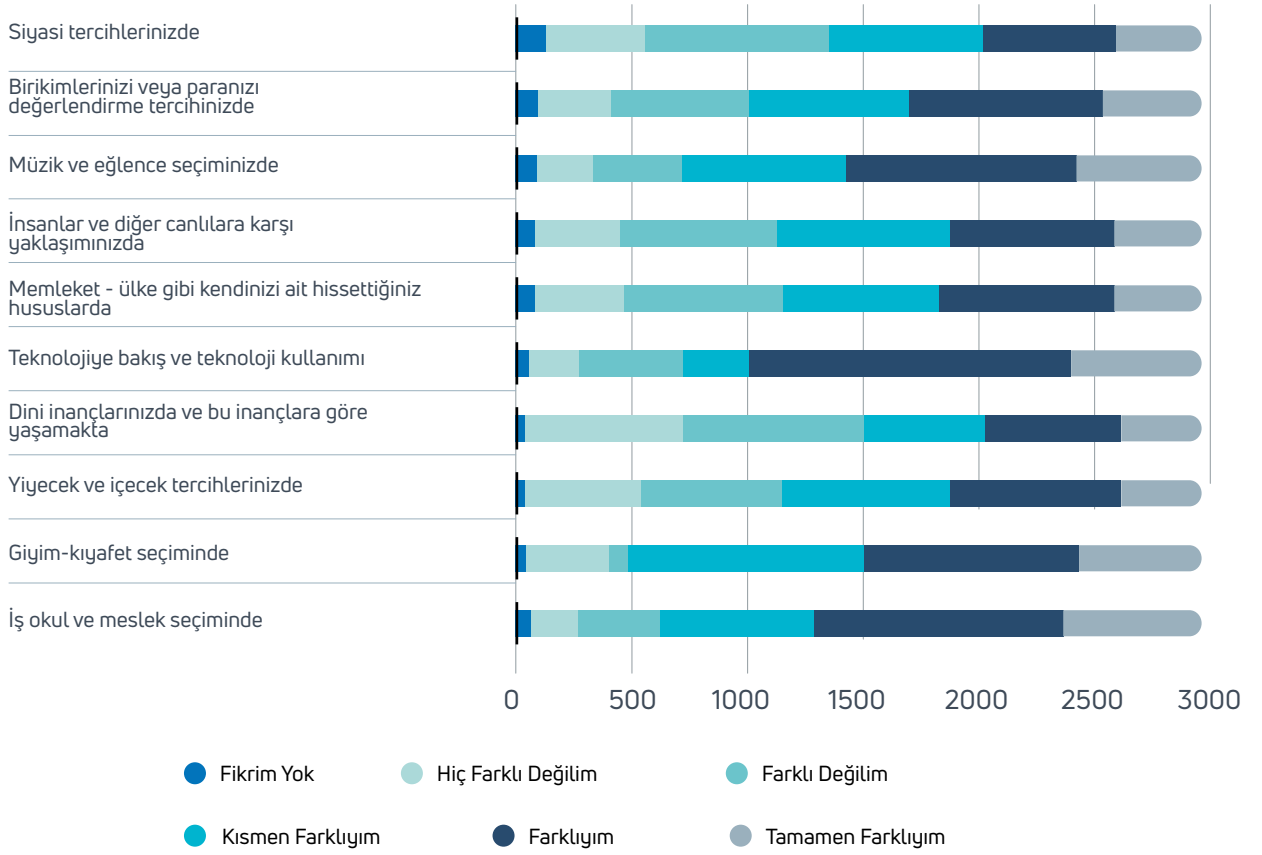
Cinsiyete göre kendisinin yetişmesi üzerinde belirtilen bütün aile üyelerinin etkili olma durumunun ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Kadın ve erkeğe göre kendisinin yetişmesi üzerinde belirtilen bütün aile üyelerinin etkili olma durumunun birbirine eşit olduğu ifade edilebilir.

Yaş aralığına göre kendisinin yetişmesi üzerinde baba, abla, abi ve kardeşinin etkili olma durumunu ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p_{ba}=0,000$; $p_{bla}=0,002$ $p_{abi}=0,016$ $p_{kardeş}=0,014 < 0,05$). Dolayısıyla yaş aralığına göre kendisinin yetişmesi üzerinde belirtilen aile üyelerinin etkili olma durumunun en az bir grubun ortalaması diğerlerinden farklıdır. Buna göre, 45-64 yaş aralığında olanların 18-29 ve 30-44 yaş aralığında olanlara göre kendisinin yetişmesi üzerinde babası daha fazla etkilidir. Ayrıca 45-64 yaş aralığında olanlar, 18-29 ve 30-44 yaş aralığında olanlara göre ablasından daha fazla etkilenmiştir.

Buna ek olarak, 45-64 yaş aralığında olanların 18-29 ve 30-44 yaş aralığında olanlara göre kendisinin yetişmesi üzerinde abisinin daha fazla olduğu görülmüştür. Son olarak, 45-64 yaş aralığında olanların 30-44 yaş aralığında olanlara göre kendisinin yetişmesi üzerinde kardeşinin daha fazla etkili olduğu bulunmuştur.

Dünya genelinde, çocuk bakımı, ağırlıklı olarak somut göstergelerle değerlendirilmektedir (Becker, 1985, ss. 33-58; Bratberg vd., 2002, ss. 233-249; Faia, 1977, ss. 3-20; Ünalın Turan, 2021, ss. 384-412). Bu göstergelerin zaman içinde kadın ve erkek arasında rol dağılımında bir değişiklik ortaya koyduğunu savunan bir çalışmada, evlilik yaşının düşmesi, ailenin standartsızlaşması, boşanmaların çoğalması ve doğurganlığın azalması, kadınların iş gücüne katılımıyla ilintilidir (Oláh vd., 2014, s. 3,10). Diğer bir çalışmada ise kadınların iş gücüne katılımındaki değişim, erkeklerin ev içi sorumluluklara ve çocuk bakımına katılımını zorunlu kılmıştır (Oláh vd., 2018, ss. 41-64). Mevcut araştırmamızdaki anne ve babanın çocuk bakımında etkililiği ile alakalı olan bulgular, aile içi iş bölümündeki eşitlik hakkında fikir vermesi için tek başına yeterli değildir. Yaş aralıklarına göre elde edilen bulgularla birlikte okunduğunda üst jenerasyonun yetişmesinde diğer gruplara göre babanın daha etkili bir role sahip olduğunu görmekteyiz. Türk kültüründe çocuk bakımı sadece maddi göstergelerle değil; ahlaki eğitimde babanın rolüyle de değerlendirilebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla, katılımcıların anne ve babanın kendilerinin yetişmesindeki etkilerini ifade eden oranların birbirine yakın olması bu bağlamda düşünülmelidir.

3.1.4. Aileden Farklılık

Grafik 10: Aileden farklı olduğunu düşünme durumu

İş, okul, meslek seçimi (n=1670), müzik ve eğlence tercihi (n=1542), teknoloji (n=1499) ve giyim kıyafet (n=1459) tamamen farklı ve farklı olduğunu düşünenlerin çoğunlukta olduğu başlıklardır. Bu grubun üç alanda taşıdığı kodların aileninkilerle herhangi bir düzlemde kesişme noktasının olmadığı düşünülebilir. Farklı olduğunu düşünenlerin en az olduğu konular ise, siyasi tercihler (n=948) ve dini inançtır (n=937). Kismen farklı olduğunu düşünenlerin en geniş yer aldığı konular ise canlılara yaklaşım (n=742), teknoloji (n=743) ve müzik (n=705) tercihleridir (Grafik 10).

Cinsiyete göre iş, okul ve meslek seçiminde, yeme ve içme tercihlerinde, dinî inançlarında ve bu inançlara göre yaşama konularında ailesine (anne-baba ve büyüklerine) kıyasla farklı olma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır (piş, okul ve meslek seçimi=0,028; p yiyecek ve içecek tercihleri=0,012; pdini inanç ve yaşam=0,000 < 0,05). Bunların dışındaki Grafik 10'da görülen diğer konularda cinsiyete göre ailesine (anne-baba ve büyüklerine) kıyasla farklı olma durumu istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Yaş aralığına göre; iş, okul, meslek seçimi ($p=0,004$), giyim-kıyafet seçimi ($p=0,000$), dini inanç ve yaşam tercihleri ($p=0,001$), teknolojiye bakış ve kullanım ($p=0,000$), ait hissedilen şehir veya ülkeler ($p=0,004$), insanlar ve diğer canlılara yönelik yaklaşımlar ($p=0,002$), müzik ve eğlence tercihleri ($p=0,000$), ekonomik kaynakları değerlendirme ($p=0,000$), siyasi tercihler ($P=0,007$) konularında, ailesine (anne-baba ve büyüklerine) kıyasla farklı olma durumunun ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Buna göre;

- İş, okul ve meslek seçiminde ailesine (anne-baba ve büyüklerine) kıyasla farklı olma durumunun 65 ve üzeri yaştakilerin 18-29 ve 30-44 yaş aralığında olanlara göre daha az farklı olduğu;
- Giyim/kıyafet seçiminde ailesine (anne-baba ve büyüklerine) kıyasla farklı olma durumunun 18-29 yaş aralığında olanların 45-64 yaş aralığında olanlara göre daha fazla farklı olduğu, 65 ve üzeri yaştakilerin 18-29 ve 30-44 yaş aralığında olanlara göre daha az farklı olduğu;
- Dinî inançlarında ve bu inançlara göre yaşamada ailesine (anne-baba ve büyüklerine) kıyasla farklı olma durumunun 18-29 yaş aralığında olanların 45-64 yaş aralığında olanlara göre daha fazla farklı olduğu, 65 ve üzeri yaştakilerin 18-29 ve 30-44 yaş aralığında olanlara göre daha az farklı olduğu;
- Teknolojiye bakış ve teknoloji kullanımında ailesine (anne-baba ve büyüklerine) kıyasla farklı olma durumunun 65 ve üzeri yaştakilerin 18-29 ve 30-44 yaş aralığında olanlara göre daha az farklı olduğu;

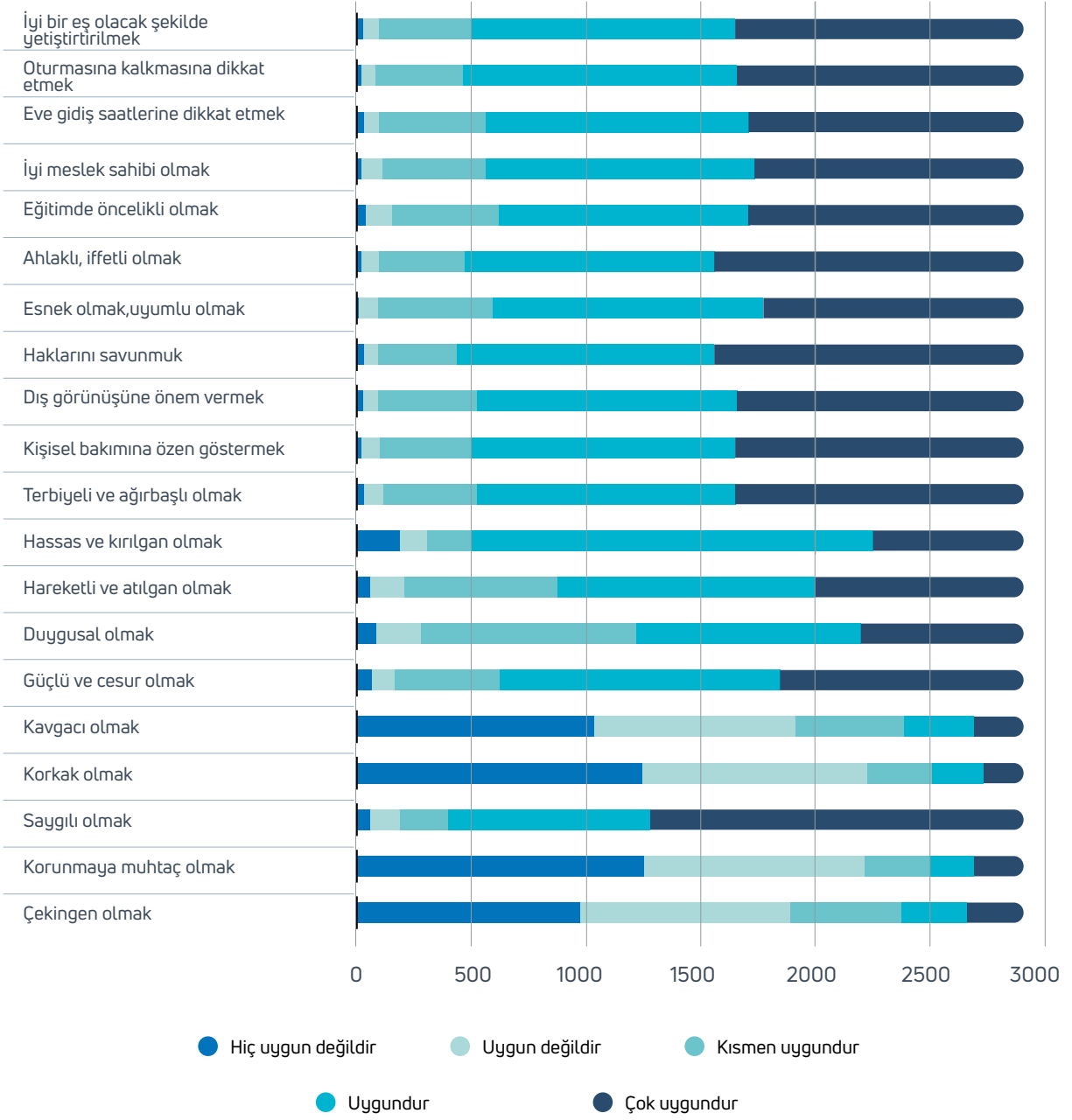
- Memleket/ülke gibi kendisini ait hissettiği hususlarda ailesine (anne-baba ve büyüklerine) kıyasla farklı olma durumunun 65 ve üzeri yaştakilerin 18-29 ve 30-44 yaş aralığında olanlara göre daha az farklı olduğu;
- İnsanlar ve diğer canlılara karşı yaklaşımında ailesine (anne-baba ve büyüklerine) kıyasla farklı olma durumunun 30-44 yaş aralığındakilerin 65 ve üzeri yaşta olanlara göre daha fazla farklı olduğu;
- Müzik ve eğlence seçiminde ailesine (anne-baba ve büyüklerine) kıyasla farklı olma durumunun 45-64 yaş aralığındakiler ile 65 ve üzeri yaştakilerin 18-29 ve 30-44 yaş aralığında olanlara göre daha az farklı olduğu;
- Birikimlerini veya parasını değerlendirme tercihinde ailesine (anne-baba ve büyüklerine) kıyasla farklı olma durumunun 65 ve üzeri yaştakilerin 18-29 ve 30-44 yaş aralığında olanlara göre daha az farklı olduğu;
- Siyasi tercihlerinde ailesine (anne-baba ve büyüklerine) kıyasla farklı olma durumunun 65 ve üzeri yaştakilerin 18-29 ve 30-44 yaş aralığında olanlara göre daha az farklı olduğu bulunmuştur.

Katılımcıların büyük çoğunluğunun çekirdek aile olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, aileden farklı olma durumu ebeveynlerden ve kardeşlerden farklılığı ifade etmektedir. Bu tercihlerin aynı olmaması beklenen bir durum olabilir. Fakat hangi konularda "tamamen farklı" veya "farklı" hissettikleri toplumsal yapı hakkında fikir vermektedir. Katılımcıların farklı olduğu noktalar gündelik yaşam tercihlerinde yoğunlaşırken; aynı olduğunu düşünenlerin çoğunluğunu siyasi ve dini konularda kendini göstermektedir.

3.2. Evliliğe Dayalı Aileye Yaklaşım ve Deneyim

Bu bölümde, katılımcıların evliliğe yaklaşımları ve deneyimleri incelenerek, katılımcıların cinsiyet algısı, karşı cins ilişkilerine yaklaşım, eş seçimi, aile içi roller, eşler arası iletişim, güven ve uyumsuzluk ve aile içi şiddet ele alınmıştır.

3.2.1. Cinsiyet Algısı

Grafik 11: Belirtilen davranışların erkeklere uygunluğunu belirtiniz

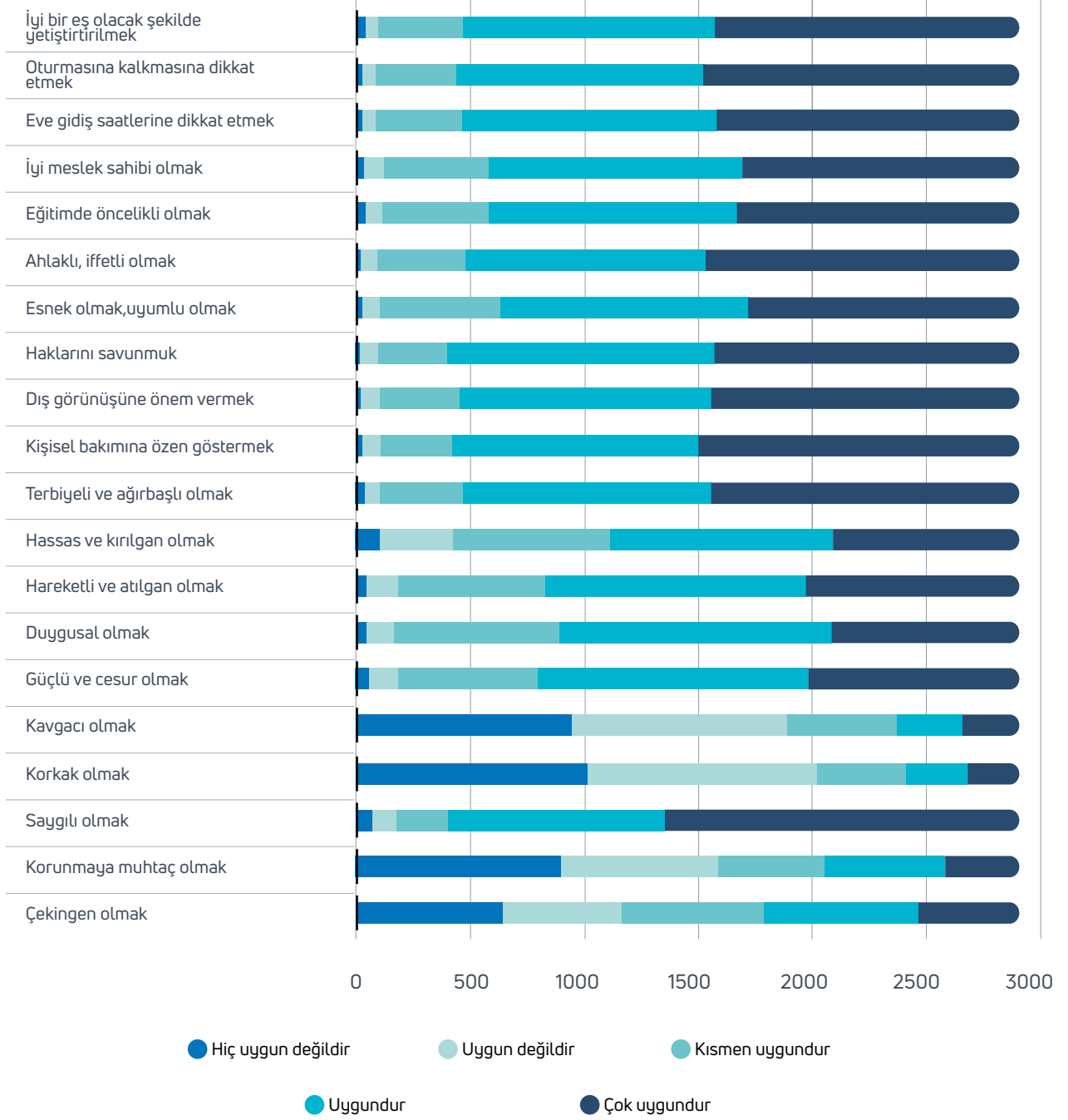
Araştırmada, erkeklere uygun davranışlardan "çok uygun" olduğu düşünülen beş en yoğun seçenek "saygılı olmak" (n=1631), "ahlaklı olmak" (n=1346), "haklarını savunmak" (n=1356), "terbiyeli ve ağırbaşlı olmak" (n=1266) "kişisel bakıma özen göstermek"tir (n=1261). Katılımcıların büyük çoğunluğunun erkeklerin davranışlarının ahlak, görgü ve hijyen kurallarına uygun olmasını beklemektedir. Erkekler için hiç uygun görülmemeyen konular ise korkak olmak (n=1255), korunmaya muhtaç olmak (n=1254) ve kavgacı olmaktır (n=1040). Katılımcıların büyük çoğunluğu, erkeklerin davranışlarının ahlak, görgü ve hijyen kurallarına uygun olmasını beklemektedir

Cinsiyete göre Grafik 11'de belirtilen davranış biçimlerinin erkekler için uygun olma durumunun ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Kadınların, erkeklere göre saygılı olma (p=0,034), güçlü ve cesur olma (p=0,021), duygusal olma (p=0,028) hareketli ve atılgan olma (p=0,036), hassas ve kırılğan olma (p=0,008), terbiyeli ve ağır başlı olma (p=0,001), kişisel bakımına özen gösterme (p=0,003), eve geliş ve gidiş saatlerine dikkat etme (p=0,000) davranışlarını erkeklere daha fazla uygun olduğunu düşündüğü bulunmuştur.

Kadınlara uygun görülen davranışlardan en uygun görülen seçenek saygılı olmaktır (n=1563). Kişisel bakıma özen göstermek (n=1402), oturmasına kalkmasına dikkat etmek (n=1372), ahlaklı, iffetli olmak (n=1360), terbiyeli ve ağırbaşlı olmak (n=1345) ve dış görünüşe önem vermek (n=1344) katılımcıların kadınlar için çok uygun bulduğu diğer davranışlardır.

Hiç uygun görülmemeyenler ise korkak olmak (n=1017), kavgacı olmak (n=943), korunmaya muhtaç olmak (n=894) ve çekingen (n=638) olmaktır. Kadın ve erkek algısını bir arada düşündüğümüzde genel olarak beklentilerin benzer olduğunu söyleyebiliriz (Grafik 12).

Cinsiyete göre belirtilen davranış biçimlerinin kadınlar için uygun olduğunu düşünme durumunun ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlıdır. Diğer bir ifadeyle, cinsiyete göre belirtilen davranış biçimlerinin kadınlar için uygun olduğunu düşünme durumu farklılaşmaktadır. Erkeklerin, kadınlara göre çekingen olma (p=0,027), korunmaya muhtaç olma (p=0,000), korkak olma (p=0,003) davranışlarınının kadınlara daha fazla uygun olduğunu, kadınların, erkeklere göre güçlü ve cesur olma (p=0,000), hareketli ve atılgan olma (p=0,001), eğitimde öncelikli olma (p=0,028), iyi meslek sahibi olma (p=0,000) davranışlarınının kadınlara daha uygun olduğunu düşündüğü bulunmuştur.

Grafik 12: Sizce hangi davranış biçimi, kadınlara uygundur?

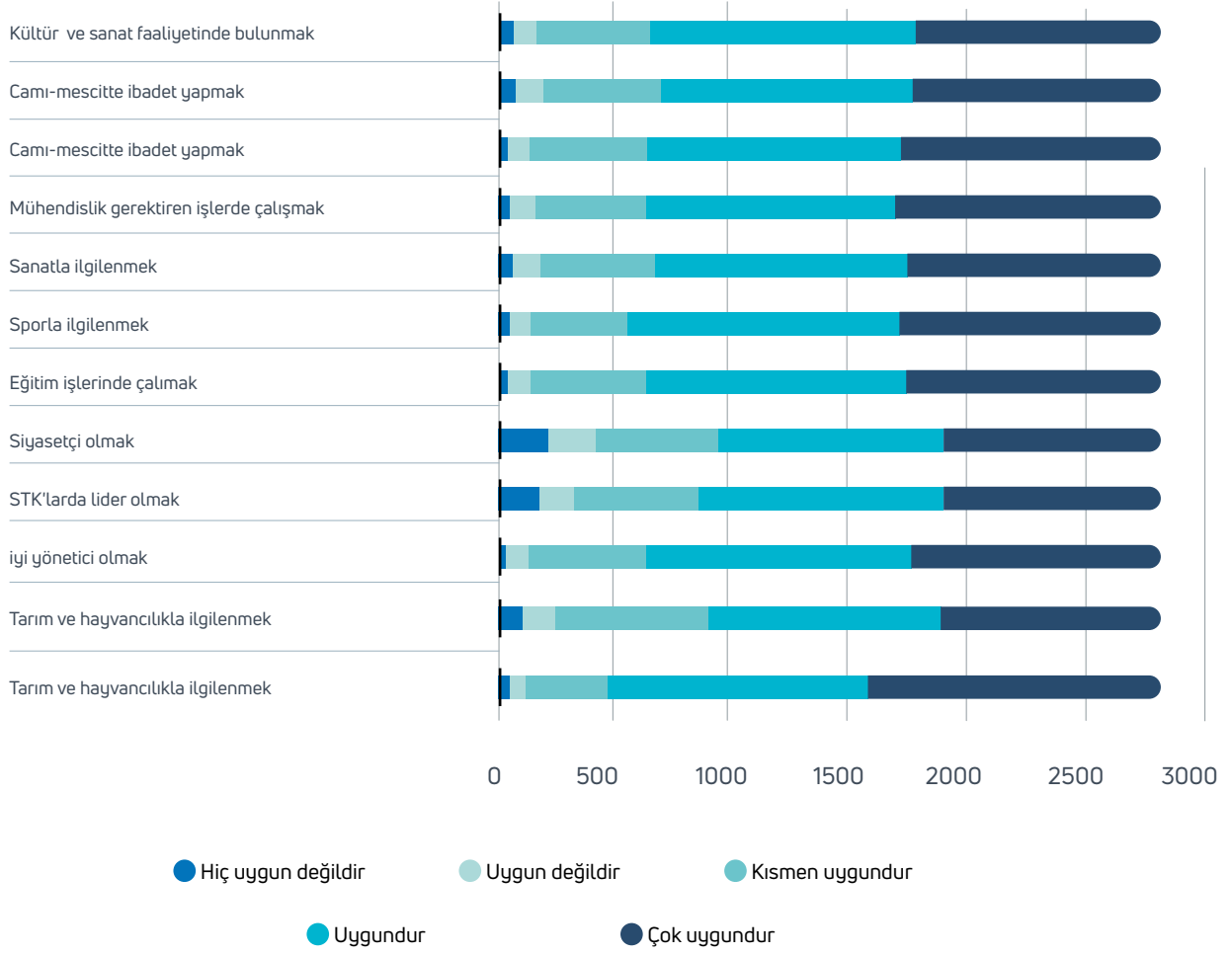
Kadınlara uygun görülen davranışlardan en uygun görülen seçenek saygılı olmaktır (n=1563). Kişisel bakıma özen göstermek (n=1402), oturmasına kalkmasına dikkat etmek (n=1372), ahlaklı, iffetli olmak (n=1360), terbiyeli ve ağırbaşlı olmak (n=1345) ve dış görünüşüne önem vermek (n=1344) katılımcıların kadınlar için çok uygun bulduğu diğer davranışlardır.

Hiç uygun görülmeyenler ise korkak olmak (n=1017), kavgacı olmak (n=943), korunmaya muhtaç olmak (n=894) ve çekingen (n=638) olmaktır. Kadın ve erkek algısını bir arada düşündüğümüzde genel olarak beklentilerin benzer olduğunu söyleyebiliriz (Grafik 12).

Cinsiyete göre belirtilen davranış biçimlerinin kadınlar için uygun olduğunu düşünme durumunun ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlıdır. Diğer bir ifadeyle, cinsiyete göre belirtilen davranış biçimlerinin kadınlar için uygun olduğunu düşünme durumu farklılaşmaktadır. Erkeklerin, kadınlara göre çekingen olma (p=0,027), korunmaya muhtaç olma (p=0,000), korkak olma (p=0,003) davranışlarınının kadınlara daha fazla uygun olduğunu, kadınların, erkeklere göre güçlü ve cesur olma (p=0,000), hareketli ve atılgan olma (p=0,001), eğitimde öncelikli olma (p=0,028), iyi meslek sahibi olma (p=0,000) davranışlarınının kadınlara daha uygun olduğunu düşündüğü bulunmuştur.

Cinsiyete göre, davranış biçimlerinin erkeklere ve kadınlara uygun olduğunu düşünme durumunun ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bunlardan güçlü ve cesur olmanın (p=0,000) erkeklere daha uygun bir davranış biçimi olduğu düşünülürken çekingen olma (p=0,000), korunmaya muhtaç olma (p=0,000), korkak olma (p=0,000), kavgacı olma (p=0,019), duygusal olma (p=0,000), hareketli ve atılgan olma (p=0,008), hassas ve kırılgan olma (p=0,000), terbiyeli ve ağır başlı olma (p=0,003), kişisel bakımına özen gösterme (p=0,000), dış görünüşüne önem verme (p=0,000), eğitimde öncelikli olma (p=0,008), eve geliş gidiş saatlerine dikkat etme (p=0,000), oturmasına kalkmasına dikkat etme (p=0,000), iyi bir eş olacak şekilde yetiştirilmenin (p=0,000) erkeklere göre kadınlara daha fazla uygun olduğu bulunmuştur. Saygılı olma, haklarını savunma, esnek olma, uyumlu olma, ahlaklı, iffetli olmak, iyi meslek sahibi olmanın erkeklere ve kadınlara göre yakın düzeylerde dir.

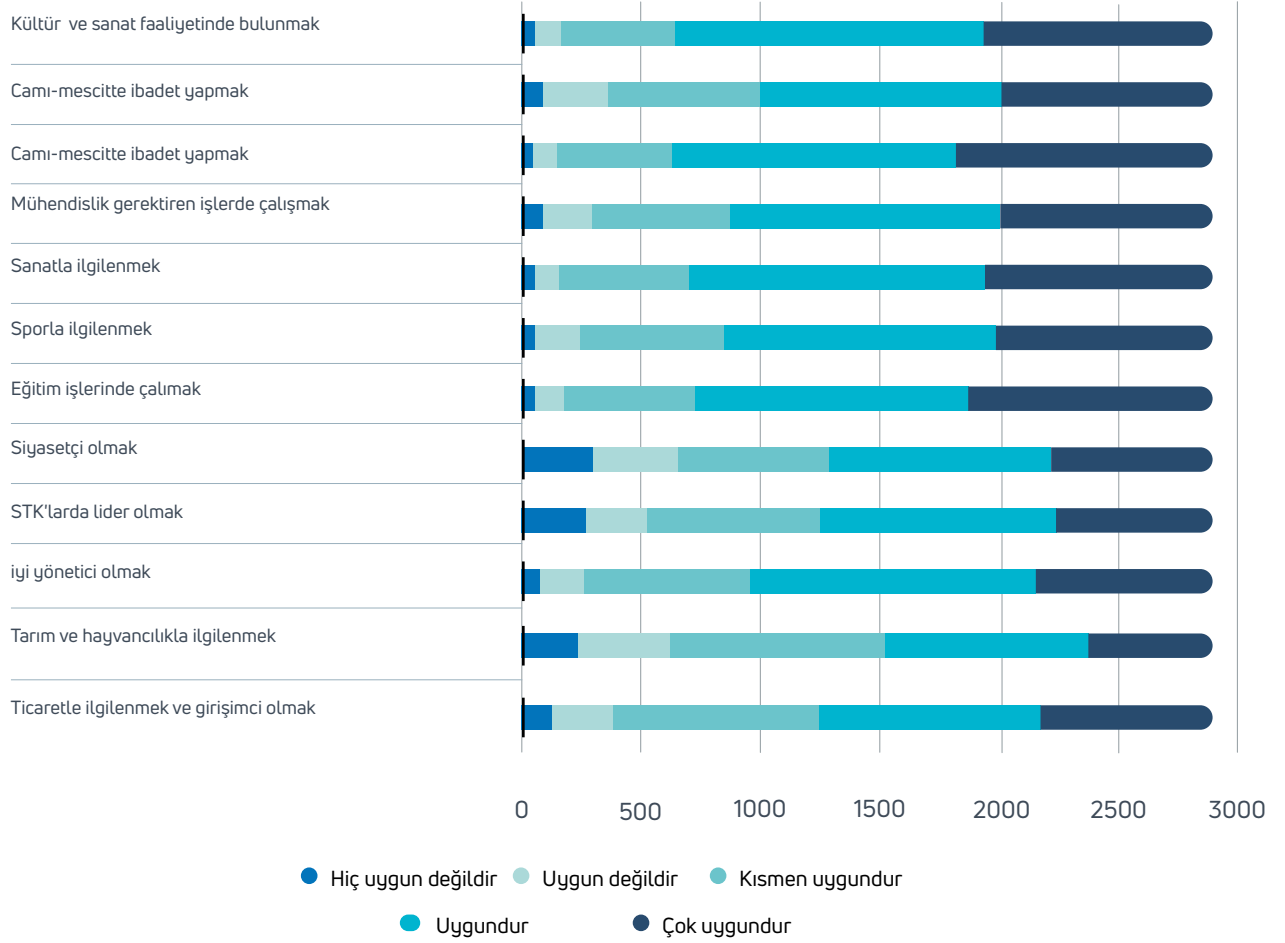
3.2.2. İş Gücüne Bağlı Cinsiyet Algısı

Grafik 13: Size belirteceğim konuların, erkeklere ne kadar uygun olduğunu ifade eder misiniz?

Grafik 13'de bulunan iş gücü alanlarının tamamı, katılımcıların çoğunluğu tarafından uygun bulunmuştur. Bunlardan en yüksek orana sahip olanlar, ticaretle ilgilenmek ve girişimci olmak (n=1275), mühendislik gerektiren işlerde çalışmak (n=1159), sporla ilgilenmek (n=1151), sağlık alanındaki ilişkilerde çalışmak (n=1135), sanatla ilgilenmek (n=1119) ve eğitim işlerinde çalışmaktır (n=1109).

Cinsiyete göre siyasetçi olmayı erkeklere uygun bulma durumunun ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p=0,009 < 0,05$). Erkeklerin, kadınlara göre siyasetçi olmayı erkeklere daha fazla uygun gördüğü ifade edilebilir. Grafik 13'de belirtilen diğer konular, cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı değildir.

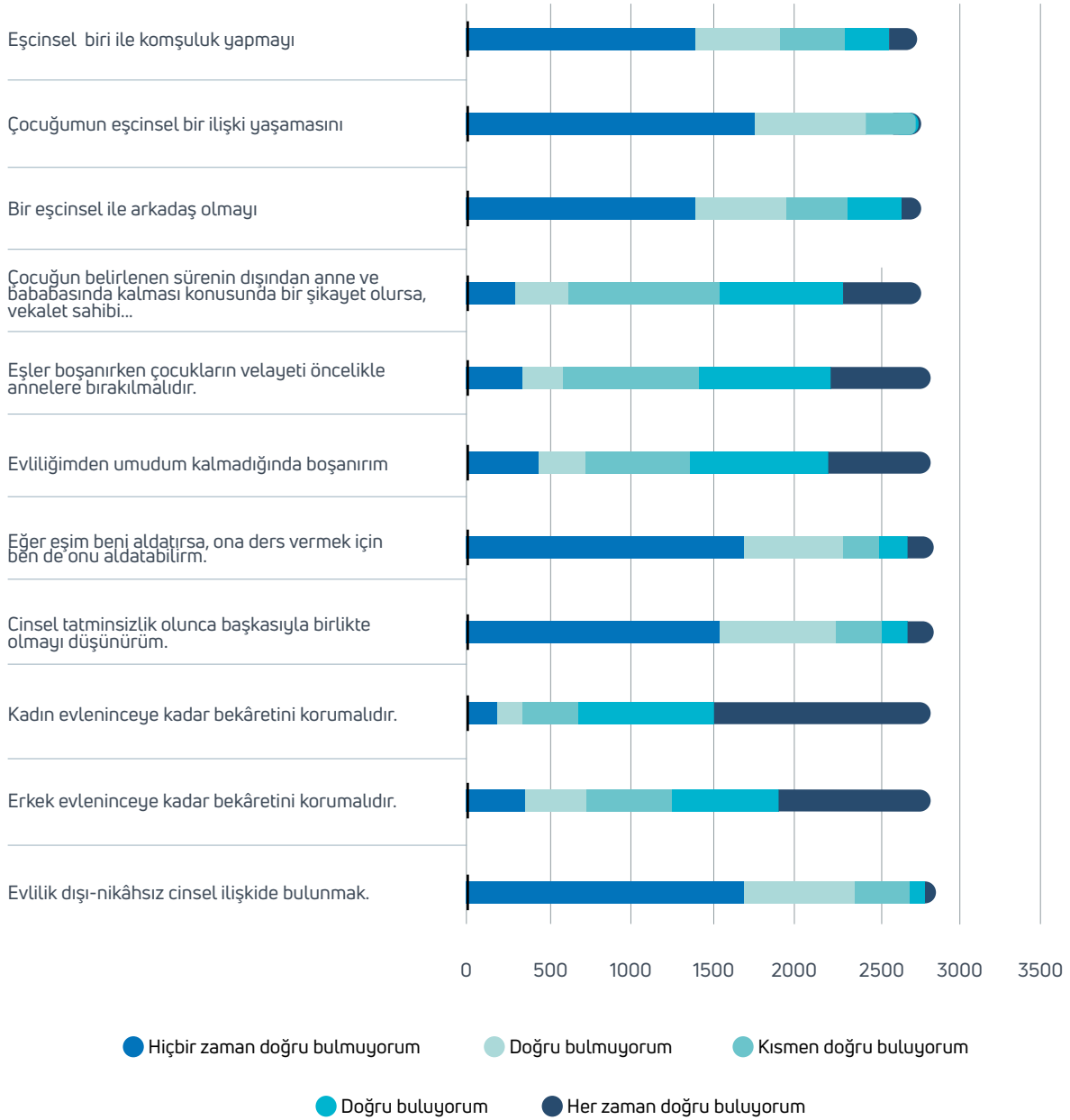
Grafik 14: Size belirteceğim konuların, kadınlara ne kadar uygun olduğunu ifade eder misiniz?

Sağlık alanındaki işlerde çalışmak (n=1089), eğitim işlerinde çalışmak (n=1038) ve sanatla ilgilenmek (n=978) kadınlara çok uygun davranış olarak değerlendirilmektedir. En az uygun bulunanlar ise siyasetçi olmak (n=294), tarım ve hayvancılıkla ilgilenmek (n=230), STK'larda lider olmak (n=265) ve ticaretle ilgilenmektir (n=122) (Grafik 14).

Cinsiyete göre ticaretle ilgilenme ve girişimci olmayı, tarım ve hayvancılıkla ilgilenmeyi, iyi yönetici olmayı, sporla ilgilenmeyi kadınlara uygun bulma durumunun ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (pticaretle ilgilenmek ve girişimci olmak=0,023; ptarım ve hayvancılıkla ilgilenmek=0,022; piyi yönetici olmak=0,001; psporla ilgilenmek=0,006 < 0,05).

Cinsiyete göre belirtilen bu konuları kadınlara uygun bulma durumunun farklı olduğu bulunmuştur. Kadınların, erkeklere göre ticaretle ilgilenme ve girişimci olma, tarım ve hayvancılıkla ilgilenme, iyi bir yönetici olma, sporla ilgilenme konularını kadınlara daha fazla uygun gördüğü bulunmuştur. P-değeri, anlamlılık düzeyi olan 0,05'e ($p=0,053$) çok yakın olduğu için cinsiyet ile cami-mescitte ibadet yapmayı kadınlara uygun bulma durumunu istatistiksel açıdan yorumlamak zordur. Geriye kalan konuların p-değeri 0,05'ten ($p > 0,05$) büyük olduğu için cinsiyete göre kadınların bu konularla ilgilenmesini uygun bulma durumunun ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı ifade edilir. Yani cinsiyete göre belirtilen bu konuları kadınlara uygun bulma durumunun farklılık göstermediği bulunmuştur.

3.2.3. Cinsiyet Rollerine Yaklaşım

Grafik 15: Kadın-erkek ilişkileri ile ilgili size belirteceğim genel ahlaki konulardaki yaklaşımınızı ifade eder misiniz? (%)

Grafik 15'de belirtilen konulardan hiçbir zaman doğru bulunmayanların en yoğun olduğu konu çocuklarının eşcinsel ilişki yaşamalarına odaklanmıştır (n=1757). Bu bağlamda ikinci yoğun konu ise aldatan eşi ders amaçlı aldatmadır (n=1694). Katılımcıların çoğunluğu evlilik dışı nikâhsız cinsel ilişkiyi (n=1691), eşcinsel biriyle arkadaş olmayı (n=1388) ve komşuluk yapmayı (n=1384) da hiçbir zaman doğru bulmamaktadır. Kadının (n=1334) ve erkeğin (n=934) bekâretini koruması ise her zaman doğru bulunanların yoğunlukta olduğu konular olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cinsiyete göre kadın-erkek ilişkilerinde belirtilen bu konuları doğru bulma durumunun birbirinden farklı olduğu bulunmuştur. Erkeklerin, kadınlara göre "Cinsel tatminsizlik olunca başkasıyla birlikte olmayı düşünmeyi" (p=0,001) ve "Eğer eşim beni aldatırsa, ona ders vermek için bende onu aldatabilirim" (p=0,039) konularını daha fazla doğru bulduğu; kadınların ise erkeklere göre "Eşler boşanırken çocukların velayeti öncelikle annelere bırakılmalıdır" (p=0,000) ve "Çocuğun belirlenen sürenin dışında anne veya babasında kalması konusunda bir şikâyet olursa, vekâlet sahibi çocuk haczi hakkını kullanarak yasal yollarla çocuğunu alabilmelidir" (p=0,025) konularını daha fazla doğru bulduğu bulunmuştur. Grafik 15'deki geriye kalan konuların cinsiyete göre kadın-erkek ilişkileri ile ilgili belirtilen bu konuları doğru bulma durumunun ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

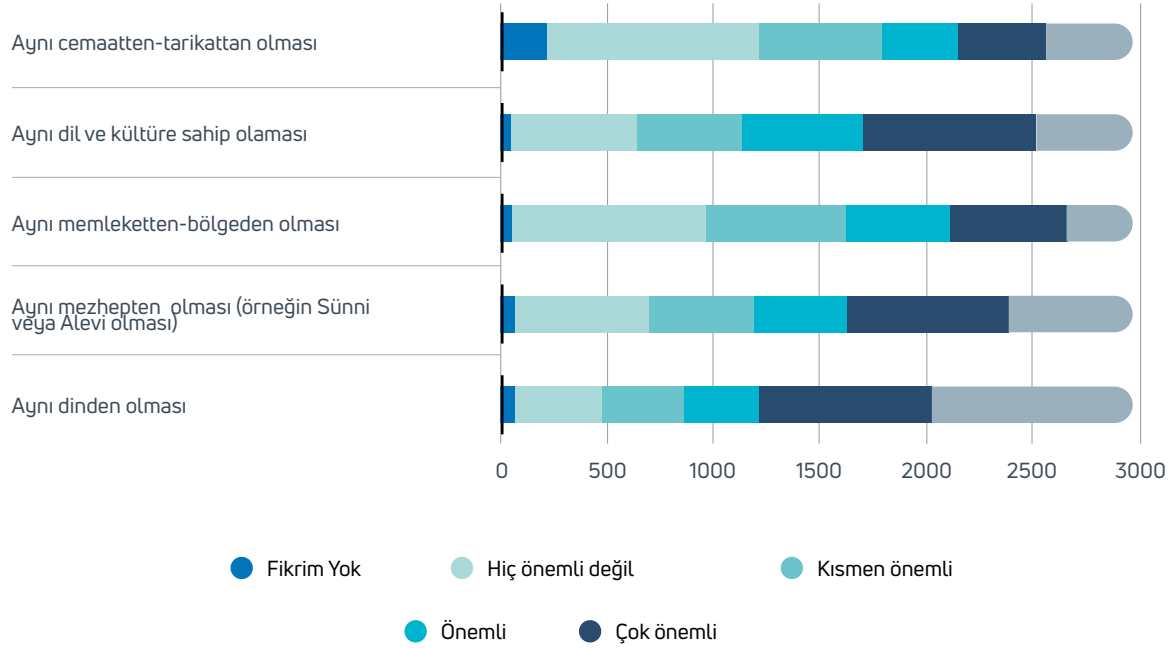
Yaş aralığına göre kadın-erkek ilişkileri ile "Evlilik dışı-nikâhsız cinsel ilişkide bulunmak" (p=0,000), "Kadın evleninceye kadar bekâretini korumalıdır" (p=0,004), "Eğer eşim beni aldatırsa, ona ders vermek için bende onu aldatabilirim" (p=0,020), "Evliliğimden umudum kalmadığında boşanırım" (p=0,029), "Çocuğun belirlenen sürenin dışında anne veya babasında kalması konusunda bir şikâyet olursa, vekâlet sahibi çocuk haczi hakkını kullanarak yasal yollarla çocuğunu alabilmelidir" (p=0,040), "Bir eşcinsel ile arkadaş olmayı" (p=0,000), "Çocuğumun eşcinsel bir ilişki yaşamasını" (p=0,000), "Eşcinsel biri ile komşuluk yapmayı" (p=0,000) konularının doğru bulma durumunun ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Yaş aralığına göre en az bir grubun ortalaması, diğer grup ortalamalarına göre farklılık göstermektedir. Yapılan çoklu karşılaştırma (Scheffe ve Tamhane's T2 testi) testine göre:

- Evlilik dışı-nikâhsız cinsel ilişkide bulunmayı köyde yetişenlerin şehir merkezi ve metropolde yetişenlere göre daha az doğru bulduğu, ilçe merkezinde yetişenlerin şehir merkezinde yetişenlere göre daha az doğru bulduğu;
- "Erkek evleninceye kadar bekâretini korumalıdır" düşüncesini köyde yetişenlerin, ilçe merkezi, şehir merkezi ve metropolde yetişenlere göre daha fazla doğru bulduğu;
- "Kadın evleninceye kadar bekâretini korumalıdır" düşüncesini köyde yetişenlerin şehir merkezi ve metropolde yetişenlere göre daha fazla doğru bulduğu, metropolde yetişenlerin ilçe merkezi ve şehir merkezinde yetişenlere göre daha az doğru bulduğu;

- “Cinsel tatminsizlik olunca başkasıyla birlikte olma” düşüncesini şehir merkezinde yetişenlerin köy ve şehir merkezinde yetişenlere göre daha fazla doğru bulduğu;
 - “Eşim beni aldatırsa, ona ders vermek için bende onu aldatabilirim” düşüncesini köyde yetişenlerin şehir merkezinde yetişenlere göre daha az doğru bulduğu;
 - “Evliliğimden umudum kalmadığında boşanırım” düşüncesini köy ve ilçe merkezinde yetişenlerin şehir merkezi ve metropolde yetişenlere göre daha az doğru bulduğu;
 - “Eşler boşanırken çocukların velayeti öncelikle annelere bırakılmalıdır” düşüncesini metropolde yetişenlerin köy ve ilçede yetişenlere göre daha fazla doğru bulduğu, ilçe merkezinde yetişenlerin ise şehir merkezinde yetişenlere göre daha az doğru bulduğu;
 - “Çocuğun belirlenen sürenin dışında anne veya babasında kalması konusunda bir şikâyet olursa, vekâlet sahibi çocuk haczi hakkını kullanarak yasal yollarla çocuğunu alabilmelidir” düşüncesini köyde yetişenlerin ilçede yetişenlere göre daha fazla doğru bulduğu, metropolde yetişenlerin ise köy, ilçe merkezi ve şehir merkezinde yetişenlere göre daha fazla doğru bulduğu;
 - Bir eşcinsel ile arkadaş olmayı köy ve ilçe merkezinde yetişenlerin şehir merkezi ve metropolde yetişenlere göre daha az doğru bulduğu;
 - Çocuğumun eşcinsel bir ilişki yaşamasını köyde yetişenlerin şehir merkezi ve metropolde yetişenlere göre daha az doğru bulduğu ayrıca ilçe merkezinde yetişenlerin metropolde yetişenlere göre daha az doğru bulduğu;
 - Eşcinsel biri ile komşuluk yapmayı şehir merkezinde yetişenlerin köy ve ilçe merkezinde yetişenlere göre daha fazla doğru bulduğu ayrıca metropolde yetişenlerin köy, ilçe merkezi ve şehir merkezinde yetişenlere göre daha fazla doğru bulduğu bulunmuştur.
- “Evlilik dışı-nikâhsız cinsel ilişkide bulunmak” ($p=0,000$), “Erkek evleninceye kadar bekâretini korumalıdır” ($p=0,000$), “Kadın evleninceye kadar bekâretini korumalıdır” ($p=0,000$), “Evliliğimden umudum kalmadığında boşanırım” ($p=0,000$), “Çocuğun belirlenen sürenin dışında anne veya babasında kalması konusunda bir şikâyet olursa, vekâlet sahibi çocuk haczi hakkını kullanarak yasal yollarla çocuğunu alabilmelidir” ($p=0,025$), “Bir eşcinsel ile arkadaş olmayı” ($p=0,000$), “Çocuğumun eşcinsel bir ilişki yaşamasını” ($p=0,000$), “Eşcinsel biri ile komşuluk yapma” ($p=0,000$) konuları, eğitim durumuna göre kadın-erkek ilişkileri ile ilgili belirtilen bu konuları doğru bulma durumunun ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır. Yapılan çoklu karşılaştırma (Scheffe ve Tamhane’s T2 testi) testine göre:
- Evlilik dışı-nikâhsız cinsel ilişkide bulunmayı ilkökul mezunu olanların lise ve lisans mezunu olanlara göre daha az doğru bulduğu, ayrıca ortaokul mezunu olanların lisans mezunu olanlara göre daha az doğru bulduğu;
 - “Erkek evleninceye kadar bekâretini korumalıdır” düşüncesini ilkökul mezunu olanların lise, ön lisans ve lisans mezunu olanlara göre daha fazla doğru bulduğu;

- “Kadın evleninceye kadar bekâretini korumalıdır” düşüncesini ilkökul mezunu olanların lise, ön lisans, lisans ve yüksek lisans olanlara göre daha fazla doğru bulduğu, lisans mezunu olanların ise ortaokul ve lise mezunu olanlara göre daha fazla doğru bulduğu;
- “Evliliğimden umudum kalmadığında boşanırım” düşüncesini ortaokul mezunu olanların lise ve lisans mezunu olanlara göre daha az doğru bulduğu;
- “Çocuğun belirlenen sürenin dışında anne veya babasında kalması konusunda bir şikâyet olursa, vekâlet sahibi çocuk haczi hakkını kullanarak yasal yollarla çocuğunu alabilmelidir” düşüncesini bir okul bitirmeyen: okuma yazma bilmeyenler, bir okul bitirmeyen: okuryazar ve lise mezunu olanların ilkökul, lisans ve yüksek lisans mezunu olanlara göre daha fazla doğru bulduğu, yüksek lisans mezunu olanların ise ortaokul ve ön lisans mezunu olanlara göre daha az doğru bulduğu;
- Bir eşcinsel ile arkadaş olmayı bir okul bitirmeyen: okuma yazma bilmeyenler, ilkökul ve ortaokul olanların lise, ön lisans ve lisans mezunu olanlara göre daha az doğru bulduğu;
- Çocuğumun eşcinsel bir ilişki yaşamasını ilkökul mezunu olanların lise, lisans ve yüksek lisans mezunu olanlara göre daha az doğru bulduğu ayrıca lisans mezunu olanların bir okul bitirmeyen: okuma yazma bilmeyenler, bir okul bitirmeyen: okuryazar, ortaokul ve lise mezunu olanlara göre daha fazla doğru bulduğu;
- Eşcinsel biri ile komşuluk yapmayı bir okul bitirmeyen: okuma yazma bilmeyenler ile ilkökul mezunu olanların lise, ön lisans, lisans ve yüksek lisans mezunu olanlara göre daha az doğru bulduğu, ortaokul mezunu olanların ise lise, ön lisans ve lisans mezunu olanlara göre daha az doğru bulduğu bulunmuştur.

3.2.4. Eş Seçimi

Grafik 16: Eş seçiminde, belirteceklerimin sizin için ne kadar önemli olduğunu ifade eder misiniz?

Eş seçiminde aynı dinden olması gerektiği kriteri çok önemli ve önemli bulanların en yoğun olduğu konudur (n=1748). Aynı din kriterinden sonra çok önemli olanların ikinci sıraya taşıdığı aynı mezhepten olma durumunda, kısmen önemli görme ve önemsiz görme durumları çoğunluğu oluşturmaktadır (n=1564). Katılımcılar, eş seçiminde en önemsiz gördüğü konular ise, eş adaylarının aynı tarikat veya cemaat ve aynı memleketten olmasıdır (Grafik 16).

Katılımcıların aynı mezhepten olup olmamasına dair kriterleriyle cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur (paynı mezhepten olması=0,004 < 0,05). "Aynı dinden olması", "Aynı memleketten-bölgeden olması", "Aynı dil ve kültüre sahip olması", "Aynı cemaatten-tarikattan olması" cinsiyet ile arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulunmuştur (paynı dinden olması =0,117; paynı memleketten-bölgeden olması =0,825; paynı dil ve kültüre sahip olması=0,282, paynı cemaatten-tarikattan olması=0,238 > 0,05).

"Aynı dinden olması" (p=0,000), "Aynı memleketten-bölgeden olması" (p=0,000), "Aynı dil ve kültüre sahip olması" (p=0,000), "Aynı cemaatten-tarikattan olması" (p=0,000) konularının yaş aralığına göre eş seçiminde önemli olma durumunun ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Yapılan çoklu karşılaştırma (Scheffe ve Tamhane's T2 testi) testine göre:

- Eş seçiminde aynı dinden olmasının 18-29 yaş arasındakilerin 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaştakilere göre daha az önemli olduğu, 65 ve üzeri yaştakilerin ise 30-44, 45-64 yaş arasındakilere göre daha fazla önemli olduğu;
- Eş seçiminde aynı mezhepten olmasının 18-29 yaş arasındakilerin 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaştakilere göre daha az önemli olduğu ayrıca 45-64 yaş arasında olanların 65 ve üzeri yaşta olanlara göre daha az önemli olduğu;
- Eş seçiminde aynı memleketten-bölgeden olmasının 18-29 yaş arasındakilerin 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaştakilere göre daha az önemli olduğu ayrıca 45-64 yaş arasında olanların 65 ve üzeri yaşta olanlara göre daha az önemli olduğu;
- Eş seçiminde aynı dil ve kültüre sahip olmasının 18-29 yaş arasındakilerin 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaştakilere göre daha az önemli olduğu ayrıca 45-64 yaş arasında olanların 65 ve üzeri yaşta olanlara göre daha az önemli olduğu;
- Eş seçiminde aynı cemaatten-tarikattan olmasının 65 ve üzeri yaştakilerin 18-29, 30-44, 45-64 yaş arasında olanlara göre daha fazla önemli olduğu bulunmuştur.

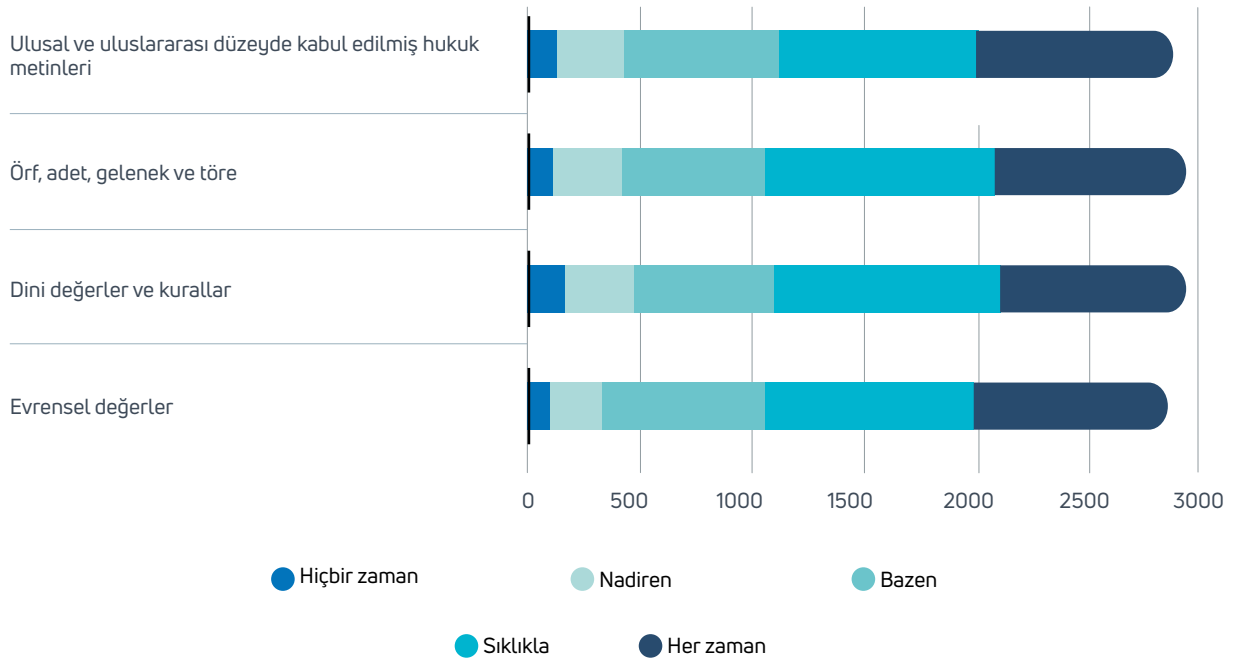
"Aynı dinden olması" ($p=0,000$), "Aynı mezhepten olması" ($p=0,000$), "Aynı memleketten-bölgeden olması" ($p=0,000$), "Aynı dil ve kültüre sahip olması" ($p=0,000$), "Aynı cemaatten-tarikattan olması" ($p=0,000$) 15 yaşına kadar yetiştiği çevreye göre eş seçiminde önemli olma durumunun ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Yapılan çoklu karşılaştırma (Tamhane's T2 testi) testine göre:

- Eş seçiminde aynı dinden olmasının 15 yaşına kadar köy ve ilçe merkezinde yetişenlerin şehir merkezi ve metropolde yetişenlere göre daha fazla önemli olduğu;
 - Eş seçiminde aynı cemaatten-tarikattan olmasının bir okul bitirmeyen: okuma yazma bilmeyenler, bir okul bitirmeyen: okuryazar ile ilkökul mezunu olanların ortaokul, lise, ön lisans, lisans ve yüksek lisans mezunu olanlara göre daha fazla önemli olduğu, bir okul bitirmeyen: okuma yazma bilmeyenlerin ilkökul mezunu olanlara göre daha fazla önemli olduğu ayrıca lisans mezunu olanların ortaokul ve lise mezunu olanlara göre daha az önemli olduğu bulunmuştur.
- Cinsiyete göre evleneceği kişinin "İş sahibi olmalı" "Benimle aynı eğitim düzeyinde olmalı" "Benden

genç olmalı” “Benimle yaşıt veya büyük olmalı” “Erkekler askerliğini yapmış olmalı” “Evi olmalı” “Maddi durumu iyi olmalı” “Hiç evlenmemiş olmalı” “Ahlaklı olmalı” “İyi bir aileye mensup olmalı” “Dindar olmalı” gibi belirtilen özelliklere sahip olması gerektiğine katılma durumunun ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu özellikler arasında evleneceği kişinin iş sahibi olması, kendisiyle aynı eğitim düzeyinde olması, kendisiyle yaşıt veya büyük olması, evlenecek erkeğin askerliğini yapmış olması, evi olması, maddi durumu iyi olması, ahlaklı olması ve iyi bir aileye mensup olmasını kadınların erkeklere göre daha fazla önemsedikleri bulunmuştur. Erkekler ise evleneceği kişinin kendisinden genç olmasını kadın katılımcılara göre daha fazla önemsemektedir.

3.2.5. Aile İçi Roller

3.2.5.1. Aile İçi İş Bölümünde Başvurulan Referanslar

Grafik 17: Eşlerin ve aile bireylerinin birbirlerine karşı sorumluluklarının ve haklarının dayandırılması gereken en önemli kaynaklar sizce nelerdir?

Eşlerin karşılıklı sorumluluklarında kaynak olarak görülen dört referans grubu da benzer dağılımlara sahiptir. Hukuk metinleri, örf ve âdet kuralları, dini değerler ve evrensel değerler; eşlerin birbirine olan münasebetlerini inşa etmelerinde kaynak olarak görülmektedir. Bu kaynakların bağlamsal olarak benzer sıklıkta başvurulduğu söylenebilir (Grafik 17).

Cinsiyete göre eşlerin ve aile bireylerinin birbirlerine karşı sorumluluklarının ve haklarının dayandırılması gereken en önemli kaynaklar evrensel değerler ($p=0,244$), dinî değerler ve kurallar ($p=0,991$), örf, âdet, gelenek ve töre ($p=0,537$), ulusal ve uluslararası düzeyde kabul edilmiş hukuk metinlerine başvurma ($p=0,587$) sıklığının ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Yaş aralığına göre eşlerin ve aile bireylerinin birbirlerine karşı sorumluluklarının ve haklarının dayandırılması gereken en önemli kaynaklar dinî değerler ve kurallar ($p=0,000$), örf, âdet, gelenek ve töreye başvurma ($p=0,000$) sıklığının ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Yaş aralığına göre en az bir grubun ortalamasının dini değerlere, örf ve adetlere başvurma sıklığı diğer gruplara göre farklıdır. Yapılan çoklu karşılaştırma (Tamhane's T2 testi) testine göre dinî değerler ve kurallara 18-29 yaş aralığındakilerin diğer yaş aralığında yer alanlara göre daha az başvurdukları; örf, âdet, gelenek ve töreye 18-29 yaş aralığındakilerin 45-64, 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha az başvurdukları ayrıca 30-44 yaş aralığında yer alanların 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha az başvurdukları bulunmuştur. Yaş aralığına göre eşlerin ve aile bireylerinin birbirlerine karşı sorumluluklarının ve haklarının dayandırılması gereken en önemli kaynaklar evrensel değerler ($p=0,798$) ve ulusal ve uluslararası düzeyde kabul edilmiş hukuk metinlerine ($p=0,859$) başvurma sıklığı arasında istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur.

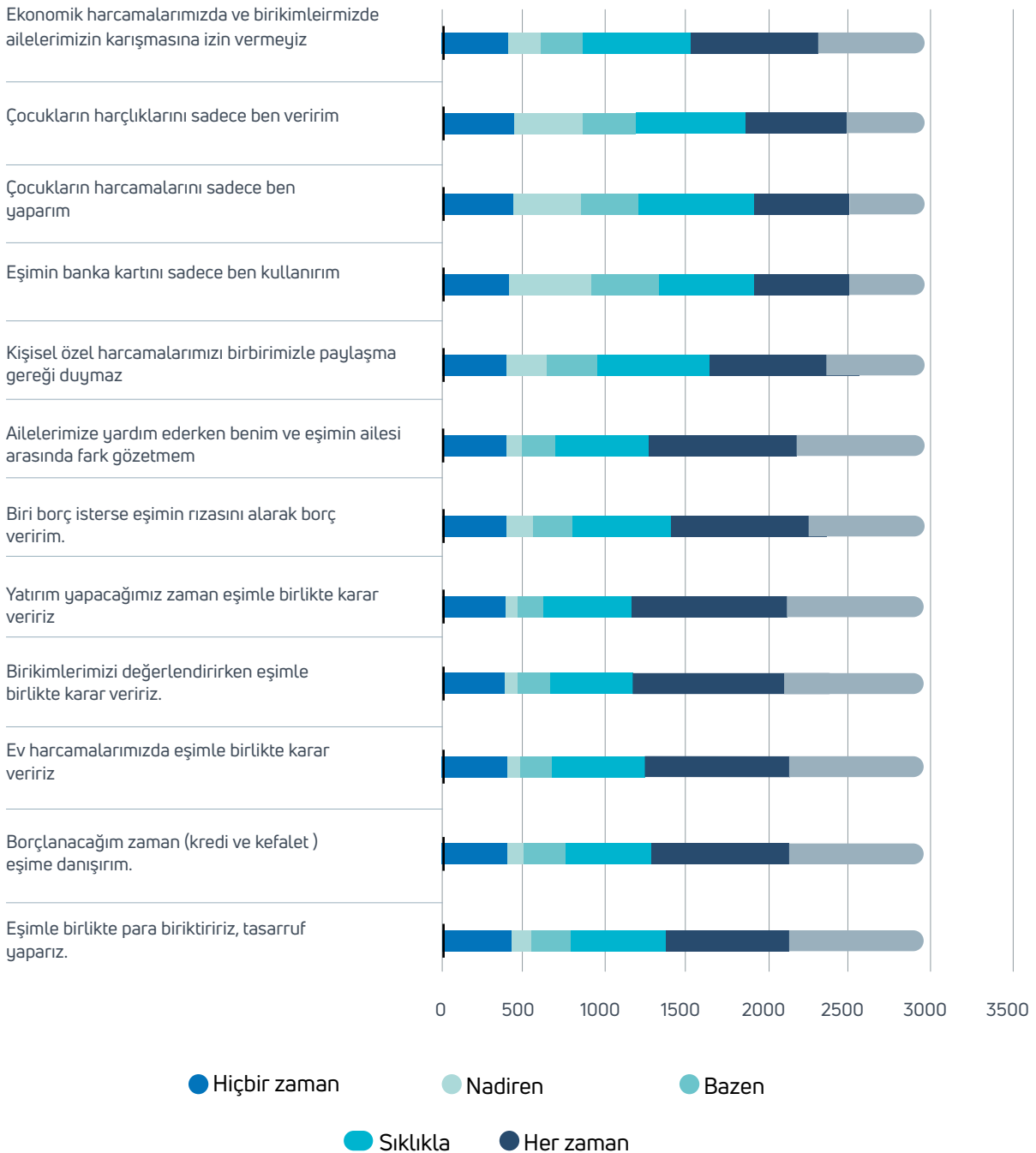
Eğitim durumuna göre eşlerin ve aile bireylerinin birbirlerine karşı sorumluluklarının ve haklarının dayandırılması gereken en önemli kaynaklar evrensel değerler ($p=0,000$), dinî değerler ($p=0,000$) ve kurallar, örf, âdet, gelenek ve töreye ($p=0,000$) başvurma sıklığının ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Eğitim durumuna göre en az bir grubun ortalamasının bu kaynaklara başvurma sıklığı diğer gruplara göre farklıdır. Yapılan çoklu karşılaştırma (Tamhane's T2 testi) testine göre;

- Evrensel değerlere, lisans mezunu olanların ilkökul ve ortaokul mezunu olanlara göre daha fazla başvurdukları;
- Dinî değerler ve kurallara, ilkökul mezunu olanların lise mezunu olanlara göre daha az başvurdukları, ilkökul ve ortaokul mezunu olanların ön lisans, lisans ve yüksek lisans mezunu olanlara göre daha az başvurdukları ayrıca yüksek lisans mezunu olanların bir okul bitirmeyen: okuma yazma bilmeyenler ile bir okul bitirmeyen: okuryazar olanlara göre daha az başvurdukları;

- Örf, âdet, gelenek ve töreye, bir okul bitirmeyen: okuma yazma bilmeyenlerin yüksek lisans mezunu olanlara göre daha az başvurdukları, ilkökul mezunu olanların lise, ön lisans, lisans ve yüksek lisans mezunu olanlara göre daha fazla başvurdukları ayrıca ortaokul mezunu olanların lisans ve yüksek lisans mezunu olanlara göre daha fazla başvurdukları bulunmuştur.

Eğitim durumuna göre eşlerin ve aile bireylerinin birbirlerine karşı sorumluluklarının ve haklarının dayandırılması gereken en önemli kaynak olarak ulusal ve uluslararası düzeyde kabul edilmiş hukuk metinlerine ($p=0,072$) başvurma sıklığının ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

3.2.5.2. Aile Ekonomisinde İş Bölümü

Grafik 18: Aile ekonomisinde iş bölümü

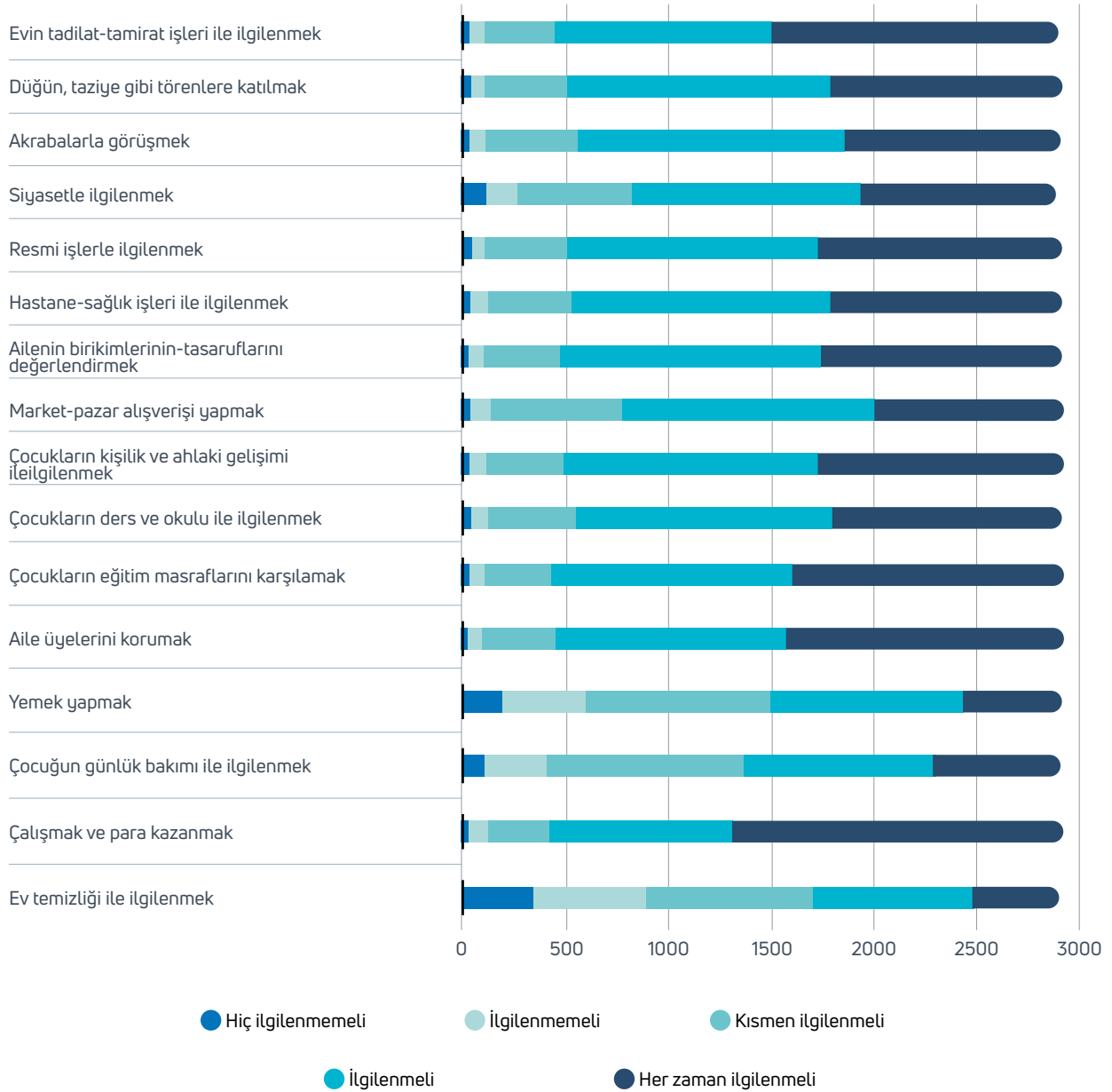
Aile ekonomisinde eşler arasındaki karar alma rolünde ağırlıklı olarak eşit iş bölümü olduğu söylenebilir. Buna göre, eşler yatırımlarına, ev harcamalarına, borç süreçlerinde, para biriktirmede, büyük ailelere ekonomik yardımda birlikte karar vermektedir. Fakat bu birlikte karar vermenin ev içi güç dengesini tahayyül edebileceğimiz bir kapsamda veri çeşitliliğine sahip olmadığını söyleyebiliriz. Bununla birlikte ekonomik kaynakların değerlendirilmesinde eşlerin görece eşitlenmesi, katılımcıların eğitim ve mesleki durumlarıyla birlikte düşünülmelidir (Grafik 18).

Yaş aralığına göre, Grafik 18'deki aile ekonomisiyle ilgili belirtilen bütün konuları gerçekleştirme sıklığının ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p=0,000$). Yapılan çoklu karşılaştırma (Tamhane's T2 testi) testine göre:

- Eşyle birlikte para biriktirip tasarruf etmeyi 18-29 yaş aralığında olanların diğer yaş aralıklarında olanlara göre daha seyrek gerçekleştirdiği, 65 ve üzeri yaşta olanların diğer yaş aralıklarında olanlara göre daha sık gerçekleştirdiği;
- Borçlanılacağı zaman (kredi ve kefalet) eşine danışmayı 18-29 yaş aralığında olanların diğer yaş aralıklarında olanlara göre daha seyrek gerçekleştirdiği, 65 ve üzeri yaşta olanların diğer yaş aralıklarında olanlara göre daha sık gerçekleştirdiği;
- Ev harcamalarında eşyle birlikte karar vermeyi 18-29 yaş aralığında olanların diğer yaş aralıklarında olanlara göre daha seyrek gerçekleştirdiği;
- Birikimleri değerlendirirken eşyle birlikte karar vermeyi 18-29 yaş aralığında olanların diğer yaş aralıklarında olanlara göre daha seyrek gerçekleştirdiği;
- Yatırım yapılacağı zaman eşyle birlikte karar vermeyi 18-29 yaş aralığında olanların diğer yaş aralıklarında olanlara göre daha seyrek gerçekleştirdiği ayrıca 65 ve üzeri yaştakilerin 45-64 yaş arasında olanlara göre daha sık gerçekleştirdiği;
- Borç verirken eşinin rızasını almayı 18-29 yaş aralığında olanların diğer yaş aralıklarında olanlara göre daha seyrek gerçekleştirdiği;
- Ailelere yardım ederken kendisinin ve eşinin ailesi arasında fark gözetmemeyi 18-29 yaş aralığında olanların diğer yaş aralıklarında olanlara göre daha seyrek gerçekleştirdiği;

- Kişisel özel harcamaları birbiriyle paylaşma gereği duymamayı 18-29 yaş aralığında olanların diğer yaş aralıklarında olanlara göre daha seyrek gerçekleştirdiği;
- Eşinin banka kartını sadece kendisinin kullanmasını 18-29 yaş aralığında olanların diğer yaş aralıklarında olanlara göre daha seyrek gerçekleştirdiği;
- Çocuklarının harcamalarını sadece kendisinin karşılamasını 18-29 yaş aralığında olanların diğer yaş aralıklarında olanlara göre daha seyrek gerçekleştirdiği;
- Çocukların harçlıklarını sadece kendisinin vermesini 18-29 yaş aralığında olanların diğer yaş aralıklarında olanlara göre daha seyrek gerçekleştirdiği ayrıca 30-44 yaş aralığındakilerin 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha seyrek gerçekleştirdiği;
- Ekonomik harcamalarda ve birikimlerde evli çiftlerin ailelerinin karışmasına izin vermemeyi 18-29 yaş aralığında olanların diğer yaş aralıklarında olanlara göre daha seyrek gerçekleştirdiği bulunmuştur.

3.2.5.3. Ev Bakımı ve Ailenin Sosyal İlişkilerini Yürütmeye Yönelik İş Bölümüne Yaklaşım

Grafik 19: Size belirteceğim konularla erkeklerin ne kadar ilgilenmesi gerektiğini düşünüyorsunuz?

Erkeklerin her zaman ilgilenmesi gerektiğini düşünenlerin en yoğun olduğu başlıklar çalışmak ve para kazanmak (n=1616) evin tadilat-tamirat işleriyle ilgilenmek (n=1401), aile üyelerini korumak (n=1348), çocukların eğitim masraflarını karşılamak (n=1316), çocukların kişilik ve ahlaki gelişimiyle ilgilenmek (n=1197) ve resmi işlerle ilgilenmek (n=1193)'tir.

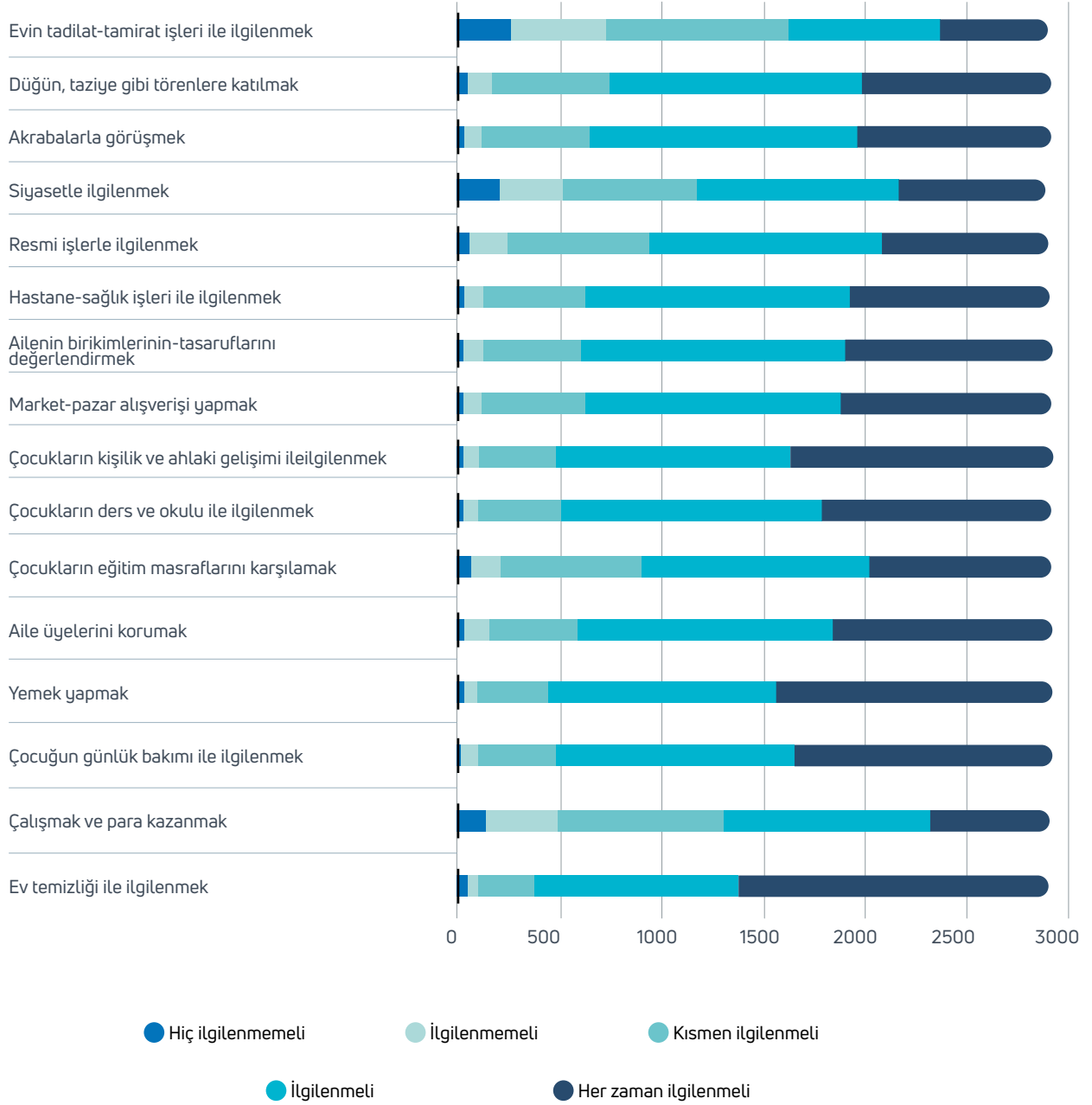
Bununla birlikte ev temizliğiyle ilgilenmek (n=428), çocuğun günlük bakımı (n=626) ve yemek yapmak (n=485) en az uygun görülen sorumluluklar olarak görülmüştür (Grafik 19).

Cinsiyete göre ev temizliğiyle ilgilenme ($p=0,000$), çocuğun günlük bakımıyla ilgilenme ($p=0,002$), market-pazar alışverişi yapma ($p=0,009$) konularıyla erkeklerin ilgilenmesi gerektiğini düşünme durumunun ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Kadınların, erkeklere göre ev temizliğiyle, çocuğun günlük bakımıyla, market-pazar alışverişi yapma konularında erkeklerin daha fazla ilgilenmesi gerektiğini düşündüğü bulunmuştur. Çalışmak ve para kazanmak, yemek yapmak, aile üyelerini korumak, çocukların eğitim masraflarını karşılamak, çocukların ders ve okulu ile ilgilenmek, çocukların kişilik ve ahlaki gelişimiyle ilgilenmek, ailenin birikimlerini-tasarruflarını değerlendirmek, hastane-sağlık işleri ile ilgilenmek, resmî işlerle ilgilenmek, siyasetle ilgilenmek, akrabalarla görüşmek, düğün, taziye gibi törenlere katılmak evin tadilat-tamirat işleri ile ilgilenmek cinsiyete göre erkeklerin ilgilenmesi gerektiğini düşünme durumunun ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Yaş aralığına göre ev temizliğiyle ilgilenmek, çocuğun günlük bakımı ile ilgilenmek, yemek yapmak ($p=0,000$; $0,007$; $0,000 < 0,05$) konularının erkeklerin ilgilenmesi gerektiğini düşünme durumunun ortalamaları arasında istatistiksel fark anlamlıdır. Yapılan çoklu karşılaştırma (Scheffe testi) testine göre:

- Erkeklerin, ev temizliği konusunda 18-29 yaş aralığında olanların 45-64 yaş aralığındakiler ile 65 ve üzeri yaşta olanlara göre daha fazla ilgilenmesi gerektiğini ayrıca 30-44 yaş aralığında olanların 65 ve üzeri yaşta olanlara göre daha fazla ilgilenmesi gerektiğini;
- Erkeklerin, çocuğun günlük bakımı konusunda 18-29 yaş aralığında olanların 65 ve üzeri yaşta olanlara göre daha fazla ilgilenmesi gerektiğini;
- Erkeklerin, yemek yapma konusunda 65 ve üzeri yaşta olanların 18-29, 30-44, 45-64 yaş aralığında olanlara göre daha az ilgilenmesi gerektiğini düşündüğü bulunmuştur.

Çalışmak ve para kazanmak, aile üyelerini korumak, çocukların eğitim masraflarını karşılamak, çocukların ders ve okulu ile ilgilenmek, çocukların kişilik ve ahlaki gelişimiyle ilgilenmek, ailenin birikimlerini-tasarruflarını değerlendirmek, hastane-sağlık işleri ile ilgilenmek, resmî işlerle ilgilenmek, siyasetle ilgilenmek, akrabalarla görüşmek, düğün, taziye gibi törenlere katılmak evin tadilat-tamirat işleri ile ilgilenmek cinsiyete göre erkeklerin ilgilenmesi gerektiğini düşünme durumunun ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Grafik 20: Size belirteceğim konularla kadınların ne kadar ilgilenmesi gerektiğini düşünüyorsunuz?

Kadınların her zaman ilgilenmesi gerektiğini düşünenlerin yoğunlaştığı konular ev temizliğiyle ilgilenmek (n=1529) yemek yapmak (n=1363) çocukların kişilik ve ahlaki gelişimiyle ilgilenmek (n=1291), çocuğun günlük bakımıyla ilgilenmek (n=1272) çocukların ders ve okulu ile ilgilenmektir (n=1130). Çalışmak ve para kazanmak (n=591) ve tadilat-tamirat işleriyle ilgilenmek (n=523) ise her zaman ilgilenmesi gerektiğini düşünenlerin en az olduğu konulardır (Grafik 20).

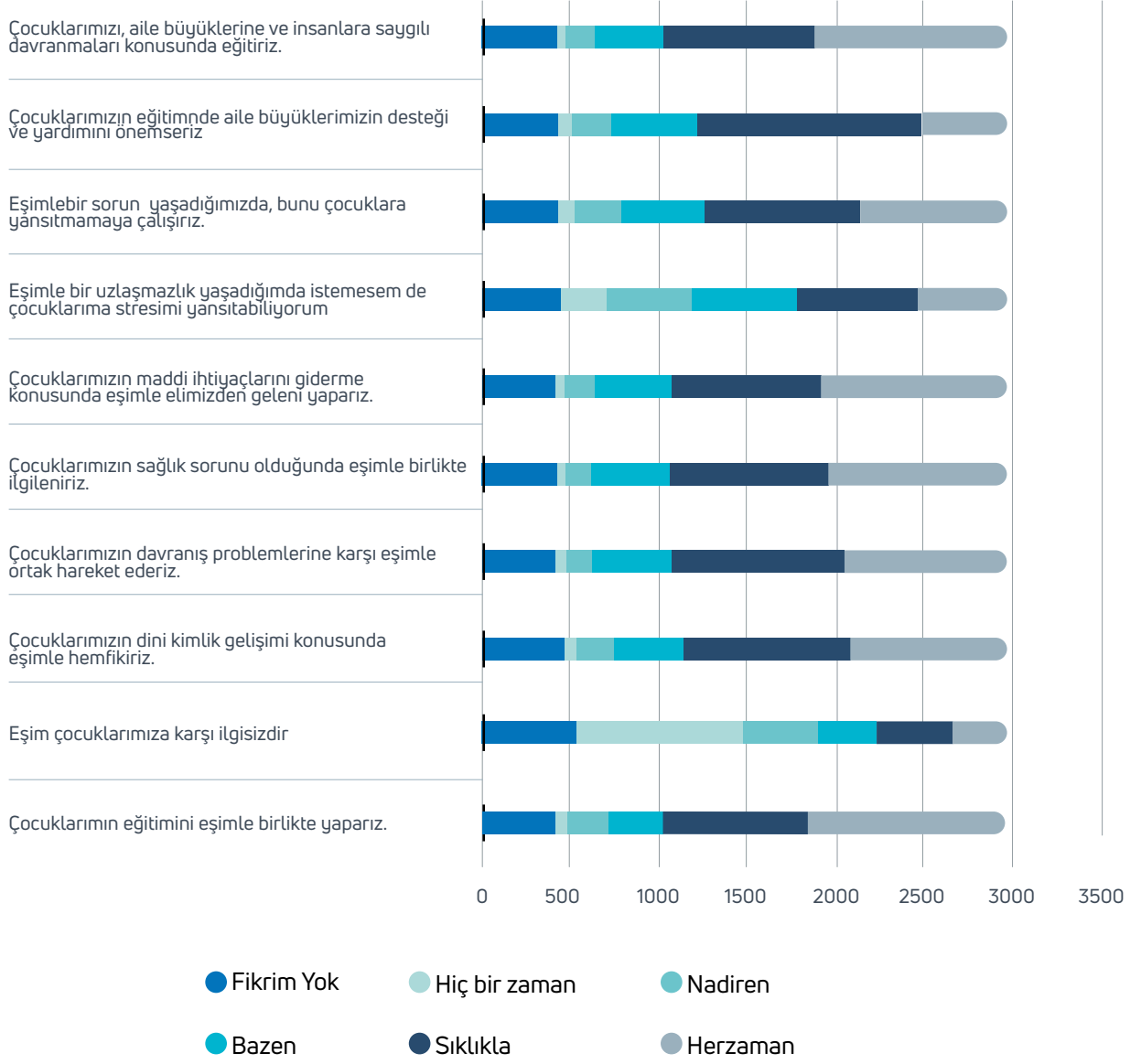
Cinsiyete göre çalışmak ve para kazanmak ($p=0,007$), aile üyelerini korumak ($p=0,009$) ve çocukların eğitim masraflarını karşılamak ($p=0,000$) ile kadınların ilgilenmesi gerektiğini düşünme durumunun ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Kadınların, erkeklere göre çalışma ve para kazanma, aile üyelerini koruma, çocukların eğitim masraflarını karşılama konularında kadınların daha fazla ilgilenmesi gerektiğini düşündüğü bulunmuştur.

Yaş aralığına göre çalışma ve para kazanma ($p=0,000$), çocukların eğitim masraflarını karşılama ($p=0,005$) konularıyla kadınların ilgilenmesi gerektiğini düşünme durumunun ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu ifade edilebilir. Yani yaş aralığına göre en az bir grubun ortalaması diğer grup ortalamalarına göre farklılık göstermektedir. Yapılan çoklu karşılaştırma (Scheffe ve Tamhane's T2 testi) testine göre:

- Kadınların çalışma ve para kazanma konusuyla 65 ve üzeri yaştakilerin 18-29, 30-44, 45-64 yaş aralığında olanlara göre daha az ilgilenmesi gerektiğini;
- Çocukların eğitim masraflarını karşılama 30-44 yaş aralığında olanların 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha fazla ilgilenmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Grafik 20'de belirtilen konularda erkeklerin ve kadınların ilgilenmesi gerektiğini düşünme durumunun ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($p=0,000$). Farklı olan konulardan ev temizliğiyle ilgilenme, çocuğun günlük bakımıyla ilgilenme, yemek yapma, çocukların kişilik ve ahlaki gelişimiyle ilgilenme, market-pazar alışverişi yapma konularıyla kadınların, erkeklere göre daha fazla ilgilenmesi gerektiği düşünüldürken çalışma ve para kazanma, aile üyelerini koruma, çocukların eğitim masraflarını karşılama, ailenin birikimlerini-tasarruflarını değerlendirme, hastane-sağlık işleri ile ilgilenme, resmî işlerle ilgilenme, siyasetle ilgilenme, akrabalarla görüşme, düğün, taziye gibi törenlere katılma, evin tadilat-tamirat işleriyle ilgilenme konularıyla ise erkeklerin, kadınlara göre daha fazla ilgilenmesi gerektiği düşünüldüğü bulunmuştur. Çocukların ders ve okulu ile ilgilenme konusuyla erkeklerin ve kadınların ilgilenmesi gerektiğini düşünme durumunun ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

3.2.5.4. Çocuk Bakımında İş Bölümü

Grafik 21: Çocukların yetiştirilmesi ile ilgili size belirteceğim hususlardaki yaklaşınızı ifade eder misiniz?

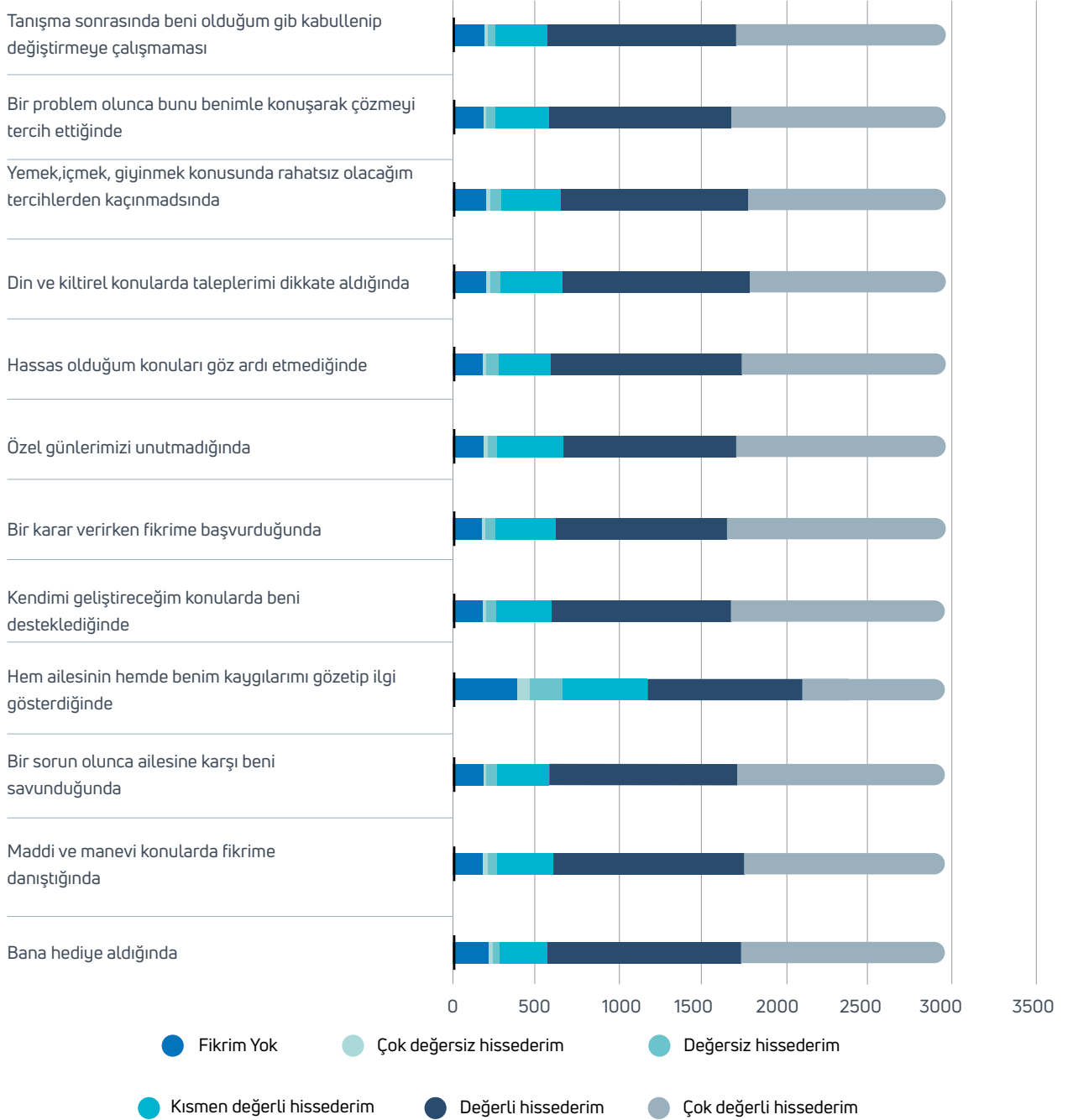
Ebeveynler, zaman zaman taşıdıkları stresi çocuklarına yansıtmadığını ya da nadiren, bazen yansıttığını düşünmektedir (n=1332). Eşinin ilgisiz olduğunu düşünmemektedir (n=1696). Katılımcıların çoğunluğu çocukların eğitimini (n=1941), dini kimliği (n=1824), davranış problemleri (n=1898), sağlık sorunları (n=1900), maddi ihtiyaçları (n=1896) ve insanlara karşı saygılı davranmaları için eğitmeleri (n=1944) konularında birlikte hareket etmektedirler (Grafik 21).

Cinsiyete göre çocuklarının yetiştirilmesiyle ilgili belirtilen Grafik 21’de verilen bütün ifadeleri gerçekleştirme sıklığının ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Yani yaş aralığına göre en az bir grubun ortalaması, diğer grup ortalamalarına göre farklılık göstermektedir. Yapılan çoklu karşılaştırma (Scheffe ve Tamhane’s T2 testi) testine göre:

- “Çocuklarımın eğitimini eşimle birlikte yaparız” ifadesini 18-29 yaş arasında olanların 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha seyrek gerçekleştirdiği, 65 ve üzeri yaşta olanlara göre ise 30-44, 45-64 yaş aralığında olanlara göre daha sık gerçekleştirdiği;
- “Eşim çocuklarımıza karşı ilgisizdir” ifadesini 18-29 yaş arasında olanların 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha seyrek gerçekleştirdiği;
- “Çocuklarımızın dinî kimlik gelişimi konusunda eşimle hemfikiriz” ifadesini 18-29 yaş arasında olanların 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha seyrek gerçekleştirdiği, 65 ve üzeri yaşta olanlara göre ise 30-44, 45-64 yaş aralığında olanlara göre daha sık gerçekleştirdiği;
- “Çocuklarımızın davranış problemlerine karşı eşimle ortak hareket ederiz” ifadesini 18-29 yaş arasında olanların 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha seyrek gerçekleştirdiği, 65 ve üzeri yaşta olanlara göre ise 30-44, 45-64 yaş aralığında olanlara göre daha sık gerçekleştirdiği;
- “Çocuklarımızın sağlık sorunları olduğunda eşimle birlikte ilgileniriz” ifadesini 18-29 yaş arasında olanların 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha seyrek gerçekleştirdiği, 65 ve üzeri yaşta olanlara göre ise 30-44, 45-64 yaş aralığında olanlara göre daha sık gerçekleştirdiği;

- “Çocuklarımızın maddi ihtiyaçlarını giderme konusunda eşimle elimizden geleni yaparız” ifadesini 18-29 yaş arasında olanların 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha seyrek gerçekleştirdiği, 65 ve üzeri yaşta olanlara göre ise 30-44, 45-64 yaş aralığında olanlara göre daha sık gerçekleştirdiği;
- “Eşimle bir uzlaşmazlık yaşadığımda istemesem de çocuklarıma stresimi yansıtabiliyorum” ifadesini 18-29 yaş arasında olanların 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha seyrek gerçekleştirdiği;
- “Eşimle bir sorun yaşadığımızda, bunu çocuklara yansıtmamaya çalışırız” ifadesini 18-29 yaş arasında olanların 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha seyrek gerçekleştirdiği;
- “Çocuklarımızın eğitiminde aile büyüklerimizin desteği ve yardımını önemseriz” ifadesini 18-29 yaş arasında olanların 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha seyrek gerçekleştirdiği, 65 ve üzeri yaşta olanlara göre ise 30-44, 45-64 yaş aralığında olanlara göre daha sık gerçekleştirdiği;
- “Çocuklarımızı, aile büyüklerine ve insanlara saygılı davranmaları konusunda eğitiriz” ifadesini 18-29 yaş arasında olanların 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha seyrek gerçekleştirdiği, 65 ve üzeri yaşta olanlara göre ise 30-44, 45-64 yaş aralığında olanlara göre daha sık gerçekleştirdiği bulunmuştur.

3.2.6. Eşler Arası Duygusal İletişim ve Güven İlişkileri

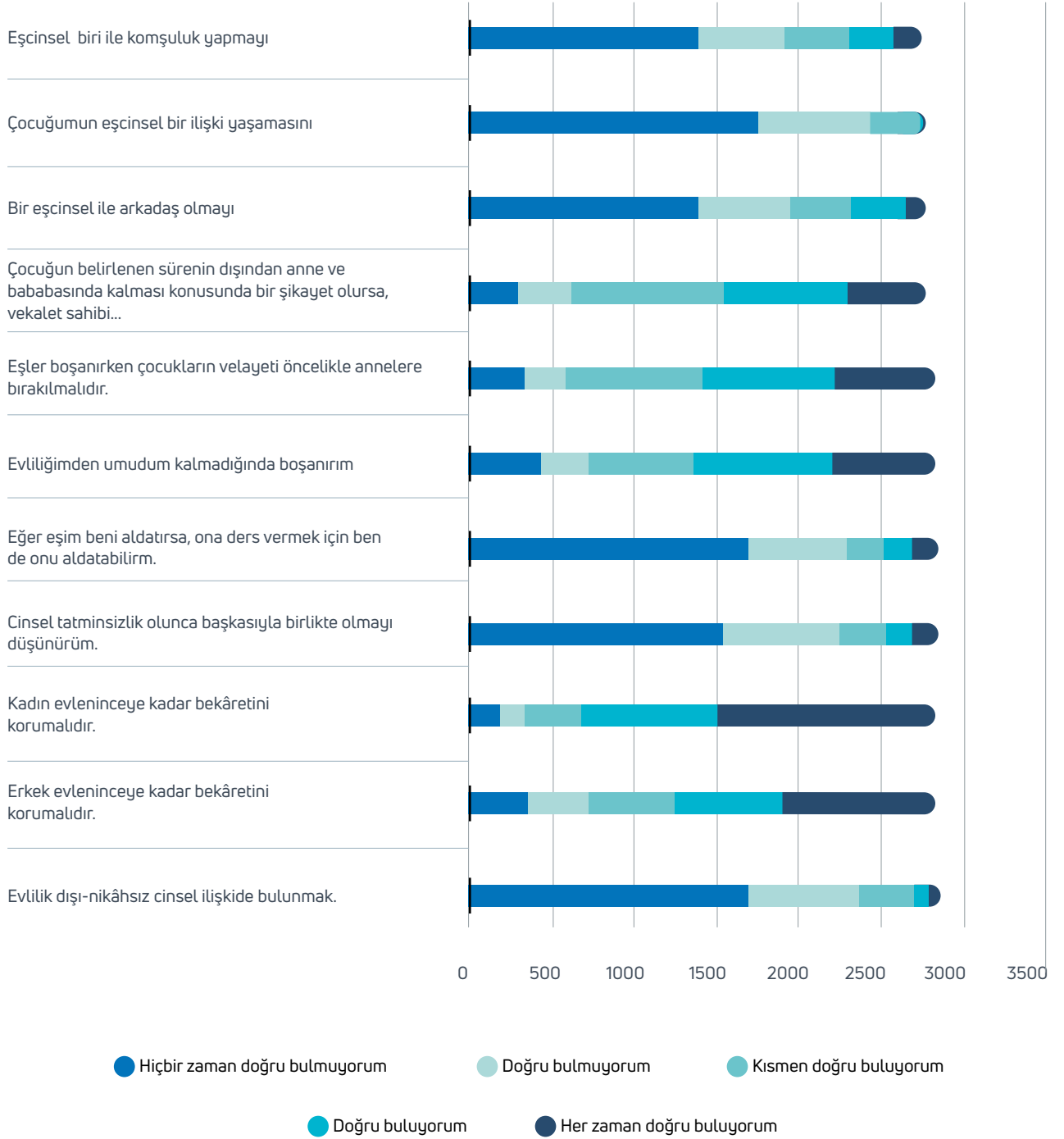
Grafik 22: Eşinizin/partnerinizin davranışlarını, size belirteceğim konularda size kendinizi değerli hissettirmesi bağlamında değerlendirir misiniz?

Grafik 22’de yer alan konuların tamamı katılımcıların büyük çoğunluğunu değerli hissettirmektedir. Cinsiyete göre eşinin/partnerinin kendisini geliştireceği konularda kendisini desteklediğinde, özel günlerini unutmadağında, hassas olduğu konuları göz ardı etmediğinde, tanışma sonrasında kendisini olduğu gibi kabullenip değiştirmeye çalışmamasında değerli hissetme durumunun ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Cinsiyete göre belirtilen bu konularda kendisini değerli hissetme durumunun birbirinden farklı olduğu ifade edilmiştir. Kadınların, anlamlı farklılık olan bütün konularda erkeklere göre kendisini daha değerli hissedeceği bulunmuştur. Geriye kalan konuların cinsiyete göre belirtilen bu konularda kendisini değerli hissetme durumunun ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Yaş aralığına göre eşinin/partnerinin, belirtilen bütün konularda kendisini değerli hissetme durumunun ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu ifade edilmiştir. Yani yaş aralığına göre en az bir grubun ortalaması diğer grup ortalamalarına göre farklılık göstermektedir. Yapılan çoklu karşılaştırma (Tamhane’s T2 testi) testine göre:

- Eşinin/partnerinin, kendisine hediye aldığıında 18-29 yaş aralığında yer alanların 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha az değerli hissedeceği;
- Eşinin/partnerinin, maddi ve manevi konularda kendisinin fikrine danıştığıında 18-29 yaş aralığında yer alanların 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha az değerli hissedeceği;
- Eşinin/partnerinin, bir sorun olduğunda ailesine karşı kendisini savunduğunda 18-29 yaş aralığında yer alanların 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha az değerli hissedeceği;
- Eşinin/partnerinin, hem ailesinin hem de kendisinin kaygılarını gözetip ilgi gösterdiğinde 18-29 yaş aralığında yer alanların 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha az değerli hissedeceği ayrıca 65 ve üzeri yaşta yer alanların 30-44, 45-64 yaşta yer alanlara göre daha fazla değerli hissedeceği;
- Eşinin/partnerinin, kendisini geliştireceği konularda kendisini desteklediğinde 18-29 yaş aralığında yer alanların 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha az değerli hissedeceği;
- Eşinin/partnerinin, bir karar verirken kendisinin fikrine başvurduğunda 18-29 yaş aralığında yer alanların 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha az değerli hissedeceği;

- Eşinin/partnerinin, özel günlerini unutmadığında 18-29 yaş aralığında yer alanların 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha az değerli hissedeceği;
- Eşinin/partnerinin, hassas olduğu konuları göz ardı etmediğinde 18-29 yaş aralığında yer alanların 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha az değerli hissedeceği;
- Eşinin/partnerinin, dinî ve kültürel konularda taleplerini dikkate aldığına 18-29 yaş aralığında yer alanların 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha az değerli hissedeceği, 30-44 yaş aralığında olanların 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha az değerli hissedeceği;
- Eşinin/partnerinin, yeme, içme, giyinme konusunda rahatsız olacağı tercihlerden kaçındığında 18-29 yaş aralığında yer alanların 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha az değerli hissedeceği, 65 ve üzeri yaşta yer alanların 30-44, 45-64 yaşta yer alanlara göre daha fazla değerli hissedeceği;
- Eşinin/partnerinin, bir problem olunca bunu kendisiyle konuşarak çözmeyi tercih ettiğinde 18-29 yaş aralığında yer alanların 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha az değerli hissedeceği;
- Eşinin/partnerinin, tanışma sonrasında kendisini olduğu gibi kabullenip değiştirmeye çalışmamasında 18-29 yaş aralığında yer alanların 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha az değerli hissedeceği, 65 ve üzeri yaşta yer alanların 30-44, 45-64 yaşta yer alanlara göre daha fazla değerli hissedeceği bulunmuştur.

Grafik 23: Eşinizle ilgili size belirteceğim konularda vereceğiniz tepkinizi ifade eder misiniz?

Katılımcıların yoğunluğu çocukların eşcinsel arkadaşlar edinmesini ve evlilik dışı cinsel ilişki yaşanmasını doğru bulmamaktadır. Yanlış bulanların çoğunlukta olduğu diğer konular eşler arasındaki sadakatin farklı bağlamlarda ihlal edilmesiyle alakalıdır. Kadının ve erkeğin evleninceye kadar bekaretini koruması katılımcıların çoğu tarafından doğru bulunmuştur (Grafik 23).

Cinsiyete göre kadın-erkek ilişkilerinde belirtilen bu konuları doğru bulma durumunun birbirinden farklı olduğu bulunmuştur. Erkeklerin, kadınlara göre "Cinsel tatminsizlik olunca başkasıyla birlikte olmayı düşünmeyi" ve "Eğer eşim beni aldatırsa, ona ders vermek için bende onu aldatabilirim" konularını daha fazla doğru bulduğu; kadınların ise erkeklere göre "Eşler boşanırken çocukların velayeti öncelikle annelere bırakılmalıdır" ve "Çocuğun belirlenen sürenin dışında anne veya babasında kalması konusunda bir şikâyet olursa, vekâlet sahibi çocuk haczi hakkını kullanarak yasal yollarla çocuğunu alabilmelidir" konularını daha fazla doğru bulduğu saptanmıştır. Cinsiyete göre kadın-erkek ilişkileri ile ilgili Grafik 23'de belirtilen diğer konuları doğru bulma durumunun ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Cinsiyete göre kadın-erkek ilişkileri ile ilgili bu konuları doğru bulma düzeyinin aynı olduğu ifade edilebilir.

Yaş aralığına göre kadın-erkek ilişkileri ile ilgili evlilik dışı cinsel ilişki, kadının evleninceye kadar bekâretini koruması, aldatma, boşanma, çocuğun velayeti ve eşcinsel bireylerle olan ilişkiler konularını doğru bulma durumunun ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Yapılan çoklu karşılaştırma (Scheffe ve Tamhane's T2 testi) testine göre:

- Evlilik dışı-nikâhsız cinsel ilişkide bulunmayı 18-29 yaş aralığında olanların 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaşta olanlara göre daha fazla doğru bulduğu;
- "Kadın evleninceye kadar bekâretini korumalıdır" düşüncesini 18-29 yaş aralığında olanların 30-44 yaş aralığında olanlara göre daha az doğru bulduğu;
- "Eşim beni aldatırsa, ona ders vermek için bende onu aldatabilirim" düşüncesini 18-29 yaş aralığında olanların 65 ve üzeri yaşta olanlara göre daha fazla doğru bulduğu;
- "Evliliğimden umudum kalmadığında boşanırım" düşüncesini 30-44 yaş aralığında yer alanların 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha doğru bulduğu;
- "Çocuğun belirlenen sürenin dışında anne veya babasında kalması konusunda bir şikâyet olursa, vekâlet sahibi çocuk haczi hakkını kullanarak yasal yollarla çocuğunu alabilmelidir" düşüncesini 30-44 yaş aralığında olanların 18-29, 45-64 yaş aralığında olanlara göre daha fazla doğru bulduğu;
- Bir eşcinsel ile arkadaş olmayı 18-29 yaş aralığında olanların 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaşta olanlara göre daha fazla doğru bulduğu;
- Çocuğumun eşcinsel bir ilişki yaşammasını 65 ve üzeri yaşta olanların 18-29, 30-44, 45-64 yaşta olanlara göre daha az doğru bulduğu;

- Eşcinsel biri ile komşuluk yapmayı 18-29 yaş aralığında olanların 30-44, 45-64, 65 ve üzeri yaşta olanlara göre daha fazla doğru bulduğu ayrıca 30-44 yaş aralığındakilerin 65 ve üzeri yaşta yer alanlara göre daha fazla doğru bulduğu ifade edilmiştir.

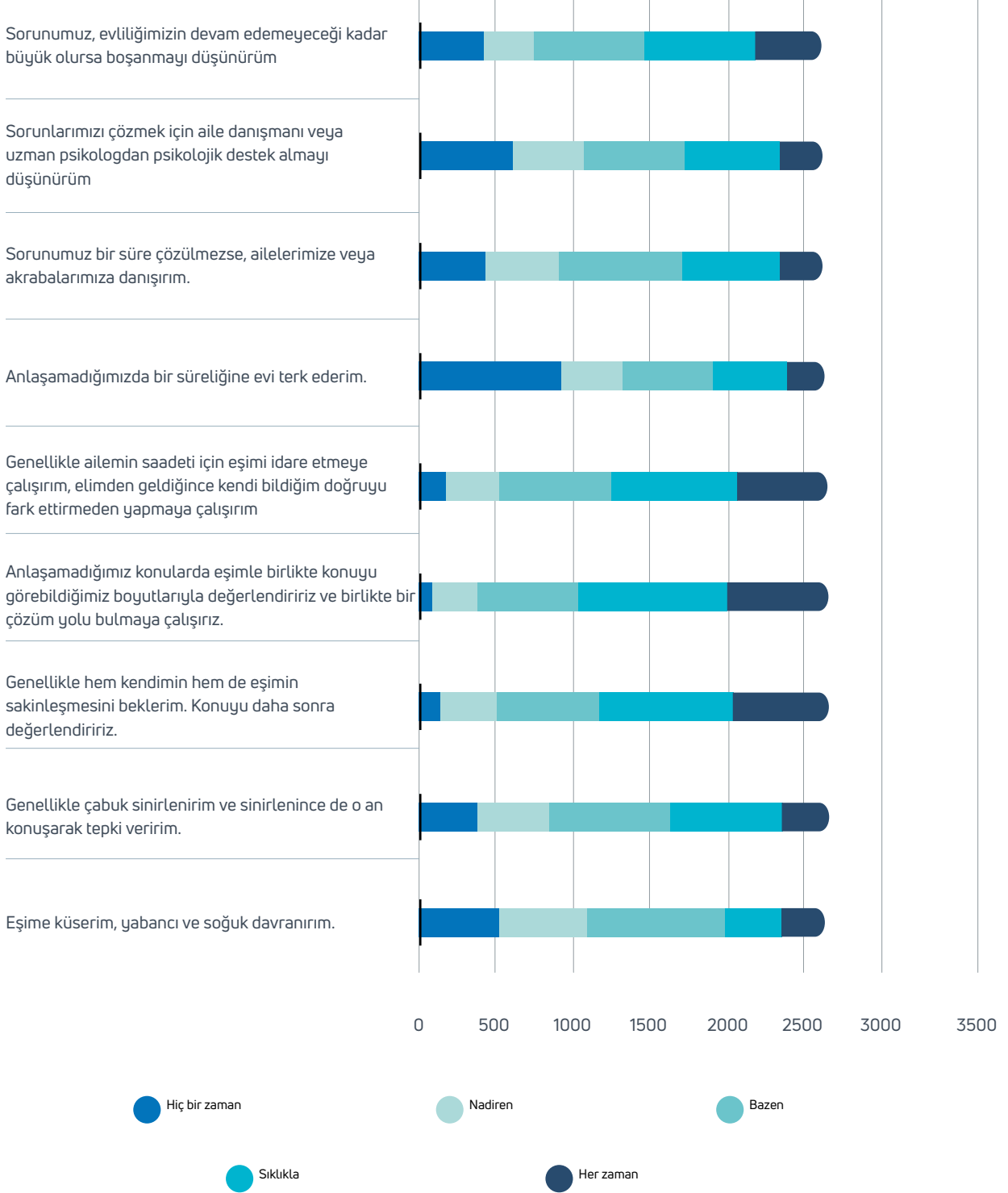
Yukarıda yer alan ANOVA testi sonucuna göre bütün konuların p-değeri 0,05'ten ($p < 0,05$) küçük olduğu için 15 yaşına kadar yetişilen çevreye göre kadın-erkek ilişkileri ile ilgili belirtilen bütün konuları doğru bulma durumunun ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu ifade edilmiştir. 15 yaşına kadar yetişilen çevreye göre en az bir grubun ortalaması, diğer grup ortalamalarına göre farklılık göstermektedir. Yapılan çoklu karşılaştırma (Scheffe ve Tamhane's T2 testi) testine göre:

- Evlilik dışı-nikâhsız cinsel ilişkide bulunmayı köyde yetişenlerin şehir merkezi ve metropolde yetişenlere göre daha az doğru bulduğu, ilçe merkezinde yetişenlerin şehir merkezinde yetişenlere göre daha az doğru bulduğu;
- "Erkek evleninceye kadar bekâretini korumalıdır" düşüncesini köyde yetişenlerin, ilçe merkezi, şehir merkezi ve metropolde yetişenlere göre daha fazla doğru bulduğu;
- "Kadın evleninceye kadar bekâretini korumalıdır" düşüncesini köyde yetişenlerin şehir merkezi ve metropolde yetişenlere göre daha fazla doğru bulduğu, metropolde yetişenlerin ilçe merkezi ve şehir merkezinde yetişenlere göre daha az doğru bulduğu;
- "Cinsel tatminsizlik olunca başkasıyla birlikte olma" düşüncesini şehir merkezinde yetişenlerin köy ve şehir merkezinde yetişenlere göre daha fazla doğru bulduğu;
- "Eşim beni aldatırsa, ona ders vermek için bende onu aldatabilirim" düşüncesini köyde yetişenlerin şehir merkezinde yetişenlere göre daha az doğru bulduğu;
- "Evliliğimden umudum kalmadığında boşanırım" düşüncesini köy ve ilçe merkezinde yetişenlerin şehir merkezi ve metropolde yetişenlere göre daha az doğru bulduğu;
- "Eşler boşanırken çocukların velayeti öncelikle annelere bırakılmalıdır" düşüncesini metropolde yetişenlerin köy ve ilçede yetişenlere göre daha fazla doğru bulduğu, ilçe merkezinde yetişenlerin ise şehir merkezinde yetişenlere göre daha az doğru bulduğu;
- "Çocuğun belirlenen sürenin dışında anne veya babasında kalması konusunda bir şikâyet olursa, vekâlet sahibi çocuk haczi hakkını kullanarak yasal yollarla çocuğunu alabilmelidir" düşüncesini köyde yetişenlerin ilçede yetişenlere göre daha fazla doğru bulduğu, metropolde yetişenlerin ise köy, ilçe merkezi ve şehir merkezinde yetişenlere göre daha fazla doğru bulduğu;

- Bir eşcinsel ile arkadaş olmayı köy ve ilçe merkezinde yetişenlerin şehir merkezi ve metropolde yetişenlere göre daha az doğru bulduğu;
- Çocuğumun eşcinsel bir ilişki yaşamasını köyde yetişenlerin şehir merkezi ve metropolde yetişenlere göre daha az doğru bulduğu ayrıca ilçe merkezinde yetişenlerin metropolde yetişenlere göre daha az doğru bulduğu;
- Eşcinsel biri ile komşuluk yapmayı şehir merkezinde yetişenlerin köy ve ilçe merkezinde yetişenlere göre daha fazla doğru bulduğu ayrıca metropolde yetişenlerin köy, ilçe merkezi ve şehir merkezinde yetişenlere göre daha fazla doğru bulduğu bulunmuştur.
Eğitim durumuna göre evlilik dışı cinsel ilişkide bulunmak, erkeğin ve kadının evleninceye kadar bekâretini koruması, boşanma, çocukların velayeti ve eşcinsel bireylerle olan sosyal ilişkilere dair konuları doğru bulma durumunun ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark vardır. Eğitim durumuna göre en az bir grubun ortalaması diğer grup ortalamalarına göre farklılık göstermektedir. Yapılan çoklu karşılaştırma (Scheffe ve Tamhane's T2 testi) testine göre:
 - Evlilik dışı-nikâhsız cinsel ilişkide bulunmayı ilkökul mezunu olanların lise ve lisans mezunu olanlara göre daha az doğru bulduğu ayrıca ortaokul mezunu olanların lisans mezunu olanlara göre daha az doğru bulduğu;
 - "Erkek evleninceye kadar bekâretini korumalıdır" düşüncesini ilkökul mezunu olanların lise, ön lisans ve lisans mezunu olanlara göre daha fazla doğru bulduğu;
 - "Kadın evleninceye kadar bekâretini korumalıdır" düşüncesini ilkökul mezunu olanların lise, ön lisans, lisans ve yüksek lisans olanlara göre daha fazla doğru bulduğu, lisans mezunu olanların ise ortaokul ve lise mezunu olanlara göre daha fazla doğru bulduğu;
 - "Evliliğimden umudum kalmadığında boşanırım" düşüncesini ortaokul mezunu olanların lise ve lisans mezunu olanlara göre daha az doğru bulduğu;
 - "Çocuğın belirlenen sürenin dışında anne veya babasında kalması konusunda bir şikâyet olursa, vekâlet sahibi çocuk haczi hakkını kullanarak yasal yollarla çocuğunu alabilmelidir" düşüncesini bir okul bitirmeyen: okuma yazma bilmeyenler, bir okul bitirmeyen: okuryazar ve lise mezunu olanların ilkökul, lisans ve yüksek lisans mezunu olanlara göre daha fazla doğru bulduğu, yüksek lisans mezunu olanların ise ortaokul ve ön lisans mezunu olanlara göre daha az doğru bulduğu;
 - Bir eşcinsel ile arkadaş olmayı bir okul bitirmeyen: okuma yazma bilmeyenler, ilkökul ve ortaokul olanların lise, ön lisans ve lisans mezunu olanlara göre daha az doğru bulduğu;

- Çocuğumun eşcinsel bir ilişki yaşamasını ilkokul mezunu olanların lise, lisans ve yüksek lisans mezunu olanlara göre daha az doğru bulduğı ayrıca lisans mezunu olanların bir okul bitirmeyen: okuma yazma bilmeyenler, bir okul bitirmeyen: okuryazar, ortaokul ve lise mezunu olanlara göre daha fazla doğru bulduğı;
- Eşcinsel biri ile komşuluk yapmayı bir okul bitirmeyen: okuma yazma bilmeyenler ile ilkokul mezunu olanların lise, ön lisans, lisans ve yüksek lisans mezunu olanlara göre daha az doğru bulduğı, ortaokul mezunu olanların ise lise, ön lisans ve lisans mezunu olanlara göre daha az doğru bulduğı bulunmuştur.

3.2.7. Eşler Arası Uyuşmazlık

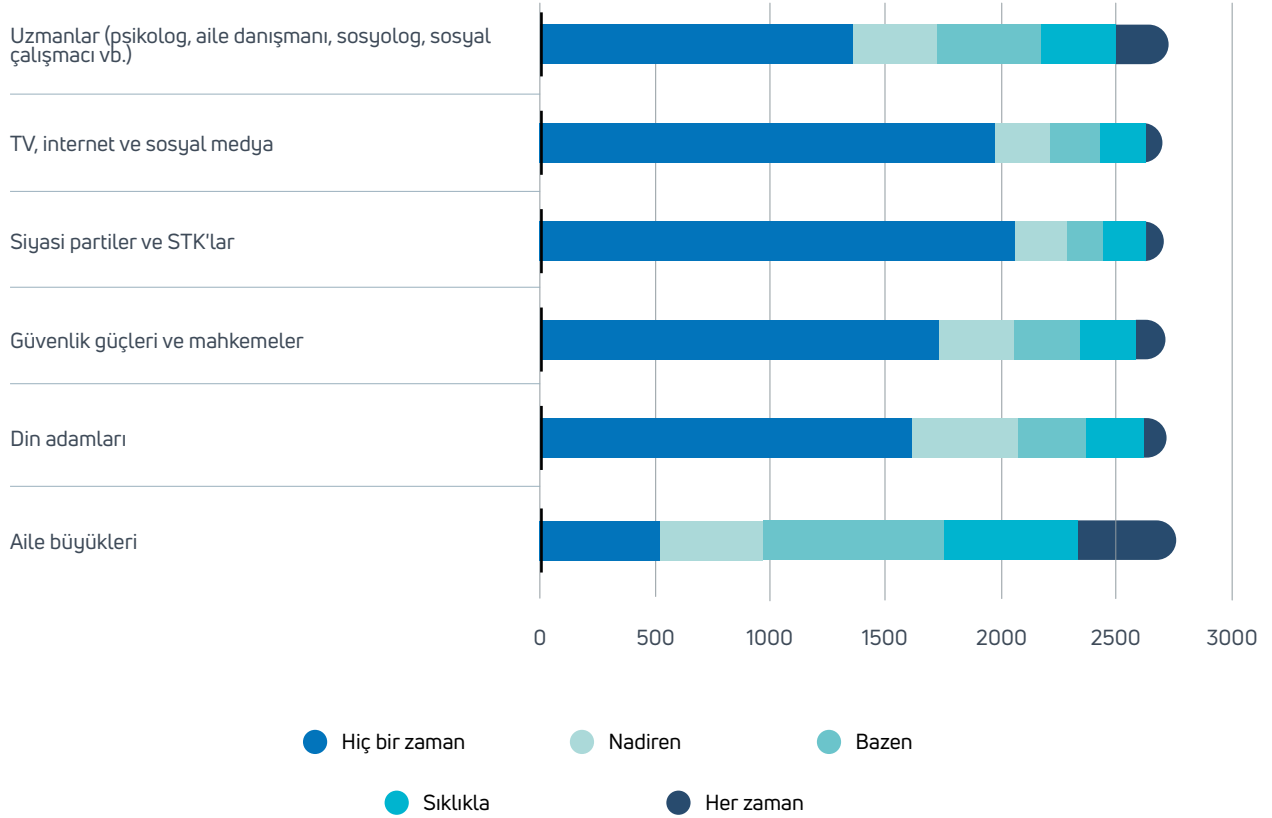
Grafik 24: Size belirteceğim konularda, eşinizle bir uyuşmazlık yaşadığınızda genel olarak tepkiniz ne olur?

Katılımcıların çoğunluğu eşiyile uyuşmazlık yaşadığında birlikte değerlendirerek çözüm yolunu (n=1618) karşılıklı zaman tanıyarak (n=1490) aramaktadır. Bu çözüm sonucunda neticede taraflar kendi doğrusunu ilişkilerde çatışmaya neden olmadan gerçekleştirmeyi hedeflemektedir (n=1388). Psikolojik destek alma, akrabalara danışma, boşanmayı düşünme ve soğuk davranma durumlarının ortaya çıkma ihtimalleri sıklıklarına göre benzer olasılıkları taşımaktadır (Grafik 24).

Cinsiyete göre eşiyile bir uyuşmazlık yaşadığında, anlaşamadığında bir süreliğine evi terk etmeyi gerçekleştirme sıklığının ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır ($p=0,000$). Erkeklerin, kadınlara göre eşiyile uyuşmazlık yaşadığında, anlaşamadığında bir süreliğine evi terk etmeyi daha sık gerçekleştirdiği ifade edilmiştir ($\mu_{kadın}=2,42$; $\mu_{erkek}=2,61$). Grafik 24'te belirtilen konuların cinsiyete göre eşiyile uyuşmazlık yaşadığında bu konuları gerçekleştirme sıklığının ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Yaş aralığına göre eşiyile bir uyuşmazlık yaşadığında, sorun büyük olduğunda boşanmayı düşünme sıklığının ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p=0,002$). Yaş aralığına göre en az bir grubun ortalamasının diğer grup ortalamalarına göre farklılık göstermektedir. Yapılan çoklu karşılaştırma (Scheffe testi) testine göre; sorunları, evliliği devam ettiremeyeceği kadar büyük olursa boşanmayı 65 ve üzeri yaşta kilerin 18-29, 30-44, 45-64 yaş aralığında bulunanlara göre daha az sıklıkla gerçekleştirecekleri bulunmuştur.

Yaş aralığına göre eşiyile bir uyuşmazlık yaşadığında Grafik 24'te belirtilen bu konuları gerçekleştirme sıklığının ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Yani yaş aralığına göre eşiyile bir uyuşmazlık yaşadığında belirtilen bu konuları gerçekleştirme sıklığının eşit düzeyde olduğu ifade edilebilir.

Grafik 25: Aile içi sorunları çözmek için size belirteceğim yerlere hangi sıklıkta başvurursunuz?

Aile içi sorunları çözmeye en az başvuru yapılan kaynaklar siyasi partiler (n=2069), TV, internet ve sosyal medya (n=1977), güvenlik güçleri ve mahkemeler (n=1738), din adamları ve uzmanlardır (n=1619). Aile büyüklerine başvurma sıklığını belirten seçenekler, benzer dağılıma sahiptir (Grafik 25).

Cinsiyete göre aile içi sorunları çözmek için aile büyüklerine, din adamlarına, güvenlik güçleri ve mahkemelere, siyasi partiler ve STK'lara, TV, internet ve sosyal medyaya, uzmanlara (psikolog, aile danışmanı, sosyolog, sosyal çalışmacı vb.) başvurma sıklığının ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Yaş aralığına göre aile içi sorunları çözmek için güvenlik güçleri ve mahkemelere (p=0,001), siyasi partiler ve STK'lara (p=0,003), TV, internet ve sosyal medyaya (p=0,001), uzmanlara (psikolog, aile danışmanı, sosyolog, sosyal çalışmacı vb.) (p=0,000) başvurma sıklığının ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Yaş aralığına göre en az bir grubun ortalaması diğer grup ortalamalarına göre farklılık göstermektedir. Yapılan çoklu karşılaştırma (Tamhane's T2 testi) testine göre:

- Güvenlik güçleri ve mahkemelere 65 ve üzeri yaştakilerin 18-29, 30-44, 45-64 yaş aralığında olanlara göre daha az başvurduğu;

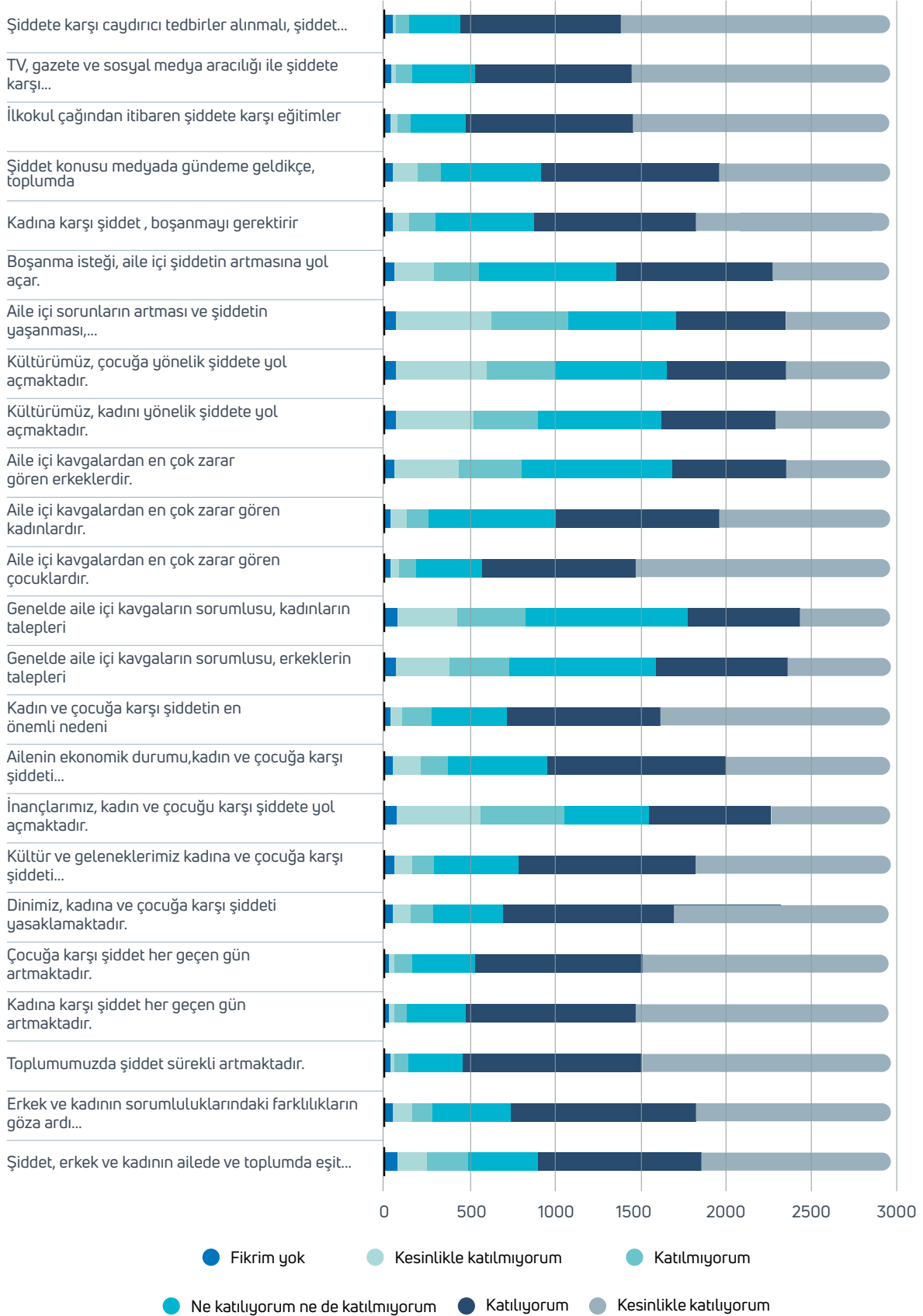
- Siyasi partiler ve STK'lara 18-29 yaş aralığında olanların 65 ve üzeri yaştaakilere göre daha sık başvurduğu;
- TV, internet ve sosyal medyaya 65 ve üzeri yaşta olanların 18-29, 30-44 yaş aralığında olanlara göre daha az başvurduğu;
- Uzmanlara (psikolog, aile danışmanı, sosyolog, sosyal çalışmacı vb.) 18-29 yaş aralığında bulunanların 45-64, 65 ve üzeri yaşta bulunanlara göre daha sık başvurduğu ayrıca 30-44 yaş aralığındakilerin 65 ve üzeri yaşta olanlara göre daha sık başvurduğu bulunmuştur.

Eğitim durumuna göre aile içi sorunları çözmek için güvenlik güçleri ve mahkemelere, ($p=0,002$) TV, internet ve sosyal medyaya ($p=0,011$), uzmanlara (psikolog, aile danışmanı, sosyolog, sosyal çalışmacı vb.) ($p=0,000$) başvurma sıklığının ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu farklılığı bulmak için yapılan çoklu karşılaştırma (Tamhane's T2 testi) testine göre:

- Güvenlik güçleri ve mahkemelere ön lisans mezunu olanların bir okul bitirmeyen: okuma yazma bilmeyenler, ilkokul mezunu olanlara göre daha sık başvurduğu;
- TV, internet ve sosyal medyaya ilkokul mezunu olanların lisans mezunu olanlara göre daha az başvurduğu;
- Uzmanlara (psikolog, aile danışmanı, sosyolog, sosyal çalışmacı vb.) bir okul bitirmeyen: okuma yazma bilmeyenlerin yüksek lisans mezunu olanlara göre daha az başvurduğu, lise mezunu olanların bir okul bitirmeyen: okuma yazma bilmeyenler, ilkokul mezunu olanlara göre daha sık başvururken ön lisans mezunu olanlara göre daha az başvurduğu, lisans ve yüksek lisans mezunu olanların bir okul bitirmeyen: okuma yazma bilmeyenler, bir okul bitirmeyen: okuryazar, ilkokul ve ortaokul mezunu olanlara göre daha sık başvurduğu bulunmuştur.

Zhylyevskyy, eşlerin büyük çoğunluğunun çatışmalarda tolerans düzeylerinin düşük olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada kadınların, erkeklerden daha toleranslı olduğu bulunmuştur. Bu çalışma, çatışmaların, eşlerin geliştireceği işbirliği yöntemleriyle çözülebileceğini savunmaktadır (Zhylyevskyy, 2012). Fincham ise çatışmanın yönetiminin evliliklerde önemli olduğunu savunur. İyi yönetilmiş bir çatışmanın aile ilişkilerine olumlu etkisi olacağını tespit etmişti (Fincham, 2003). Çalışmamız özelinde, katılımcıların eşleriyle yaşadığı uyuşmazlıkta aile büyüklerine ve uzmanlara başvurarak çözdüğünü görmekteyiz. Dolayısıyla hem modern hem geleneksel kaynaklara itibar edilmektedir. Olası talep-geri çekilme durumlarında veya tolerans düzeylerinin düşmesi durumunda uzmanların etkililiğinin artırılması önerilebilir.

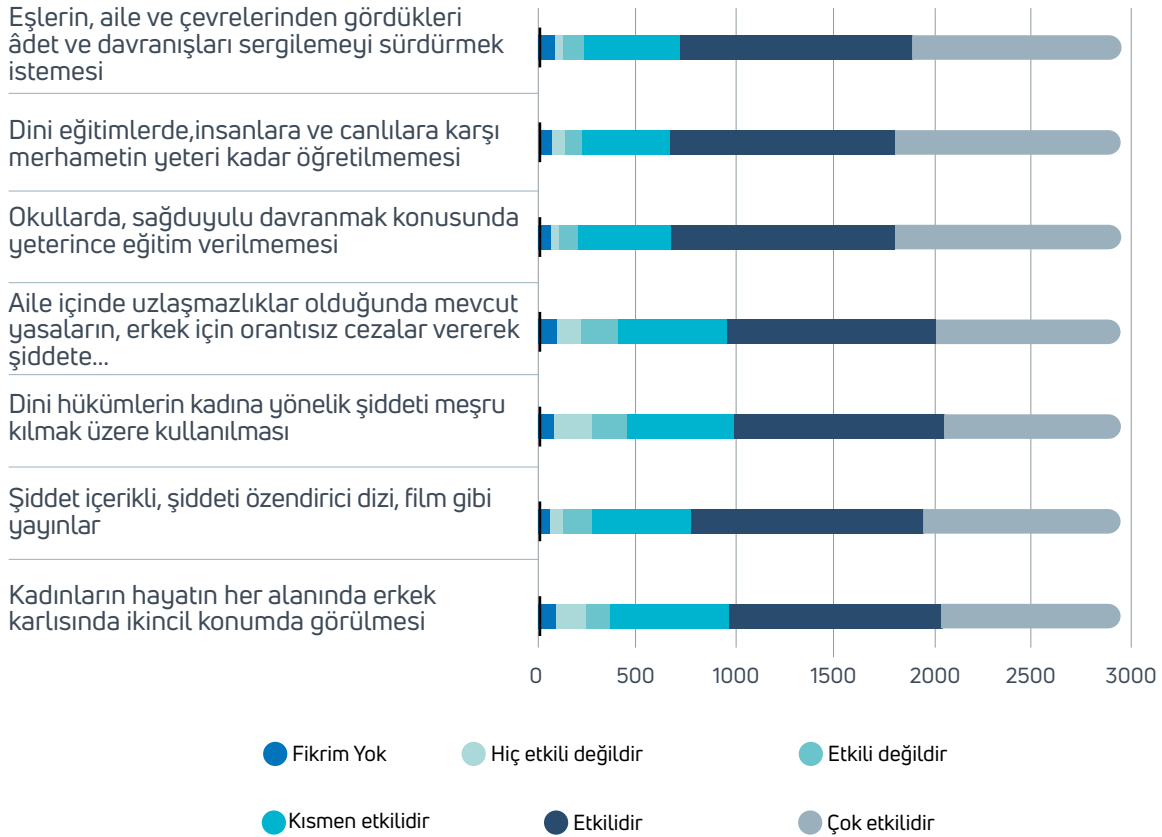
3.2.8. Aile İçi Şiddet

Grafik 26: Şiddet konusunda size belirteceğim hakkındaki yaklaşımınızı belirtir misiniz?

Şiddete karşı caydırıcı cezalar uygulanması gerektiğini (n=2519), toplumumuzda şiddetin (n=2499) ve kadına yönelik şiddetin (n=2486) sürekli arttığını düşünenler çoğunluğu oluşturmaktadır. İlkokul çağından itibaren şiddete karşı eğitimler verilmesi gerektiğini, (n=2566), aile içi kavgalarda en çok zarar görenlerin çocuklar olduğunu (n=2392), aile içi şiddetin yaşanmasının boşanma nedeni olduğunu ve kültürün çocuğa ve kadına yönelik şiddeti artırdığını düşünenler de benzer dağılıma sahiptir (Grafik 26).

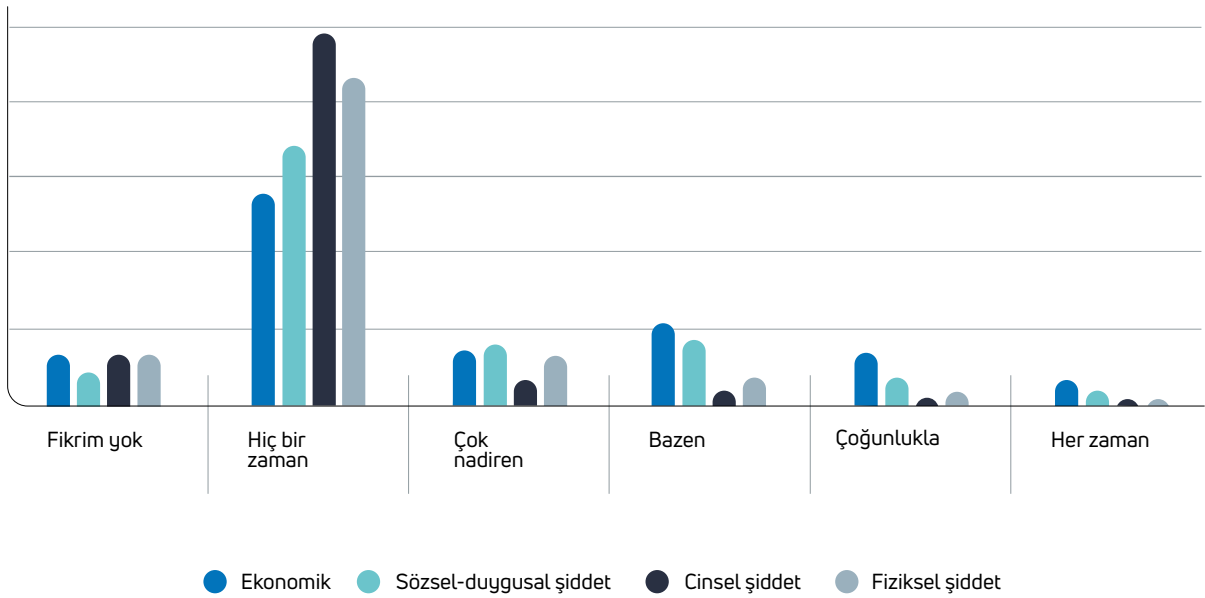
Cinsiyete göre şiddetin erkek ve kadının toplumda eşit olmamasından kaynaklanmasına dair önermeye (p=0,044), aile içi kavgaların sorumlusunun kadın olduğunu düşünme (p=0,037), aile içi kavgalardan en çok zarar görenin erkekler olduğu düşüncesi (p=0,010), şiddete karşı caydırıcı tedbirlerin alınması ve faillerin cezalandırılması (p=0,039) konularına katılma durumu ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur. Cinsiyete göre şiddet konusunda belirtilen bu önemlere katılma durumu birbirinden farklıdır. Kadınların, erkeklere göre "Şiddet, erkek ve kadının ailede ve toplumda eşit olmamasından kaynaklanmaktadır" ve "Şiddete karşı caydırıcı tedbirler alınmalı, şiddet uygulayanlar uyarılmalı ve cezalandırılmalıdır" önermesine daha fazla katıldıkları, erkeklerin, kadınlara göre ise "Genelde aile içi kavgaların sorumlusu, kadınların talepleri ve davranışlarıdır" ve "Aile içi kavgalardan en çok zarar gören, erkeklerdir" önermesine daha fazla katıldıkları bulunmuştur.

Grafik 27: Kadına karşı şiddetin gerçekleşmesinde belirteceğim konuların ne kadar etkili olduğunu ifade eder misiniz?

Grafik 27’de belirtilen konuları, katılımcıların çoğu etkili görmektedir. Kadınların hayatın her alanında erkek karşısında ikincil konumda görülmesi ($p=0,035$), şiddet içerikli, şiddeti özendirici dizi, film gibi yayınlar ($p=0,003$), dinî hükümlerin kadına yönelik şiddeti meşru kılmak üzere kullanılması ($p=0,002$), dinî eğitimlerde, insanlara ve canlılara karşı merhametin yeteri kadar öğretilmemesi ($p=0,034$) ve eşlerin, aile ve çevrelerinden gördükleri âdet ve davranışları sergilemeyi sürdürmek istemesine dair değerlendirmeler arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p=0,002$). Kadına karşı şiddetin gerçekleşmesinde farklı olan bütün konularda, kadınların, erkeklere göre daha etkili olduğunu düşündüğü bulunmuştur.

Yaş aralığına göre kadına karşı şiddetin gerçekleşmesinde dinî eğitimlerde, insanlara ve canlılara karşı merhametin yeteri kadar öğretilmemesi etkili olduğunu düşünme durumunun ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p=0,024$). Yapılan çoklu karşılaştırma (Tamhane’s T2 testi) testine göre; dinî eğitimlerde, insanlara ve canlılara karşı merhametin yeteri kadar öğretilmemesinin 18-29 yaş aralığındakilerin 45-64 yaş aralığındakilere göre daha az etkili olduğunu düşündüğü bulunmuştur.

Grafik 28: Belirteceğim şiddet türlerine maruz kaldınız mı?

Katılımcıların çoğunluğu hiçbir şiddet türüne maruz kalmadığını belirtmiştir. Çoğunlukla ve her zaman deneyimlediğini belirten katılımcıların maruz kaldığı şiddet türleri, ekonomik ($n=527$) ve duygusal şiddet ($n=285$) olarak belirtilmiştir (Grafik 28).

Cinsiyete göre ekonomik ($p=0,162$), sözel-duygusal ($p=0,327$), cinsel ($p=0,129$) ve fiziksel şiddete ($p=0,704$) maruz kalma durumunun ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bundan dolayı belirtilen bu şiddet türlerine maruz kalma durumunun kadın ve erkeğe göre farklı olmadığı ifade edilebilir. Yaş aralığına göre sözel-duygusal şiddete maruz kalma durumunun ($p=0,030$) ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. Yapılan çoklu karşılaştırma (Tamhane’s T2 testi) testine göre 18-29 yaş arasındakilerin 65 ve üzeri yaşta olanlara göre daha sık sözel-duygusal şiddete maruz kaldığı bulunmuştur.

Medeni duruma göre ekonomik ($p=0,003$), sözel-duygusal($p=0,000$), cinsel ($p=0,006$) ve fiziksel şiddete ($p=0,000$) maruz kalma durumunun ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. Yapılan çoklu karşılaştırma (Tamhane's T2 testi) testine göre:

- Ekonomik şiddete, dul – eşi vefat etmiş olanların, bekâr ve evli olanlara göre daha sık maruz kaldığı;
- Sözel-duygusal şiddete, evli olanların, bekâr ve boşanmış olanlara göre daha az maruz kaldığı;
- Cinsel şiddete, evli olanların, dul – eşi vefat etmiş ve boşanmış olanlara göre daha az maruz kaldığı;
- Fiziksel şiddete, evli olanların, dul – eşi vefat etmiş ve boşanmış olanlara göre daha az maruz kaldığı bulunmuştur.

Eğitim durumuna göre sözel-duygusal şiddete maruz olma ($p=0,000$) durumunun ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. Yapılan çoklu karşılaştırma (Tamhane's T2 testi) testine göre sözel-duygusal şiddete maruz kalma durumunun, lisans mezunu olanların bir okul bitirmeyen: okuryazar, ilkokul ve lise mezunu olanlara göre daha fazla maruz kaldıkları bulunmuştur.

Türkiye’de aile içi şiddet mağdurlarının büyük bölümü kadınlardan oluşmaktadır (Çoban & Kaplan, 2022). Nicel yöntemle gerçekleştirilen bir çalışmada, araştırmada şiddet yaşa, ailenin sosyal konumuna, cinsiyet gibi değişkenlere bağlı olarak gerçekleştiği savunulmaktadır (Sağniç & Karyeli’oğlu, 2020). Diğer bir çalışmada ise kadınların cinselliği geleneksel bir sorumluluk olarak kodladıkları için cinsel şiddete yönelik farkındalıklarının düşük olduğu ifade edilmektedir (Ekrem, 2021). Çiçek ise aile içi şiddette iletişimin rolüne dikkati çekmektedir. Eşler arasındaki dilin şiddeti ortaya çıkarma gücünü bünyesinde barındırdığını ortaya koymaktadır (Çiçek, 2021). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın 2016’daki Ulusal Eylem Planı’nda, her 10 kadından 4’ünün eşi veya birlikte olduğu kişi tarafından şiddete maruz kaldığı aktarılmaktadır. Evli kadınların %38’i ise hayatı boyunca en az bir kere cinsel şiddete maruz kalmıştır. Bu oran psikolojik şiddette %44’e çıkmaktadır. Bu aktarıma göre, Batı ve Orta Anadolu’daki kadınların yarısı bu dilimin içindedir. Ekonomik şiddete hayatı boyunca en az bir defa maruz kalan kadınların oranı ise %30’dur. Ekonomik şiddet, kadınların işten ayrılmalarına ve ekonomik şiddetin yeniden üretilmesine neden olmaktadır (Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele: Ulusal Eylem Planı (2016-2020), 2016). Polis Akademisi Başkanlığı tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada ise aile içinde kadına yönelik ölümcül şiddet 100 bin kadın başına 2016’da 407,6; 2017’de 447,7; 2018’de ise 537,9 olarak tespit edilmiştir (Taştan & Küçüker Yıldız, 2019). Bu araştırmaları, çalışmamız özelindeki bulgularla birlikte düşündüğümüzde aile içi şiddetin birçok ve bağlamsal kaynağı olabilir. Fakat temelde kadının statüsünü ikincil konumda algılanmasına neden olan toplumsal kodların ve bireysel süreçlerin etkileşime geçmesiyle gerçekleştiği söylenebilir. Dolayısıyla aile yapısı, kadın erkek rolleri, aile içi iş bölümü, iletişim, uyumsuzluk ve kan bağına dayalı ailelerden aktarılan değerler ve şiddet aynı anda birbirini var etmektedir.

SONUÇ

Araştırmamızdaki bulgular iki ana başlıkta incelenmiştir: İlk olarak hanehalkı türü, yaşamdan memnuniyet, büyüme sürecinde etkili aile üyeleri ve aileden farklılık çerçevesinde ele aldığımız bireylerin kan bağına dayalı aile deneyimi ortaya koyulmuştur. Ardından, evliliğe dayalı aileye yaklaşımlar ve deneyim ele alınmıştır. Bu konu sekiz alt başlık çerçevesinde değerlendirilmiştir: Cinsiyet algısı, iş gücüne dayalı cinsiyet algısı, kadın-erkek ilişkilerine yaklaşım, eş seçimi, aile içi roller, eşler arası duygusal iletişim ve güven ilişkileri, eşler arası uyumsuzluk ve aile içi şiddet.

Aile çoğunlukla toplumda bireyleri evlilik yoluyla bir araya getiren, kan bağına dayanan, çocuk yetiştirilen ve akrabalık üretilen bir sosyal kurum olarak görülmektedir. Ancak bu, ailenin tanımlarından sadece biridir. Aileyi gündelik pratikleri ile açıklayan yaklaşımlara göre aile, yasal evlilik bağlarından çok mahremiyeti öne çıkaran değişken ve tesadüfi olmayan pratiklerden oluşmaktadır (Kentel 2018, s. 241). Daha genel bir çerçevede ifade etmek gerekirse aile "birbiri için ekonomik ve duygusal sorumluluk hisseden toplumsal ve yasal kabul gören en az iki kişinin oluşturduğu gruba" denir (Aysan, 2020, s. 8).

Türkiye'nin yaşadığı sosyokültürel, ekonomik ve demografik dönüşümler Türkiye'de ailenin kuruluşuna ilişkin zamanlamayı değiştirmenin yanı sıra eşlerin tanışma sürecini, evlilik öncesi yapılan törenleri ve eşlerde aranan özellikleri de büyük ölçüde değiştirmiştir. Türkiye'de genç bireylerin evliliklerini ötededikleri, eşlerini buldukları çevrelerin değiştiği ve evlenmeden önce uyguladıkları törenlerin çeşitlendiği görülmektedir. KADEM Aile Araştırması'nda katılımcıların çoğu (%92) inançlı olduğunu belirtmiştir. Dinî inancın gündelik yaşamdaki belirleyiciliği göz önüne alındığında dindarlığın azalması gündelik yaşamdaki bazı tutumların da değişimine sebep olabilmektedir. Dinî inancın gündelik yaşamda en belirleyici olduğu konu eş seçimidir (Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016, 2016). KADEM Aile Araştırması'nda da bireylerin eş seçiminde önemseyebileceği çeşitli etkenler incelenmiştir. Buna göre, önceki verilerle uyumlu olarak, katılımcıların %59'u evlenecekleri kişinin aynı dinden olmasının eş seçiminde önemli olduğunu belirtmiştir. Evlenilecek kişinin aynı mezhepten olması (%45) ve aynı dil ve kültüre sahip olması (%42) ikinci ve üçüncü sırada gelen önemli etkenlerdir. Evlenilecek kişinin "aynı memleketten-bölgeden olması" ve "aynı cemaatten-tarikattan olması" katılımcılar tarafından diğer kriterlere nazaran önemsenmemektedir. Yapılan analizlere göre kadınlar için evlenilecek kişinin aynı dinden olması ve aynı mezhepten olması erkeklere kıyasla daha önemlidir. Buna ek olarak eş adayları için sunulan yukarıdaki tüm özelliklerin önemli olduğu düşüncesinin yaş grubu yükseldikçe arttığı görülmektedir. 18-29 yaş aralığındaki bireyler bu özellikleri en az önemseyen yaş grubu olarak öne çıkmaktadır. Yaş grupları arasındaki bu farklılık gençlerin farklı kimseleri eş olarak daha kolay benimseyebileceklerini gösterirken aynı zamanda evliliğe giden yolda toplumsal değişimin sonuçlarını da ortaya koymaktadır.

Türkiye’de 1950’li yıllarla birlikte giderek yoğunlaşan iç göç sürecinde daha çok kentsel alanlarda organize olan sanayi ve hizmet sektörlerinin toplam üretim içindeki payının artmasıyla bu sektörlerde bir işe yerleşmek için gerekli olan eğitim seviyesi daha da önem kazanmıştır (Koç, 2018, s. 38). Bu durumla birlikte daha önce raporda ifade edilen ilk evlenme yaşının yükselmesi, eğitim seviyesinin ve gelir düzeylerinin artması gibi unsurlar kentsel yerleşim yerlerindeki aile kurma sürecini kırsal yerleşim yerlerindeki aile kurma sürecinden farklılaştırmış ve bireylerin evlilik kararı alırken eş seçiminde göz önünde bulundurdıkları özellikleri etkilemiştir. Bu kapsamda Türkiye Aile Yapısı Araştırması (TAYA) 2016 sonuçlarına göre evlenilecek kişide aranan sosyal özelliklerden ilk üçü kadınlar için sırasıyla “bir işinin olması” (%92), “evlenecekleri kişinin ilk kez evlenecek olması” (%88) ve “aile yapılarının benzer olması”dır (%85). “Evlenecekleri kişinin dindar olması” da %83 oranı ile önemli bir sosyal özellik olarak öne çıkmıştır. Erkekler için ise “aile yapılarının benzer olması” (%86), “evlenecekleri kişinin ilk kez evlenecek olması” (%85) ve “kadının dindar olması” (%76) evlenecekleri kişide aradıkları öne çıkan ilk üç özelliktir (Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016, 2016). Bununla birlikte kadınların sosyoekonomik seviyesi yükseldikçe erkeğin kendisine âşık olmasını ve erkeğin yakışıklı olmasını önemli bulanların sayısı artarken erkeğin ilk kez evlenecek olmasını önemli bulanların oranı azalmaktadır. KADEM Aile Araştırması’nda katılımcıların evlenecekleri kişinin sahip olması gerektiğini düşündükleri maddi ve manevi özellikler de incelenmiştir. Katılımcıların çoğu (%84) evlenecekleri kişinin “ahlaklı olması” gerektiğine katılmıştır. Diğer öne çıkan özellikler ise evlenilecek kişinin “iyi bir aileye mensup olması” (%79) ve “iş sahibi olması”dır (%68). Evlenilecek kişinin iş sahibi olması gerektiği konusunda kadınların daha yüksek oranda (%78) beklentiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Erkeklerde ise bu %59 oranında gerçekleşerek kadınların iş sahibi olması konusunun kabul gördüğünü göstermiştir. Katılımcıların evlenecekleri kişinin sahip olması gerektiğine inandıkları diğer özellikler sırasıyla erkeklerin askerliğini yapmış olması (%66), dindar olması (%62), hiç evlenmemiş olması (%59), maddi durumu iyi olması (%49), kendisiyle yaşıt veya büyük olması (%48) ve kendisiyle aynı eğitim düzeyinde olması (%44) olarak gerçekleşmiştir. Yapılan analizlerin sonuçlarında cinsiyete göre evlenilecek kişide sahip olması gerektiği düşünülen özellikler arasında kadınlar için evlenilecek kişinin iş sahibi olması, kendisiyle aynı eğitim düzeyinde olması, kendisiyle yaşıt veya kendisinden büyük olması, askerliğini yapmış olması, evi olması, maddi durumunun iyi olması, ahlaklı olması ve iyi bir aileye mensup olmasının, erkeklere kıyasla daha önemli olduğu bulunmuştur. Erkekler için ise evlenilecek kişinin kendilerinden genç olması kadınlara kıyasla daha çok önemlidir. Bu sonuçlara göre bireylerin eş adaylarında aradıkları özelliklerden öne çıkanlar manevi değerler olsa da maddi niteliklere dair beklentiler de oldukça yüksektir. Bireylerin evlenerek yeni bir evde bir hayat kuracakları göz önüne alındığında evlenecekleri kişinin ev sahibi olması gerektiğini düşünenlerin oranı (%37) görece düşüktür. Bunun sebebi olarak Türkiye’de konut satışlarındaki ciddi artışa ve TOKİ’nin ülke genelindeki artan sosyal konut projelerine rağmen konut fiyatlarından dolayı ev sahibi olma oranının düşük kalması öne sürülebilir (Merkezi Dağıtım Sistemi, 2021).

TAYA 2006 verilerine göre Türkiye genelinde evlilik yapmış bireylerin çoğu (%84) eşleriyle aile/akraba ve komşu çevresinde tanışmıştır. Bunu arkadaş çevresi (%7) ve iş çevresi (%5) izlemektedir. 2016 yılına gelindiğinde ise eşle aile/akraba ve komşu çevresinde tanışma oranı (%78) düşerken eşle arkadaş çevresinde tanışma (%10) ve iş çevresinde tanışma (%7) oranlarının arttığı görülmüştür (Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016, 2016). 2020 KADEM Aile Araştırması'nda katılımcıların eş ile tanışma şekillerine dair görüşleri incelendiğinde katılımcıların %73'ü evlenecekleri kişi ile tanıştıktan sonra arkadaşlık yapmayı ve evlenmeyi doğru bulduğunu ifade etmiştir. Flört ettikten sonra evlenmeyi doğru bulan katılımcıların oranı %65 iken görücü usulü ile evlenmeyi doğru bulan katılımcıların oranı %33 olarak gerçekleşmiştir (İstatistiklerle Aile 2020, 2021).

Öğrenim durumuna göre eşle tanışma şekline bakıldığında eğitim seviyesi arttıkça eş ile aile ve akraba çevresinde tanışanların oranları düşerken eşyle arkadaş çevresinde, okul, dersane, kurs çevresinde ve iş çevresinde tanışanların oranları artmaktadır (Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016, 2016). Benzer bir şekilde SES (sosyo-ekonomik statü) çerçevesinde eş ile tanışma şekline bakıldığında eş ile aile ve akraba çevresinde tanışanların oranı bireylerin sosyoekonomik grupları yükseldikçe düşerken eş ile arkadaş çevresinde, iş çevresinde ve okul, dersane, kurs çevresinde tanışma oranları yükselmektedir (Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016, 2016).

Yıllar içinde evlilik kararının alınmasındaki farklılıklara bakıldığında 2016 yılında gerçekleştirilen evliliklerin yarısından fazlası (%60) görücü usulüyle gerçekleştirilmiştir. Ancak buradaki öne çıkan unsur görücü usulü olmasına rağmen kendi kararıyla evlenenlerin oranı %48'e çıkarken ailesinin kararıyla evlenenlerin oranı %12'ye düşmüştür. Türkiye'de görücü usulünün ardından ikinci yaygın olan evlilik kararı türü ise "ailesinin desteği/onayı ile kişinin kendi kararı" (2006 için %31 ve 2016 için %30) olmuştur. KADEM Aile Araştırması'nda da görücü usulüyle evlenmeyi en yüksek oranda doğru bulanların oranı (%49) 65 yaş ve üstü katılımcılara aittir (Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016, 2016). Evlilik kararlarında yaşanan kuşaklar arasındaki değişim yaş gruplarına ve öğrenim durumlarına göre evlilik kararlarının nasıl alındığına bakılarak da görülebilir. Yaş grubu küçüldükçe kendi seçimleri doğrultusunda ailelerin onayını da alarak evlenenlerin oranlarının arttığı görülmektedir.

Öğrenim durumu ve evlilik kararı arasındaki ilişkiye bakıldığında eğitim seviyesinin yükseldikçe evlenme kararlarını ailesinin de rızası ile kendi seçimi ile alanların oranlarının da yükseldiği görülmektedir (Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016, 2016). Bu sonuçlara benzer olarak, KADEM Aile Araştırması'nda katılımcıların evlilik sürecinde önemsedikleri ve doğru buldukları konular incelendiğinde, katılımcıların çoğunun evlenme kararı alırken ailelerin rızasını gözetmeyi doğru bulduğu (%79) görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye'de aile kurmada kişilerin kararı sorulmadan görücü usulüyle evlenmenin toplum nezdinde işlevinin azaldığı ancak aile rızasının toplumdaki önemini koruduğu görülmektedir. Evlilik kararı alınırken aile desteğinin önemini kaybetmemesi aile üyeleri arasında duygusal bağımlılık ilişkilerinin güçlü olarak sürdüğünü göstermektedir. Tüm bu evlilik kurumundaki dönüşümlere ve aile yapısında gelişmelere karşın Türkiye'nin hâlen evliliklerin yaygın, boşanmaların seyrek olduğu ülkeler arasında sınıflandığı görülmektedir (OECD, 2021). Dolayısıyla bu araştırmada da görüldüğü üzere, Türkiye'de toplumsal değerlere koşut olarak evlilik kurumunun hâlen güçlü bir sosyal kurum olduğu, aile içi ilişkileri devam ettirmenin bireyler için önemli olduğu söylenebilir.

Evlilik ile ilgili kararların nasıl alındığının bilinmesi, evlilik pratikleri ve toplumsal değerlerin aile üzerindeki etkileri için önemli bilgiler vermektedir. Evliliğe başlama yaşı Türkiye genelinde hızlı bir şekilde artarken yalnız dinî nikâhla evlenen, rızası olmadan evlendirilen ve yakın akraba evliliği yapan kadınların oranı, yaşanan hızlı sosyodemografik ve ekonomik dönüşümün bir sonucu olarak azalmaktadır. Türkiye genelinde sadece dinî nikâh veya sadece resmî nikâh yapan bireylerin oranında yıllar içinde düşüş gözlemlenirken hem dinî hem resmî nikâh yapan evli bireylerin oranı 2006 yılında %87 iken 2016 yılında %97'ye yükselmiştir (Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016, 2016). Tercih edilen nikâh türleri incelendiğinde, 2020 KADEM Aile Araştırması'na katılanların %84'ü resmî nikâh yapmayı, %76'sı dinî nikâh yapmayı doğru bulmaktadır.

Evlilik törenlerinin evliliği toplum nezdinde meşrulaştırma ve akrabalarının bir araya gelerek yüz yüze ilişki kurmalarını sağlama işlevleri bulunmaktadır. Türkiye genelinde yapılan evlilik törenleri 2006 yılında düğün (%88), söz kesme/kız isteme (%84), kına gecesi (%83), nişan (%77) ve resmî ve dinî nikâh merasimleri (%72) olmuştur (Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması 2006, 2006) (TAYA, 2006). 2016 yılında ise Türkiye'de evlilik törenleri resmî nikâh merasimi (%99), dinî nikâh merasimi (%98), kız isteme (%90), düğün (%89), kına gecesi (%86), söz kesme (%85), nişan (%80), çeyiz serme (%59) ve bekârlığa veda partisi (%3) olarak gerçekleştirilmiştir (Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016, 2016).

KADEM Aile Araştırması'nda evlilik törenleri tercihleri incelendiğinde, söz ve nişan yapmanın katılımcıların çoğu (%77) tarafından doğru bulunduğu görülmektedir. Düğünü ikramlı yapmayı doğru bulan katılımcı oranı (%64) ile düğünü sade ve resmî bir törenle yapmayı doğru bulan katılımcı oranı (%61) birbirine oldukça yakındır. Katılımcıların yaklaşık yarısı (%46) farklı memleketlerden evleneceklerin iki düğün yapmasını doğru bulmaktadır. Buna ek olarak ailelerin âdetlerini yaşatmayı doğru bulan katılımcıların oranı da oldukça yüksektir (%71). Bu sonuçlara göre Türkiye'de yıllar içinde en yaygın görülen törenlere yeni tören çeşitleri eklendiği görülmektedir. Buna ek olarak evlilik törenlerinin toplum için önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye'de evliliklerin kuruluşunda, geleneksel pratiklerin modernleştiği görülmektedir. Evlilik kuruluşunda geleneksel unsurların varlığı devam etse de modernleşmeye yönelik bir dönüşüm de görülmektedir (Koç & Saraç, 2018).

Toplumsal değerler, geleneksel tutumlar, kültür, örf ve âdetler aile içinde bireylerin birbirlerinden bekledikleri davranış şeklini ve aile içi rollerin nasıl dağıldığını belirlemektedir.

KADEM Aile Araştırması'nda katılımcılardan erkekler ve kadınlar için belirtilen çeşitli davranış biçimlerinin uygunluğu incelenmiştir. Bu kapsamda araştırmaya katılan bireylerin yarısından fazlası saygılı olmanın hem erkekler (%56) hem de kadınlar (%54) için çok uygun olduğunu belirtmiştir. Erkekler için çok uygun görülen diğer davranış biçimleri sırasıyla; haklarını savunmak (%47), ahlaklı ve iffetli olmak (%46), terbiyeli ve ağırbaşlı olmak (%44), kişisel bakıma özen göstermek, (%43), iyi bir eş olacak şekilde yetiştirilmek (%43), oturmasına kalkmasına dikkat etmek (%43), dış görünüşe önem vermektir (%43). Kadınlar için çok uygun görülen davranışlar ise sırasıyla; kişisel bakımına özen göstermek (%48), ahlaklı ve iffetli olmak (%47), oturmasına kalkmasına dikkat etmek (%47), terbiyeli ve ağırbaşlı olmak (%46), dış görünüşüne önem vermektir (%46). Her iki cinsiyet için de korunmaya muhtaç olmak, korkak olmak, kavgacı olmak ve çekingen olmak katılımcılara göre hiç uygun olmayan davranış biçimlerindedir.

KADEM Aile Araştırması'nda çeşitli iş ve faaliyet kollarının katılımcıların gözünde erkeklere ve kadınlara uygunluğu incelendiğinde araştırmaya katılanların yaklaşık yarısının (%44) ticaretle ilgilenmenin ve girişimci olmanın erkekler için çok uygun olduğunu belirttiği görülmüştür. "Mühendislik gerektiren işlerde çalışmak" (%40) ve "sağlık alanındaki işlerde çalışmak" (%39) da katılımcılara göre erkekler için çok uygun görülmektedir. Katılımcıların kadınlara uygun olduğunu düşündüğü iş ve faaliyetlerin başında ise "kültür ve sanat faaliyetlerinde bulunmak" (%44), "sanatla ilgilenmek" (%43), "iyi yönetici olmak" (%41), "sağlık alanındaki işlerde çalışmak" (%41) ve "eğitim işlerinde çalışmak" (%40) gelmektedir. Ancak katılımcılara sunulan iş ve faaliyet seçeneklerinden hiçbiri oransal olarak kadınlara çok uygun olduğu için öne çıkmamıştır.

Gündelik hayattaki pratiklerin bir kısmını hane içinde yapılan işler oluşturmaktadır. Bireylerin cinsiyete göre uygun gördüğü davranışların dağılımları hane içindeki günlük işlerin aile üyeleri arasındaki dağılımını da etkilemektedir. KADEM Aile Araştırması'nda eşlerin aile içindeki rolleri paylaşma algıları ve katılımcılara göre hangi konularla kimin ilgilenmesi gerektiği kadınlar ve erkekler açısından ayrı ayrı incelenmiştir. Bu kapsamda katılımcıların araştırma kapsamındaki bütün konularla hem kadınların hem de erkeklerin ilgilenmesi gerektiğini savunma eğiliminde oldukları görülmüştür. Bunun yanında ailenin geçimini sağlamak gibi ev dışı sorumlulukların her zaman erkeğin sorumluluğunda olduğunu; temizlik, yemek yapmak gibi günlük ev içi işlerin ise her zaman kadınların sorumluluğunda olduğunu belirtenlerin oranlarında önemli farklılıklar ortaya çıkmıştır. Kadınların en fazla ilgilenmesi gerektiği düşünülen konular, erkekler için en düşük düzeyde gereklilik olarak algılanmaktadır. Erkeklerin en fazla ilgilenmesi gerektiği düşünülen konularda ise kadınlar için en düşük düzeyde gerekli görülmektedir.

Türkiye genelinde fatura ödeme, bakım, tamirat ve badana gibi işleri genellikle erkekler üstlenirken yemek yapma, çamaşır, ütü, bulaşık, basit dikiş ve evin temizliği gibi faaliyetler çoğunlukla kadınlar tarafından yapılmaktadır. Evin günlük yiyecek ve içecek alışverişinde ise her iki cinsiyetin de sorumlu olduğu görülmektedir (Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016, 2016). Bu sonuçlara benzer olarak, KADEM Aile Araştırması katılımcılarının yarısından çoğu (%55) erkeklerin "çalışmak ve para kazanmak" ile ilgilenmesi gerektiğini belirtmiştir. Katılımcılara göre erkekleri her zaman ilgilendiren diğer konular sırasıyla; evin tadilat ve tamirat işleri ile ilgilenmek (%48), aile üyelerini korumak (%46) ve çocukların eğitim masraflarını karşılamaktır (%45). Katılımcılara göre kadınların ilgilenmesi gereken sorumluluklara bakıldığında ise ev temizliğinin (%53) öne çıktığı görülmektedir. Bunu yemek yapma (%47), çocuğun kişilik ve ahlaki gelişimi ile ilgilenme (%44) ve çocuğun günlük bakımı ile ilgilenme (%44) izlemektedir. Yapılan analizlerde kadın katılımcıların erkeklerin ev temizliği, çocuğun günlük bakımı ve market-pazar alışverişi ile daha fazla ilgilenmesi gerektiğini; kadınların ise çalışma ve para kazanma, aile üyelerini koruma ve çocukların eğitim masrafını karşılama ile daha fazla ilgilenmesi gerektiğini düşündükleri görülmektedir. Bununla birlikte kadınların istihdam oranlarının artmasına rağmen ailede ev içi işlerin erkeklere kıyasla daha çok kadınlardan beklenilmesi eğiliminin devam ettiği anlaşılmaktadır.

Türkiye genelinde 2006-2016 yılları arasında ailedeki küçük çocukların gündüz bakımında annenin sorumluluk oranı %92'den %88'e düşmüştür. Annelerin çalışma hayatına girmesiyle birlikte çocukların bakımında aile dışından birey ya da kurumlar devreye girmeye başlamıştır. Aynı yıllar arasında ailedeki küçük çocukların bakımını üstlenen anneanne/babaanne oranı %3'ten %6'ya; kreş oranı %1'den %3'e yükselmiştir. Çocukların gündüz bakımında hanelerin dâhil olduğu sosyoekonomik grupların farklılaştırıcı etkiye sahip olduğu görülmektedir. SES açısından alt ve orta sosyoekonomik grupta bulunan annelerin küçük çocuklarının bakımından çoğunlukla (%95) kendileri sorumluyken üst gruplara çıkıldıkça anneanne/babaanne, bakıcı ve kreş oranlarında yükselmeler görülmektedir. Bunun en önemli sebebi bu gelir grubundaki kadınların istihdama dâhil olması olabilir. Küçük çocukların gündüz bakımını babanın üstlenme oranları ise her durumda düşük kalmaktadır (Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016, 2016; Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması 2006, 2006). Ailedeki çocuk sayısı arttıkça çalışan kadın oranlarının da düştüğü görülmektedir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2018). 2018 yılında 25-49 yaş grubunda 3 yaşın altına çocuğu olan erkeklerin istihdam oranı (%90) kadınların istihdam oranının (%27) neredeyse üç katı olarak gerçekleşmiştir. Hiç çocuğu olmayanların oranına bakıldığında ise istihdam oranlarında erkek (%78) ve kadın (%53) arasındaki makas daralmaktadır (İstatistiklerle Aile (2020), 2021). Bu durum annelerin istihdama katılımındaki engellerle de yakından ilgilidir. Kaliteli ve uygun bakım imkânlarının olmaması Avrupa'daki kadınlara göre daha az istihdama katılabilmelerine ve uzun sürede annelerin istihdamdan kopmalarına neden olan başlıca etkenlerden biridir (M. Aysan & Özdoğru, 2015). Çocuklu veya çocuksuz kadınların istihdam oranlarında yıllar içinde artış gerçekleşse de Türkiye genelinde aile içinde çocukların gündüz bakımında annelerin baskın konumunun devam ettiği görülmektedir.

Kadınların istihdama katılma kararları ile hane içi rolleri arasında doğrudan bir ilişki olduğu görülmüştür (Uysal & Aslan, 2018, s. 193). 1980 sonrasında kadınların eğitim seviyelerinin ve eğitilmiş grubun çalışma oranlarının artması, ev içindeki geleneksel cinsiyet rollerini de değiştirmeye başlamıştır. Bu gelişmelere rağmen hane içinde kadınlara biçilen rollerin kadınların iş gücüne katılma kararlarını etkilediği görülmektedir. TAYA'da 25-44 yaş grubundaki kadınların iş gücüne katılmama sebepleri incelendiğinde, iş gücüne dâhil olmayan kadınlar arasında öne çıkan sebebin %71 ile ev işleriyle uğraşmak olduğu görülmektedir (Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016, 2016). İstihdamda olan kadınlar, ev içi işlerini eşleri ile ortaklaşa yapamadığı durumlarda hem işte hem evde çalışarak erkeklerden daha uzun süre çalışmaktadır. Bu durumda kadınlar "ikinci bir vardiya olarak" evde de çalışmak zorunda kalmaktadırlar (Hochschild & Machung, 2003). Literatürde iş-yaşam dengesi adı verilen bireyin ailede üstlendiği roller ile iş hayatındaki rolü arasındaki uyumun yüksek düzeyde olması kadınların aile hayatlarında bir sorun yaşamadan istihdamda kalmasını kolaylaştırmaktadır. Bunun aksine iş ve aile rolleri arasındaki uyumsuzluk kadınların hem fiziksel hem duygusal hem de davranışsal çatışmalar yaşamalarına sebep olabilmektedir (Greenhaus & Beutell, 1985). Araştırma kapsamında yapılan mülakatların sonuçları da değerlendirildiğine, Türkiye'de iş-yaşam dengesi ile ilgili yaşanan sorunların çoğunlukla erkeklerin geleneksel cinsiyete dayalı davranış kalıplarını sürdürmeye çalışmalarından kaynaklandığı iddia edilmektedir. Eşler arasında eşitliğe dayalı bir rol dağılımı olmadığı durumlarda her iki eşin birlikte çalışması iş-yaşam dengesini olumsuz yönde etkileyebilir ve aile içindeki ilişkileri bozarak eşler arasındaki çatışmayı artırabilir (Stevens vd., 2004).

Aile kurumuna işlevselci bir yaklaşımla bakıldığı zaman ailenin beslenme, ev işleri ve akrabalık ilişkilerinin devamının sağlanması gibi işlevlerinin yanında duygusal güvenlik, şefkat ve sevgi gibi ihtiyaçları karşılama işlevi olduğu da görülmektedir (Becker, 1993). Aile içinde bireylerin duygusal veya manevi ihtiyaçlarını karşılayabilmek için aile üyeleri arasında sağlıklı bir iletişim kurulması gerekmektedir. Aksi takdirde aile içinde kardeşler arası, eşler arası veya ebeveyn ve çocuk ilişkisinde yaşanabilecek anlaşmazlıklar zaman zaman fiziksel ya da psikolojik şiddet ile sonuçlanmaktadır. Bu durum ailenin işlevlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirmesini engellerken başta çocuklar olmak üzere aile üyelerinin psikolojik ve ruh sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir (Koçkar & Harma, 2018).

KADEM Aile Araştırması'nda eşler arasındaki aile olma motivasyonunu arttıracak ve eşlerin ilişkilerini güçlendirebilecek birtakım davranışlar karşısında bireylerin düşünceleri incelenmiştir. Katılımcılara kendilerini değerli hissettiren davranışların başında eşlerinin tanışma sonrasında kendilerini olduğu gibi kabullenip değiştirmeye çalışmaması (%81) ve hediye alması (%81) gelmektedir. Bunların yanında aynı oranlar ile bir karar verirken fikrine başvurulması, bir problem olduğunda eşinin bunu kendisiyle konuşarak çözmeyi tercih etmesi, hassas konuları göz ardı etmemesi, bir sorun olunca ailesine karşı kendisini savunması, hem ailesinin hem de kendisinin kaygılarını gözetip ilgi göstermesi ve kendisini geliştirebileceği konularda eş tarafından desteklenmesi de bireylere kendilerini daha değerli hissettiren davranışların başında gelmektedir. Bunlara ek olarak maddi ve manevi konularda fikirlerine danışılması (%79), yemek-içmek ve giyinmek gibi konularda rahatsız olacağı tercihlerden kaçınılması (%78) ve dini/kültürel konularda taleplerinin dikkate alınması (%78) katılımcılara kendilerini değerli hissettiren diğer davranışlardandır. Araştırma kapsamında yapılan analizlerde eşin özel günleri unutmadığında ve hassas olduğu konuları göz ardı etmediğinde kadın katılımcıların erkek katılımcılara kıyasla kendilerini daha değerli hissettiği görülmüştür.

Eşler arası anlaşmazlığı etkileyen ya da çatışmaya sebep olan pek çok faktör bulunmaktadır. Bu araştırmada eşler arasında yaşanan uyuşmazlıklara neden olabilecek tutum ve davranışlar karşısında bireylerin duyduğu rahatsızlık derecesi de incelenmiştir. Bu kapsamda araştırmaya katılanların çoğu eşlerinin başka bir kişi ile cinsel ilişki yaşadığını öğrenirse (%88) ve eşlerinin başka bir kişi ile duygusal bir bağ kurduğunu fark ederse (%88) rahatsız olacağını belirtmiştir. Rahatsızlık duyulabilecek diğer konular ise sırasıyla; eşlerinin kendilerine ve çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirmemesi (%86), eşinin kendisine ilgisiz davranması ve duygusal olarak ihmal etmesi (%84), eşlerinin herhangi bir konuda kendilerinden gizlediği bir şey olduğunun öğrenilmesi (%80), eşinin evlilik öncesi yaşantısına dair bilmediği bir durum olmasıdır (%63).

Türkiye’de aile içinde anlaşmazlıklara neden olan konuları saptamak ihtiyaç durumunda çözüm mekanizmaları üretmek için önemlidir. Bireylerin eşleri ile ilişkilerinde sorun yaşayabilecekleri konuların veya anlaşmazlıkların sıklığına bakıldığında en çok sorun oluşturan konuların “ev ile ilgili sorumluluklar”, “çocuklar ile ilgili sorumluluklar”, “harcamalar” ve “ailece birlikte vakit geçirememek” olduğu görülmektedir (Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016, 2016). TAYA verileri kullanılarak yapılan analizlerde düşük SES, evlilik yaşının genç olması, artan çocuk sayısına bağlı olarak sorumlulukların artması ve aile içindeki sağlıklı iletişimin aile içinde anlaşmazlık yaşama sıklığını arttırdığını; anne ve babanın yaşı ve eğitim düzeylerinin yükselmesi ve aylık kazançlarındaki artışın da aile içinde anlaşmazlık yaşama sıklığını azalttığı görülmüştür (Koçkar & Harma, 2018).

Aile içinde yaşanabilecek uyumsuzluklar ve anlaşmazlıklarla baş edebilme sürecinden en fazla çocuklar etkilenmektedir. Çatışma çözme becerilerindeki zayıflığı arttıran en önemli sorunların başında ise aile üyeleri arasındaki zayıf iletişim gelmektedir (Koçkar & Harma, 2018). Özellikle çalışma hayatındaki ebeveynin çocukları ile birlikte geçirdiği saatlerin azlığı nedeniyle oluşabilecek kısıtlı iletişim ve buna bağlı ortaya çıkabilecek sorunları engellemek anneler ve babalar için gündemden düşmeyen konulardandır. Her iki ebeveyni de çalışan ailelerin artması nedeniyle, çocuk bakımında aile büyükleri, kreşler, anaokulları ya da çocuk bakıcıları da devreye girmektedir.

KADEM Aile Araştırması kapsamında bireylerin yetiştirilmesinde rol oynayan aile üyeleri incelendiğinde kişilerin yetişmesinde olumlu olarak öne çıkan aile üyeleri anne (%83) ve baba (%79) olmuştur. Çocukların gündüz bakımında sıkça yer alan anneanne (%38) ve babaannenin (%34) katılımcıların yetişmesi üzerindeki etkisi ise görece düşüktür. Dolayısıyla çocuk bakımında yeterli kadar yer alamayan ebeveyn ile çocukları arasındaki bağları güçlü tutmak anne ve babanın aile içindeki iletişimi devam ettirmek için önemlidir (Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016, 2016).

Ailenin iç ilişkileri bakımından erkeklerin çocuk yetiştirme sürecine daha fazla dâhil olması çocuklarına daha fazla ilgi göstermesi ve onlarla kaliteli zaman geçirmesi bir yandan aile içindeki ilişkilerin gelişmesini sağlamaktadır. KADEM Aile Araştırması anne ve babaların çocuk yetiştirme tutumlarını ve bu konudaki yaklaşımlarını da tespit etmeye çalışmıştır. Katılımcıların, çocuklarını yetiştirme konularında, çeşitli sıklıklarda, yüksek oranda eşleri ile birlikte hareket ettiklerini göstermektedir. Katılımcılar arasında çocuklarının eğitimini her zaman eşleri ile birlikte yaptığını belirtenlerin oranı %38 olmuştur. Çocuklarının aile büyüklerine ve insanlara saygılı davranmaları konusunda onları her zaman eğiteceklerini belirten bireylerin oranı %37’dir. Çocukların aile büyükleri ile olumlu ilişkiler kurabilmesi kuşak farklılıklarından ötürü yaşanabilecek aile içi çatışmaların da sağlıklı bir şekilde yönetilmesini sağlayacaktır (Aysan, 2018). Bunlara ek olarak çocuk gelişiminde her zaman eşlerin birlikte gerçekleştirmeleri gereken konular arasında öne çıkanlar sırasıyla şu şekildedir: Maddi ihtiyaçlarını gidermek için eşleriyle ellerinden geleni yapması (%36), sağlık sorunları ile birlikte ilgilenme (%34), davranış problemlerine karşı eşleri ile ortak hareket edilmesi (%31) ve dinî kimlik gelişiminde eşlerin hemfikir olmalarıdır (%30).

KADEM Aile Araştırması'na eşlerle uyumsuzluk yaşandığında katılımcılar genel olarak şu tepkileri verdiklerini ifade etmişlerdir: "Eşimle birlikte konuyu görebildiğimiz boyutlarıyla değerlendiririz ve birlikte bir çözüm yolu bulmaya çalışırız" (%61), "genellikle hem kendimin hem de eşimin sakinleşmesini bekler konuyu daha sonra değerlendiririz" (%56) ve "genellikle aile saadeti içine eşimi idare etmeye çalışırım, elimden geldiğince kendi bildiğim doğruyu fark ettirmeden yapmaya çalışırım" (%53). Buna göre katılımcıların aile içinde yaşanan sorunları öncelikle eşleri ile konuşup sorunu çözmeye çalıştıkları gözlemlenmektedir. Eşlerin konuşarak çözemedikleri bir sorun yaşaması durumunda ise Türkiye genelinde bireylerin sesini yükseltmesi/azarlaması veya ailenin devamını sağlayabilmek için sessiz kalmayı tercih etmeleri yaygın davranış biçimleri olarak öne çıkmaktadır (Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016, 2016; Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması 2006, 2006).

KADEM Aile Araştırması'na katılanların çoğu eşleri tarafından herhangi bir şiddet türüne maruz kalmadığını ifade etmiştir. Tüm katılımcıların %47'si ekonomik şiddete hiçbir zaman maruz kalmadığını belirtirken %11'i çoğunlukla, %6'sı ise her zaman maruz kaldığını söylemiştir. Sözlü veya duygusal şiddete hiçbir zaman maruz kalmayan katılımcıların oranı %56 iken %6 oranında katılımcı çoğunlukla, %3 oranında katılımcı ise her zaman maruz kaldığını belirtmiştir. Katılımcılar arasında fiziksel şiddete hiç maruz kalmayanların oranı %73, çoğunlukla veya her zaman şiddete maruz kalanların oranı ise %4'tür. Araştırmaya katılanların %3'ü ise çoğunlukla veya her zaman cinsel şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. Her ne kadar bu oranlar düşük gibi gözükse de Türkiye nüfusuna oranladığımızda önemli bir sayı etmektedir. Bununla birlikte katılımcıların çoğu (%87) diğer ülkelere kıyasla Türkiye'de şiddetin günümüzde arttığını düşündüğünü belirtmiştir (Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016, 2016).

Her ne kadar katılımcılarda şiddetin arttığı algısı olsa da Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması’nın sonuçlarına göre 2008-2014 yılları arasında yaşamının herhangi bir döneminde eşi veya eski eşi tarafından fiziksel şiddete maruz kalan kadınların oranı %3 azalmıştır. Aynı dönemde fiziksel veya cinsel şiddetin birlikte yaşanma oranı %4 oranında düşmüştür. Yaşamının herhangi bir dönemine şiddet biçimleri arasında en yaygını olan duygusal şiddete maruz kalan kadınların oranı (%44) bu dönemde değişmemiştir. Buna ek olarak 2004-2018 yılları arasında yaşadıkları şiddeti kimseye anlatamayan kadınların oranında %5 azalma görülmüştür. Türkiye’de kadınların eğitim seviyelerinin yükselmesi ve yaşadıkları hanelerin refahının iyileşmesi ile birlikte aile içinde yaşanan şiddet oranlarında azalma görülmektedir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2015). Nitekim İstanbul özelinde yapılan başka bir çalışmaya göre eğitimsiz veya ilköğretimi bitirmemiş kadınlar arasında yaşamı boyunca şiddet görmüş kadın oranı %53 iken lise ve üzeri eğitim seviyesine sahip kadınlarda bu oran %25’e düşmektedir (Aysan vd., 2015, ss. 28-29).

Aile içindeki anlaşmazlıkların büyüyüp aile içi şiddete dönüşmesi hem ebeveynin kendi arasında hem de çocukları ile sağlıklı bir ilişki kuramamalarından kaynaklanabilmektedir. TAYA (2016) verilerine göre Türkiye genelinde eşler arası bir anlaşmazlık olduğunda bireylerin yarısı (%51) hiç kimseden destek almamaktadır. Böyle bir durumda aile büyüklerinden destek alacaklarını belirtenlerin oranı %33’tür. Buna paralel olarak KADEM Aile Araştırması’nda aile içinde yaşanan sorunları çözmek için katılımcılardan “din adamları”, “güvenlik güçleri ve mahkemeler”, “siyasi partiler ve STK’lar”, “TV, internet ve sosyal medya” ve “uzmanlar”dan oluşan kişi ve kurumlara başvuru sıklıkları sorulduğunda her bir kategori için katılımcıların çoğu bu kurum ve kişilere başvurmadıklarını belirtmiştir. Kime başvurulması gerektiği incelendiğinde ise katılımcıların %36’sının aile içi sorunları çözmek için sıklıkla aile büyüklerine başvurulması gerektiğini belirttiği görülmüştür. Yapılan mülakatlara göre aile içi huzur ve ruh sağlığı için yaşanan sorunların alanında uzman kişilerle görüşülmemesi aile içindeki iletişimi güçlendirecektir (Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016, 2016). Nitekim Aysan’ın (2018) nicel bulguları da eşler arası sorunların uzmanlar yerine aile büyükleri tarafından çözülmeye çalışılmasının aile mutluluğunu olumsuz etkilediğini göstermektedir. Bu nedenler sağlıklı aileler oluşturabilmek için ilişki düzeyde girişimlerin olması ve sorunlu ailelere uzman desteği sağlanması gerekmektedir. Ancak bu alandaki uzman katılımcıların belirttiği üzere aile içinde sorun yaşayan pek çok kişi yetersizlik duygusuyla yüzleşmekten kaçınma, tedavi süresinin uzun sürmesi ve masraflı olması gibi nedenlerle uzman desteği almaktan kaçınmaktadır.

KAYNAKÇA

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2021. (2022). TÜİK Veri Portalı. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2021-45500>

Aysan, M., Acartürk, Z. C., Yanık, M., & Kerimoğlu, A. (2015). Kadınlar için Kadınlar: Kadına Karşı Şiddet Araştırması ve Proje Raporu. Hazar Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği.

Aysan, M. F. (2018). Nesiller Arası Transferin Değişimi ve Mutluluğa Etkisi. İçinde Y. Esen & C. Nuhrat (Ed.), Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi (ss. 314-333). T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.

Aysan, M. F. (2019). Türkiye'nin Demografik Dönüşümü ve Yeni Meydan Okumalar. İçinde L. Sunar (Ed.), Türkiye'de Toplumsal Değişim (4. bs, ss. 137-159). Nobel.

Aysan, M. F. (2020). Geleceğin Türkiyesinde Sosyal Politikalar. İlke. <https://doi.org/10.26414/gt006>

Aysan, M., & Özdoğru, A. (2015). Avrupa'da Erken Çocukluk Bakımı ve Eğitiminin Mukayeseli Analizi. İstanbul University Journal of Sociology, 3(30), 167-194. <https://doi.org/10.16917/IU/tjs.12775>

Becker, G. S. (1985). Human Capital, Effort, and the Sexual Division of Labor. *Journal of Labor Economics*, 3(1), 33-58.

Becker, G. S. (1993). *A Treatise on the Family* (2nd edition). Harvard University Press.

Belsky, J. (1990). Parental and Nonparental Child Care and Children's Socioemotional Development: A Decade in Review. *Journal of Marriage and Family*, 52(4), 885-903. <https://doi.org/10.2307/353308>

Benmoyal-Bouzaglo, S., & Moschis, G. P. (2010). Effects of Family Structure and Socialization on Materialism: A Life Course Study in France. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 18(1), 53-69.

Beşpınar, F. U., & Beşpınar, L. Z. (2017). Türkiye'de Hane Halkı Yapıları ve Evlilik Pratiklerinde İkili Resim: Geleneklerin Yanı Sıra Değişimin Yansımaları. *Nüfusbilim Dergisi*, 39(1), 109-149.

Botha, F., & Booyesen, F. (2014). Family Functioning and Life Satisfaction and Happiness in South African Households. *Social Indicators Research*, 119(1), 163-182.

Bowen, G. L. (1988). Family Life Satisfaction: A Value-Based Approach. *Family Relations*, 37(4), 458-462. <https://doi.org/10.2307/584120>

Bratberg, E., Dahl, S.-Å., & Risa, A. E. (2002). "The Double Burden": Do Combinations of Career and Family Obligations Increase Sickness Absence among Women? *European Sociological Review*, 18(2), 233-249.

Can, A. (2020). *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi* (9. bs). Pegem Akademi.

Coleman, M., & Ganong, L. H. (1984). Effect of Family Structure on Family Attitudes and Expectations. *Family Relations*, 33(3), 425-432. <https://doi.org/10.2307/584713>

Çakır, S. (2011). Türkiye'de Göç, Kentleşme/Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011(23), 209-222.

Çiçek, A. (2021). Aile İçi Şiddette Dilin Rolü. *European Journal of Managerial Research (EUJMR)*, 5(8), 33-45.

Çoban, D., & Kaplan, M. (2022). Aile İçi Şiddette Medyanın Rolü. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 127-146.

Dolan, K. (1995). Attitudes, Behaviors, and the Influence of the Family: A Reexamination of the Role of Family Structure. *Political Behavior*, 17(3), 251-264.

Ekrem, E. C. (2021). Aile İçi Şiddetin Cinsellik Boyutu. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 30(1), 31-36. <https://doi.org/10.17827/aktd.823570>

Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2021. (2022). TÜİK. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Boşanma-İstatistikleri-2021-45568>

Faia, M. A. (1977). Discrimination and Exchange: The Double Burden of the Female Academic. *The Pacific Sociological Review*, 20(1), 3-20. <https://doi.org/10.2307/1388901>

Ferhat, K. (2018). Türkiye'de Aile Olmak İçerisi ve Dışarısı Arasında Aile İçi İlişkiler. *İçinde Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi* (ss. 238-266). T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.

Fincham, F. D. (2003). Marital Conflict: Correlates, Structure, and Context. *Current Directions in Psychological Science*, 12(1), 23-27.

Greenhaus, J. H., & Beutell, N. J. (1985). Sources and conflict between work and family roles. *The Academy of Management Review*, 10(1), 76-88. <https://doi.org/10.2307/258214>

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2015). <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/>

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2018). HÜNEE. <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/>

Hill, C. R., & Stafford, F. P. (1980). Parental Care of Children: Time Diary Estimates of Quantity, Predictability, and Variety. *The Journal of Human Resources*, 15(2), 219-239. <https://doi.org/10.2307/145332>

Hochschild, A., & Machung, A. (2003). *The Second Shift: Working Families and the Revolution at Home*. Penguin Books.

İnce, F., Nurdoğan, A.K., & Bayar, H.T. (2021). Covid 19 Krizinin Sağlık Sektöründe Faaliyet Gösteren İşletmeler Üzerindeki Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 12(30), Art. 30. <https://doi.org/10.21076/vizyoner.812480>.

İstatistiklerle Aile, 2014. (2020). TÜİK Kurumsal. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Statistics-on-Family-2014-18624>

İstatistiklerle Aile (2020). (2021). TÜİK Kurumsal. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2020-37251>

Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele: Ulusal Eylem Planı (2016-2020) (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü). (2016). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.

Kara, Ç. (2009). Evlenme Geleneğinin Temel Dinamikleri. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 2(3-4), 333-343.

Ke, D., & Chen, W. (2022). Comparative Study on Residents' Health-Promoting Lifestyle and Life Satisfaction in Wuhan Before and After the COVID-19 Pandemic. *Frontiers in Public Health*, 10, 1-8.

Koç, İ. (2018). Türkiye'de Aile Yapısının Değişimi Sürecinde Tek Ebeveynli Ailelerin Oluşumu, Belirleyicileri ve Refah Durumu (2006-2016). İçinde Y. Esen & C. Nuhurat (Ed.), *Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi* (ss. 36-85). T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.

Koç, İ., & Saraç, M. (2018). Türkiye'de İlk Evlilik Yaşının ve Evliliğe İlişkin Pratiklerin Değişimi ve Boşanma İle İlişkisi. İçinde Y. Esen & C. Nuhurat (Ed.), *Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi* (ss. 88-133). T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.

Koçkar, A. İ., & Harma, M. (2018). Aile İçi Anlaşmazlıklar, Çocuklara Yansımaları İle Çocuğun Değerinin Yıllar İçerisinde Değişimi. İçinde Y. Esen & C. Nuhurat (Ed.), *Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi* (ss. 136-178). T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.

Merkezi Dağıtım Sistemi. (2021). <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr>

OECD. (2021). *Development Co-operation Report 2021: Shaping a Just Digital Transformation*. Organisation for Economic Co-operation and Development. https://www.oecd-ilibrary.org/development/development-co-operation-report-2021_ce08832f-en

Oláh, L. S., Kotowska, I. E., & Richter, R. (2018). *The New Roles of Men and Women and Implications for Families and Societies*. İçinde G. Doblhammer & J. Guma (Ed.), *A Demographic Perspective on Gender, Family and Health in Europe* (ss. 41-64). Springer. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-72356-3_4

Oláh, L. S., Richter, R., & Kotowska, I. E. (2014). *Changing Families and Sustainable Societies: Policy Contexts and Diversity Over the Life Course and Across Generations (Sy 11; Working Paper Series)*. *Families and Societies*.

Otluoğlu, K. Ö. Ç., Yılmaz, B. K., & Dalkılıç, O. S. (2021). *Covid 19 Döneminde Akademisyen Annelerin İş-Yaşam Deneyimlerini Anlamak: Nitel Bir Araştırma*. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 7(1), Art. 1.

Peña, J. V., Menéndez, C. R., & Torío, S. (2010). *Family and Socialization Processes: Parental Perception and Evaluation of Their Children's Household Labor*. *Journal of Comparative Family Studies*, 41(1), 131-148.

Prandini, R. (2014). *Family Relations as Social Capital*. *Journal of Comparative Family Studies*, 45(2), 221-234. JSTOR.

Sadıkoglu, Z. Z. (2022). *Modern Türk Aile Yapısında ve Kadınların Uğraşlarında Değişme1*. *TESAM Akademi Dergisi*, 9(1), 317-347. <https://doi.org/10.30626/tesamakademi.986225>

Sağniç, Z., & Karyelioğlu, S. (2020). *Aile İçi Şiddet Ve Çocuk: Çocukların Aile İçi Şiddet Deneyimleri Üzerine Bir Çalışma*. *İmgelem*, 4(6), 81-106.

Solgun, C., & Durat, G. (2017). *Göç ve Ruh Sağlığı*. *Journal of Human Rhythm*, 3(3), 137-144.

Stevens, D. P., Minnotte, K. L., & Kiger, G. (2004). *Differences in Work-to-Family and Family-to-Work Spillover Among Professional and Nonprofessional Workers*. *Sociological Spectrum*, 24(5), 535-551. <https://doi.org/10.1080/02732170490483532>

Taştan, C., & Küçükler Yıldız, A. (2019). *Kadına Yönelik Ölümcül Şiddet: Vakalar, Maktuller ve Failler*. *Polis*

Akademisi Başkanlığı.

Tauchen, H. V., Witte, A. D., & Long, S. K. (1991). *Domestic Violence: A Nonrandom Affair*. *International Economic Review*, 32(2), 491-511. <https://doi.org/10.2307/2526888>

Thomson, E., McLanahan, S. S., & Curtin, R. B. (1992). *Family Structure, Gender, and Parental Socialization*. *Journal of Marriage and Family*, 54(2), 368-378. <https://doi.org/10.2307/353068>

TÜİK - Veri Portalı. (2022). <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=nufus-ve-demografi-109&dil=1>
Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2016 ((TAYA 2016)). (2016). Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. <http://www.aile.gov.tr/athgm/yayin-kaynak/arastirmalar/>

Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması 2006. (2006). Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Uysal, G., & Aslan, M. D. (2018). *Türkiye'de Kadınların İşgücü Piyasasına Katılma Kararlarını Belirleyen Etmenler. İçinde Y. Esen & C. Nuhrat (Ed.), Türkiye Aile Yapısı İleri İstatistik Analizi (ss. 180-210). T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.*

Ünalın Turan, S. (2021). *Mikro Teoriler Bağlamında Çift Gelirli Ailelerde Hane İçi İş Bölümü. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 384-412.

Van Dijk, L., & Siegers, J. J. (1996). *The Division of Child Care among Mothers, Fathers, and Nonparental Care Providers in Dutch Two-Parent Families*. *Journal of Marriage and Family*, 58(4), 1018-1028. <https://doi.org/10.2307/353988>

Walker, L. E. (1999). *Psychology and domestic violence around the world*. *American Psychologist*, 54(1), 21-29.

<https://doi.org/10.1037/0003-066X.54.1.21>

Wan, C. K., Jaccard, J., & Ramey, S. L. (1996). *The Relationship between Social Support and Life Satisfaction as a Function of Family Structure*. *Journal of Marriage and Family*, 58(2), 502-513. <https://doi.org/10.2307/353513>

Yavuz, S., & Yüceşahin, M. (2012). *Türkiye’de Hanehalkı Kompozisyonlarında Değişimler ve Bölgesel Farklılaşmalar*. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 15(1), 76-118.

Yıldırım, S. (2015). *Köylüler ve Kentliler: Ellili Yılların Dönüşen Yeni Sosyo-ekonomik ve Kültürel Coğrafyası*. İçinde M. K. Kaynar (Ed.), *Türkiye’nin 1950’li Yılları* (ss. 541-565). İletişim.

Zhylyevskyy, O. (2012). *Spousal Conflict and Divorce*. *Journal of Labor Economics*, 30(4), 915-962. <https://doi.org/10.1086/666654>

TÜRKİYE AİLE
ARAŞTIRMASI
2022

KADEM
YAYINLARI

